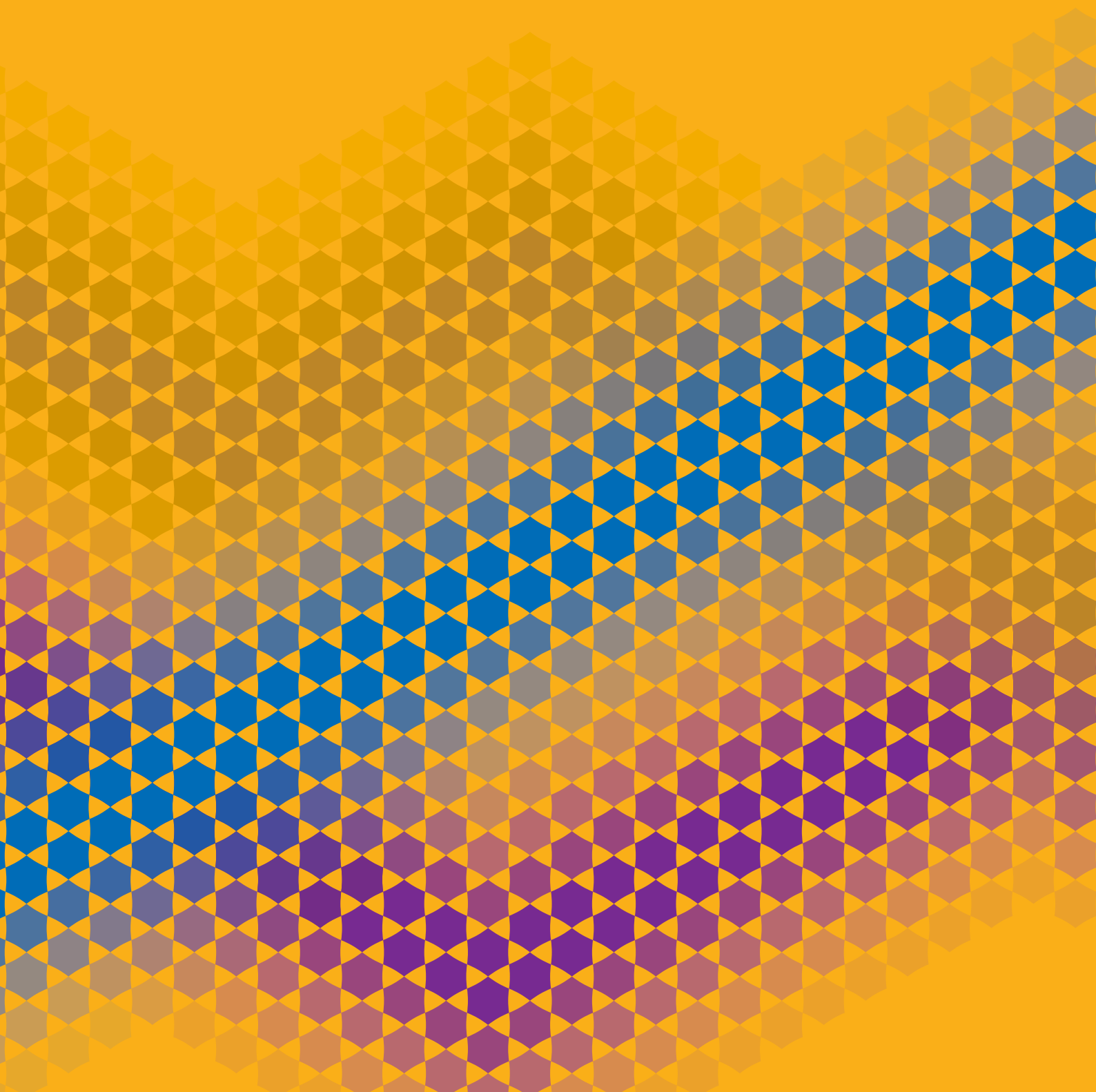


UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR ÅRSRAPPORT 2019



UNIVERSITET
OCH HÖGSKOLOR
ÅRSRAPPORT 2019

Universitet och högskolor
Årsrapport 2019

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2019
Rapportnummer: 2019:11

Redaktörer: Sofia Berlin Kolm, Tomas Gustavsson, Eva Stening

Trender och tendenser i högskolan: Sofia Berlin Kolm

En introduktion till den svenska högskolan: Sofia Berlin Kolm

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå: Tomas Gustavsson, Anna Bengtsson,
Sofia Berlin Kolm, Julia Elenäs, Per Helldahl, Fredrik Svensson

Utbildning på forskarnivå: Ingrid Petterson, Anna Bengtsson, Helen Dryler, Eva Stening

Internationell studentmobilitet: Tomas Egeltoft, Amanda Bjernestedt

Utbildning och arbetsmarknad: Bahar Faraz, Anna Bengtsson, Anders Viberg

Högskolans personal: Annika Haglund, Eva Stening

Högskolans ekonomi och finansiering: Martin Löwing Jensen

Högskolans forskning: Martin Söderhäll, Eva Stening

Internationella jämförelser: Tomas Gustavsson, Marie Kahlroth

Grafisk form: Consid Communication

Tryck: Åtta45

Universitetskanslersämbetet • Löjtnantsgatan 21 • Box 7703, 103 95 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Förord

UNIVERSITETSKANSLERSÄMBETETS
ÅRSRAPPORT 2019 ger en bred översikt över det aktuella läget samt utvecklingen i ett längre perspektiv för Sveriges universitet och högskolor. Tillsammans omsatte Sveriges universitet och högskolor nästan 74 miljarder kronor 2018, varav 58 miljarder var statliga medel. Med över 400 000 studenter och 76 000 anställda är detta en sektor som engagerar många. Mätt i antalet anställda är högskolan den största statliga sektorn. Med Årsrapporten vill Universitetskanslersämbetet bidra med ett uppslagsverk till alla dem som söker fakta om denna stora och samhällsviktiga sektor.

Rapporten inleds som vanligt med en sammanfattande bild av de viktigaste trenderna och tendenserna inom högskolesektorn. Sedan följer en introduktion till den svenska högskolan och därefter kapitel som beskriver olika delar av högskolan: utbildning på olika nivåer, internationell studentmobilitet, relationen mellan utbildning och arbetsmarknad, högskolans personal, verksamhetens ekonomi, högskolans

forskning och ett kapitel där vi sätter den svenska utvecklingen i ett internationellt perspektiv.

Nytt för i år är att vissa kapitel avslutas med en tabell över lärosätesspecifika uppgifter för att underlätta jämförelser lärosäten emellan. För den som vill ha fördjupad information om högskolesektorn rekommenderas ett besök på UKÄ:s webbplats, uka.se. På uka.se/arsrapport kan man även gräva djupare i alla de uppgifter som ligger till grund för årsrapporten samt ladda ned alla tabeller och figurer.

Ett särskilt tack vill vi rikta till alla våra uppgiftslämnare!

Jag önskar er en givande läsning!



Anders Söderholm
Generaldirektör

Innehåll faktarutor

Lagstiftning på högskoleområdet	19	Vem räknas som etablerad?	110
Styr- och resursutredningen (Strut)	20	Statistiken om personal vid universitet och högskolor	120
Statistikdatabasen – högskolan i siffror	22	Anställningar som regleras i lag och förordning	121
Kvalitetssäkring av högre utbildning och forskning	23	Meriteringsanställningar	123
Basår	37	UKÄ:s undersökning om ledningsfunktioner i högskolan	129
Lärralledd tid i den svenska högskolan	42	Utlandstjänstgöring vanligast bland professorer och meriteringsanställda	134
Bedömning av utländska utbildningar	48	Anställningskategorier för personal med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter	135
Resultat – utvärderingen av förskolläro- och grundläroutbildningen	55	Olika typer av intäkter	140
Vidareutbildning för lärare som saknar examen (VAL II)	58	Fastprisberäkning med statligt implicitprisindex	142
Validering i högskolan: Valideringsdelegationens delbetänkande	63	Myndighetskapital och balanserad kapitalförändring	144
Studenter med funktionsnedsättning	65	Resurstilldelning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå	147
Examenstillstånd på forskarnivå	74	Anslagssparande och överproduktion	149
Forskarskolor för yrkesverksamma lärare	77	Kvalitetsförstärkning – åtgärder och effekter på utbildningskvalitet	151
Doktoranders aktivitet	82	Resurstilldelning för forskning och utbildning på forskarnivå	157
Var fjärde doktorand har varit utomlands under forskarutbildningen	83	Lärosäteskategorier	166
Många utländska doktorander lämnar Sverige efter examen	85	Arbetstidens fördelning vid universitet och högskolor	166
Utvärdering av utbildning på forskarnivå	88	Swepub	168
Inresande och utresande studenter	94	ISCED – internationell klassning av utbildning och utbildningsnivå	177
Landuppgifter saknas	95		
Stipendier och studieavgifter	99		
Inresande studenter som stannar i Sverige och arbetar efter studierna	100		
Internationaliseringsutredningens slutbetänkande	105		

Innehåll

Trender och tendenser i högskolan 9

En introduktion till den svenska högskolan 17

Universitet, högskolor och andra utbildningsanordnare	18
Högskolans styrning.....	18
Finansiering.....	19
Forskningen vid universiteten och högskolorna	20
Högskoleutbildningen	20
Flexibelt högskolesystem i Sverige	22
Behörighet för högre studier.....	22
Kvalitetssäkring av högre utbildning och forskning.....	23
Lärosäten 2019.....	25

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå 27

Sökande och antagna.....	28
Nybörjare i den svenska högskolan	31
Det totala antalet studenter i svensk högskoleutbildning.....	39
Utbildningsvolym mätt i helårsstudenter.....	43
Examinerade.....	45
Genomströmning.....	50
Läroutbildningen.....	54
Breddad rekrytering.....	58

Utbildning på forskarnivå..... 69

Nybörjare på forskarnivå.....	71
Breddad rekrytering till utbildning på forskarnivå.....	78
Doktorander.....	81
Examina på forskarnivå	84
Genomströmning.....	86

Internationell studentmobilitet 93

Skillnaden mellan antalet inresande och utresande studenter fortsätter att öka.....	94
Något färre nya inresande studenter höstterminen 2018.....	95
Nya inresande studenter läsåret 2017/18.....	96
Totala antalet inresande studenter läsåret 2017/18	98
Utresande studenter	100

Utbildning och arbetsmarknad 109

Etablering efter examen på grundnivå och avancerad nivå	110
Etablering efter kompletterande utbildning – personer med utländsk utbildning.....	113
Uppdrag om samverkan kring kompetensförsörjning i hälso- och sjukvård.....	116

Högskolans personal..... 119

Den forskande och undervisande personalen.....	121
Personal med andra än forskande och undervisande uppgifter	134

Högskolans ekonomi och finansiering..... 139

Lärosätenas ekonomi.....	141
Finansiering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå	147
Finansiering av forskning och utbildning på forskarnivå	153

Högskolans forskning..... 163

Forskningsintäkterna	164
Den forskande och undervisande personalens arbetstid och utbildningsnivå.....	166
Vetenskaplig produktion.....	168

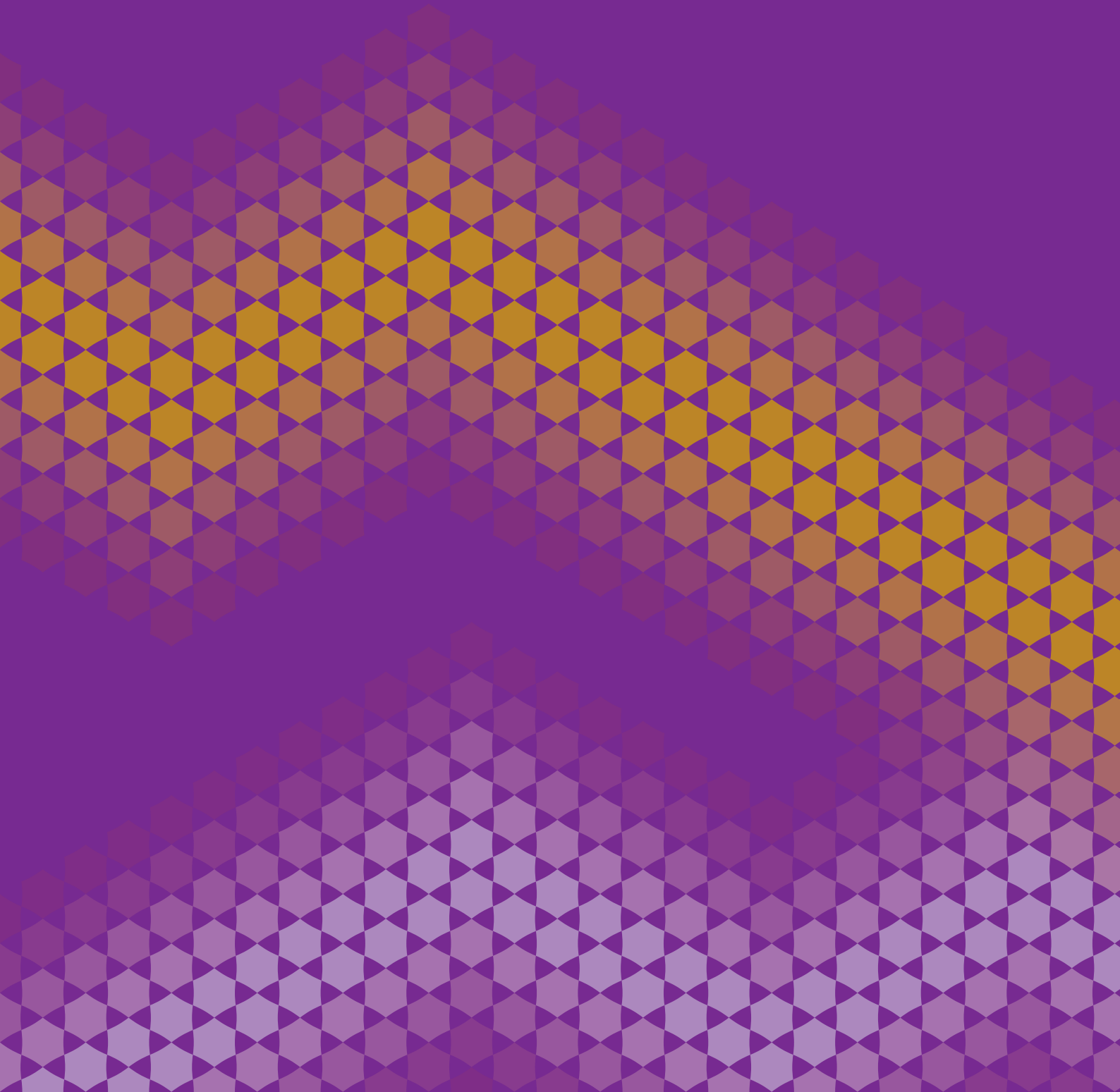
Internationella jämförelser 173

Högskolesektorn i Europa	174
Villkoren för eftergymnasial utbildning.....	175
Nybörjarna i eftergymnasial utbildning	177
Befolkningens utbildningsnivå i OECD-länderna....	179
Finansiering av eftergymnasial utbildning.....	181
FN:s utbildningsmål.....	184



Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

TRENDER OCH TENDENSER I HÖGSKOLAN



UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR verkar i ett globalt sammanhang och liksom samhället i stort påverkas högskolesektorn allt mer av en ökad internationalisering. Internationalisering resulterar i kunskapsutbyten på en global nivå och är därför avgörande för utvecklingen av högskolans verksamhet. Detta skapar förutsättningar för höjd kvalitet inom både forskning och utbildning.

Internationalisering genomsyrar på många olika sätt högskolans verksamhet. Både på grundnivå och avancerad nivå samt forskarnivå rekryteras studenter i hög grad internationellt och inresande studenter utgör en allt större andel av nybörjarna på grundnivå och avancerad nivå.

Doktorander vid svenska lärosäten utför en betydande del av den forskning som universitet och högskolor bedriver, och mer än var tredje är en utländsk doktorand. Bland den forskande och undervisande personalen ökar antalet postdoktorer kraftigt och majoriteten är utrikes födda. De som utför forskning i Sverige har alltså i stor utsträckning internationell bakgrund.

Men förutom att lärosätena rekryterar både studenter och personal internationellt, genomför studenter vid svenska lärosäten delar av sina utbildningar utomlands. Vissa går också hela utbildningar utomlands, i synnerhet på sådana med högt söktryck. Att utbildningar byggs ut kan vara en anledning till att antalet som studerar utomlands har minskat det sista året.

En annan viktig aspekt av högskolans verksamhet är att bredda rekryteringen. Personer med utländsk bakgrund i den svenska befolkningen är väl representerade i den svenska högskolan – utrikes födda som invandrat före skoltarten och de som är inrikes födda med två utrikes födda föräldrar påbörjar högskolestudier i till och med högre grad än personer med svensk bakgrund.

Utländsk kompetens kan bidra till att lösa kompetensförsörjningen inom bristyrken. Till exempel har personer med utländsk examen en god ställning på arbetsmarknaden efter att ha genomgått kompletterande utbildningar vid svenska lärosäten. Av inresande studenter arbetade var femte i Sverige två år efter avslutade studier. Det behöver alltså inte finnas något motsatsförhållande mellan internationalisering och kompetensförsörjning.

Fler nybörjare

– både svenska och inresande

Antalet sökande till utbildningar på grundnivå och avancerad nivå fortsatte att minska höstterminen 2018. Historiskt sett ligger dock intresset för högskolestudier fortsatt på en hög nivå – jämfört med för drygt tio år sedan har antalet sökande ökat med 30 procent. Efter flera år med minskande antal, ökade antalet antagna 2018. För andra läsåret i rad ökade också antalet nybörjare på grundnivå och avancerad nivå och uppgick läsåret 2017/18 till 86 650. Av dessa var 60 procent kvinnor och 40 procent män. För första gången på flera år ökade antalet svenska nybörjare och kvinnorna stod för hela ökningen, medan männen fortsatte att minska i antal. Antalet svenska nybörjare ökade på yrkesexamenprogram, men fortsatte att minska på fristående kurser – antalet har halverats sedan rekordnoteringen läsåret 2009/10. Antalet inresande nybörjare fortsätter att öka och utgör en allt större andel av nybörjarna – 28 procent läsåret 2017/18. Till skillnad från svenska nybörjare läser majoriteten av de inresande nybörjarna fristående kurser, medan de i mindre grad läser yrkesexamensprogram.

För att möta samhällets kompetensbehov har staten tillfört medel för att lärosätena ska bygga ut program på grundnivå och avancerad nivå, främst lärarutbildningar och utbildningar inom hälso- och sjukvård, men även ingenjörsutbildningar. Något resultat av de utbyggnader av lärarutbildningar som skett sedan 2015 går dock inte att urskilja i antalet nybörjare, som de senaste läsåren varit i princip oförändrat. Läsåret 2017/18 påbörjade 13 670 en lärarutbildning, vilket är en svag minskning sedan läsåret 2015/16. Däremot ligger antalet nybörjare de senaste läsåren ändå på de högsta nivåerna under 2000-talet (med undantag för ett par läsår i början av tidsperioden). Samhällets behov av lärare i framtiden är dock betydligt större än vad nybörjarnivåerna motsvarar.

Läsåret 2017/18 tog 8 360 en lärarexamen av något slag, vilket var en ökning med 9 procent jämfört med läsåret innan. Dessförinnan minskade antalet examinerade från lärarutbildningar flera läsår i följd. Ökningen är förmodligen en konsekvens av att antalet nybörjare på lärarutbildningarna ökade kontinuerligt

efter införandet av den nya lärarutbildningen 2011/12, och att dessa nu börjar ta ut examen.

Det finns även ett stort behov av ingenjörer, men antalet nybörjare på civilingenjör- och högskoleingenjörutbildningar minskade läsåret 2017/18. På exempelvis läkarprogram, sjuksköterskeprogram och specialistsjuksköterskeprogram ökade dock antalet nybörjare, vilket förefaller vara ett resultat av pågående utbyggnader. Antalet examinerade ökade för flera yrkesexamenprogram, däribland sjuksköterskeexamen och civilingenjörsexamen.

Trots att antalet nybörjare ökade finns det för första gången sedan 2008 ledig kapacitet i högskolan. Under 2018 var värdet av utbildningsvolymen (helårsstudenter och helårsprestationer) lägre än de samlade takbeloppen. Detta efter flera år av överproduktion då lärosätena utbildade fler studenter än vad anslagen täckte. Den starka arbetsmarknaden och svårigheter att rekrytera studenter, bland annat till de utbildningar som byggs ut anges av flera lärosäten som förklaring.

Utbyggnaderna av utbildningar är förmodligen orsaken till att antalet helårsstudenter ökade läsåret 2017/18 för första gången på flera år. Ökningen från föregående läsår var 1 procent och uppgick till 3 500 helårsstudenter. Det totala antalet helårsstudenter var därmed 297 300, varav 59 procent utgjordes av kvinnor och 41 procent av män. Majoriteten av utbildningsvolymen var på utbildningsprogram – 46 procent på yrkesexamensprogram, 30 procent på generella program och 1 procent på konstnärliga program. Utbildningsvolymen på fristående kurser utgjorde 22 procent, vilket är en minskning med 10 procentenheter över tio läsår. Utbildningsvolymen på både yrkesexamensprogram och generella program har istället ökat. Tillsammans visar detta att högskolan blir alltmer programinriktad.

Fortsatt kraftig social snedrekrytering till högskolan

Den sociala bakgrunden, mätt med föräldrarnas utbildningsnivå spelar stor roll för benägenheten att påbörja högskolestudier. Av alla som föddes 1993 hade knappt hälften påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder. Ju högre utbildning föräldrarna har, desto vanligare

är det att ungdomarna börjar studera. Om föräldrarna hade en forskarutbildning var övergången till högskolan 84 procent, och hade föräldrarna minst en treårig eftergymnasial utbildning var övergången 67 procent. Men om föräldrarna hade en förgymnasial utbildning var övergången mycket lägre, 23 procent. Den sociala snedrekryteringen i Sverige är ett relativt stabilt fenomen – inga stora förändringar har hänt mellan årskullarna födda 1983 och 1993. Bland OECD-länderna är Sverige tillsammans med Finland, Österrike, Lettland och Litauen ett av länderna med störst social snedrekrytering.

Däremot var det inga stora skillnader i övergången till högskolan mellan personer med svensk respektive utländsk bakgrund. Av dem som föddes 1992 var individer med utländsk bakgrund relativt väl representerade bland nybörjarna i högskolan uppföljningsåret 2017. Det fanns dock skillnader inom gruppen med utländsk bakgrund – för personer födda i Sverige av utrikes födda föräldrar och för personer som invandrat före 7 års ålder var övergången till högskolan till och med högre än för personer med svensk bakgrund. Däremot var övergången för personer som invandrat från och med 7 års ålder, det vill säga efter skolstarten mycket lägre. Invandringsålder påverkar alltså i hög grad om utrikes födda personer påbörjar högskolestudier. Övergången bland personer i denna grupp har minskat i flera årskullar, men ingen minskning har skett de senaste åren, vilket kan tyda på en stabilisering. Sverige är tillsammans med till exempel Schweiz och Israel ett av de OECD-länder där personer med utländsk bakgrund är väl representerade bland högskolenybörjarna.

Distansstudier ökar i popularitet och nybörjarna blir äldre

Distansstudier blir alltmer populära och jämfört med föregående hösttermin ökade antalet distansstudenter med 7 procent. Ökningen var ungefär lika stor för kvinnor och män, men totalt sett är distansstudier mycket vanligare bland kvinnor. Bland dem som enbart studerade på distans var 70 procent kvinnor och 30 procent män, att jämföra med

61 procent kvinnor respektive 39 procent män i hela studentpopulationen. Höstterminen 2018 studerade 62 490 enbart på distans, vilket motsvarar 18 procent av hela studentpopulationen.

Totalt var 349 300 studenter registrerade på en utbildning på grundnivå och avancerad nivå, vilket är en ökning med 3 820 sedan föregående hösttermin. Detta är andra höstterminen i rad som antalet ökar, men det är första gången sedan höstterminen 2011 som antalet svenska studenter ökar.

Nybörjarna blir allt äldre. En allt lägre andel av ungdomarna påbörjar högskolestudier direkt efter gymnasieskolan och nivåerna börjar närma sig dem som föddes på 1980-talet. I den senaste årskullen som följts upp hade 13 procent av 19-åringarna påbörjat högskolestudier.

Studenternas prestationsgrader ökar

Studenternas prestationsgrader fortsätter att öka svagt, studenterna tar alltså i högre grad de poäng de har registrerat sig för. Den totala genomsnittliga prestationsgraden baserat på samtliga kursregistreringar läsåret 2015/16 var 83 procent, medan motsvarande andel för läsåret 2005/06 var 80 procent. Programstudenter har i genomsnitt högre prestationsgrader än studenter som läser fristående kurser – så har det sett ut under den senaste tioårsperioden. Ökningen av den totala genomsnittliga prestationsgraden beror troligen på att högskolan blir alltmer programinriktad.

Många studenter hoppar av sin utbildning redan under första läsåret. Av alla nybörjare på yrkesexamensprogram läsåret 2016/17 hoppade i genomsnitt drygt var femte student av utbildningen första eller andra terminen. Männerna hoppade av i högre grad än kvinnorna – 24 procent respektive 18 procent. Det var stor skillnad i avhopp mellan programmen – studenterna på läkarprogrammet hoppade av i lägst grad, 7 procent, medan studenterna på biomedicinsk analytikerprogrammet och ämneslära programmet hoppade av i högst grad, båda 32 procent.

Det är alltså många studenter som hoppar av det program de påbörjat i ett tidigt skede, och det påverkar examensfrekvensen. Läsåret 2017/18 var examensfrekvensen högst för

studenter som gått på barnmorskeprogrammet, 90 procent och lägst på högskoleingenjörsprogrammet, 50 procent. På samtliga undersökta program hade kvinnorna högre examensfrekvens än männen. På arbetsterapeutprogrammet, läraryrket, receptarieprogrammet och tandhygienistprogrammet var skillnaderna särskilt stora - över 20 procentenheter.

Examensfrekvensen på forskarnivå ökar med studietiden. Av nybörjarna 2010 var det 48 procent som hade avlagt doktorsexamen inom fem år och 72 procent inom åtta år, medan fem procent hade avlagt en licentiatexamen. Sammantaget var det alltså 23 procent som inte hade avlagt någon examen alls efter åtta år. Bland nybörjarkullen 2010 var examensfrekvensen inom fem år högst inom naturvetenskap, medan den var lägst inom humaniora och konst.

Fortsatt ökning av betalande freemover-studenter

Det finns ett stort intresse bland internationella studenter att komma till svenska lärosäten för att studera. Läsåret 2017/18 fanns 37 830 inresande studenter och detta var en ökning med 5 procent sedan föregående läsår. Bland dessa var könsfördelningen jämn, 53 procent var kvinnor och 47 procent var män. Hela ökningen stod freemover-studenter för, det vill säga studenter som arrangerar sina studier på egen hand. Särskilt påtaglig var ökningen av betalande studenter. Antalet freemover-studenter som betalade studieavgifter ökade med 24 procent jämfört med året innan. Vid de flesta lärosäten är dock antalet betalande studenter fortfarande förhållandevis få, och i relation till den totala utbildningen på grundnivå och avancerad nivå utgör den studieavgiftsfinansierade verksamheten en begränsad del, 3 procent. Några lärosäten har dock många betalande studenter, och vid dessa motsvarar verksamheten närmare 10 procent av intäkterna till grundnivå och avancerad nivå. Det går alltså inte längre att betrakta den studiefinansierade verksamheten som en marginell företeelse i den svenska högskolan.

EU:s ministerråd beslutade 2011 om målet att till 2020 ska 20 procent av alla examinerade ha studerat utomlands någon del av sin utbild-

ning. Av de som examinerades på grundnivå och avancerad nivå 2017/18 hade i genomsnitt 14 procent studerat utomlands under någon av de senaste tolv terminerna, vilket är en minskning med 1 procentenhet jämfört med året innan. Det är dock stora skillnader mellan vilka examina studenterna har tagit. Andelen varierade från 45 procent på civilekonomprogrammet till 1 procent på forskolläraryrket. Av de examinerade på forskarnivå 2017 hade 26 procent genomfört delar av sin forskarutbildning utomlands, och majoriteten hade anordnat sina utlandsstudier på egen hand. Könsfördelningen bland dessa var jämn, 46 procent kvinnor och 54 procent män. Det var stora skillnader mellan forskningsämnesområden – andelen som varit utomlands under sin forskarutbildning varierade mellan 25 procent inom naturvetenskap och 3 procent inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

Trots ambitionen om ökad mobilitet har antalet utresande studenter på grundnivå och avancerad nivå minskat de tre senaste läsåren. Lsåret 2017/18 var antalet utresande studenter 23 770 – 58 procent var kvinnor och 42 procent var män. Majoriteten av dessa var freemoverstudenter. Minskningen utgjordes helt av utresande freemoverstudenter, som minskade med 3 procent.

God etablering på arbetsmarknaden för examinerade på grundnivå och avancerad nivå

Personer med examen från utbildningar på grundnivå eller avancerad nivå etablerar sig i genomsnitt relativt väl på arbetsmarknaden, 1–1,5 år efter avlagd examen. Av alla som tog examen läsåret 2014/15 var i genomsnitt 84 procent etablerade. Av personer med yrkesexamen var 90 procent etablerade, men det fanns skillnader mellan olika yrkesexamina. Högst var etableringsgraden för examinerade inom hälso- och sjukvård samt social omsorg. Etableringsgraden för personer med en generell examen var lägre – i genomsnitt 77 procent och även här fanns skillnader mellan olika huvudinriktningar. Liksom för personer med yrkesexamen var etableringsgraden högst för personer med generell examen inom hälso- och

sjukvård samt social omsorg. Personer med konstnärliga examina hade sämst ställning på arbetsmarknaden – 42 procent var etablerade 1–1,5 år efter avlagda examina.

Det var inga stora skillnader i etablering mellan kvinnor och män som avlagt examen de senaste åren – skillnaderna var större tidigare då männen var etablerade i mycket högre grad än kvinnorna.

Ett sätt att öka tillgången på utbildad arbetskraft är att personer som har en utländsk examen kan genomföra en kompletterande utbildning och på så sätt få ett arbete i nivå med sina färdigheter. Ett år efter examen var 70 procent av personer med utländsk examen etablerade efter att ha gått en kompletterande utbildning. Andelen etablerade ökade väsentligt över tid – tre år efter utbildningen var andelen etablerade män 90 procent och andelen etablerade kvinnor 85 procent.

Ökning av andelen kvinnor bland doktorandnybörjare

Ungefär fyra procent av studenterna som tar en examen på grundnivå och avancerad nivå fortsätter att studera på forskarnivå. De senaste tjugo åren har antalet nybörjare på forskarnivå pendlat mellan 3 000 och 4 000. År 2018 var antalet doktorandnybörjare 3 080, vilket var färre än 2017. Till skillnad från nybörjarna på grundnivå och avancerad nivå, där det är en större andel kvinnor än män, är könsfördelningen helt jämn bland doktorandnybörjarna.

Trots att lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå har ökat, har inte forskarutbildningen ökat i volym. Detta beror till stor del på att lärosätena har ersatt utbildningsbidraget med doktorandanställningar. Denna reform har lett till förbättrade anställningsvillkor för doktoranderna, men ökade kostnader för lärosätena per doktorand. Att det har blivit dyrare att anställa doktorander kan vara en förklaring till att postdoktorerna har ökat kraftigt de senaste åren (läs mera om detta i avsnittet *Kraftig ökning av postdoktorer*).

Rekryteringen till utbildning på forskarnivå sker i hög grad internationellt. Av nybörjarna 2018 var 1 300 utländska nybörjare, vilket motsvarar 42 procent. Bland utländska doktorand-

nybörjare var andelen män högre än andelen kvinnor – 54 procent män och 46 procent kvinnor. År 2018 var andelen kvinnor bland de svenska nybörjarna 54 procent, vilket är den högsta andelen som redovisats hittills.

Andelen utländska doktorander har ökat och en majoritet av dem lämnar Sverige efter examen. Av utländska doktorander som avlagt doktorsexamen i Sverige hade 58 procent av kvinnorna och 64 procent av männen lämnat Sverige tre år efter examen. Efter åtta år hade andelen som lämnat Sverige ökat till 60 procent av kvinnorna och 67 procent av männen. Det var dock skillnader mellan olika forskningsämnesområden. För att bättre ta hand om den kompetensbas som utländska forskarutbildade utgör kan det vara nödvändigt att vidta riktade insatser.

Andelen av den svenska befolkningen som påbörjar en forskarutbildning har minskat kraftigt de senaste tio åren. Av dem som föddes 1977 hade 1,6 procent påbörjat en forskarutbildning senast vid 30 års ålder. Motsvarande andel bland dem som föddes 1988 var 0,7 procent. Detta är en minskning med 0,1 procent från föregående årskull. Om andelen ska öka igen, samtidigt som forskarutbildningen ska fortsätta att rekrytera många utländska doktorander, bör volymen på forskarutbildningen öka.

Kraftig ökning av postdoktorer

Under flera år har den forskande och undervisande personalen ökat i takt med att lärosätenas intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå har ökat. Det är de tvååriga meriteringsanställningarna som postdoktorer och lektorerna som har ökat mest under den senaste tioårsperioden. Anställda inom andra kategorier har också ökat, utom adjunkterna som har minskat i antal den senaste tioårsperioden. Eftersom utvecklingen varierar mellan anställningskategorierna, har sammansättningen bland den forskande och undervisande personalen förändrats över tid, vilket har lett till att personalen har blivit alltmer akademiskt välmeriterad.

Bland den forskande och undervisande personalen var andelen kvinnor 46 procent totalt, vilket var en ökning med 1 procentenhet

sedan föregående år. Detta var ändå den största ökningen under den senaste tioårsperioden. Andelen kvinnor varierar mellan de olika anställningskategorierna och var störst bland adjunkter, 59 procent, samt annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen, 50 procent. För en anställning inom någon av dessa anställningskategorier krävs inte doktorsexamen, vilket innebär att andelen kvinnor var störst inom de kategorier där personalen kan anses vara minst akademiskt välmeriterad.

Kvinnorna är fortfarande underrepresenterade bland professorerna, andelen var 29 procent, men andelen kvinnor bland professorerna ökar kontinuerligt, så även 2018. Professorer är också den anställningskategori där andelen kvinnor har ökat mest under den senaste tioårsperioden. Sedan 2008 har antalet kvinnor bland professorerna nära nog dubblats, medan männen har ökat betydligt mindre – med 7 procent. Det är emellertid kvinnorna bland lektorerna som har ökat mest antalsmässigt. Eftersom lektorerna till stor del utgör rekryteringsbasen för professorer, kommer andelen kvinnor bland professorerna sannolikt att fortsätta öka i framtiden.

Personal till högskolesektorn rekryteras i hög grad globalt och utländsk bakgrund är vanlig bland den forskande och undervisande personalen. År 2018 var 35 procent antingen utrikes födda eller födda i Sverige av två utrikes födda föräldrar, vilket är en ökning sedan föregående år. Andelen anställda med utländsk bakgrund är störst bland meriteringsanställda och i synnerhet bland postdoktorerna, 78 procent. Bland professorer och lektorer var motsvarande andelar lägre, 28 respektive 26 procent.

År 2018 var 76 180 personer anställda vid universitet och högskolor. Omräknat till heltidsekvivalenter uppgick antalet till 61 430. Detta motsvarar 28 procent av alla statliga anställda, vilket innebär att högskolesektorn är den enskilt största statliga sektorn sett till antalet anställda. Om doktorander exkluderas uppgick antalet heltidsekvivalenter till 51 670. Den forskande och undervisande personalen uppgick till 30 840 heltidsekvivalenter och personal med andra än forskande och undervisande uppgifter uppgick till 20 840 heltidsekvivalenter. Över tid har den forskande och

undervisande personalen ökat mer än personal med andra arbetsuppgifter, vilket innebär att forskande och undervisande personal utgör en allt större andel av personalen vid lärosätena.

Doktorander utför den största andelen av forskningen

Huvuddelen av den offentligt finansierade forskningen bedrivs i Sverige inom högskolesektorn. Forskningen är i hög grad koncentrerad till de stora breda och fackinriktade universitetet som också har den högsta andelen forskning i sin verksamhet. I genomsnitt 67 procent av de totala intäkterna vid dessa lärosäten avsåg forskning och utbildning på forskarnivå. Forskningens ekonomiska tyngdpunkt låg 2017 inom forskningsämnesområdena medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap – mer än hälften av intäkterna tillföll dessa områden.

Den forskande och undervisande personalen ägnade 45 procent av arbetstiden åt forskning. Det fanns dock stora skillnader mellan olika forskningsämnesområden. Mest arbetstid ägnades åt forskning inom medicin och hälsovetenskap, 56 procent och minst inom humaniora och konst, 32 procent. Den varierande tillgången på forskningsresurser innebär också att lärare och forskare inom olika forskningsämnesområden inte har samma möjligheter att meritera sig forskningsmässigt, och att många lärare som undervisar på grundnivå och avancerad nivå inte själva är aktiva forskare. Doktorander utför i själva verket den största andelen av forskningen vid svenska universitet och högskolor, 32 procent, följt av personer i anställningskategorin forskare, 22 procent.

Lärosätenas intäkter ökade

En förutsättning för lärosätenas verksamhet är finansieringen. Lärosätenas totala intäkter 2018 var 73,9 miljarder kronor, en ökning med 0,6 miljarder kronor i reala termer jämfört med 2017. Av de totala intäkterna avsåg 30,3 miljarder utbildning på grundnivå och avancerad nivå och 43,2 miljarder forskning och utbildning på forskarnivå. Intäkterna till båda dessa verksamhetsområden har ökat sedan förra året. Huvuddelen av lärosätenas intäkter för utbildning

på grundnivå och avancerad nivå bestod av direkta statsanslag, 85 procent, medan andelen var betydligt lägre för forskning och utbildning på forskarnivå, 44 procent. Detta beror på att staten även kanaliserar betydande medel till lärosätenas forskningsverksamhet via forskningsråd och andra forskningsfinansierande myndigheter.

Under lång tid har intäkterna till forskning och utbildning på forskarnivå varit högre än intäkterna till utbildning på grundnivå och avancerad nivå och under de senaste tio åren har till och med denna andel av de totala intäkterna ökat. Detta är till stora delar resultatet av betydande statliga satsningar på högskolans forskning under samma period. Ökningen har dock mattats av något de senaste åren och för andra året i rad minskade lärosätenas intäkter från de statliga forskningsråden. Detta kompensades dock av att intäkterna från stiftelser och andra organisationer utan vinstsyfte ökade i ännu större utsträckning. Särskilt kraftig var ökningen av Wallenbergstiftelsernas bidrag till lärosätenas forskning.

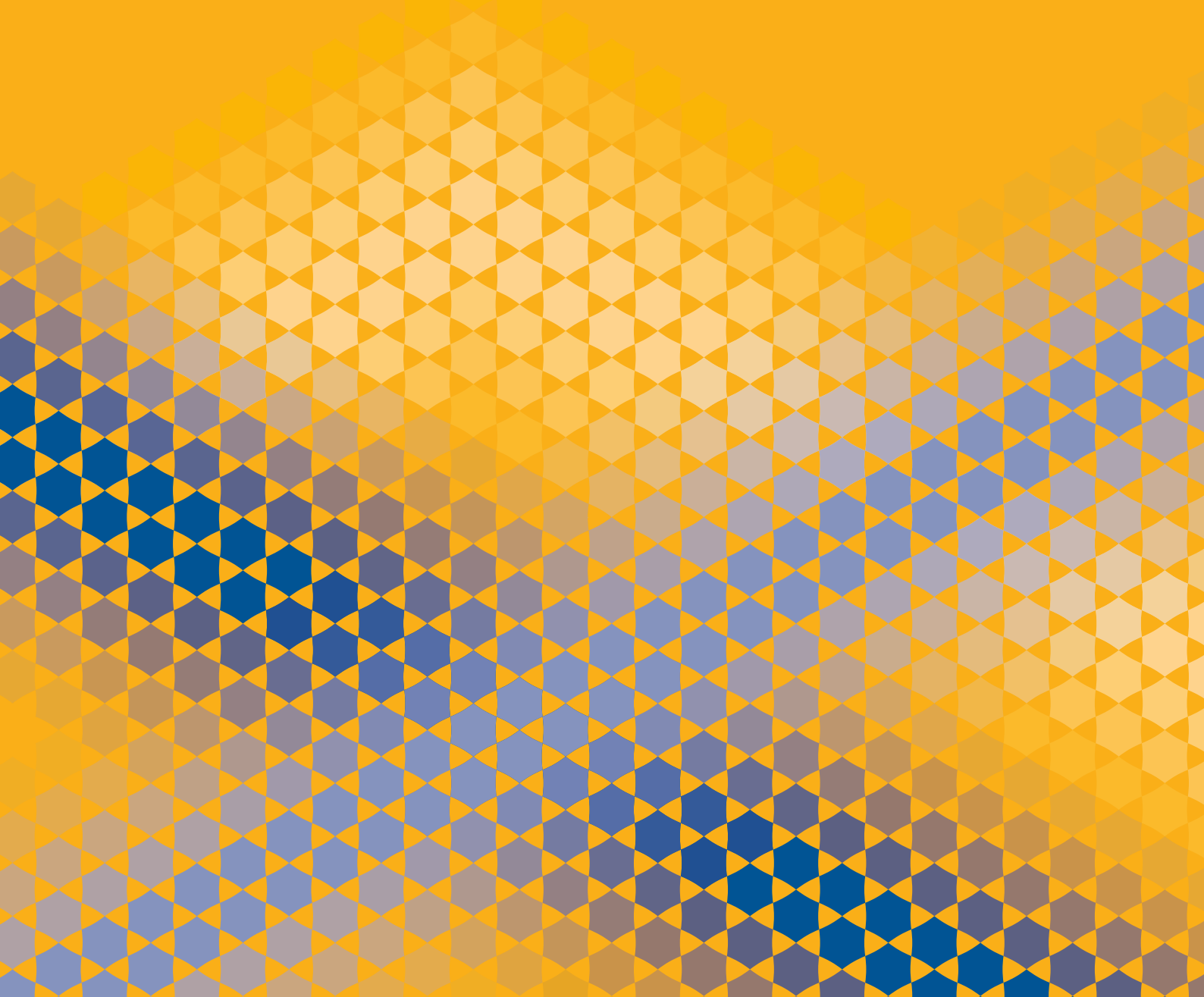
En annan bidragande orsak till lärosätenas intäktsökning 2018 var de ökade intäkterna för uppdragsverksamhet. Totalt ökade dessa intäkter med 170 miljoner kronor. Framförallt berodde detta på ökade intäkter från statliga myndigheter, främst på grund av den pågående utbyggnaden av polisutbildningen.



Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

EN INTRODUKTION TILL DEN SVENSKA HÖGSKOLAN

Högskolans verksamhet omfattar utbildning och forskning och där ingår även samverkan med det omgivande samhället. Högskoleutbildning kan vara hela utbildningsprogram som kan lägga en grund för yrkeslivet, kortare utbildningar såsom enstaka fristående kurser eller vidareutbildning för yrkesverksamma. Högskolan ger också forskarutbildning och utför större delen av den offentligt finansierade forskningen i Sverige.



Universitet, högskolor och andra utbildningsanordnare

Högre utbildning i Sverige ges till allra största delen av statliga universitet och högskolor. Det finns också ett antal enskilda, icke statliga, utbildningsanordnare, varav de flesta är små och har utbildning inom endast ett eller ett par områden. Universitet och högskolor skiljer sig huvudsakligen åt genom att det bara är universitetet som har ett generellt tillstånd att utfärda examen på forskarnivå, medan högskolor måste ansöka om tillstånd för specifika områden. Beteckningen "universitet" är inte skyddad i lag, utan huvudmannen, i de allra flesta fall staten, avgör när beteckningen får användas. Ofta används begreppet *högskolan* för både universitet och högskolor (till exempel i lagar och förordningar gällande högskolan). Universitet och högskolor, inklusive enskilda utbildningsanordnare benämns ofta gemensamt *lärosäten*.

Det är stora skillnader mellan lärosätena i storlek. Mätt i antal registrerade studenter hade det största universitet mer än 45 000 studenter läsåret 2017/18, medan de allra minsta enskilda utbildningsanordnarna hade mindre än 100 registrerade studenter.

En förteckning över Sveriges samtliga 48 lärosäten återfinns i slutet av kapitlet. Där redovisas under rubriken *Universitet* även de enskilda utbildningsanordnare som har generellt tillstånd att utfärda examen på forskarnivå.

Högskolans styrning

Inom ramen för en övergripande lagstiftning fattar lärosätena de flesta beslut själva. Det gäller bland annat organisation, intern fördelning av resurser, utbildningsutbud, utbildningens innehåll och utformning, hur många studenter som antas och vilken forskning som lärosätet ska bedriva.

Högskolan ska enligt högskolelagen 1 kap. 2 § bedriva utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund och på beprövad erfarenhet. Högskolan ska också utföra forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete. Sveriges lantbruksuniversitet ska

dessutom bedriva fortlöpande miljöanalys. I högskolans uppgifter ska det också ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta.

Lärosätena har stor frihet i att sätta samman sin personal. Tre anställningsformer är reglerade i lag och förordning: professorer, lektorer och biträdande lektorer. Därutöver finns det många andra anställningsformer för forskande och undervisande personal. Doktorander är i allmänhet anställda och bidrar både till lärosätets forskning och undervisning. Det finns två lärarkategorier, professor och lektor, som är reglerade i högskolelagen. Lärarnas undervisningsskyldighet är inte reglerad, utan beslutas av varje lärosäte.

Statliga lärosäten är egna myndigheter, placerade direkt under regeringen. Inom regeringen ansvarar Utbildningsdepartementet för frågor som rör universitet och högskolor samt forskning. Näringsdepartementet ansvarar dock för Sveriges lantbruksuniversitet.

Regeringen beslutar om vilka examina som får förekomma och krav för examen, i form av omfattning och mål. Det finns begränsningar för vilka examina ett lärosäte har tillstånd att utfärda. Däremot finns inga begränsningar för vilka kurser som får ges, utöver det allmänna kravet att högskoleutbildning ska vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund och på beprövad erfarenhet.

Utbildningsdepartementet anger riktlinjer för de statliga lärosätenas verksamhet i ett årligt regleringsbrev, utom för Sveriges lantbruksuniversitet, som får sitt regleringsbrev från Näringsdepartementet. Regleringsbrevet anger anslag för lärosätets verksamhet och det innehåller eventuella särskilda uppdrag som regeringen kan lägga på ett lärosäte. Vilka utbildningar lärosätena ska ge, och hur många studenter de ska anta, beslutar de själva om i stor utsträckning. Det finns alltså ingen nationellt planerad utbildningsvolym i högskolan. Lärosätena beslutar också själva om vilken forskning de bedriver.

Enskilda utbildningsanordnares verksamhet styrs på olika sätt, till exempel genom avtal med regeringen.

LAGSTIFTNING PÅ HÖGSKOLEOMRÅDET

Den statliga högskolan styrs av högskolelagen (1992:1434) som är instiftad av riksdagen. Lagen ger en ram för organisation och styrning, som att ange att varje lärosäte måste ha en styrelse och en rektor, men den är för övrigt inte detaljerad. Av lagen framgår också vad som ska känneteckna högre utbildning, samt exempelvis att högskolan ska främja jämställdhet och aktivt bredda rekryteringen av studenter.

Högskolelagen kompletteras av högskoleförordningen (1993:100), förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet och förordningen (2007:1164) för Försvarshögskolan, som är beslutade av regeringen. Där finns till exempel regler för anställning av lärare och doktorander, behörighetsregler för dem som söker till högre utbildning samt regler för kursplaner och betyg. I bilagor till förordningarna finns så kallade examensordningar som innehåller beskrivningar av och mål för alla examina.

Motsvarande lagstiftning för enskilda utbildningsanordnare är lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina. Det finns också ofta avtal med regeringen där krav på de enskilda utbildningsanordnarna framgår.

På bemyndigande av regeringen utfärdar Universitets- och högskolerådet (UHR) föreskrifter som kompletterar och förtydligar de bestämmelser som finns i högskolelagen och förordningarna.

Högskolan styrs också av regeringens årliga regleringsbrev till varje lärosäte. Av regleringsbrevet framgår bland annat att utbildningsutbudet ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov, storleken på anslagen till grundnivå och avancerad nivå respektive till forskning och utbildning på forskarnivå samt specifika uppdrag till lärosätena.

Finansiering

Riksdagen beslutar om resurstilldelningen för utbildning och forskning för respektive lärosäte, och de erhåller separata anslag för utbildning respektive forskning. För utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras ersättningen dels på antalet registrerade studenter (omräknade till helårsstudenter), dels på avklarade högskolepoäng (helårsprestationer). Resurstilldelningen är alltså helt prestationsbaserad. Ett så kallat takbelopp anger den maximala ersättning som lärosätet kan få för genomförd utbildning. För mer information se faktarutan *Resurstilldelning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå* (kapitlet *Högskolans ekonomi och finansiering*).

Ersättningssystemet bygger på att kurser är klassificerade till olika utbildningsområden med olika ersättningsbelopp, och det är läro-

sätena själva som beslutar om klassificeringen utifrån ämnesinnehåll. De humanistiska, samhällsvetenskapliga, teologiska och juridiska utbildningsområdena, som tillsammans omfattar flest studenter, har lägst ersättning. De konstnärliga utbildningsområdena har högst ersättning, men omfattar en mycket liten andel av studenterna.

Detta ersättningssystem omfattar de statliga universiteten och högskolorna med undantag för Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan, som har egna budgeterings- och rapporteringsprocesser. Chalmers tekniska högskola och Stiftelsen Högskolan i Jönköping omfattas också, men inte övriga enskilda utbildningsanordnare. Deras ersättning regleras i stället i allmänhet genom avtal med regeringen.

De anslag för forskning och utbildning på forskarnivå som lärosätena får direkt från regeringen är i form av en basresurs som fritt får användas inom olika forskningsämnesområden. Till skillnad från utbildning på grundnivå och avancerad nivå är bara en mindre del av anslaget prestationsbaserad. Den prestationsbaserade delen baseras på vetenskaplig produktion och externa medel. För 2018 tillkom samverkan som en tredje komponent. En betydande del av den statliga finansieringen kommer dock inte direkt från regeringen. Den kanaliseras i stället genom forskningsfinansierande myndigheter, som styrs av olika departement, och söks i konkurrens. Forskning och utbildning på forskarnivå finansieras också i betydande utsträckning av andra forskningsfinansierare än staten, exempelvis privata stiftelser eller EU.

Nuvarande styrnings- och resurstilldelningssystem är under översyn. Våren 2017 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att göra en samlad översyn av lärosätenas styrning och resurstilldelning. I februari 2019 slutredovisade Styr- och resursutredningen (Strut) betänkandet *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan* (SOU 2019:6). Utredningen menar bland annat att en ändamålsenlig styrning för starka och ansvarsfulla lärosäten måste främja akademisk frihet, kvalitet och ansvarstagande, ett rollsäkert samhällsansvar samt strategisk handlingsförmåga. För mer information, se faktarutan *Styr- och resursutredningen (Strut)*.

STYR- OCH RESURSENTREDNINGEN (STRUT)

Regeringen tillsatte 2017 Styr- och resursutredningen (Strut) (U 2017:05) med målet att göra en samlad översyn av universitetens och högskolornas styrning, inklusive resurstilldelning. Syftet var att utveckla styrningen så att den effektivt och ändamålsenligt stöder målet att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation, där högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation leder till samhällets utveckling och välfärd, näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt. Utredningen slutredovisades i februari 2019 (*En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan* SOU 2019:6).

Utredningen är omfattande och innehåller ett stort antal förslag för att skapa ett sammanhållet ramverk för styrning och resurstilldelning till utbildning och forskning. Förslagen syftar till att skapa en mer långsiktig och dialogbaserad styrning och ett resurstilldelningssystem där prestationerna får mindre betydelse. Sambandet mellan utbildning och forskning föreslås ska stärkas, bland annat genom att regeringen ska presentera en samlad proposition för högre utbildning och forskning varje mandatperiod, samt genom ett samlat anslag till utbildning och forskning.

Avseende styrningen föreslår utredaren som komplement till regleringsbrevet ett lärosätessanpassat styrinstrument i form av fyraåriga överenskommelser, där varje lärosätess mål och uppföljningskriterier formuleras för ett antal av politiken prioriterade områden.

Gällande utformning och dimensionering av utbildningsutbudet föreslår utredaren att regeringens styrning hålls på en övergripande nivå och begränsas till områden där det är särskilt motiverat. Styrningen föreslås ske genom fyraåriga utbildningsuppdrag från regeringen till lärosätena, som består i mål för det totala antalet helårsstudenter samt mål för antalet examina för utbildningar mot legitimationsyrken.

För att öka stabiliteten i resurstilldelningen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå föreslår utredaren att dagens modell ersätts med en fast bas och en årligt rörlig del. Dessa ska utgöra hälften var av lärosätets totala tilldelning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Den rörliga delen föreslås styras av antalet helårsstudenter och komponenten helårsprestationer föreslås utgå. Utredaren föreslår en modell utan ämnesbaserade, nationella ersättningsbelopp, vilket innebär att ett lärosäte i stället tilldelas en viss ekonomisk ram och ett mål om antalet helårsstudenter.

Utredaren anser att nuvarande höga andel externa forskningsmedel har negativa konsekvenser, och föreslår därför att andelen direkta statsanslag ska utgöra minst hälften av de totala forskningsintäkterna vid universitet och högskolor inom den närmsta åttaårsperioden. För att finansiera detta kan nya medel tillföras eller medel omfördelas från de statliga forskningsfinansiärerna.

Forskningen vid universiteten och högskolorna

Merparten av den offentligt finansierade forskningen i Sverige bedrivs på universiteten och högskolorna. Bara en liten del bedrivs av forskningsinstitut. Det innebär att svensk högskola är relativt forskningstung. I genomsnitt består drygt hälften av lärosätenas verksamhet, mätt i pengar, av forskning och utbildning på forskarnivå. Lärosätena varierar dock i forskningstygnd, de äldre universiteten har mer omfattande forskning än de nyare och högskolorna.

Forskningen är betydligt mindre reglerad än utbildningen. Det framgår av högskolelagen att allmänna principer för forskning är att problem och metoder får väljas fritt samt att resultat får publiceras fritt. Resultat av offentligt finansierad forskning ska komma till nytta. Vetenskaplig trovärdighet och god forskningssed ska också värnas.

Den ekonomiska tyngdpunkten av den forskning som bedrivs vid universitet och högskolor ligger på forskning inom medicin och hälsovård respektive naturvetenskap. Mer än hälften av lärosätenas intäkter till forskning och utbildning går till dessa två områden.

Högskoleutbildningen

Med högskoleutbildning menas utbildning på eftergymnasial nivå som regleras i högskolelagstiftningen. Utbildningen definieras alltså bland annat av placeringen i utbildningssystemet (efter gymnasieskolan), och av kravet att utbildningen ska vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund. Högskoleutbildning är inte den enda formen av eftergymnasial utbildning – andra exempel är utbildning inom ramen för yrkeshögskolan, konst- och kulturutbildning och viss folkhögskoleutbildning.

Högskoleutbildningens struktur

Högskoleutbildning består av kurser som är placerade på antingen grundnivå, avancerad nivå eller forskarnivå, där nivåerna ska bygga på varandra. Nivåindelningen av den svenska utbildningen är en del av anpassningen till den

så kallade Bolognaprocessen, som syftar till att göra högskoleutbildning mer jämförbar i de länder som ingår i processen.

Kurserna på grundnivå och avancerad nivå kan vara sammansatta till utbildningsprogram, och studenter kan antingen följa ett program eller läsa fristående kurser. Ett utbildningsprogram eller en kombination av fristående kurser kan ligga till grund för en examen på grundnivå eller på avancerad nivå. På forskarnivå ingår, utöver kurser, en vetenskaplig avhandling som motsvarar minst halva studietiden.

Utbildningens omfattning uttrycks i högskolepoäng. Ett akademiskt år är normalt 40 veckor, vilket motsvarar 60 högskolepoäng vid heltidsstudier. Högskolepoängen i den svenska utbildningen kan jämföras med the European Credit Transfer and Accumulation System Credits (ECTS credits), där 60 credits motsvarar ett års heltidsstudier.

Betyg

Betyg sätts normalt på genomgången kurs eller prov. Varje högskola beslutar vilket betygssystem som ska användas, och flera olika betygssystem, med olika antal betygsssteg, används. Två exempel är VG/G/U respektive A/B/C/D/E/Fx/F. Betyg sätts inte på examen.

Examina

Det finns tre slags examina i högskolan: generella examina, konstnärliga examina och yrkesexamina.

Generella examina ges på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. På grundnivå finns två examina: högskoleexamen (120 högskolepoäng) respektive kandidatexamen (180 högskolepoäng). På avancerad nivå finns också två examina: magisterexamen (60 högskolepoäng) respektive masterexamen (120 högskolepoäng). Det finns två examina på forskarnivå: licentiatexamen (120 högskolepoäng) respektive doktorsexamen (240 högskolepoäng). Motsvarande konstnärliga examina finns på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå.

Det finns drygt 50 yrkesexamina, varav en del leder till examina på grundnivå och andra

till examina på avancerad nivå. Många av dessa avser så kallade reglerade yrken, det vill säga yrken som det krävs särskilda kvalifikationer för att få utöva, och examen kan då vara kopplad till en legitimation. Yrkesexamina som inte avser reglerade yrken är till exempel ingenjörsexamina. Av de yrkesexamina som utfärdas på avancerad nivå förutsätter några, till exempel barnmorskeexamen, en föregående examen på grundnivå. Övriga yrkesexamina på avancerad nivå utfärdas efter sammanhållna utbildningar som omfattar båda nivåerna. Ett exempel är tandläkarexamen som omfattar studier på både grundnivå och avancerad nivå.

För varje examen finns det mål för vad studenten ska ha uppnått som anges i högskoleförordningen (1993:100). Examensmålen är av tre slag: kunskap och förståelse, färdighet och förmåga samt värderingsförmåga och förhållningssätt. Alla generella examina som har samma omfattning (exempelvis alla kandidatexamina eller alla masterexamina) har samma examensmål, som alltså är allmänt hållna. Detsamma gäller för alla konstnärliga examina. Däremot har varje yrkesexamen egna mål.

Tillstånd att utfärda examina

Tillstånd att utfärda en examen kan dels följa av lagstiftning, dels av särskilda beslut som fattas av Universitetskanslersämbetet (UKÄ) eller av regeringen. Statliga universitet får utfärda *generella examina* på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Statliga högskolor har fått allmänt tillstånd att utfärda generella examina på grundnivå och magisterexamen, och kan också efter prövning få tillstånd att utfärda masterexamen och examen på forskarnivå inom specifika områden.

Både universitet och högskolor måste ansöka om tillstånd att utfärda *konstnärliga examina*, oavsett nivå. Detsamma gäller alla *yrkesexamina*.

Enskilda utbildningsanordnare måste söka examenstillstånd, oavsett typ av examen och nivå på examen, och tillståndet ges av regeringen.

Om ett lärosäte inte längre uppfyller kraven för att få ge en examen kan tillståndet att ge denna examen dras in.

Flexibelt högskole-system i Sverige

Jämfört med högskolesystemen i många andra länder är det svenska högskolesystemet förhållandevis flexibelt, bland annat eftersom utbildningsutbudet till stor del är kursbaserat. Dessutom erbjuds fristående kurser och program som olika typer av distansutbildningar, där vissa kan var helt nätbaserade. Detta tillsammans ger goda förutsättningar för livslångt lärande. Svensk högskoleutbildning är avgiftsfri, utom för studenter som kommer från ett land utanför EU/EES-området och Schweiz och inte studerar inom utbytesprogram. Av tradition har svensk högre utbildning inte bara omfattat utbildning av ungdomar efter avslutad gymnasieskola utan också vidareutbildning av yrkesverksamma personer. Många studenter läser kurser utan avsikt att ta ut någon examen och det är vanligt att återkomma till högskolan efter tidigare studier. Det medför att studenternas genomsnittsalder kan vara högre än i en del andra länder.

Behörighet för högre studier

För att en person ska få börja studera i högskolan måste vissa behörighetskrav vara uppfyllda. Behörighetskrav finns i högskolelagen, förordningar (framför allt högskoleförordningen) och föreskrifter. För att bli antagen krävs det att den sökande har grundläggande behörighet. Dessutom kan det krävas särskild behörighet. Till de nationella kraven kommer de eventuella lokala behörighetskrav som ett lärosäte ställer.

För tillträde till utbildning på grundnivå finns detaljerade nationella krav för grundläggande och särskild behörighet. De som uppfyller kraven är behöriga men inte garanterade att bli antagna. När de sökande är fler än dem som kommer att antas tillämpas urval. All utbildning på grundnivå, utom sådan utbildning som leder till en konstnärlig examen, använder mer eller mindre samma urvalsgrunder. Grunderna är framför allt betyg från gymnasieskolan och resultat på det så kallade högskoleprovet, men upp till en tredjedel

av studenterna kan antas på andra grunder som respektive högskola beslutat. Den helt övervägande delen av antagningsprocessen är samordnad av Universitets- och högskolerådet (UHR), men det förekommer även att lärosätena antar studenter lokalt.

För tillträde till utbildning på avancerad nivå och forskarnivå är de nationella kraven mindre omfattande. Examen på grundnivå är normalt krav för studier på avancerad nivå. För studier på forskarnivå krävs examen på avancerad nivå, alternativt minst 240 högskolepoäng, varav minst 60 högskolepoäng på avancerad nivå. Det innebär att det räcker med ett års studier på avancerad nivå för att kunna fortsätta till forskarnivå. Oavsett om studierna på avancerad nivå är i form av fristående kurser eller till exempel ett yrkesprogram, ger de grundläggande behörighet till studier på forskarnivå.

Studieavgifter

Den högre utbildningen är avgiftsfri utom för studenter som kommer från ett land utanför EU/EES-området och Schweiz och inte studerar inom utbytesprogram. Dessa studenter måste betala både anmälnings- och studieavgifter för studier på grundnivå och avancerad nivå. Studier på forskarnivå är avgiftsfri. Lärosätena är skyldiga att ta en studieavgift som täcker den fulla kostnaden för utbildningen, inklusive administrativa kostnader.

STATISTIKDATABASEN – HÖGSKOLAN I SIFFROR

UKÄ:s statistikdatabas *Högskolan i siffror* innehåller statistik om svenska universitet och högskolor. I databasen finns uppgifter som täcker in utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt på forskarnivå – exempelvis finns statistik om sökande, nybörjare och examinerade. Dessutom finns uppgifter om universitetens och högskolornas ekonomi och personal. Därtill finns nyckeltal som är enklare uppgifter som på olika sätt beskriver lärosätena och studenterna. Uppgifterna i databasen finns uppdelade på kön och lärosäten. Besök gärna statistikdatabasen här: <http://statistik.uka.se>

Kvalitetssäkring av högre utbildning och forskning

Enligt högskolelagen ska högskolans verksamhet avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen. Ansvaret för utbildningens kvalitet ligger alltså på lärosätena, och kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för högskolans personal och studenterna.

UKÄ gör återkommande granskningar av den högre utbildningens kvalitet. Under 2017 har UKÄ utarbetat en ny utvärderingsmodell som har tagits fram i dialog med universiteten och högskolorna. Sedan 2018 pågår parallellt med detta ett utvecklingsarbete för att inkludera lärosätenas kvalitetssäkring av forskning. Under 2019 har en vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete av forskning utarbetats. Denna utgår från det förarbete som redovisas i UKÄ:s rapporter *Granskning av lärosätenas kvalitetssäkring av forskning – rapportering av analys- och metodutvecklingsarbete*, Rapport 2019:6, UKÄ och *Kvalitetssäkring av forskning – rapportering av ett regeringsuppdrag*, Rapport 2018:2, UKÄ.

KVALITETSSÄKRING AV HÖGRE UTBILDNING OCH FORSKNING

Enligt högskolelagen 1 kap 4 § (1992:1434) ska verksamheten vid universitet och högskolor avpassas så att en hög kvalitet nås i utbildningen och forskningen. Lärosätena ansvarar för att både utbildning och forskning håller hög kvalitet och för att kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för såväl personal som studenter.

UKÄ har ansvar för kvalitetssäkring av universitetens och högskolornas verksamhet, genom bland annat granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete och utvärdering av utbildning. Granskningarna genomförs enligt ett system för kvalitetssäkring som tagits fram i dialog med bland andra lärosätena. Syftena med UKÄ:s granskningar är dels att kontrollera utbildningarnas resultat, dels att bidra till lärosätenas arbete med kvalitetsutveckling av högre utbildning och forskning. Det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning och forskning består av följande fyra komponenter:

- examenstillståndsprövningar
- granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete
- utbildningsutvärderingar
- tematiska utvärderingar.



Lärosäten 2019

Universitet

Uppsala universitet 1, 2
Lunds universitet 3, 4
Göteborgs universitet 5
Stockholms universitet 6
Umeå universitet 7
Linköpings universitet 8, 9
Karolinska institutet 6
Kungl. Tekniska högskolan 6
Chalmers tekniska högskola (enskild) 5
Luleå tekniska universitet 10
Handelshögskolan i Stockholm (enskild) 6
Sveriges lantbruksuniversitet 1, 7, 11, 12
Karlstads universitet 13
Linnéuniversitetet 14, 15
Örebro universitet 16
Mittuniversitetet 17, 18
Malmö universitet 29

Högskolor

Blekinge tekniska högskola 19
Försvarets högskola 6
Gymnastik- och idrottshögskolan 6
Högskolan i Borås 20
Högskolan Dalarna 21, 22
Högskolan i Gävle 23
Högskolan i Halmstad 24
Högskolan Kristianstad 26
Högskolan i Skövde 27
Högskolan Väst 28
Mälardalens högskola 30, 31
Stiftelsen Högskolan i Jönköping (enskild) 25
Södertörns högskola 6

Konstnärliga högskolor

Beckmans Designhögskola (enskild) 6
Konstfack 6
Kungl. Konsthögskolan 6
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm 6
Stockholms konstnärliga högskola 6

Övriga enskilda utbildningsanordnare

Akademi för Ledarskap och Teologi 16
Enskilda Högskolan, Stockholm 6
Ericastiftelsen 6
Ersta Sköndal Bräcke högskola 5, 6
Evidens AB 5
Gammelkroppa skogsskola 32
Johannelunds teologiska högskola 1
Newmaninstitutet 1
Röda Korsets Högskola 6
Skandinavien akademi för
psykoterapiutveckling 6
Sophiahemmet Högskola 6
Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska
Institut 6
Svenska institutet för kognitiv psykoterapi 6

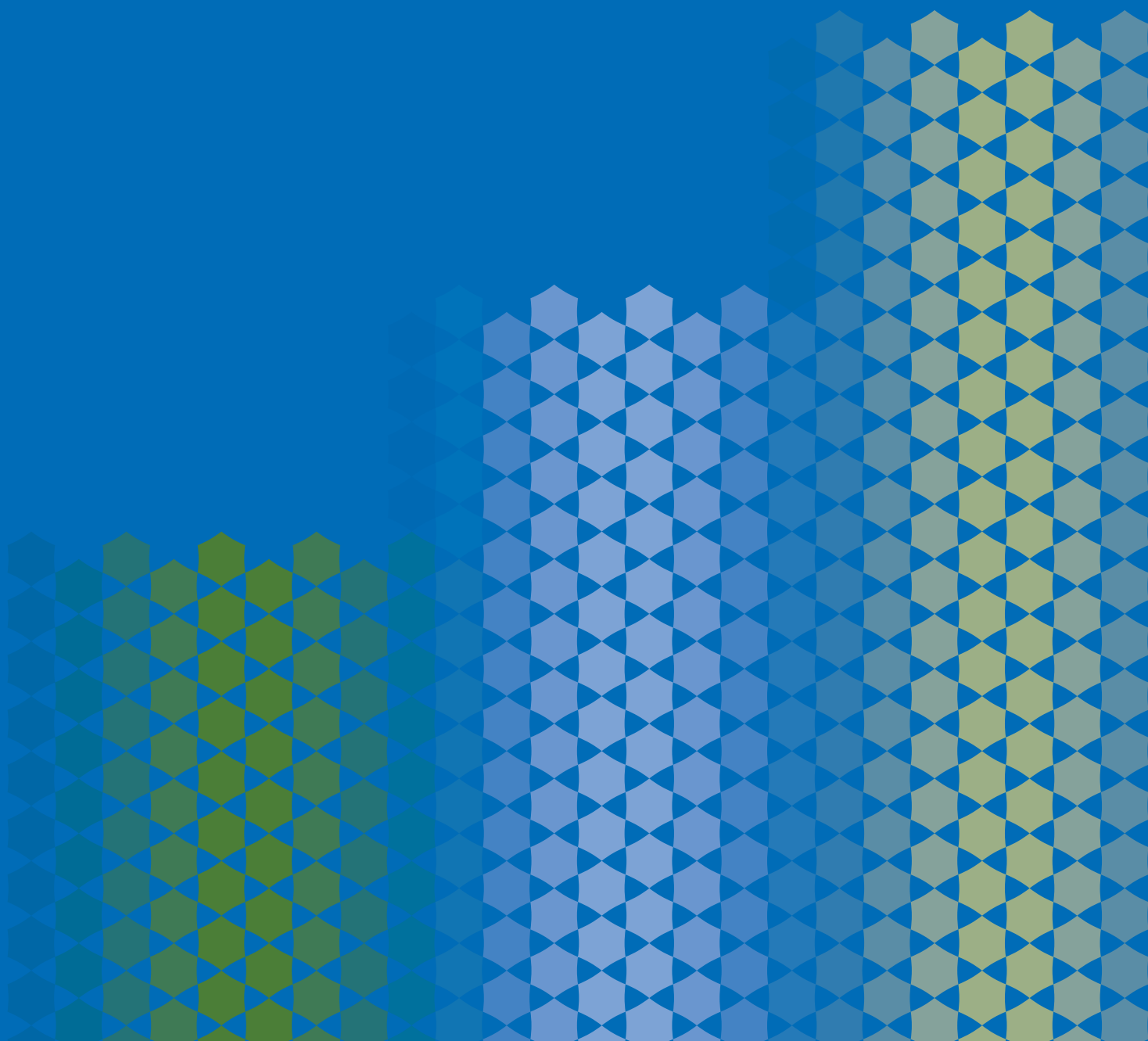
Siffrorna hänvisar till de platser på kartan där respektive lärosäte finns. Några lärosäten har även mindre campus som inte är utsatta på kartan.

The background is a solid blue color. It features several vertical bands of geometric patterns. A central band has a repeating pattern of light blue and white triangles. To the left and right, there are bands with patterns of green and blue triangles. A dark green hexagonal shape is positioned in the lower-left area, containing white text.

Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

UTBILDNING PÅ GRUNDNIVÅ OCH AVANCERAD NIVÅ

Intresset för högskolestudier är fortsatt stort och för andra höstterminen i rad ökade antalet studenter 2018. Framför allt väljer fler studenter att studera på distans. Även antalet examinerade ökade efter en minskning förra läsåret.



DETTA KAPITEL beskriver högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå. Höstterminen 2018 fanns det 349 300 studenter registrerade på grundnivå eller avancerad nivå, och det var andra höstterminen i rad som antalet studenter ökade. För studenterna varierar längden på studierna; många följer ett program och tar en examen efter ett antal år, medan andra bara studerar en kort tid i högskolan. Detta kapitel beskriver inflödet till, närvaron i och utflödet från utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Det är en process som omfattar flera olika populationer: sökande och antagna, nybörjare, registrerade studenter och examinerade. Kapitellet avslutas med två avsnitt om lärarutbildningen och breddad rekrytering.

Sökande och antagna

För att antas till högskolestudier måste den som ansöker uppfylla behörighetsvillkoren för den sökta utbildningen, det vill säga kursen eller programmet. Men det är många fler än bara de som är behöriga som söker till högskolan. En och samma person kan vara behörig till en utbildning, men inte till en annan.

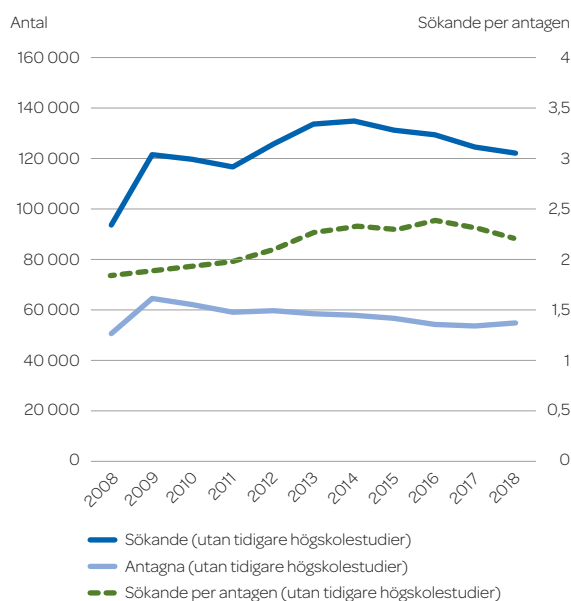
Den absoluta merparten av sökandeprocessen till utbildningar på grundnivå och avancerad nivå sker via ett centralt antagningssystem som administreras av Universitets- och högskolerådet (UHR) på lärosätenas uppdrag. Huvuddelen av antagningen sker till höstterminen, så det är där fokus ligger för detta avsnitt, men viss antagning sker även till vårterminen.

Huvudsyftet med detta avsnitt är att belysa intresset för högskolestudier i den svenska befolkningen. Högskolan rekryterar dock även internationellt, och det finns särskilda antagningsomgångar som riktas mot internationella sökande. Dessa antagningsomgångar ingår inte i den statistik som redovisas här.

Antalet sökande till högskolan fortsatte att minska

Ett sätt att fånga upp intresset för att studera på högskolan är att undersöka hur många personer utan tidigare högskolestudier som har sökt en högskoleutbildning. Antalet sökande utan tidigare högskolestudier var 122 400 höstter-

Figur 1. Antal sökande och antagna utan tidigare högskolestudier, ht 2008–ht 2018. Antal sökande per antagen avläses på skalan till höger.



minen 2018 (se figur 1). Detta var en minskning från höstterminen 2017 med 2 600 sökande, vilket motsvarar en minskning med 2 procent. Antalet sökande har minskat för varje hösttermin sedan 2014, då antalet sökande var 135 300.

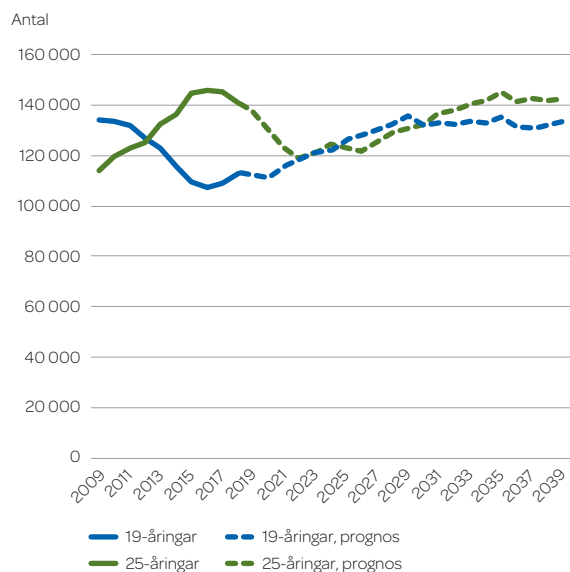
Historiskt låg dock intresset för att studera på högskolan 2018 på en fortsatt hög nivå. För drygt tio år sedan, höstterminen 2008, var antalet sökande utan tidigare högskolestudier 94 050. Året därefter, 2009, skedde en kraftig ökning som sammanföll med att antalet 19-åringar i befolkningen var stort samtidigt som arbetsmarknadsläget försämrades. För mer information se *Sökande och antagna till högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå höstterminen 2018*, UF 46 SM 1801, UKÄ och SCB.

Av de sökande utan tidigare högskolestudier höstterminen 2018 var 59 procent kvinnor och 41 procent män. Fördelningen mellan kvinnor och män var därmed densamma som höstterminen 2017 och har varit ganska stabil under de senaste tio åren.

19-åringarna fortfarande den största åldersgruppen bland de sökande

Höstterminen 2018 var 19-åringarna den största åldersgruppen bland de sökande utan tidigare högskolestudier. De utgjorde 22 procent, vilket

Figur 2. Antalet 19- och 25-åringar 2009–2018 och prognos över antalet 19- och 25-åringar 2019–2039. Källa: SCB.



var samma andel som höstterminen 2017. De senaste tio åren har 19-åringarna genomgående varit den största åldersgruppen bland de sökande utan tidigare högskolestudier. Under höstterminerna 2011–2016 minskade dock andelen 19-åringar, vilket hänger samman med att 19-åringarna utgjorde en minskande andel av befolkningen under dessa år. Denna trend har dock brutits under 2017 och 2018.

De äldre ålderskategorierna, å sin sida, har under senare år utgjort en ökande andel av de sökande utan tidigare högskolestudier. Höstterminen 2018 var 32 procent av de sökande 25 år eller äldre. Detta kan jämföras med höstterminen 2008, då motsvarande andel var 23 procent.

Antalet 19-åringar i befolkningen förväntas öka under flera år från och med 2021, efter en nedgång åren 2010–2016 (se figur 2). Eftersom 19-åringar är den största åldersgruppen som söker till högskolan kan antalet sökande till högskolan förväntas öka, givet ett oförändrat intresse för högskolestudier. Antalet 25-åringar förväntas däremot minska fram till omkring 2023, för att sedan öka igen.

Antalet antagna ökade något

Av de 122 400 personer utan tidigare högskolestudier som sökte till högskolan höstterminen

2018, antogs 55 210 (se figur 1). Detta var en ökning med 2 procent jämfört med höstterminen 2017, då antalet antagna var 54 070. Över tid har antalet antagna minskat svagt under ett flertal år alltsedan höstterminen 2013, en utveckling som nu alltså har brutits.

Andelen kvinnor bland de antagna utan tidigare högskolestudier höstterminen 2018 var 57 procent, medan andelen män var 43 procent. Könsfördelningen bland de antagna var därmed densamma som höstterminen 2017.

Ställer man de båda grupperna sökande och antagna i relation till varandra kan man konstatera att antalet sökande per antagen höstterminen 2018 var 2,2 (se figur 1). Detta gäller sökande och antagna utan tidigare högskolestudier. Antalet sökande per antagen minskade jämfört med höstterminen 2017, då det gick 2,3 sökande på varje antagen, och ytterligare jämfört med höstterminen 2016, då antalet var 2,4.

Sökande till såväl yrkesexamensprogram som övriga program fortsatte att minska

I detta avsnitt beskrivs antalet sökande till olika utbildningsprogram och för detta används uppgifter om det totala antalet behöriga förstahandssökande, alltså sökande som är behöriga till sitt i första hand sökta alternativ. Här ingår både sökande som studerat i högskolan tidigare och de som inte gjort det.

Höstterminen 2018 var antalet behöriga förstahandssökande till program 161 600. Bland dessa var det 86 470 som sökte till ett program som leder till en yrkesexamen, medan 75 650 personer sökte till övriga program. I kategorin övriga program är generella program den klart största delen, men bland annat konstnärliga program ingår också. Övriga program på grundnivå hade 61 660 behöriga förstahandssökande, medan programmen på avancerad nivå hade 14 050 sökande.

De generella och konstnärliga programmen på grundnivå kan delas in i sådana som leder till en högskoleexamen och sådana som leder till en kandidatexamen. Programmen som leder till en högskoleexamen hade 2 660 behöriga förstahandssökande höstterminen

2018, medan programmen som leder till en kandidatexamen hade 53 170.

På generella och konstnärliga program på avancerad nivå hade program som leder till en magisterexamen 3 000 behöriga förstahands-sökande, medan de generella och konstnärliga programmen som leder till en masterexamen hade 11 050 sökande.

Antalet behöriga förstahandssökande till program minskade höstterminen 2017, och denna nedåtgående trend fortsatte höstterminen 2018. Jämfört med höstterminen 2017 minskade antalet sökande med 2 procent höstterminen 2018. Både antalet sökande till yrkesexamensprogrammen och till övriga program minskade med 2 procent.

Se även tabell 11 i slutet av kapitlet för mer uppgifter över fördelningen av behöriga förstahandssökande och antagna per lärosäte.

Civilingenjörsutbildningen hade fortsatt flest sökande

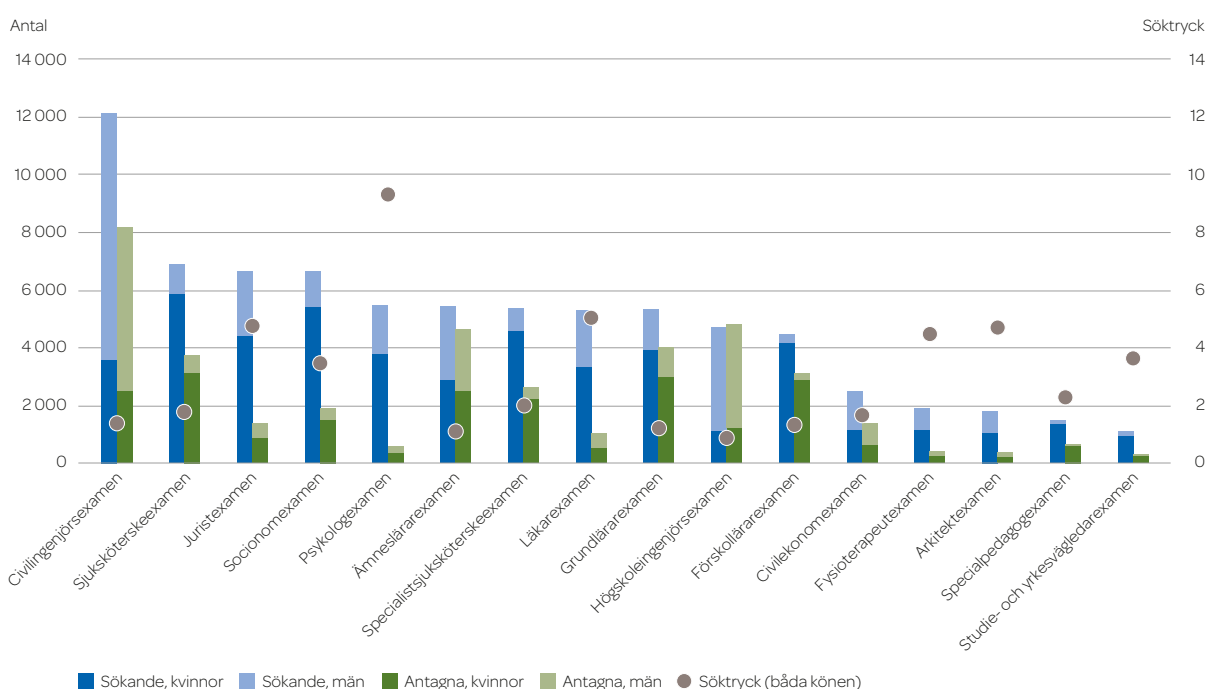
Det yrkesexamensprogram som hade klart flest antal behöriga förstahandssökande var civilingenjörsutbildningen, med 12 130 sökande (se figur 3). Näst flest sökande hade sjuksköterskeutbildningen, med 6 880. Om de fyra lärarprogrammen, det vill säga de som leder till förskol-

lärar-, grundlära-, yrkeslära- och ämneslära-examen slås samman hade de flest behöriga förstahandssökande höstterminen 2018, 16 030.

Kvinnor och män sökte i stor utsträckning till olika program. Bland kvinnorna var det sjuksköterskeutbildningen som hade flest antal behöriga förstahandssökande, 5 870. Bland männen var det civilingenjörsutbildningen som var mest populär, med 8 570 män bland de sökande.

Många yrkesexamensprogram hade färre behöriga förstahandssökande höstterminen 2018 jämfört med föregående hösttermin (se tabell 1). Dit hör sjuksköterskeutbildningen, som hade 10 procent färre sökande. Även förskollära-, grundlära- och ämneslärautbildningarna hade färre behöriga förstahandssökande höstterminen 2018 jämfört med höstterminen 2017 (detta beskrivs mer utförligt i avsnittet *Läraryrket* längre fram i kapitlet). Det fanns dock även yrkesexamensprogram som hade fler behöriga förstahandssökande höstterminen 2018 jämfört med höstterminen 2017. Till de som visade ett ökat antal sökande hörde barnmorskeutbildningen (23 procent ökning), speciallärautbildningen (10 procent), psykologutbildningen (7 procent) och specialistsjuksköterskeutbildningen (7 procent).

Figur 3. Antal behöriga förstahandssökande och antagna samt söktryck på yrkesexamensprogram med mer än 1 000 behöriga förstahandssökande ht 2018, uppdelat på kön. Söktryck avläses på skalan till höger.



Högst söktryck på psykologutbildningen

Som alltid var det stora skillnader mellan utbildningarna när det gäller söktrycket, det vill säga antalet behöriga förstahandssökande per antagen. Högst söktryck höstterminen 2018 bland yrkesexamensutbildningarna med minst 1 000 behöriga förstahandssökande hade psykologprogrammet, med 9,4 behöriga förstahandssökande per antagen. Därefter följde utbildningarna till läkare (5,2) samt jurist och arkitekt (båda 4,8).

Sökande till yrkesexamensprogram vårterminen 2019

Det är också möjligt att söka många program och kurser till vårterminen, även om antagningen i antal studenter räknat är betydligt större på höstterminen. Vissa yrkesexamensprogram har antagning till vårterminen, medan andra antar endast till höstterminen.

Totalt hade yrkesexamensprogrammen 31 990 behöriga förstahandssökande vårterminen 2019 (se tabell 1). Det var en minskning med 4 procent jämfört med vårterminen 2018, då antalet sökande var 33 180. Det yrkesexamensprogram som hade det största antalet sökande vårterminen 2019 var sjuksköterskeutbildningen med 5 490, följt av socionomutbildningen med 5 030. Jämfört med vårterminen 2018 minskade antalet behöriga förstahandssökande till sjuksköterskeutbildningen med 7 procent, medan antalet sökande till socio- nomutbildningen ökade med 9 procent.

Nyborjare i den svenska högskolan

Av de som sökte till högskolan och inte tidigare har studerat i den svenska högskolan antogs hösten 2018 färre än hälften. Samtidigt är det inte alla som antas som påbörjar sina högskole-

Tabell 1. Behöriga förstahandssökande till de 20 mest sökta yrkesexamensprogram som gavs både ht 17 och 18 samt vt 18 och 19. Siffrorna är avrundade till total.

Program	ht 17	ht 18	Förändring ht 17–ht 18 (%)	vt 18	vt 19	Förändring vt 18–vt 19 (%)
Arbetssterapeutexamen	660	570	-13	270	280	3
Barnmorskeexamen	610	750	23	570	600	6
Biomedicinsk analytikerexamen	610	580	-5	70	80	7
Civilekonomexamen	2 520	2 490	-1	300	310	4
Civilingenjörsexamen	11 840	12 130	2	100	100	5
Fysioterapeutexamen	2 050	1 910	-7	1 350	1 260	-7
Förskolläraexamen	5 170	4 510	-13	2 820	2 350	-17
Grundläraresexamen	5 480	5 310	-3	1 620	1 430	-11
Högskoleingenjörsexamen	4 910	4 730	-4	130	200	52
Juristexamen	6 770	6 690	-1	3 430	3 260	-5
Läkarexamen	5 350	5 330	0	3 640	3 520	-3
Psykologexamen	5 140	5 520	7	3 120	3 150	1
Sjuksköterskeexamen	7 630	6 880	-10	5 870	5 490	-7
Socionomexamen	6 840	6 680	-2	4 610	5 030	9
Specialistsjuksköterskeexamen	5 060	5 410	7	1 700	1 680	-1
Specialläraresexamen	670	740	10	50	70	26
Specialpedagogexamen	1 470	1 500	2	190	170	-14
Tandläkarexamen	910	900	-1	450	430	-4
Yrkesläraresexamen	640	780	22	410	430	5
Ämnesläraresexamen	5 570	5 440	-2	1 500	1 430	-4
Alla yrkesexamensprogram	87 820	86 470	-2	33 180	31 990	-4

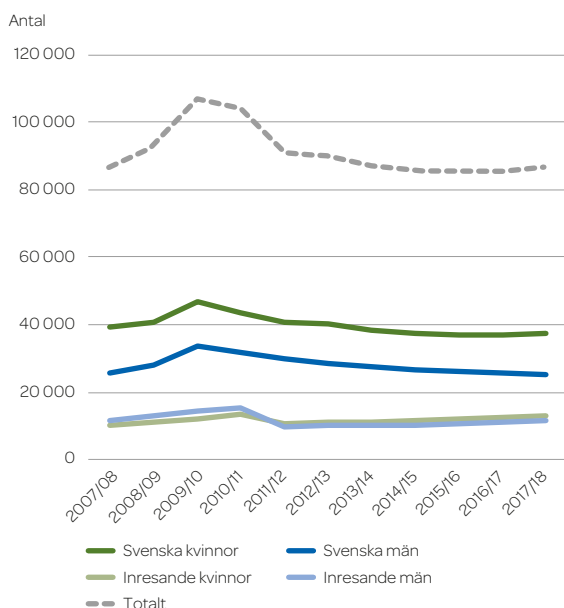
studier. Vid den senaste uppföljningen, höstterminen 2017, visade det sig att nästan 90 procent av de som sökt och antagits också hade registrerat sig och därmed blivit nybörjare i högskolan.

Antalet svenska högskolenybörjare ökar

Läsåret 2017/18 började 86 650 nya studenter (högskolenybörjare) studera på grundnivå och avancerad nivå vid svenska universitet och högskolor (se figur 4). Det är 790 nybörjare fler än föregående läsår, och andra året i rad som antalet högskolenybörjare ökar. Dock är det första gången på åtta läsår som antalet svenska högskolenybörjare ökar, medan antalet inresande högskolenybörjare ökade för fjärde läsåret i rad. Antalet svenska högskolenybörjare ökade med 140 studenter medan antalet inresande högskolenybörjare ökade med 650 studenter.

Kvinnorna stod för ökningen bland de svenska nybörjarna, medan antalet män fortsatte att minska för åttonde läsåret i rad. Jämfört med föregående läsår minskade antalet svenska män med 360 studenter till 25 090 medan antalet kvinnor ökade med 500 studenter till 37 380 studenter. Av de svenska nybörjarna var således 60 procent kvinnor och 40 procent män.

Figur 4. Antalet högskolenybörjare läsåren 2007/08–2017/18, fördelat på svenska och inresande högskolenybörjare samt på kvinnor och män.



Antalet inresande män ökade med 280 studenter till 11 370, medan antalet inresande kvinnor ökade med 370 studenter till 12 810. Fram till och med läsåret 2010/11 var det alltid fler inresande män än kvinnor, men i samband med att studieavgifterna infördes för studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz sjönk antalet inresande män betydligt mer än antalet kvinnor, och inresande kvinnor har varit i majoritet sedan dess.

Antalet inresande nybörjare utgör en allt större andel av högskolenybörjarna. Andelen inresande studenter har ökat för varje år sedan läsåret 2011/12, och utgjorde 2017/18 knappt 28 procent av det totala antalet nybörjarstudenter. De inresande studenterna utgör dock en betydligt mindre andel av det totala antalet studenter i högskolan, eftersom de i genomsnitt studerar kortare tid än svenska studenter. Mer information om inresande nybörjare finns i kapitlet *Internationell studentmobilitet*.

Mellan läsåren 2006/07 och 2009/10 ökade antalet högskolenybörjare kraftigt på grund av ökad efterfrågan i samband med konjunkturförsämring i kombination med tillfälliga utbyggnader av den svenska högskolan. Sedan toppnoteringen läsåret 2009/10, då antalet nybörjare var 107 000, har antalet minskat med nästan 20 procent i takt med att lärosätena gradvis har anpassat utbildningsvolymen till förändrade ekonomiska förutsättningar. Läs mer om detta i kapitlet *Högskolans ekonomi och finansiering*. Se även tabell 11 i slutet av kapitlet för mer statistik över antalet högskolenybörjare per lärosäte.

De flesta högskolenybörjare har studerat i enbart gymnasieskolan

De allra flesta som påbörjar högskolestudier och tillhör den svenska befolkningen har avslutat ett program i gymnasieskolan. Av de 62 470 svenska högskolenybörjarna läsåret 2017/18 hade 66 procent studerat i enbart gymnasieskolan medan 17 procent hade både avslutat en gymnasieutbildning och studier i kommunal vuxenutbildning (komvux). Ytterligare 12 procent hade enbart studerat på komvux. Det är något vanligare bland kvinnor än bland män att ha studerat på komvux.

En majoritet av högskolenybörjarna har läst ett högskoleförberedande program på gymnasiet, och läsåret 2017/18 var andelen 55 procent. Detta var i nivå med föregående läsår, men jämfört med fem år tillbaka har andelen ökat med 11 procentenheter. I och med införandet av den nya gymnasieskolan (Gy 2011) blev det vanligare med denna utbildningsbakgrund bland högskolenybörjarna. Andelen högskolenybörjare som läst ett yrkesförberedande program har i stället minskat och har mer än halverats på fem år. Endast 10 procent av högskolenybörjarna hade läst ett yrkesförberedande program läsåret 2017/18. För mer information se *Studenter och examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2017/18*, UF 20 SM 1801, UKÄ och SCB.

Stora skillnader i övergången till högskolestudier mellan olika gymnasieprogram

I och med införandet av Gy 2011 läsåret 2011/12 inrättades 18 nationella program: 12 yrkesprogram och 6 högskoleförberedande program samt International Baccalaureate. Förutom dessa program finns det även riksrekryterande utbildningar som elever från hela landet kan söka på samma villkor.

En examen från ett högskoleförberedande program ger automatiskt grundläggande behörighet till högskolan, medan en elev som går ett yrkesförberedande program kan få grundläggande behörighet till högskolan genom komplettering. Lsåret 2014/15 var det 75 550 elever som tog en gymnasieexamen. Av dessa

Tabell 2. Antal elever som tog gymnasieexamen läsåret 2014/15 och andelen av eleverna som påbörjat högskolestudier senast läsåret 2017/18. Antalsuppgifterna är avrundade till närmaste tiotal och procent till närmaste heltal.

	Antal elever som tog gymnasieexamen läsåret 2014/15			Andel elever som påbörjat högskolestudier senast läsåret 2017/18 (%)		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Samtliga	75 550	38 680	36 860	45	51	39
Högskoleförberedande program	50 340	28 260	22 080	63	63	61
Ekonomiprogrammet	8 490	4 610	3 880	58	62	53
Estetiska programmet	6 560	4 490	2 070	39	41	35
Humanistiska programmet	750	630	130	74	73	77
International Baccalaureate	740	460	280	58	61	53
Naturvetenskapsprogrammet	11 610	6 230	5 380	84	84	84
Samhällsvetenskapsprogrammet	15 780	10 660	5 120	56	60	47
Teknikprogrammet	6 420	1 190	5 230	70	73	69
Yrkesförberedande program	25 210	10 420	14 780	10	16	5
Barn och fritid	2 010	1 320	690	20	25	10
Bygg och anläggning	3 720	310	3 400	2	4	2
El och energi	3 770	140	3 630	6	7	6
Fordon och transport	2 510	350	2 160	1	2	1
Handel och administration	1 920	1 230	690	9	10	7
Hantverk	2 020	1 890	130	8	7	8
Hotell och turism	920	780	150	12	12	9
Industritekniska	1 400	160	1 240	14	33	12
Naturbruk	2 080	1 430	650	15	18	10
Restaurang och livsmedel	1 570	970	600	5	6	3
VVS och fastighet	950	20	920	1	4	1
Vård och omsorg	2 110	1 810	310	30	32	22
Riksrekryterande utbildningar	240	30	210	23	13	25

hade 45 procent påbörjat högskolestudier inom tre år, det vill säga senast läsåret 2017/18 (se tabell 2). Detta är i nivå med de elever som tog gymnasieexamen ett år tidigare.

Av alla elever som tog gymnasieexamen från ett högskoleförberedande program 2014/15 hade 63 procent påbörjat högskolestudier inom tre år, medan det från yrkesförberedande program endast var 10 procent som hade påbörjat högskolestudier. Av samtliga elever var det en större andel av kvinnorna än männen som tre år efter gymnasieexamen hade påbörjat högskolestudier, 51 respektive 39 procent. Skillnaden mellan könen var relativt stor från yrkesförberedande program, men jämn från högskoleförberedande program. På yrkesförberedande program hade 16 procent av kvinnorna och 5 procent av männen påbörjat högskolestudier, medan 63 procent av kvinnorna och 61 procent av männen från de högskoleförberedande programmen hade påbörjat högskolestudier inom tre år.

Det är stora skillnader mellan de olika högskoleförberedande programmen i övergången till högre utbildning. Störst var andelen från naturvetenskapsprogrammet, där 84 procent hade påbörjat högskolestudier inom tre år. Minsta andel var det från det estetiska programmet, där endast 39 procent hade påbörjat högskolestudier.

Övergången bland kvinnorna var högre än bland männen från nästan samtliga program.

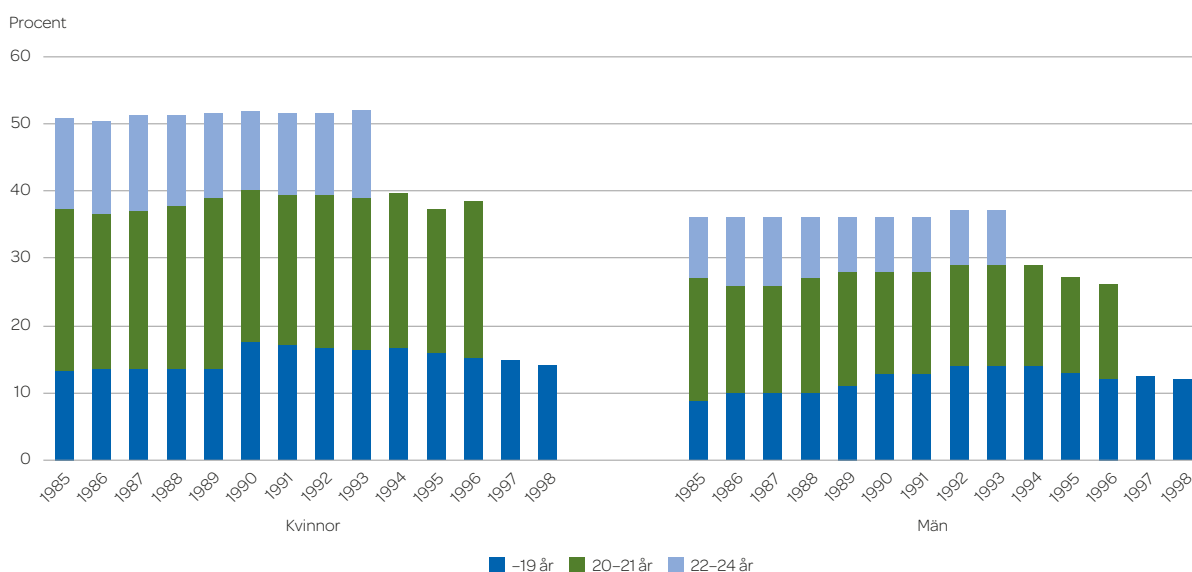
Störst skillnad mellan kvinnor och män var det på samhällsvetenskapsprogrammet, där 60 procent av kvinnorna hade påbörjat högskolestudier inom tre år jämfört med endast 47 procent av männen. Från de yrkesförberedande programmen var övergången störst från Vård- och omsorgsprogrammet (30 procent), följt av Barn- och fritidsprogrammet (20 procent).

Färre 19-åringar påbörjar högre utbildning

En allt lägre andel av ungdomarna påbörjar högskolestudier direkt efter gymnasieskolan. Av de som föddes 1998 hade 13 procent påbörjat en högskoleutbildning senast vid 19 års ålder (uppföljningsåret 2017). I årskullarna som föddes i början av 1990-talet påbörjade 19-åringarna i större utsträckning högskolestudier – nära 15 procent åren 1990 till 1994. Efter 1994 har det däremot varit en nedåtgående trend, och nivåerna börjar närma sig dem i slutet på 1980-talet då en lägre andel av ungdomarna påbörjade högskolestudier direkt efter gymnasieskolan.

Om övergången till högskolan i stället följs upp till och med det år man fyller 24 år ökar övergångsfrekvensen avsevärt. Uppföljningen 2017 avsåg årskullen född 1993, och av dem hade knappt 44 procent påbörjat högskolestudier. Andelen som påbörjat högskolestu-

Figur 5. Andelen av årskullarna födda 1985–1998 som påbörjat högskolestudier i Sverige eller som har studiemedel från CSN för att studera utomlands senast vid 19, 21 respektive 24 års ålder.



dier senast vid 24 års ålder har varit relativt konstant under de senaste åren, och pendlat mellan 43 och 45 procent för de som är födda under 80- och 90-talen. För mer information, se *Rekrytering till högre utbildning från Sveriges län och kommuner – Fortsatt minskning av 19-åringar som påbörjar högskolestudier*, Statistisk analys 2018/6, UKÄ.

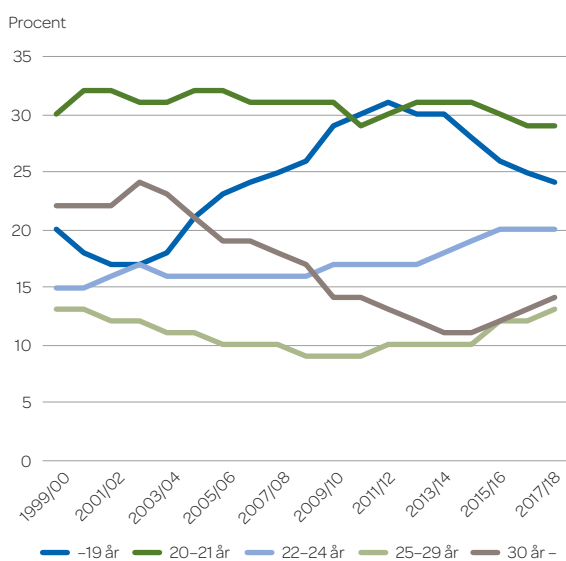
Större andel kvinnor än män påbörjar högskolestudier

Det är stora skillnader mellan män och kvinnor när det gäller hur stor andel som påbörjar högskolestudier antingen i Sverige eller som har studiemedel från CSN för att studera utomlands (se figur 5). Ju äldre årskullen blir, desto större blir ökningen mellan könen.

Bland 19-åringarna som föddes 1998 hade 14 procent av kvinnorna påbörjat högskolestudier, jämfört med 12 procent av männen, vilket är en skillnad på 2 procentenheter. Den senaste årskullen som kunnat följas till och med 21 års ålder är de som föddes 1996. Av dessa hade 38 procent av kvinnorna och 26 procent av männen påbörjat högskolestudier, vilket är en skillnad på 12 procentenheter. Denna skillnad har pendlat mellan 10 och 12 procentenheter de senaste åren.

Bland kvinnorna i årskullen som föddes 1993 hade 52 procent påbörjat högskolestudier

Figur 6. Andel av svenska högskolenyborjare i olika åldrar under läsåren 1999/2000–2017/18.



senast vid 24 års ålder (uppföljningsåret 2017) jämfört med 37 procent bland männen, vilket är en skillnad på 15 procentenheter. Denna skillnad har legat stabilt mellan 15 och 16 procentenheter de senaste åren.

Andelen yngre svenska högskolenyborjare minskar

Under de senaste läsåren har åldersstrukturen bland svenska högskolenyborjare förändrats (se figur 6). Antalet nyborjare som är 21 år eller yngre blir färre, medan nyborjare som är 25 år eller äldre blir fler.

Lsåret 2017/18 var 73 procent av svenska högskolenyborjarna 24 år eller yngre. Jämfört med föregående läsår var det en minskning med 2 procentenheter, och det var framför allt andelen som var 19 år eller yngre som minskade. Detta har medfört att svenska högskolenyborjare i genomsnitt blivit äldre. Lsåret 2017/18 var medianålder för svenska högskolenyborjare 21,9 år för kvinnor och 21,5 år för män. Detta är en liten ökning jämfört med föregående läsår.

De senaste årens minskning av yngre högskolenyborjare följde på en uppgång som pågick under perioden 2002/03 till 2013/14. Under denna period ökade andelen unga högskolenyborjare (24 år eller yngre) från 64 procent till 79 procent, men till läsåret 2017/18 hade alltså andelen sjunkit till 73 procent.

För mer information se *Nyborjare i högskolan 2017/18: Antalet nyborjare i högskolan ökar*, Statistisk analys 2018/8, UKÄ.

Allt fler svenska nyborjare läser ett yrkesexamensprogram

All utbildning på grundnivå och avancerad nivå ges i form av kurser som antingen kan vara fristående eller kombineras till program. Programmen kan leda till en yrkesexamen, generell examen eller konstnärlig examen.

Under flera år har antalet svenska nyborjare på fristående kurser minskat, samtidigt som nyborjare på yrkesexamensprogram blivit fler. Denna trend fortsatte läsåret 2017/18, då antalet svenska nyborjare på fristående kurser minskade med 450 studenter. Minskningen var därmed inte lika stor som de senaste läsåren. Sedan

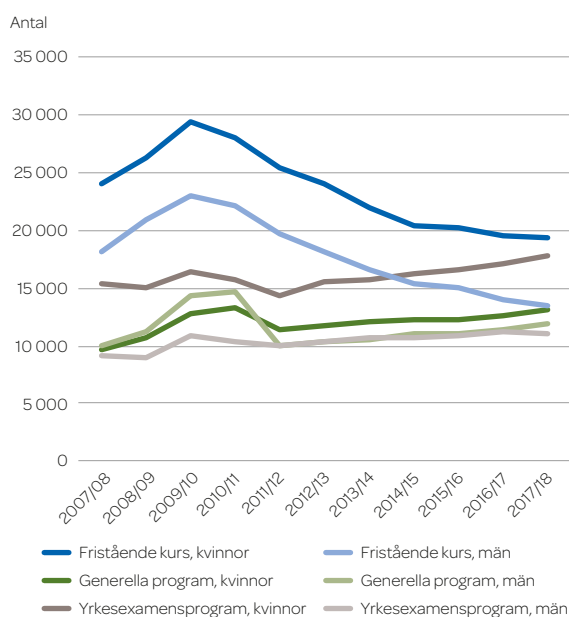
rekordnoteringen läsåret 2009/10 har antalet svenska nybörjare på fristående kurser halverats, från 34 800 studenter till 17 250 studenter läsåret 2017/18.

Antalet svenska nybörjare på yrkesexamensprogram ökade däremot med 600 studenter, från 27 700 till 28 300 studenter. Läsåret 2017/18 utgjorde nybörjare på yrkesexamensprogram drygt 45 procent av det totala antalet svenska högskolenybörjare. Antalet svenska nybörjare på program som ger en generell examen har däremot legat stabilt de senaste tre läsåren. För tredje läsåret i rad var antalet svenska nybörjare på generella program 16 900 läsåret 2017/18 och utgjorde därmed 27 procent av de svenska högskolenybörjarna.

För inresande studenter ser mönstret annorlunda ut. Av de 24 200 inresande högskolenybörjarna läsåret 2017/18 läste endast 2 procent, eller knappt 500 studenter, ett yrkesexamensprogram, medan 15 550 läste fristående kurser. Den stora ökningen av inresande högskolenybörjare skedde på generella program, där antalet inresande nybörjare ökade med 1 050 studenter till 8 150 studenter.

För mer information om antalet programnybörjare, se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Figur 7. Samtliga högskolenybörjare fördelade efter studieform (kurs, program mot generell examen eller yrkesexamensprogram) 2007/08–2017/18.



Fler programnybörjare på avancerad nivå

Hittills har vi beskrivit antalet nybörjare i högskolan, det vill säga studenter som aldrig tidigare studerat i högskolan. Vi övergår nu till att beskriva utvecklingen av antalet nybörjare på program, så kallade programnybörjare, det vill säga studenter som för första gången är registrerade på ett visst yrkesexamensprogram eller på ett generellt program (program mot högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen eller masterexamen). Detta inkluderar både högskolenybörjare och de som har studerat tidigare i svensk högskola, eftersom många av dem som påbörjar ett program har tidigare erfarenhet av högskolestudier. För nybörjare på generella program mot magister- eller masterexamen är det exempelvis nödvändigt att ha studerat tidigare, eftersom det är ett behörighetskrav att ha en utbildning på grundnivå för att kunna antas.

Av de generella programmen har program mot kandidatexamen flest antal programnybörjare, även om det totala antalet programnybörjare har minskat de senaste läsåren. Läsåret 2017/18 var antalet 24 930, vilket var en minskning med 220 studenter i jämförelse med läsåret innan och en minskning med 1 350 studenter sedan läsåret 2013/14. Framför allt är det kvinnorna som har blivit färre. Könsfördelningen var relativt jämn med 56 procent kvinnor och 44 procent män. Läsåret 2017/18 utgjorde inresande nybörjare 4 procent av nybörjarna på program som leder till kandidatexamen.

Minst antal nybörjare bland de generella programmen hade program mot den tvååriga högskoleexamen, och antalet har sjunkit stadigt under flera år. Jämfört med läsåret 2016/17 minskade antalet med knappt 300 till 1 280 nybörjare. På fem år har antalet mer än halverats. På program mot högskoleexamen studerar fler män än kvinnor – andelen män var läsåret 2017/18 64 procent. Endast 3 procent av nybörjarna på program mot högskoleexamen var inresande studenter.

På avancerad nivå var program som leder till en masterexamen störst med 14 960 nybörjare läsåret 2017/18. Jämfört med läsåret innan ökade antalet nybörjare med 850 studenter, vilket motsvarar en ökning på 6 procent.

Program som leder till masterexamen är det generella program som har vuxit mest de senaste läsåren mätt i antalet nybörjare. Antalet nybörjare på magisterprogram var 4 110, vilket innebär att antalet nybörjare på magisterprogram i stort sätt var oförändrat jämfört med föregående år och har varit så under de senaste läsåren.

Det var något fler kvinnor än män som var nybörjare på program mot masterexamen och andelarna har varit relativt stabila under de senaste läsåren. Läsåret 2017/18 var andelen kvinnor 60 procent och andelen män 40 procent. På program mot masterexamen var det för första gången sedan läsåret 2012/13 fler kvinnor än män, även om skillnaden var marginell. Jämfört med föregående läsår ökade antalet män med 150 studenter och antalet kvinnor med 700 studenter.

Till skillnad från nybörjarna på grundnivå är andelen inresande studenter hög på avancerad nivå. Läsåret 2017/18 var andelen inresande nybörjare 41 procent på magisterprogram och drygt 43 procent på masterprogram. Den höga andelen beror på att merparten av de inresande studenterna som inte är utbytesstudenter läser program på avancerad nivå. Mera information om inresande studenter finns i kapitlet *Internationell studentmobilitet*.

Fler programnybörjare på yrkesexamensprogram

Under flera läsår har antalet programnybörjare på program som leder till en yrkesexamen ökat. Det senaste läsåret ökade antalet med 700 studenter till 49 730 (se tabell 4). Det är vanligt att nybörjare på yrkesexamensprogram tidigare

BASÅR

Basåret (behörighetsgivande förutbildning) är en högst ettårig förutbildning som ger särskild behörighet till vissa högskoleutbildningar som börjar på grundnivå. När personer antas till basåret ska de samtidigt antas till den högskoleutbildning som basåret ska ge behörighet till. Basåret har funnits i högskolan sedan 1992 och finansieras inom lärosätenas anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. De första åren gavs basåret enbart som en förutbildning till högskoleutbildningar inom naturvetenskap och teknik, men sedan 2003 kan lärosätena ge basårutbildning för alla utbildningsprogram på grundnivå där det finns brist på behöriga sökande och det finns ett behov på arbetsmarknaden av utbildad arbetskraft.

Läsåret 2017/18 var 4 070 personer registrerade på ett basår, vilket var lika många som läsåret 2016/17 (se tabell 3). Jämfört med läsåret 2015/16 ökade antalet basårstudenter med ungefär 100 personer och sedan 2007/08 med drygt

460 personer, vilket motsvarar en ökning på 13 procent. Totalt sett är det fler män än kvinnor som studerar på basår – läsåret 2017/18 var fördelningen 64 procent respektive 36 procent. Sedan läsåret 2007/08 har andelen kvinnor minskat med 6 procentenheter. Det är framför allt unga personer (upp till 25 år) som studerar på basår – läsåret 2017/18 utgjorde de 82 procent av samtliga basårstudenter.

Läsåret 2017/18 fanns det basårstudenter vid 23 högskolor och universitet. Kungl. Tekniska högskolan hade flest registrerade basårstudenter, 1 110 och Stiftelsen Högskolan i Jönköping hade näst flest, 302.

Av de 4 070 personer som började på basåret föregående läsår (2016/17) hade 71 procent påbörjat en högskoleutbildning direkt efter basåret, det vill säga till och med läsåret 2017/18. Kvinnor och män hade fortsatt i samma utsträckning.

Tabell 3. Uppgifter om registrerade på basår. Uppgifterna är avrundade till närmaste tiotal.

Antal registrerade	2007/08	2015/16	2016/17	2017/18
Totalt	3 610	3 960	4 070	4 070
Kvinnor	1 530	1 550	1 580	1 460
Män	2 080	2 410	2 490	2 620
<22 år	2 000	1 930	1 970	1 950
22-25 år	920	1 370	1 420	1 370
26-30 år	350	450	470	520
>30 år	340	200	210	230
Andel kvinnor/män (%)	42/58	39/61	39/61	36/64

studerat i den svenska högskolan. Av de 49 730 programnybörjarna hade 20 900 tidigare studerat i den svenska högskolan, vilket motsvarar 42 procent.

Inresande nybörjare utgjorde endast en liten andel av nybörjare på program som leder till en yrkesexamen. Läsåret 2017/18 fanns det endast 650 inresande nybörjare på yrkesexamensprogram, vilket var en minskning med 200 nybörjare jämfört med året innan. Av de inresande nybörjarna på yrkesexamensprogram läste 35 procent på civilingenjörsprogrammet.

Totalt finns ett femtiotal yrkesexamensprogram och storleksskillnaden mellan de olika yrkesexamensprogrammen är betydande. Det enskilt största yrkesexamensprogrammet är det som leder till en civilingenjörsexamen som läsåret 2017/18 hade 7 040 programnybörjare. Slår man ihop de olika programmen som leder till lärarexamen (förskollärarexamen, grundlärarexamen, yrkeslärarexamen och ämneslärarexamen) var de dock tillsammans störst med 13 250 nybörjare.

Flera av yrkesexamensprogram är dock väldigt små och läsåret 2017/18 hade 13 program färre än 100 nybörjare. I tabell 4 visas de 11 yrkes-

examensprogram som hade fler än 1 000 nybörjare. Tillsammans var det 40 440 nybörjare på dessa program, som därmed utgjorde 81 procent av det totala antalet programnybörjare. Jämfört med förra läsåret var det framförallt program som leder till specialistsjuksköterskeexamen och juristexamen av dessa program som växte. Programmen hade 10 procent fler nybörjare än året innan. För övriga program var förändringarna relativt små i jämförelse med läsåret innan.

Sedan 2015 har staten tillfört lärosätena extra medel för att bygga ut vissa utbildningar, först och främst vård- och lärarutbildningar. På utbildningar inom dessa områden ökade antalet nybörjare på program mot specialist-sjuksköterskeexamen, förskollärarexamen, grundlärarexamen, speciallärarexamen, sjuksköterskeexamen läsåret 2017/18 jämfört med föregående läsår, medan antalet minskade på program mot ämneslärarexamen, specialpedagogexamen och barnmorskeexamen. Antalet nybörjare på yrkeslärarprogrammet var i nivå med föregående läsår. Från 2018 har regeringen även tillfört extra medel för att bygga ut ingenjörsutbildningar och läkarutbildningen.

Tabell 4. Programnybörjare på de generella programmen samt de yrkesexamensprogram med fler än 1 000 nybörjare läsåret 2017/18, könsfördelning och förändring i jämförelse med läsåret 2016/17.

Program mot	Antal nybörjare		Förändring (%)	Könsfördelning (%)		Andel inresande (%)
	2016/17	2017/18		Kvinnor	Män	
Högskoleexamen	1 570	1 280	-18	37	63	3
Kandidatexamen	25 150	24 930	-1	56	44	4
Magisterexamen	4 060	4 110	1	60	40	41
Masterexamen	14 110	14 960	6	50	50	43
Yrkesexamen	49 020	49 730	1	64	36	1
varav						
Civilekonomexamen	1 470	1 430	-3	46	54	1
Civilingenjörsexamen	7 220	7 040	-2	31	69	3
Förskollärarexamen	3 940	3 980	1	94	6	0
Grundlärarexamen	4 060	4 170	3	77	23	1
Högskoleingenjörsexamen	4 350	4 260	-2	25	75	1
Juristexamen	1 690	1 860	10	63	37	2
Läkarexamen	1 680	1 750	4	59	41	3
Sjuksköterskeexamen	5 920	6 190	5	85	15	0
Socionomexamen	2 640	2 810	6	81	19	0
Specialistsjuksköterskeexamen	2 220	2 450	10	87	13	0
Ämneslärarexamen	4 550	4 500	-1	54	46	2

Många av yrkesexamensprogrammen har en ojämn könsfördelning

Könsskillnaderna mellan män och kvinnor är stora på många av yrkesprogrammen – sammantaget var 64 procent kvinnor och 36 procent män läsåret 2017/18. Endast inom sju av yrkesexamensprogram var könsfördelningen jämn, det vill säga i intervallet 40–60 procent eller jämnare. Detta är något färre program än förra läsåret, men könsfördelningen kan variera stort mellan olika läsår inom flera av de mindre yrkesprogrammen. Bland de elva yrkesprogram med flest nybörjare var könsfördelningen i intervallet 40–60 procent eller jämnare på program mot civil-ekonomexamen, läkarexamen och ämneslärarexamen (se tabell 4).

På den stora majoriteten av yrkesexamensprogrammen är kvinnorna fler än männen, med undantag för program inom teknikområdet där männen är fler. Störst andel män är det på flera mindre program som exempelvis sjöingenjörsprogrammet, sjökaptensprogrammet och skogs- och skogsmästarprogrammet, men männen är även majoritet på program mot civilingenjörsexamen och högskoleingenjörsexamen. Precis som föregående läsår var det störst andel kvinnor på barnmorskeprogrammet med 99 procent kvinnor. För mer information se *Nybörjare i högskolan 2017/18: Antalet nybörjare i högskolan ökar*, Statistisk analys 2018/8, UKÄ.

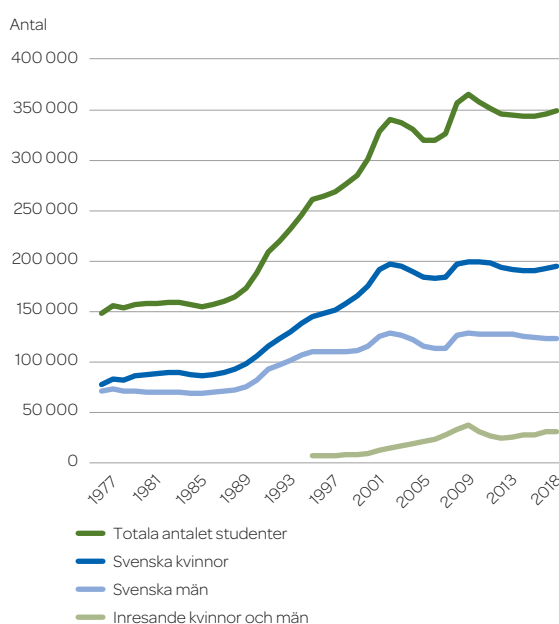
Det totala antalet studenter i svensk högskoleutbildning

I högskolan utgör högskolenybörjarna endast en del av samtliga studenter. Förutom högskolenybörjarna ingår det i studentpopulationen som helhet också de som är kvar i studier sedan tidigare och de som har återkommit till studier i högskolan efter en tids frånvaro. Totalt studerade 349 300 personer (registrerade studenter) på grundnivå eller avancerad nivå någon gång under höstterminen 2018 (se figur 8). Av dessa var 31 100 inresande studenter, vilket motsvarar knappt 9 procent av det totala antalet studenter.

Jämfört med föregående hösttermin var det 3 820 fler studenter höstterminen 2018, vilket motsvarar en ökning på 1 procent. Detta är andra höstterminen i rad som antalet registrerade studenter ökar. Men det är första gången sedan höstterminen 2011 som antalet svenska studenter ökar. Den stora ökningen av studenter stod svenska kvinnor för, men även antalet svenska män ökade. Antalet svenska kvinnor ökade med 2 430 studenter till 194 700, och antalet svenska män ökade med 710 studenter till 123 500. Även antalet inresande studenter ökade från 30 400 till 31 100.

Ur ett längre perspektiv är antalet studenter i den svenska högskolan högt. På 1950-talet studerade färre än 50 000 personer vid högskolan och i slutet av 1960-talet hade antalet ökat till drygt 100 000. I och med högskole-reformen 1977, som innebar att i stort sett all eftergymnasial utbildning fördes in i högskolan, ökade antalet studenter och vid början av 1980-talet var antalet registrerade studenter nästan 160 000. Utbyggnaden av högskolan fortsatte under 1990-talet och i början av 2000-talet ökade antalet studenter från 173 000 till 340 000. Under den påföljande högkonjunkturen minskade antalet studenter under några år, men i spåren av den ekonomiska krisen ökade efter-

Figur 8. Registrerade studenter i utbildning på grundnivå och avancerad nivå ht 1977–ht 2018.



frågan på utbildning igen. Mellan höstterminerna 2008 och 2010 ökade antalet studenter kraftigt, och höstterminen 2010 fanns det 365 000 studenter i högskolan. En tillfällig utbyggnad av högskolan 2010–2011 gav lärosätena möjlighet att under några år utbilda fler studenter än någonsin. Under de påföljande åren anpassade universiteten och högskolorna sig till förändrade ekonomiska förutsättningar och antalet studenter har därför minskat. Mera information finns i kapitlet *Högskolans ekonomi och finansiering*. År 2015 inleddes den permanenta utbyggnaden av högskolan, och höstterminen 2018 fanns det som tidigare nämnts 349 300 registrerade studenter i högskolan.

I samband med 1977 års högskolereform, då kvinnodominerade utbildningar som lärar- och vårdutbildningar införlivades i högskolan, ökade andelen kvinnor. Före 1977 var det fler män än kvinnor som studerade i högskolan, men sedan dess har andelen kvinnor alltid varit större än andelen män. Andelen kvinnor har ökat under perioden, men könsfördelningen bland de svenska studenterna har sedan början på 2000-talet hållit sig kring 38–40 procent män och 60–62 procent kvinnor. Höstterminen 2018 var andelen kvinnor drygt 61 procent.

Allt vanligare att studera på distans

Det vanligaste sättet att bedriva studier på i högskolan är i utbildning som bedrivs på campus. Höstterminen 2018 studerade 273 000 studenter enbart på campus (78 procent), vilket var en liten minskning i jämförelse med föregående hösttermin (se figur 9).

Däremot ökade antalet distansstudenter relativt mycket. Distansutbildning definieras i statistiken som utbildning baserad på undervisning där lärare och studenter den mesta tiden är rumsligt och tidsmässigt åtskilda. Distansutbildning har utvecklats för att öka utbildningars tillgänglighet och för att bredda lärosätenas rekryteringsbas. Under de senaste decennierna har olika former av distansutbildning utvecklats, och det finns nu allt från i huvudsak campusutbildning med inslag av nätbaserad undervisning till helt nätbaserade utbildningar utan några obligatoriska träffar.

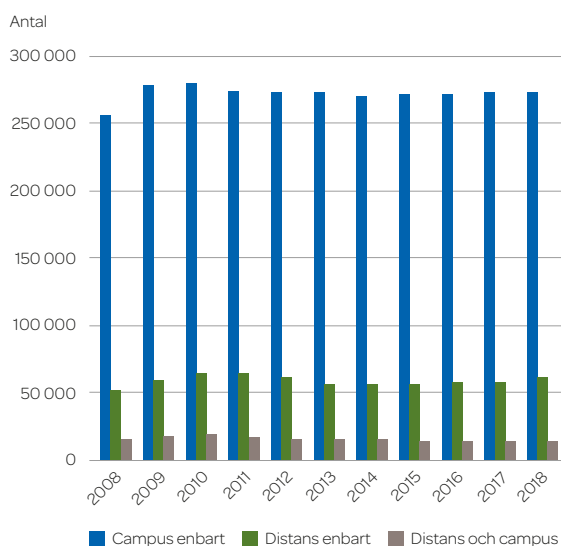
Under perioden höstterminerna 2002–2011 ökade antalet studenter som läste på distans kraftigt, vilket medförde att 65 200 studenter läste enbart på distans höstterminen 2011. Därefter minskade antalet distansstudenter under de följande två terminerna, för att sedan ligga relativt stabilt på omkring 57 300 studenter. Men under de tre senaste höstterminerna har antalet distansstudenter ökat.

Höstterminen 2018 ökade antalet studenter som studerade enbart på distans till 62 490, det vill säga samma nivå som höstterminen 2011. Detta innebär en ökning med drygt 4 240 studenter på ett år och med 4 740 studenter på två år. Den stora ökningen stod kvinnorna för, men även antalet män som läste på distans ökade. Jämfört med föregående hösttermin ökade antalet kvinnor med drygt 2 830 studenter till 43 580 och antalet män med 1 410 studenter till 18 910. Bland dem som läste enbart på distans var således endast 30 procent män.

Av hela studentpopulationen var det 18 procent som läste enbart på distans hösten 2018, och 4 procent kombinerade studier på campus med studier på distans.

Bland de studenter som enbart läste på distans var utbildning inom juridik och samhällsvetenskap vanligast för både män och kvinnor, följt av humaniora och teologi. Minst

Figur 9. Antal registrerade studenter i enbart campusstudier, antal i distansstudier samt antal som kombinerar distans- och campusstudier ht 2008–ht 2018.



antal distansstudenter fanns det inom det konstnärliga området. Den stora majoriteten av studenterna som läste enbart på distans läste fristående kurser. Flest distansstudenter hösten 2018 hade Umeå universitet med 8 700 studenter och Linnéuniversitetet med 8 320 studenter.

Ämnesområdet juridik och samhällsvetenskap har flest studenter

Studenterna i högskolan är registrerade på kurser inom olika ämnesområden som är en övergripande gruppering av olika ämnen i högskolan. Det enskilt största ämnesområdet läsåret 2017/18 var, liksom tidigare år, juridik och samhällsvetenskap med 208 200 studenter, vilket var en liten ökning jämfört med föregående år (se tabell 5). Det näst största området var humaniora och teologi som hade färre än hälften så många studenter (94 500). Det konstnärliga området hade minst antal studenter (12 600), vilket var en ökning med 600 studenter jämfört med föregående läsår. Fördelningen av antalet studenter mellan ämnen har varit ungefär densamma under de senaste läsåren.








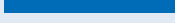


Inom alla områden utom teknik och naturvetenskap var det flera kvinnor än män bland studenterna. Teknik var det mest mansdominerade ämnesområdet med 66 procent män, medan vård och omsorg var det mest kvinnodominerade området med 84 procent kvinnor.

Ämnesområdet med jämnast könsfördelning var naturvetenskap med 46 procent kvinnor och 54 procent män. För mer information se *Studenter och examinerade på grundnivå och avancerad nivå 2017/18*, UF 20 SM 1801, UKÄ och SCB.

Fler studenter på avancerad nivå

Under de senaste åren läser en större andel av studenterna på avancerad nivå. Läsåret 2017/18 var andelen 27 procent, vilket var en liten ökning jämfört med föregående läsår (se tabell 5). Störst andel studenter på avancerad nivå var det inom ämnesområdet medicin och odontologi med 33 procent, vilket var i nivå med läsåret innan. Medicin och odontologi var också det område med störst skillnad mellan kvinnor och män – 40 procent av männen läser på avancerad nivå men endast 30 procent av kvinnorna. I övriga områden var skillnaderna mellan män och kvinnor inte så stora. Lägst andel studenter på avancerad nivå var det inom ämnesområdet humaniora och teologi med drygt 9 procent, vilket var i nivå med läsåret innan. Den långsiktiga trenden är att andelen som läser på avancerad nivå ökar. Jämfört med förra läsåret var andelen studenter på avancerad nivå lika stor eller lite större inom alla ämnesområden, förutom inom det konstnärliga området där det var en liten minskning.

Tabell 5. Antalet registrerade studenter i högskolan per område läsåret 2017/18 samt andel registrerade studenter på avancerad nivå, uppdelat på kvinnor och män. Antalsuppgifterna är avrundade till närmaste tiotal. Procenttalen är avrundade till närmaste heltal.

	Antal	Kvinnor	Könsfördelning (%)		Andel på avancerad nivå (%)		
			Män	Totalt	Kvinnor	Män	
Totalt	405 500	61		39	27	26	28
Juridik och samhällsvetenskap	208 200	64		36	23	24	22
Humaniora och teologi	94 500	62		38	9	10	9
Teknik	82 000	34		66	32	29	33
Naturvetenskap	72 400	46		54	21	23	20
Vård och omsorg	39 660	84		16	29	30	25
Medicin och odontologi	34 270	73		27	33	30	40
Övrigt område	22 350	60		40	19	18	20
Konstnärligt område	12 600	60		40	17	18	17
Okänt	7 740	58		42			

LÄRARLEDD TID I DEN SVENSKA HÖGSKOLAN

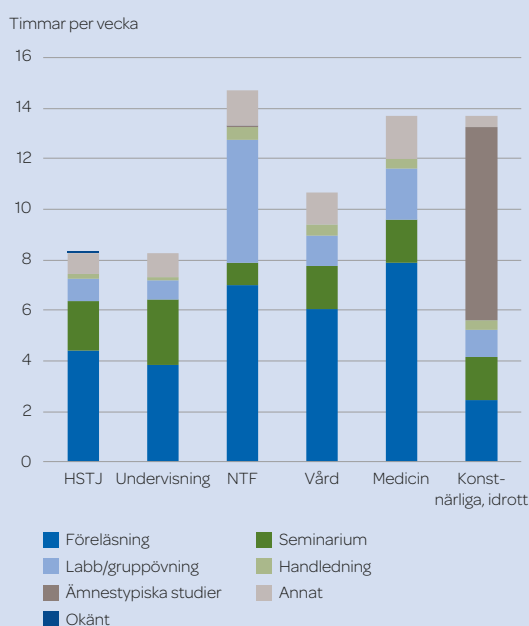
Den lärarledda tid som studenter erbjuds vid svenska lärosäten har varit föremål för debatt. Det har bland annat diskuterats att omfattningen av undervisningen i vissa ämnen är för låg och att undervisningstiden har minskat över tid. I rapporten *Lärarledd tid i den svenska högskolan – En studie av scheman*, Rapport 2018:15, UKÄ har den lärarledda undervisningstiden undersökts genom analyser av scheman från kurser som gavs höstterminerna 2007, 2014 och 2017.

Studien visar att på totalnivå får en student på en svensk högskola i genomsnitt 11 timmar lärarledd undervisning per vecka under sin första termin på högskolan. Endast mycket små förändringar har skett mellan 2007 och 2017. Även när undervisningstiden bryts ner på utbildningsområden förefaller undervisningstiden vara relativt stabil över tid.

Ersättning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras dels på antalet helårsstudenter, dels på antalet helårsprestationer. Ersättningen varierar kraftigt beroende på vilket utbildningsområde en kurs tillhör. Lärosätena kan omfördela dessa resurser på det sätt de finner mest ändamålsenligt, men ersättningsbeloppen sätter i praktiken ändå tydliga ramar för hur mycket resurser kurser inom olika utbildningsområden får. Ersättningen till utbildningsområdena NTF (naturvetenskapligt, tekniskt och farmaceutiskt) är nästan dubbelt så hög som den till utbildningsområdena HSTJ (humanistiskt, samhällsvetenskapligt, teologiskt och juridiskt). Den lärarledda tiden är också nästan dubbelt så hög inom NTF – 8 timmar per vecka för HSTJ och 15 timmar per vecka för NTF (se figur 10). Minst lärarledd undervisningstid får studenter som läser kurser inom området undervisning, det vill säga kurser som huvudsakligen ges inom lärarprogrammen. Detta trots att ersättningen till området undervisning är högre än till HSTJ, dock lägre än till NTF. Områdena vård och medicin erhåller högre ersättningsbelopp än NTF, men erbjuder mindre lärarledd undervisningstid – 11 respektive 14 timmar per vecka. I gruppen konstnärliga ämnen och idrott ingår utbildningsområden som erhåller de högsta ersättningsbeloppen. Analyserna av scheman visar dock att studenter som läser kurser inom dessa områden ändå inte får mer lärarledd undervisning, 14 timmar per vecka. Det finns ingen reglerad eller överenskommen nedre gräns för hur mycket lärarledd undervisningstid en student ska erbjudas. En siffra som ändå ofta refereras till gällande HSTJ är 9 timmar per vecka. Denna siffra kommer från de förarbeten som låg till grund införandet av dagens ersättningssystem. Baserat på denna gräns har 64 procent av kurserna inom HSTJ för lite undervisning.

Givet en viss mängd lärarledd undervisning kan studenter erhålla olika andelar undervisning i storgrupp (traditionella föreläsningar) respektive gruppindelad undervisning. En jämförelse av hur mycket av undervisningen som ges som föreläsningar visar att det varierar från i genomsnitt 3 timmar per vecka i gruppen konstnärliga ämnen och idrott till 8 timmar per vecka inom utbildningsområdet medicin, med övriga utbildningsområden däremellan. Per utbildningsområde motsvarar det omkring 50 procent av all undervisning. Undantaget är gruppen konstnärliga ämnen och idrott som har relativt sett lite undervisning i form av föreläsningar. Detta visar att alla undersökta utbildningsområden utom de i gruppen konstnärliga ämnen och idrott har relativt sett lika stor mängd föreläsningar – omkring 50 procent. Resultaten tyder på att högre prislappar inte i någon större utsträckning resulterar i mer gruppindelad undervisning. För mer information se *Lärarledd tid i den svenska högskolan – En studie av scheman*, Rapport 2018:15, UKÄ.

Figur 10. Genomsnittligt antal timmar per vecka av lärarledd undervisning per utbildningsområde, uppdelat på undervisningsformer. För varje utbildningsområde är uppgifter från de tre terminerna sammanslagna.



Stora skillnader mellan lärosäten

Antalet registrerade studenter per lärosäte varierade från under 100 till nästan 45 000 under läsåret 2017/18. Stockholms universitet var störst med knappt 45 000 registrerade studenter på grundnivå och avancerad nivå, följt av Uppsala universitet och Göteborgs universitet med drygt 39 000 studenter vardera samt Lunds universitet med knappt 35 000 studenter. Minst antal studenter hade flera av de konstnärliga högskolorna och de enskilda utbildningssamordnarna samt Försvarshögskolan med färre än 1 000 studenter läsåret 2017/18.

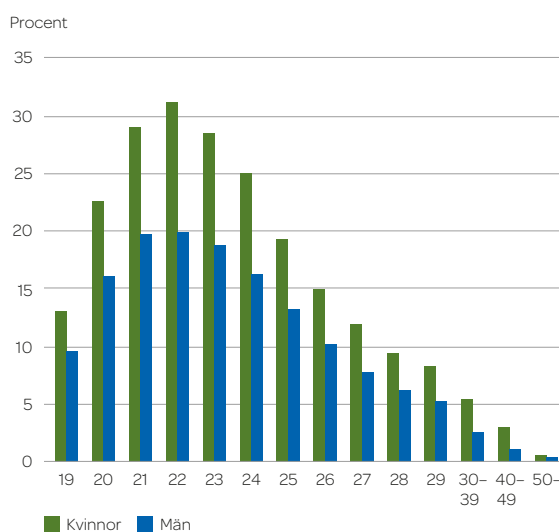
På det stora flertalet lärosäten var kvinnor i majoritet, liksom i högskoleutbildningen totalt sett. På cirka vart fjärde lärosäte var könsfördelningen jämn, det vill säga i intervallet 60–40 procent kvinnor och män. Störst andel män, 65–68 procent, var det på de tekniskt inriktade lärosätena Kungl. Tekniska högskolan, Chalmers tekniska högskola samt Försvarshögskolan. Se tabell 11 i slutet av kapitlet för mer uppgifter över antalet studenter per lärosäte.

Deltagandet i högskoleutbildning högst vid 22 års ålder

Andelen av befolkningen som studerar i högskolan varierar mellan olika åldersgrupper (se figur 11), men högst är studiedeltagandet i åldrarna 21–23 år. Liksom tidigare år återfanns det största deltagandet bland 22-åringarna, där 25 procent av befolkningen studerade på grundnivå eller avancerad nivå höstterminen 2018. Detta är en liten minskning jämfört med föregående hösttermin. I samtliga åldrar eller åldersgrupper är deltagandet större bland kvinnor än män, och som visats i tidigare avsnitt är skillnaderna ganska stora. Störst skillnad är det vid 22 års ålder. Bland kvinnor var det 31 procent av 22-åringarna som studerade, jämfört med 20 procent av männen. Vid 19 års ålder var skillnaden mellan kvinnor och män endast 3 procentenheter, men tre år senare har skillnaden alltså vuxit till 11 procentenheter.

Under de senaste åren har som tidigare visats andelen yngre studenter i högskolan minskat. Hösten 2013 var andelen studenter som var 24 år eller yngre 52 procent. Därefter har andelen minskat till lite drygt 47 procent hösten 2018.

Figur 11. Andel av befolkningen i olika åldrar som var registrerade i utbildning på grundnivå eller avancerad nivå ht 2018.



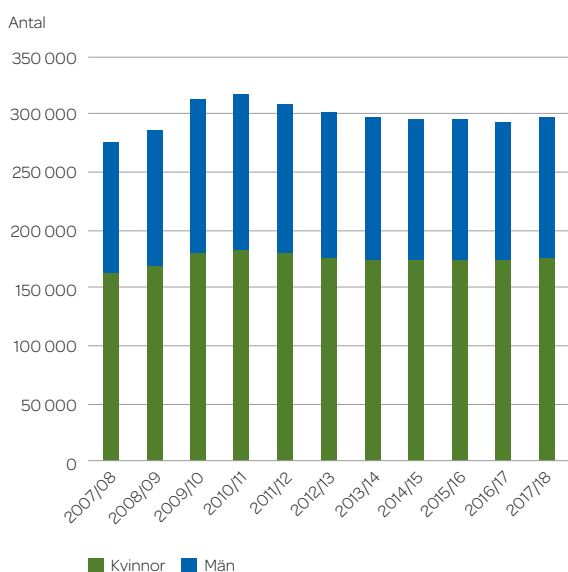
Utbildningsvolym mätt i helårsstudenter

I detta avsnitt beskrivs den volymmässiga utvecklingen av utbildning på grundnivå och avancerad nivå, mätt i antalet helårsstudenter. Till skillnad från föregående avsnitt är det inte studentpopulationen – det vill säga individerna som här är i fokus, utan utbildningens omfattning och inriktning. Med helårsstudenter menas registrerade studenter som har räknats om till helårsekvivalenter genom att dividera summan av studenternas kursregistreringspoäng med 60 (60 högskolepoäng motsvarar ett års heltidsstudier). Eftersom inte alla studenter är registrerade på heltid hela läsåret, finns det färre helårsstudenter än registrerade studenter.

Helårsstudenterna ökade för första gången sedan läsåret 2010/11

Läsåret 2017/18 uppgick antalet helårsstudenter till 297 300 jämfört med 293 800 läsåret 2016/17 (se figur 12). Det är en ökning med cirka 3 500 helårsstudenter, vilket motsvarar en ökning på drygt 1 procent. Av helårsstudenterna 2017/18 var 59 procent kvinnor och 41 procent män. Den sjunkande trenden sedan 2010/11 är därmed bruten. Det är främst två saker som påverkar utbildningsvolymen: dels studenternas

Figur 12. Antalet helårsstudenter läsårerna 2007/08–2017/18.

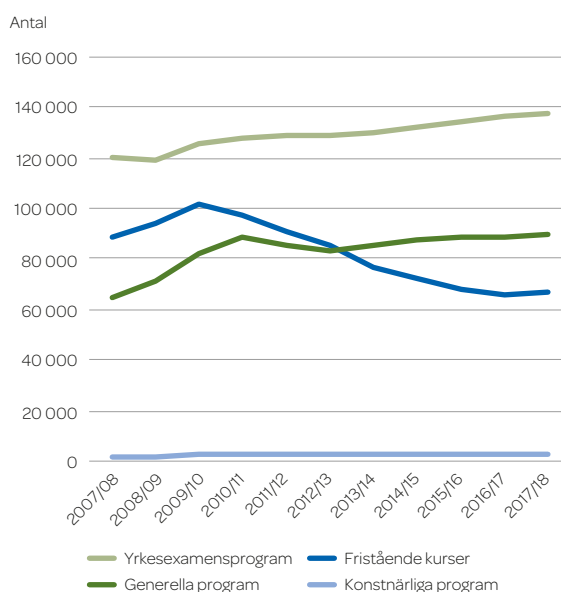


efterfrågan, dels anslagets storlek. Sett i ett längre perspektiv har antalet helårsstudenter ökat kraftigt. I början av 1990-talet fanns det ungefär 150 000 helårsstudenter. I början av 2000-talet hade antalet mer än fördubblats och uppgick till 300 000 och 2017/18 fanns det alltså 297 300 helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå.

Programmen fortsätter att öka i volym

Läsåret 2017/18 hade yrkesexamensprogrammen 137 800 helårsstudenter, det vill säga 46 procent av utbildningsvolymen (se figur 13). Generella program utgjorde 30 procent och konstnärliga program 1 procent av den totala utbildningsvolymen. Resterande 22 procent utgjordes av fristående kurser. Fristående kurser har fortsatt sin nedåtgående trend som andel av högre utbildning, men bryter den negativa utvecklingen i absoluta tal. Läsåret 2007/08 utgjorde dessa 32 procent av utbildningsvolymen, och läsåret 2017/18 var motsvarande andel 22 procent. Generella program har i stället ökat andelsmässigt från 24 till 30 procent. En delförklaring till denna förändring i utbildningssammansättningen är troligen att många fristående kurser tydligare har införlivats i strukturen för

Figur 13. Antal helårsstudenter på yrkesexamensprogram, generella program, konstnärliga program och fristående kurser läsårerna 2007/08–2017/18.

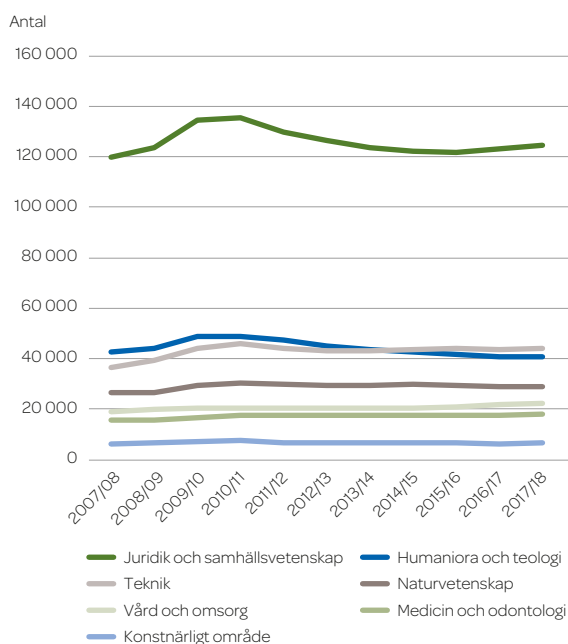


generella program och därmed inte längre läses som fristående kurser. Jämfört med föregående läsår ökade yrkesexamensprogram med 2 000 helårsstudenter läsåret 2017/18, och generella program ökade med 1 400 helårsstudenter. De övriga förändringarna var små. Sedan toppen 2009/10 har fristående kurser minskat från 101 100 till 66 400 helårsstudenter.

Det största ämnesområdet är juridik och samhällsvetenskap

Juridik och samhällsvetenskap är det i särklass största ämnesområdet. Läsåret 2017/18 fanns det 124 700 helårsstudenter inom juridik och samhällsvetenskap, vilket motsvarar 42 procent av utbildningsvolymen (se figur 14). Teknik utgjorde cirka 15 procent, humaniora och teologi 14 procent samt naturvetenskap 10 procent. Resterande ämnesområden utgjorde tillsammans mindre än 20 procent av den totala utbildningsvolymen. Fördelningen av helårsstudenter mellan de olika ämnesområdena såg ungefär likadan ut som föregående läsår. Jämfört med föregående läsår ökade antalet helårsstudenter inom juridik och samhällsvetenskap med 1 700, vilket därmed var den största ökningen. Teknik ökade med 600 helårs-

Figur 14. Antal helårsstudenter inom de sju största ämnesområdena läsåren 2007/08–2017/18.



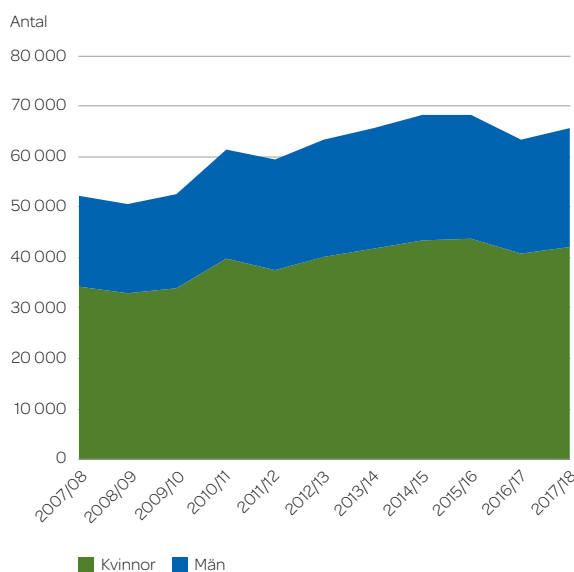
studenter, vilket därmed var den nästa största ökningen. De övriga förändringarna var mindre än 500 helårsstudenter. I ett längre perspektiv har fördelningen mellan de olika ämnesområdena varit relativt stabil. Men läsåret 2014/15 blev teknik större än humaniora och teologi, och läsåret 2017/18 var teknik fortsatt det näst största ämnesområdet. För statistik över antalet helårsstudenter uppdelat på lärosäte, se tabell 11 i slutet av detta kapitel.

Examinerade

När en student är klar med sina studier och uppfyller kraven i examensordningen för en utbildning kan han eller hon begära att få ut ett examensbevis. En examen kan ses som ett bevis på att studenten har tillgodogjort sig kunskaper upp till en viss nivå. Det är emellertid inte alla studenter som avlägger en examen. Bland dem som inte tar ut någon examen finns till exempel studenter som läser en kortare tid på fristående kurser, personer som avbryter sina studier i förtid och personer som fullföljt sina studier men aldrig begär ut något examensbevis.

Uppgifter om antalet examinerade per lärosäte finns i tabell 11 i slutet av kapitlet.

Figur 15. Antal examinerade studenter läsåren 2007/08–2017/18, fördelat på kvinnor och män.



Fler examinerade

Antalet examinerade studenter på grundnivå och avancerad nivå ökade läsåret 2017/18 i jämförelse med läsåret 2016/17 med 2 200 personer och uppgick till 65 600 personer (42 100 kvinnor och 23 500 män). Ökningen gällde både kvinnor och män.

Även i ett längre tidsperspektiv har antalet examinerade studenter ökat (se figur 15). Läsåren 2007/08–2009/10 examinerades omkring 50 000 personer årligen. Därefter ökade antalet, och läsåren 2014/15 och 2015/16 uppnåddes det högsta antalet examinerade hittills med cirka 68 300 personer respektive läsår. Denna ökning kan förklaras av en ökning av antalet nybörjare i högskolan några år tidigare.

Könsfördelningen har varit densamma sedan läsåret 2007/08, knappt två tredjedelar av de examinerade är kvinnor och drygt en tredjedel män. Vidare var 6 500 av de examinerade inresande studenter läsåret 2017/18. Läs mer om detta i kapitlet *Internationell studentmobilitet*.

Antalet examinerade studenter, det vill säga de studenter som har avlagt examen under ett läsår, är inte detsamma som antalet utfärdade examina under läsåret, eftersom många examinerade avlägger mer än en examen under samma läsår.

Läsåret 2017/18 utfärdades 78 000 examina – 50 000 till kvinnor och 28 000 till män. Antalet examina var alltså betydligt högre än antalet examinerade samma läsår (65 600 personer). Det finns främst två förklaringar till detta. Dels kan en student begära dubbla examensbevis, vanligtvis en yrkesexamen och en generell examen – på samma meriter. Detta är vanligt förekommande inom vårdutbildningar och teknikutbildningar. Till exempel tog 65 procent av de som tog en sjuksköterskeexamen och 53 procent av de som tog en civilingenjörsexamen också ut en generell examen under läsåret 2017/18. Dels kan en student avlägga två olika examina samma läsår, till exempel en kandidatexamen i början av året och en magisterexamen i slutet av året.

Ett annat mått på utflödet av högskoleutbildade till arbetsmarknaden är de studenter som för första gången examineras på grundnivå och avancerad nivå. Lsåret 2017/18 var det 51 400 som examinerades för första gången. Det innebär att av alla som examinerades var det 78 procent som tog ut en första examen, och 22 procent som redan tidigare hade en eller fler examina. Andelen som examinerades för första gången var lägre bland kvinnor än bland män, 76 procent i jämförelse med 82 procent. En förklaring till det är att kvinnor i större utsträckning än män fortsätter med utbildningar på avancerad nivå och därmed tar ut en andra examen.

Figur 16. Antal examinerade, förstagångsexaminerade respektive examina läsåren 2007/08–2017/18.



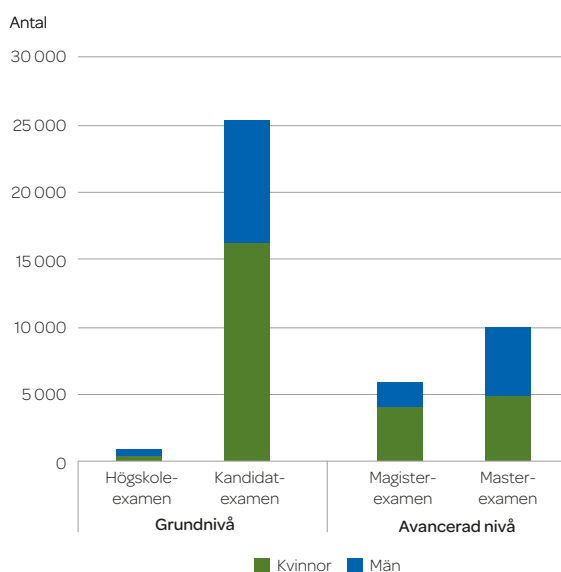
Vanligast med generella examina

Det finns tre typer av examina: generella examina, yrkesexamina och konstnärliga examina. Dessa delas in på grundnivå och avancerad nivå. För att få studera till en generell examen på avancerad nivå ska man normalt sett först ha avlagt en examen på grundnivå. Det var vanligast att ta en generell examen – 40 500 studenter (62 procent kvinnor och 38 procent män) tog antingen en högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen eller en masterexamen läsåret 2017/18.

Skillnaden mellan kvinnor och män var större på grundnivå än på avancerad nivå. På grundnivå var 66 procent av de examinerade kvinnor och 34 procent män, medan motsvarande för avancerad nivå var 59 procent kvinnor och 41 procent män.

Fördelningen mellan grundnivå och avancerad nivå och vilka typer av examen som är vanligast varierar mellan lärosätena. På universiteten var en relativt hög andel av det totala antalet utfärdade generella examina på avancerad nivå. Exempelvis var över 60 procent av de utfärdade generella examina på avancerad nivå på både Kungl. Tekniska högskolan och Chalmers tekniska högskola. Det gällde dock inte de nyare universiteten (Karlstads universitet, Linnéuniversitetet, Mittuniversitetet, Örebro universitet och Malmö universitet),

Figur 17. Antal examinerade studenter med generell examen läsåret 2017/18.



där 19–30 procent av utfärdade generella examina var på avancerad nivå läsåret 2017/18. I detta avseende liknade de nyare universiteten många av högskolorna, vars utfärdade examina till större andel var på grundnivå. Undantaget var Gymnastik- och idrottshögskolan, där 55 procent av antalet utfärdade generella examina var på avancerad nivå. En förklaring till skillnaderna i fördelningen mellan grundnivå och avancerad nivå är att andelen inresande studenter varierar mellan lärosätena. De stora universiteten har i regel en högre andel inresande studenter bland de examinerade än de nyare universiteten och högskolorna, och de inresande studenterna studerar i stor utsträckning på avancerad nivå.

De konstnärliga högskolorna utfärdade jämförelsevis få examina, men en förhållandevis stor andel av dessa var på avancerad nivå.

Flest examinerade inom samhällsvetenskaplig utbildning

Av de olika utbildningsinriktningarna för generella examina var samhällsvetenskap, juridik, handel och administration störst, med totalt 15 420 examinerade (9 730 kvinnor och 5 690 män) läsåret 2017/18 (se figur 18). Inriktningen hälso- och sjukvård samt social omsorg var näst störst samma läsår, med totalt 8 750 examinerade (7 280 kvinnor och 1 470 män). Minst antal examinerade var det inom lant- och skogsbruk samt djursjukvård med 190 examinerade personer.

I jämförelse med läsåret 2016/17 var det inga större förändringar inom någon inriktning förutom lant- och skogsbruk samt djursjukvård, där antalet examinerade har minskat med en femtedel.

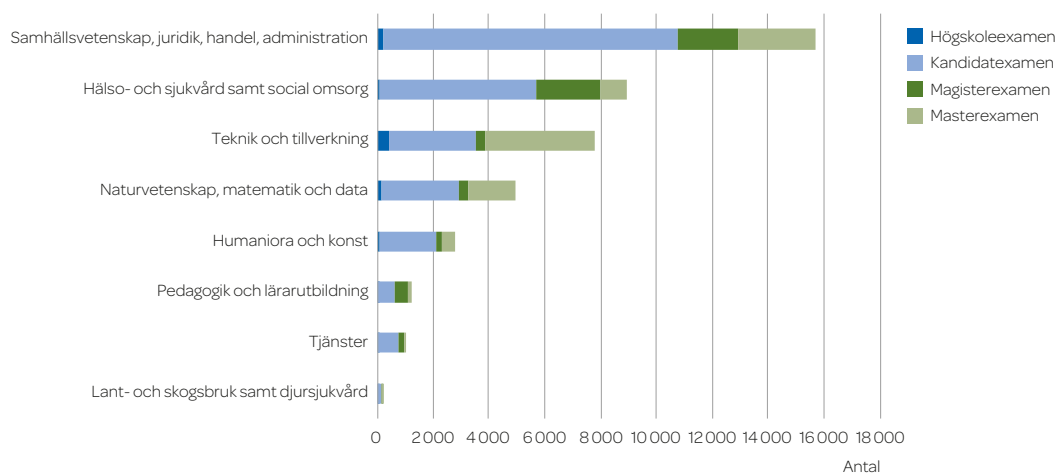
Den senaste tioårsperioden har antalet examinerade ökat inom alla inriktningar, med undantag för inriktningen pedagogik och lärarutbildning, där antalet examinerade minskat något i jämförelse med läsåret 2007/08. Bland övriga inriktningar har antalet examinerade ökat mest inom inriktningen samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

Sjuksköterskeexamen störst bland yrkesexamina

Under läsåret 2017/18 var det 33 600 personer som avlade en yrkesexamen, och av dem var 69 procent kvinnor och 31 procent män. Dessa utfärdades inom ett 60-tal olika yrkesexamensprogram – men 12 program stod för nästan 80 procent av samtliga yrkesexamina eftersom de allra flesta program är så pass små.

De yrkesexamina som utfärdades i störst antal var sjuksköterskeexamen följt av civilingenjörsexamen, förskolläraryxamen, specialistsjuksköterskeexamen, högskoleingenjörsexamen och ämneslärarexamen (se tabell 6). De vanligaste yrkesexamina bland män var civilingenjörsexamen och högskoleingenjörsexamen, medan det för kvinnor var sjuksköterskeexamen och förskolläraryxamen.

Figur 18. Antal examinerade studenter med en generell examen efter SUN-inriktning, läsåret 2017/18. SUN står för Svensk utbildningsnomenklatur.



Om de olika lärarexamina slås samman, så utgjorde de en fjärdedel av de yrkesexamina som utfärdades läsåret 2017/18. Lärarexamen, som 2011 ersattes av fyra olika examina (förskollärarexamen, grundlärarexamen, yrkeslärarexamen och ämneslärarexamen) utfärdades fortfarande i stor utsträckning läsåret 2017/18, men kommer alltmer att ersättas av de nya examina. Könsskillnaderna var stora. Störst skillnad rådde för personer med förskollärarexamen, där 94 procent var kvinnor och 6 procent var män. Lägst skillnad mellan könen fanns bland personer med ämneslärarexamen (58 procent kvinnor och 42 procent män).

I jämförelse med läsåret 2016/17 var det små förändringar i antalet personer som tog en sjuksköterskeexamen respektive en civilingenjörsexamen. Antalet personer som avlade en juristexamen ökade med cirka 200 personer, medan antalet som avlade en läkarexamen var oförändrat. Mest minskade antalet personer som tog en lärarexamen, vilket är en följd av att denna examen har ersatts av fyra nya examina. Läs mer om detta i avsnittet *Läraryrket*.

Konstnärliga examina ökade

Konstnärliga examina infördes 2007 och har sedan dess ökat kraftigt, från cirka 300 examinerade läsåret 2008/09 till cirka 1 100 läsåret 2017/18. Jämfört med föregående läsår var det

BEDÖMNING AV UTLÄNDSKA UTBILDNINGAR

Utöver dem som avlägger examen vid svenska universitet och högskolor tillförs den svenska arbetsmarknaden också de högskoleutbildade som har invandrat till Sverige eller av någon annan anledning har studerat i ett annat land.

Under 2018 utfärdade Universitets- och högskolerådet (UHR) 8 340 utlåtanden. Den vanligaste bedömningsjämförelsen var kandidatexamen, där 5 350 utbildningar ansågs motsvara en svensk kandidatexamen. Därefter kom 1 030 magisterexamen, 380 högskoleexamen, 160 masterexamen och 160 doktorsexamen. Bland yrkesexamina gällde de flesta utlåtandena ingenjörutbildningar – 920 bedömdes motsvara högskoleingenjörsexamen och 340 civilingenjörsexamen. De inkomna ansökningarna för bedömning under 2018 omfattade ett antal utbildningsländer. Klart flest ansökningar avsåg Syrien (1 520). Därefter följde Irak (660), Iran (630), Indien (590), Storbritannien (340), Ryssland (330), USA (300) och Pakistan (290).

Om en utländsk utbildning gäller arbete inom hälso- och sjukvården, där legitimation krävs, så är det Socialstyrelsen som gör bedömningen och utfärdar legitimationen. De senaste uppgifterna som finns tillgängliga är från 2017. Då utfärdade Socialstyrelsen cirka 2 100 legitimationer för personer med utländsk utbildning, varav cirka 1 060 var läkarlegitimationer och 450 sjuksköterskelegitimationer. Antalet kan jämföras med att Socialstyrelsen samma år utfärdade cirka 10 160 legitimationer till personer med svensk utbildning.

På motsvarande sätt gör Skolverket prövningar för läraryrket. Under 2018 utfärdade Skolverket legitimationer till 610 personer med utländsk lärar- och/eller förskolläraryrket.

Källa: UHR, Socialstyrelsen och Skolverket.

Tabell 6. De tolv yrkesexamina med flest antal examinerade läsåret 2017/18, könsfördelning och förändring i jämförelse med läsåret 2016/17.

	Könsfördelning (%)			Förändring i antal jämfört med 2016/17
	Totalt	Kvinnor	Män	
Sjuksköterskeexamen	4 290	86	14	70
Civilingenjörsexamen	4 080	33	67	100
Förskollärarexamen	2 660	94	6	280
Specialistsjuksköterskeexamen	2 400	85	15	80
Högskoleingenjörsexamen	2 360	31	69	100
Ämneslärarexamen	2 070	58	42	480
Grundlärarexamen	2 030	80	20	280
Socionomexamen	1 900	86	14	-30
Juristexamen	1 530	62	38	210
Läkarexamen	1 350	56	44	0
Lärarexamen	1 060	72	28	-480
Civilekonomexamen	940	57	43	-30

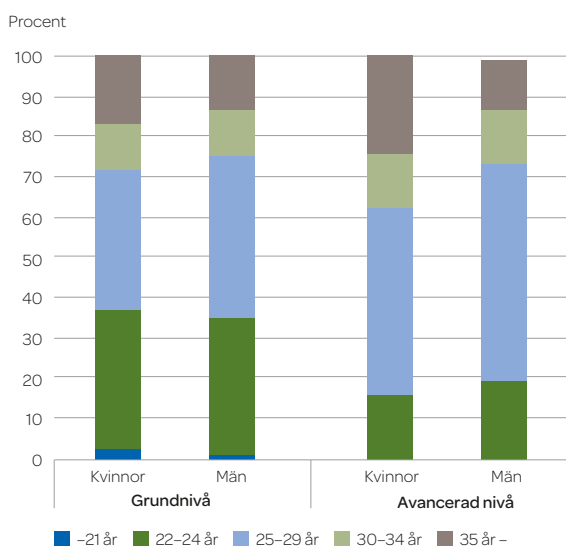
cirka 140 fler examinerade. Könsfördelningen var förhållandevis jämn med 60 procent kvinnor och 40 procent män bland de som tog en konstnärlig examen läsåret 2017/18. Under den senaste tioårsperioden har dock könsfördelningen blivit något mera ojämn – läsåret 2008/09 var det 55 procent kvinnor och 45 procent män som examinerades.

Färre män än kvinnor var över 35 år vid examen

Det finns vissa skillnader mellan könen när det gäller ålder vid tid för examen (se figur 19). På grundnivå var 35 procent av kvinnorna respektive 34 procent av männen mellan 22 och 24 år när de tog examen. Av männen var 40 procent mellan 25 och 29 år vid examen, men bara 35 procent av kvinnorna. Däremot var det en högre andel kvinnor än män som var över 35 år när de tog examen: 17 procent i jämförelse med 13 procent.

På avancerad nivå är studenterna naturligt nog äldre när de avlägger examen. För både män och kvinnor var den i särklass vanligaste åldern vid examen mellan 25 och 29 år, 46 procent av kvinnorna och 54 procent av männen. Även på avancerad nivå var fler kvinnor än män över 35 år när de tog examen: 25 procent jämfört med 12 procent.

Figur 19. Antal av de examinerade som examinerats vid olika åldrar efter utbildningsnivå och kön, läsåret 2017/18. Notera att intervallen i ålderskategorierna är olika stora.



Andelen högutbildade kvinnor fortsätter öka

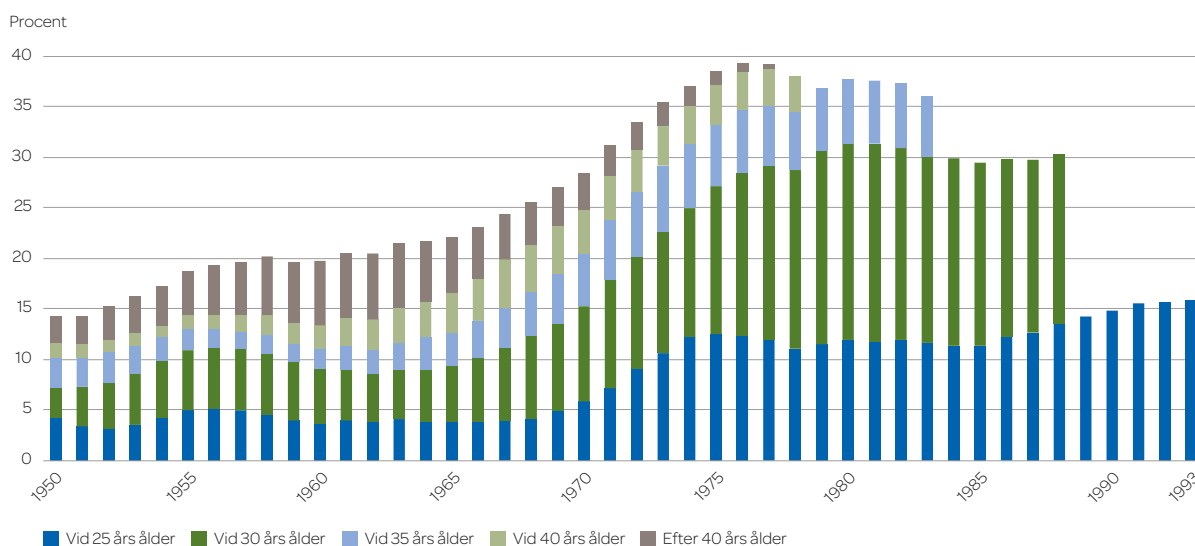
Utbildningsnivån i befolkningen har ökat stadigt sedan 1950-talet och allt fler har en examen efter minst tre års högskoleutbildning, vilket här räknas som högutbildad. Årskullarna födda mellan 1950 och 1993 har följts upp vid olika åldrar: vid 25, 30, 35 och 40 års ålder samt efter 40 års ålder (se figur 20a och 20b). Den yngsta årskullen som har gått att följa upp är den som är född 1993, och den följs upp vid 25 års ålder. Inresande studenter ingår inte i dessa uppgifter.

Av årskullarna födda i början av 1950-talet var cirka 14 procent högutbildade enligt denna definition. Nivån steg sedan till cirka 16 procent bland dem som föddes i mitten av 1950-talet. Från och med dem som föddes i mitten av 1960-talet ökade sedan andelen högutbildade för varje årskull, och i den senaste årskull som har kunnat följas till 40 års ålder (årskullen född 1977) hade 31 procent minst en treårig högskoleexamen uppföljningsåret 2017/18. I de yngsta årskullarna var omkring 11 procent högutbildade vid 25 års ålder, och den andelen har varit relativt oförändrad de tre senaste läsåren.

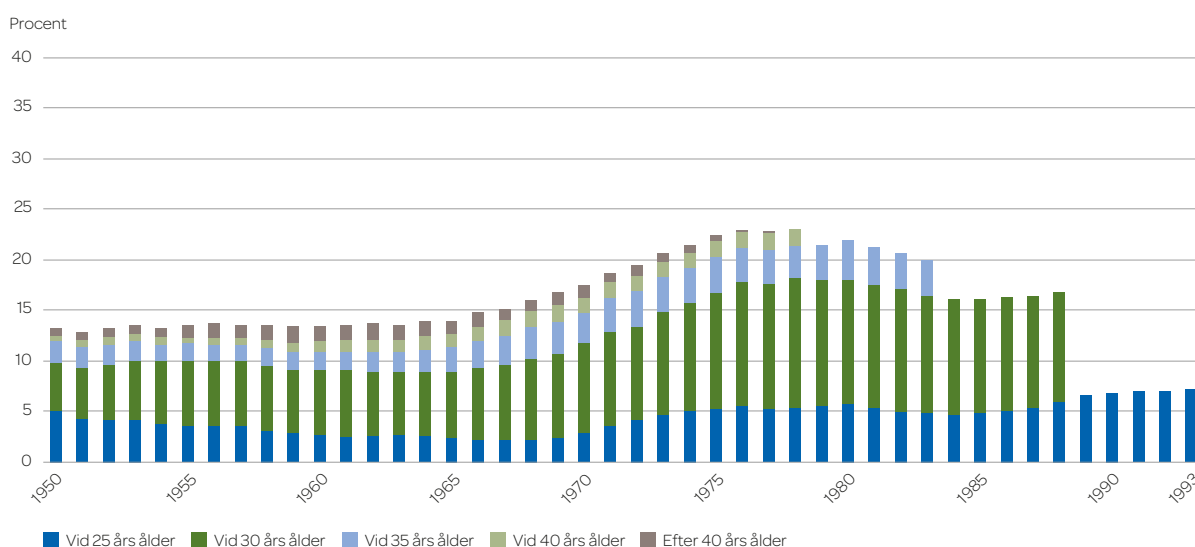
Kvinnor har ökat sin utbildningsnivå i avsevärt högre utsträckning än män. I början av 1950-talet var ungefär lika många kvinnor som män högutbildade i befolkningen, men därefter har kvinnorna ökat sin utbildningsnivå betydligt mer än männen. För de som var födda 1960 var skillnaden i utbildningsnivå mellan könen 6 procentenheter och för de som föddes 1970 hade den ökat till 11 procentenheter. År 2018 var 39 procent av kvinnorna födda 1977 högutbildade vid 40 års ålder, medan det bland män födda samma år bara var 23 procent som var högutbildade.

I detta sammanhang kan det vara värt att notera att andelen 19-åringar som påbörjade en högskoleutbildning sjönk åren 2013–2017 (läs mer om detta i avsnittet *Nybörjare i den svenska högskolan*). Därmed kommer troligen även andelen högutbildade i den yngsta årskullen att minska om några år.

Figur 20a. Andel av kvinnor födda mellan 1950 och 1993 som vid 25, 30, 35 och 40 års ålder eller senare avlagt en examen efter minst tre års högre utbildning vid uppföljningen 2018.



Figur 20b. Andel av män födda mellan 1950 och 1993 som vid 25, 30, 35 och 40 års ålder eller senare avlagt en examen efter minst tre års högre utbildning vid uppföljningen 2018.



Genomströmning

Medan antalet examinerade är ett resultatmått som är användbart för att uppskatta inflödet på arbetsmarknaden, kan det behövas andra mått för att beskriva genomströmningen på de olika utbildningarna. Tre sådana mått är kvarvaro det andra läsåret, examensfrekvens och prestationsgrad. Dessa mäter alla på olika sätt studenters genomströmning.

Högst kvarvaro på läkarutbildningen

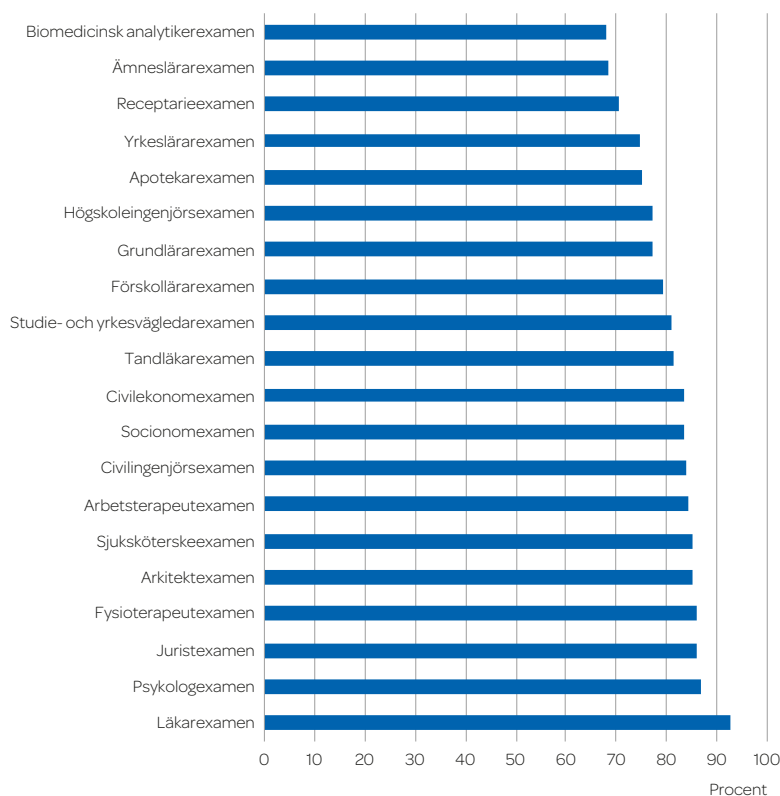
För studenter på yrkesexamensprogrammen är måttet kvarvaro läsåret två en tydlig indikation på genomströmning och i slutändan examensfrekvensen. Det har den fördelen att det kräver en relativt kort uppföljningstid och beskriver därför i högre grad nuläget än exempelvis måttet examensfrekvens. Måttet baseras på om en programnybörjare var registrerad på

samma program någon termin under läsår två, vilket innebär att det inte går att utesluta att några av de studenter som klassificeras som "ej kvar" i själva verket har ett längre studieuppehåll. Men då större utbildningar jämförs mot varandra bör sådana enskildheter inte ha någon större betydelse. I figur 21 redovisas andelen studenter som var kvar på utbildningen läsår två för de som påbörjade sina programstudier läsåret 2016/17. Totalt sett var 79 procent kvar på sitt respektive nybörjarprogram det andra läsåret: 82 procent för kvinnor och 76 procent för män. Men denna andel varierade dock mycket mellan de olika yrkesexamensprogrammen. Bland de större programmen var kvarvaron högst på läkarutbildningen, 93 procent följt av psykologutbildningen där 87 procent var kvar läsår två. Lägst var kvarvaron – 68 procent – bland de studenter som påbörjat en utbildning mot en biomedicinsk analytikerexamen och näst lägst kvarvaron var det på ämneslärarutbildningen, 68 procent.

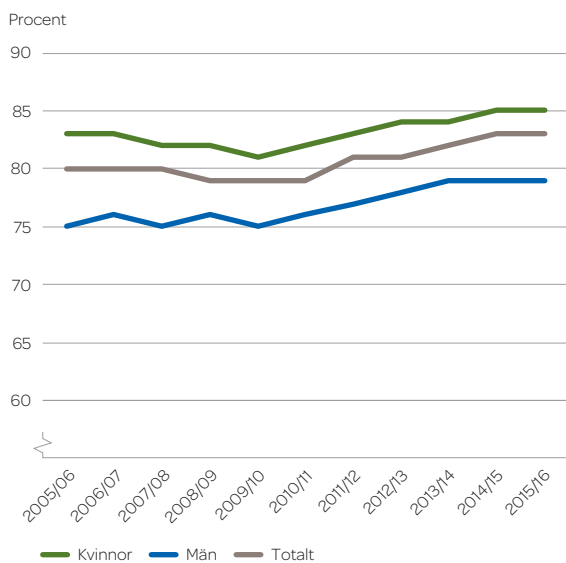
Prestationsgraden ökar

Prestationsgraden är ett mått som visar hur många högskolepoäng studenter tar av de antal högskolepoäng de är registrerade för ett visst läsår. Det beräknas som kvoten mellan studenters totala antal helårsprestationer och antalet helårsstudenter och uttrycks i procent. Vid beräkningen av prestationsgraden är det alltså kursregistreringar som analyseras och olika variabler som är kopplade till dessa. Avklarade poäng för varje kursregistrering följs upp under registreringsperioden och de tre efterföljande terminerna, vilket betyder att uppföljningstiden för prestationsgrad totalt är fyra terminer. De senaste uppgifterna om prestationsgrad som presenteras här är från läsåret 2015/16. Prestationsgrad kan användas som ett mått på genomströmning och är till skillnad från examensfrekvens och kvarvaron tillämpligt på fristående kurser. Detta då de två sistnämnda måtten i allmänhet kräver att studenten följer ett utbildningsprogram. Prestationsgradsmåttet möjliggör därför en

Figur 21. Kvarvaron läsår två för de som påbörjade studier läsåret 2016/17. De 20 största yrkesexamensprogrammen. (Exklusive specialistutbildningar som speciallärare och specialistsjuksköterska.)



Figur 22. Prestationsgrad i procent efter kön läsåren 2005/06–2015/16. Notera bruten y-axel.



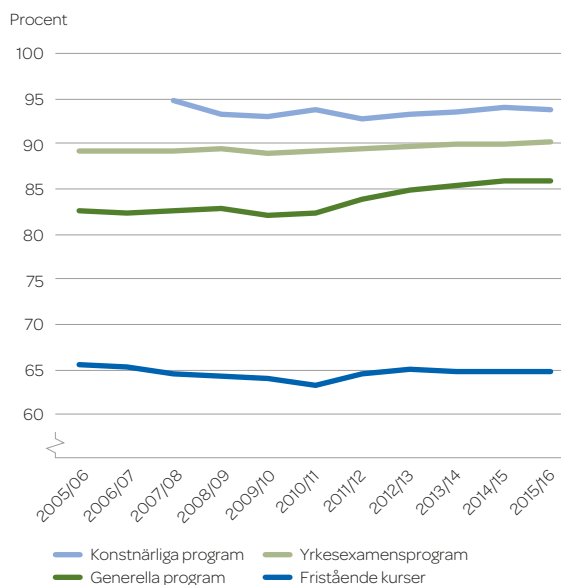
jämförelse mellan programutbildningar och fristående kurser, vilket andra mått på genomströmning har svårt att göra.

Den totala genomsnittliga prestationsgraden, som är baserad på alla kursregistreringar för läsåret 2015/16, var 83 procent. Motsvarande siffra för läsåret 2005/06 var 80 procent (se figur 22). Kvinnor uppvisade under alla undersökta läsår en avsevärt högre prestationsgrad än män. För läsåret 2015/16 var skillnaden mellan män och kvinnor 6 procentenheter. För mer information se *Studenternas prestationsgrad fortsätter att öka, Statistisk analys 2018/9, UKÄ*.

Hög prestationsgrad på programutbildningar och lägre prestationsgrad på fristående kurser

Prestationsgraden är betydligt högre för programstudenter än för studenter på fristående kurser och var så under hela den undersökta perioden (se figur 23). Högst prestationsgrad läsåret 2015/16 hade de som studerade på konstnärliga program med 94 procent, följt av studenterna på yrkesexamensprogram med 90 procent. På generella program var prestationsgraden 86 procent. Lägst prestationsgrad hade studenterna på fristående kurser med 65 procent. Förändringar i prestationsgrad är vanligen mycket små och långsamma, men sedan 2010/11 har presta-

Figur 23. Prestationsgrad i procent efter studieform läsåren 2005/06–2015/16. Notera bruten y-axel.



tionsgraden på generella program ökat med 4 procentenheter och därmed börjat närma sig prestationsgraden på yrkesexamensprogrammen. Den ökande prestationsgraden på totalnivå beror både på att prestationsgraden ökat för programstudenter och på att andelen programstudenter ökat jämfört med de som läser fristående kurser.

Examensfrekvens mäter programstudenternas genomströmning

Ett ofta använt genomströmningsmått är examensfrekvens, det vill säga andelen studenter som tar ut examen inom en viss tid. Eftersom det är en förutsättning att målet med utbildningen är en examen, är detta mått bara användbart för att mäta genomströmning för studenter som följer utbildningsprogram. Andelen studenter som tar ut en examen mäts efter nominell studietid (utbildningens normala längd) plus tre år. Uppgifterna ska inte förstås som att studenterna tar så lång tid på sig – många är klara långt tidigare – utan de visar hur många studenter som "totalt" blir klara med en examen, med reservation för att vissa tar ännu längre tid på sig. Examensfrekvensen mäter bara andelen studenter som faktiskt tar ut en examen, och fångar alltså inte upp de studenter som fullgjort utbildningen utan att ansöka om examen. Det får olika stor betydelse

för olika examina, eftersom studenter kan förväntas ansöka om examen i högre utsträckning när examen är en grund för en yrkeslegitimation, till exempel sjuksköterskeexamen. De senaste uppgifter som finns tillgängliga är för studenter som följts upp till och med läsåret 2017/18. Beroende på utbildningens nominella längd avser uppgifterna om examensfrekvens studenter som påbörjat sina studier under läsåren 2006/07–2012/13.

Examensfrekvens på yrkesexamensprogrammen

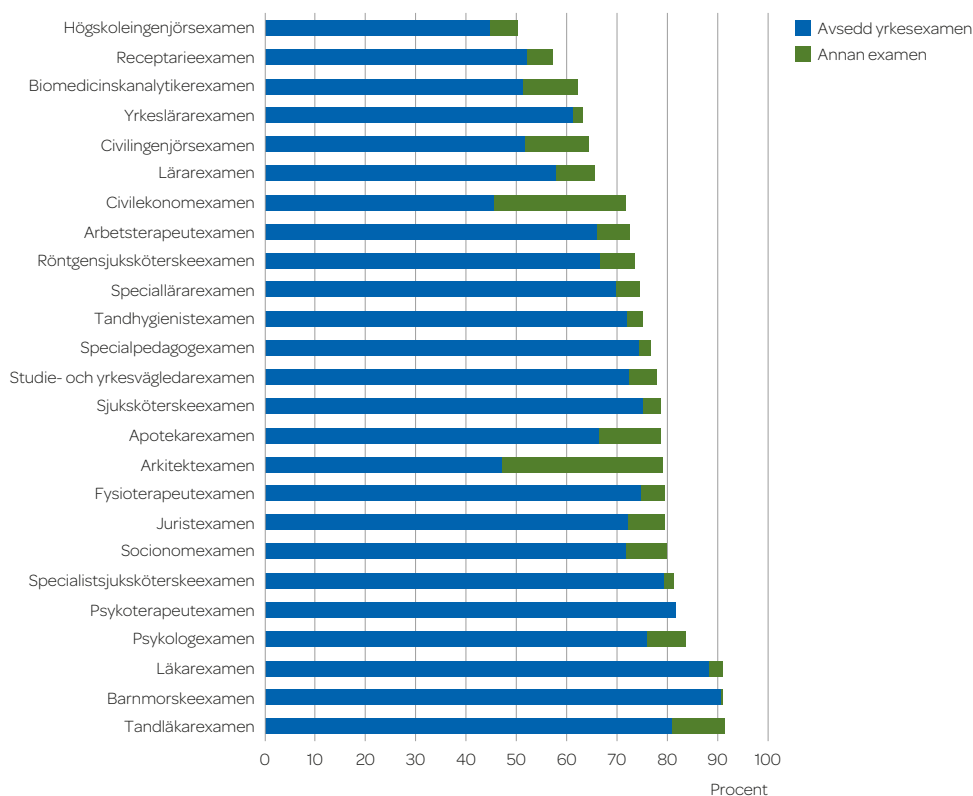
Studenterna på yrkesexamensprogram har följts upp till och med läsåret 2017/18 och var nybörjare någon gång 2007/08–2013/14 beroende på utbildningarnas längd. Uppföljningen mäter både andelen med den yrkesexamen som nybörjarprogrammet leder fram till respektive andelen med annan examen. I annan examen ingår generell examen (t.ex. kandidat- och masterexamen) eller en yrkesexamen på annan utbildning. För studenterna som följdes upp till och med läsåret 2017/18 var examensfrekvensen högst

bland dem som studerade till barnmorska, 90 procent, följt av läkare, 88 procent (se figur 24). Bland studenterna på arkitektutbildningen hade endast 47 procent tagit ut en arkitektexamen. Ytterligare 32 procent av dem hade dock tagit en annan examen, vilket innebär att den sammanlagda examensfrekvensen ändå var relativt hög. Samma mönster finns bland de som läser till civilekonom, där 26 procent tagit en annan examen. Lägst total examensfrekvens hade högskoleingenjörutbildningen, där bara hälften av studenterna hade tagit ut en examen.

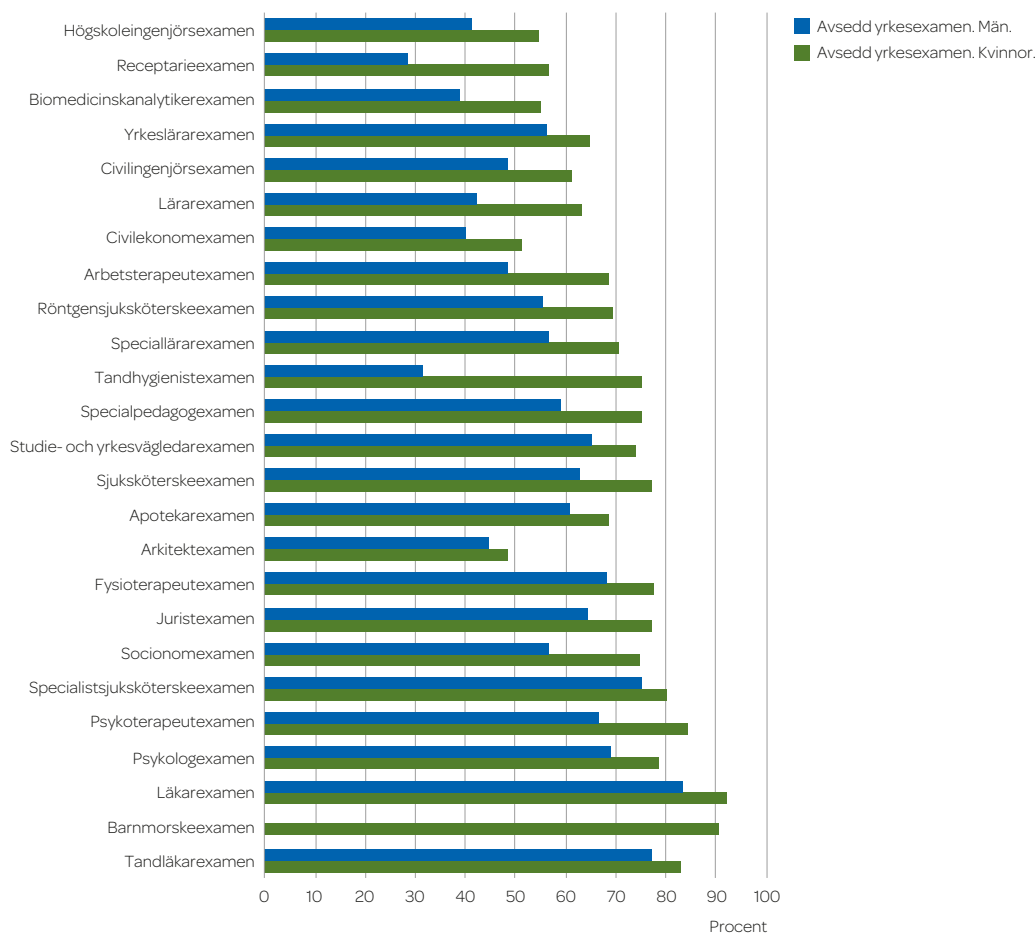
Högre examensfrekvens för kvinnor än för män på alla större utbildningar

På samtliga större utbildningar som följts upp till och med läsåret 2017/18 hade kvinnorna högre examensfrekvens än männen (avsedd yrkesexamen) (se figur 25). På utbildningarna mot arbetsterapeut, lärare, receptarie och tandhygienist var skillnaderna särskilt stora, över 20 procentenheter. På utbildning mot arkitekt var skillnaden mellan könen minst, med 4 procentenheter högre examensfrekvens för kvinnorna.

Figur 24. Andel examinerade inom nominell studietid plus tre år efter avsedd yrkesexamen och annan examen. Nybörjare på yrkesexamensprogram med minst 200 nybörjare, uppföljda till och med läsåret 2017/18.



Figur 25. Andel examinerade med avsedd examen inom nominell studietid plus tre år, uppdelat på kön. Nybörjare på yrkesexamensprogram med minst 200 nybörjare, uppföljda till och med läsåret 2017/18.



Läraryrket

Läraryrket har reformerats ett antal gånger de senaste decennierna, och består sedan 2011 av fyra examina: förskollärarexamen, grundlärarexamen, yrkeslärarexamen och ämneslärarexamen. Om alla dessa fyra yrkesexamensprogram slås samman är läraryrket den största sett till antalet programnybörjare. Samtidigt tyder mycket på att Sverige står inför en tilltagande brist på behöriga lärare. I detta avsnitt belyser vi därför särskilt sökande, antagna, nybörjare och examinerade på program mot olika lärarexamina.

Antalet behöriga förstahands-sökande minskade

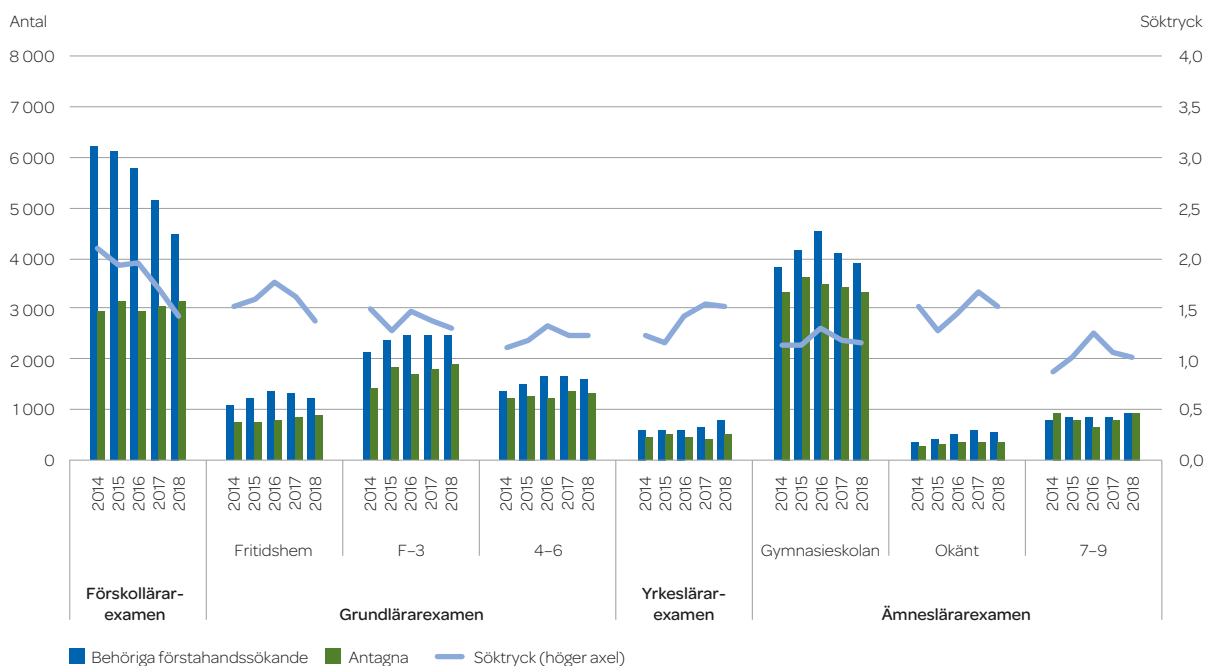
Inför höstterminen 2018 var det sammanlagt 16 030 behöriga förstahands-sökande som sökte ett program mot någon av de fyra lärarexamina. Flest, 4 510, sökte en förskollärarexamen (se figur 26).

Näst vanligast var ämneslärarexamen med inriktning mot gymnasieskolan med 3 900 sökande.

Från höstterminen 2017 till höstterminen 2018 minskade det totala antalet behöriga förstahands-sökande med 5 procent, från 16 850 till 16 030. Samtidigt ökade antalet antagna med 3 procent, från 11 950 till 12 270. Flera av de olika examina och inriktningarna minskade svagt i antalet sökande medan antalet antagna ökade. Det ledde till att söktrycket sjönk i olika omfattning för de flesta examina och inriktningar utom grundlärarexamen mot årskurs 4–6, ämneslärarexamen mot gymnasieskolan och yrkeslärarexamen, där det i stället var i princip oförändrat.

Förskollärarexamen har haft ett sjunkande söktryck de senaste fem höstterminerna, en följd av ett minskat antal sökande men i princip oförändrat antal antagna. Som nämndes i början är det dock fortsatt den mest sökta av de examina och inriktningar som ingår här.

Figur 26. Antalet behöriga förstahandssökande och antagna till lärarutbildningar ht 2014–ht 2018 samt söktryck (avläses på höger axel) under samma period.



Bland de 16 030 behöriga förstahandssökande som sökte till program mot någon av de fyra olika lärarexamina var 72 procent kvinnor. Högst var andelen kvinnor bland de sökande till program som leder till förskolläraryxamen (93 procent). Jämnast var könsfördelningen på program som leder till ämnesläraryxamen, där nästan hälften av de sökande var män och hälften var kvinnor. Mönstret var detsamma bland de antagna, liksom bland nybörjare och examinerade som redovisas härnäst.

Oförändrat antal nybörjare

Antalet antagna är inte detsamma som antalet som faktiskt påbörjar utbildningen, det vill säga nybörjarna. Höstterminen 2018 påbörjade totalt 10 200 ett program som leder till en lärarexamen av något slag (se tabell 7). Det är 240 studenter färre än höstterminen 2017, när antalet nybörjare var 10 440. Eftersom många lärarprogram också har antagning till vårterminen, kommer vi fortsättningsvis att fokusera på läsårsuppgifter i detta avsnitt. Läsåret 2017/18

RESULTAT – UTVÄRDERINGEN AV FÖRSKOLLÄRAR- OCH GRUNDLÄRARUTBILDNINGEN

Under det gångna året (mars 2018–april 2019) har UKÄ utvärderat förskolläraryxamen och grundläraryxamen med inriktningarna fritidshem, förskola och årskurs 1–3 samt årskurs 4–6 på landets 19 lärosäten. Bedömningarna har genomförts av bedömargrupper bestående av ämnesexperter, studentrepresentanter och arbetslivsföreträdare.

Totalt har utvärderingen omfattat 67 utbildningar. Av de 19 förskolläraryxamen som UKÄ har utvärderat får 8 omdömet ifrågasatt kvalitet. Motsvarande gäller 4 av 12 grundläraryxamen med inriktning mot fritidshem, 11 av 18 med inriktning mot förskoleklass och årskurs 1–3 och 9 av 18 med inriktning mot årskurs 4–6.

UKÄ:s utvärderingssystem innehåller totalt 13 bedömningsgrunder som utbildningarna bedöms emot, vilket är mer omfattande än tidigare utvärderingssystem. Bland de utbildningar som har bedömts ha ifrågasatt kvalitet är det

i flertalet fall endast en eller två bedömningsgrunder som bedöms som inte tillfredsställande. Tjugo respektive 22 utbildningar av de totalt 32 som bedöms ha ifrågasatt kvalitet brister i målluppfyllelse av de examensmål som ingick i utvärderingen. Bedömningsgrunderna Jämställdhet, Uppföljning, Studentperspektiv och Arbetsliv och samverkan har däremot bedömts ha hög kvalitet på samtliga utbildningar som ingår i utvärderingen. De brister och utvecklingsområden som bedömargruppen har identifierat i utbildningarna, liksom de styrkor och goda exempel som identifierats, framgår i bedömargruppens yttrande. För mer information om utvärderingen se UKÄ:s webbplats under *Högskolekollen/Utvalda utbildningar/utvärdering*.

Läs mer om UKÄ:s ansvar för kvalitetssäkring av universitetens och högskolornas verksamhet i faktarutan *Kvalitetssäkring av högre utbildning och forskning* i kapitlet *En introduktion till den svenska högskolan*.

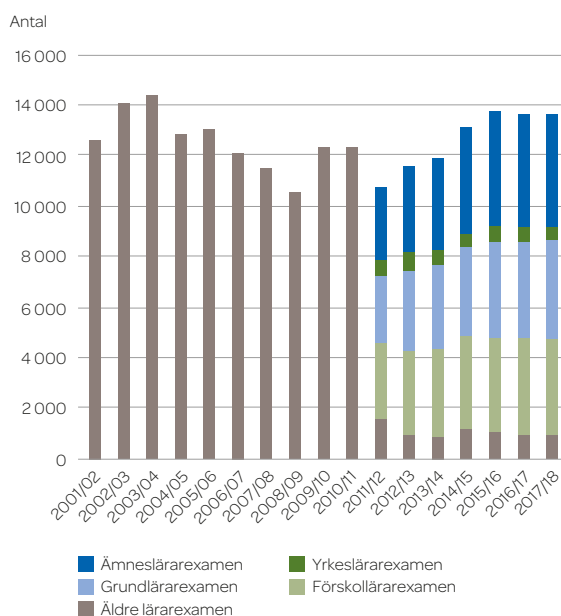
började totalt 13 670 en lärarutbildning. Liksom tidigare år påbörjade flest en förskollärautbildning, 3 810, följt av ämneslärarutbildning mot gymnasieskolan, 3 220 och grundlärarutbildning med inriktning mot förskoleklass och årskurs 1–3, 1 830. Könsfördelningen var jämnast på program som leder till en ämneslärarexamen.

Det totala antalet nybörjare var i princip oförändrat jämfört med läsåret 2016/17. Antalet nybörjare på program som leder till en ämneslärarexamen med inriktning mot årskurs 7–9 ökade med 13 procent, från 680 till 760 nybörjare. Även grundlärarexamen mot årskurs 4–6 ökade, från 1 230 till 1 290 nybörjare, vilket motsvarar en ökning med 5 procent. Nybörjare på program mot ämneslärarexamen med inriktning mot gymnasieskolan minskade med 5 procent och antalet nybörjare på program mot grundlärarexamen med inriktning mot fritidshem minskade med 4 procent. Övriga inriktningar ökade eller minskade med 1–2 procent.

Antalet nybörjare har de tre senaste läsåren legat på mellan 13 670 och 13 780 (se figur 27). Det är, med undantag för läsåren 2002/03 och 2003/04, de högsta nivåerna under 2000-talet.

Nybörjare på olika lärarutbildningar fanns på nästan alla statliga lärosäten i Sverige, undantaget vissa fackinriktade och konstnärliga högskolor. Stockholms universitet hade läsåret 2017/18 flest nybörjare, följt av Göteborgs universitet och Malmö universitet (se figur 28).

Figur 27. Antal nybörjare på program mot olika slags lärarexamina läsåren 2001/02–2017/18.



Tabell 7. Antal nybörjare på olika lärarutbildningar läsåren 2014/15–2017/18 samt ht 18.

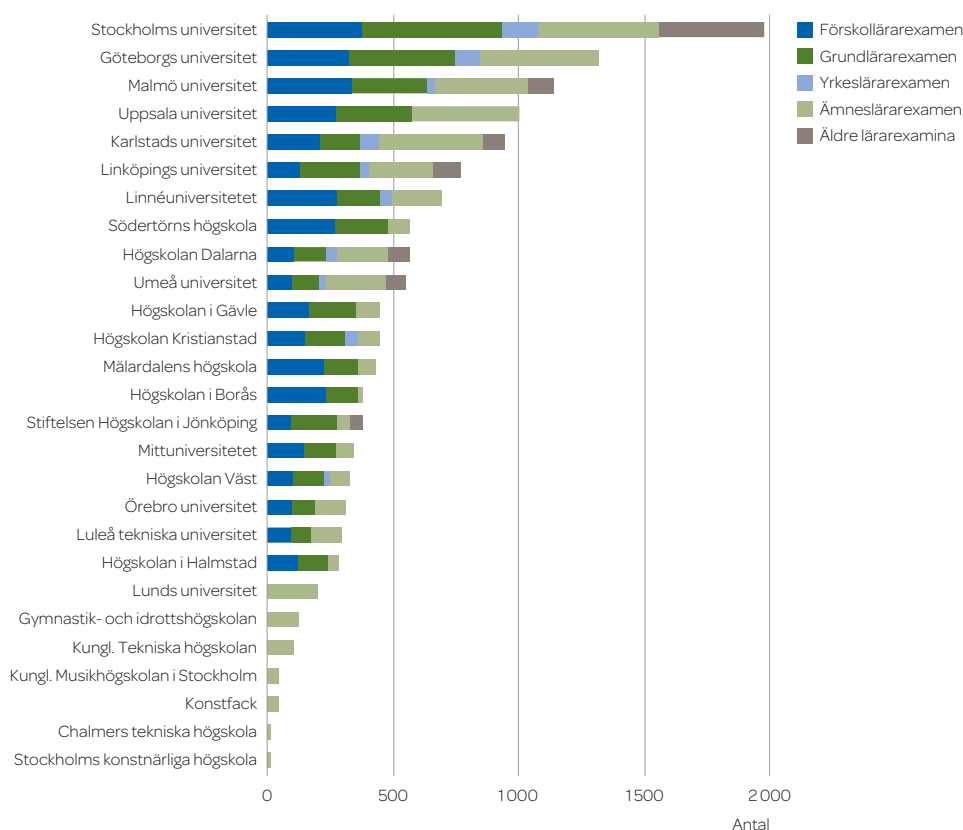
Redovisas per examen och inriktning. Uppgifterna är avrundade till närmaste tiotal.

	2014/15		2015/16		2016/17		2017/18		ht 18	
	Antal	Kvinnor/ Män (%)	Antal	Kvinnor/ Män (%)	Antal	Kvinnor/ Män (%)	Antal	Kvinnor/ Män (%)	Antal	Kvinnor/ Män (%)
Förskollärarexamen	3 670	92/8	3 750	92/8	3 790	93/7	3 810	94/6	2 540	94/6
Grundlärarexamen	3 520	77/23	3 790	78/22	3 860	76/24	3 910	78/22	3 040	75/25
Fritidshem	760	59/41	710	63/37	820	56/44	790	59/41	620	55/45
Förskoleklass, årskurs 1–3	1 580	91/9	1 870	90/10	1 820	90/10	1 830	90/10	1 410	91/9
Årskurs 4–6	1 180	71/29	1 210	69/31	1 230	69/31	1 290	71/29	1 010	67/33
Yrkeslärarexamen	610	66/34	670	64/36	590	65/35	590	61/39	430	55/45
Ämneslärarexamen	4 230	52/48	4 560	52/48	4 490	51/49	4 410	53/47	3 570	53/47
Årskurs 7–9	770	59/41	750	58/42	680	56/44	760	61/39	670	63/37
Gymnasieskolan	3 170	50/50	3 500	51/49	3 400	50/50	3 220	52/48	2 580	51/49
Okänt*	290	59/41	310	48/52	410	49/51	430	49/51	330	53/47
Äldre lärarexamen**	1 150	64/36	1 010	64/36	950	67/33	940	66/34	610	65/35
Totalt	13 180	72/28	13 780	72/28	13 680	72/28	13 670	73/27	10 200	71/29

* Okänd inriktning betyder att uppgift om inriktning (årskurs 7–9 eller gymnasieskolan) saknas bland nybörjarna. De flesta med okänd inriktning går en kompletterande pedagogisk utbildning (KPU), men alla KPU-studenter har inte okänd inriktning. Vissa ingår i någon av de andra två kategorierna. Läsåret 2017/18 var det totalt 1 100 av nybörjarna på program mot ämneslärarexamen som påbörjade en KPU.

** Många av dem som är registrerade som nybörjare på program mot äldre lärarexamina läser Vidareutbildning av obehöriga lärare (VAL). Alla som påbörjar studier inom VAL ingår dock inte här.

Figur 28. Antal programnybörjare på lärarutbildningar per lärosäte läsåret 2017/18.



Allt fler tog en ämneslärarexamen mot årskurs 7–9

Lsåret 2017/18 tog 8 360 en lärarexamen av något slag (se tabell 8). Det var en ökning med 9 procent jämfört med föregående läsår, när motsvarande antal var 7 690. Mellan 2013/14 och 2016/17 minsk-

ade antalet examinerade för varje läsår, men till läsåret 2017/18 skedde alltså en ökning. Minskningen tidigare läsår har bestått i att färre har avlagt en äldre lärarexamen, medan antalet examinerade inom den nya lärarutbildningen inte nått upp till motsvarande nivåer förrän till 2017/18.

Tabell 8. Antal examinerade från lärarutbildningen läsåren 2013/14–2017/18.

Uppgifterna är nettoräknade och avrundade till närmaste tiotal.

	2013/14		2014/15		2015/16		2016/17		2017/18	
	Total	Kvinnor/ Män (%)	Total	Kvinnor/ Män (%)	Total	Kvinnor/ Män (%)	Total	Kvinnor/ Män (%)	Total	Kvinnor/ Män (%)
Förskollärarexamen	20	94/6	1 390	96/4	2 350	96/4	2 380	95/5	2 660	94/6
Grundlärarexamen	50	62/38	490	77/23	1 390	86/14	1 750	82/18	2 030	80/20
Fritidshem	50	62/38	350	71/29	360	70/30	440	65/35	550	65/35
Förskoleklass, årskurs 1–3			100	98/2	660	97/3	800	94/6	910	95/5
Årskurs 4–6			40	76/24	370	82/18	510	77/23	570	72/28
Yrkeslärarexamen	210	61/39	450	63/37	470	58/42	440	63/37	550	59/41
Ämneslärarexamen	120	60/40	390	62/38	920	59/41	1 590	56/44	2 070	58/42
Årskurs 7–9	20	75/25	120	59/41	390	64/36	470	63/37	660	61/39
Gymnasieskolan	100	58/42	280	63/37	540	56/44	1 130	53/47	1 430	56/44
Lärarexamen	8 650	81/19	5 430	75/25	2 850	69/31	1 530	71/29	1 060	72/28
Totalt	9 040	80/20	8 150	77/23	7 980	78/22	7 690	77/23	8 360	77/23

VIDAREUTBILDNING FÖR LÄRARE SOM SAKNAR EXAMEN (VAL II)

Regeringen beslutade 2011 att fortsätta satsningen på vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen (VAL II). VAL II pågår fram till 2030, och UKÄ har i uppdrag att följa och utvärdera satsningen till 2021. Som en del i detta uppdrag gjordes hösten 2018 en deluppföljning av VAL II, med tonvikt på att följa studenterna i statistiken (VAL II – delrapportering av ett regeringsuppdrag med fokus på kompetensförsörjning, Rapport 2018:16, UKÄ).

Totalt sökte drygt 8 000 personer till VAL II minst en gång mellan höstterminen 2013 och vårterminen 2017. Av metodologiska skäl var fokus i rapporten på de 7 130 som sökte vid endast ett tillfälle, varav totalt 4 420 (63 procent) var aktuella för studier inom VAL II, vilket kan liknas vid antagna. Andelen antagna har sjunkit under uppföljningsperioden, men de flesta som antagits har påbörjat utbildningen. Eftersom studenterna har

individuella studieplaner och dessutom kan läsa på halvfart i upp till fyra år, är det komplicerat att avgöra andelen examinerade. Uppskattningsvis rör det sig om omkring 60 procent av nybörjarna, vilket är i nivå med den äldre sammanhållna lärarexamen. UKÄ påpekar i uppföljningen att eftersom de som går VAL II redan har valt skolan som sin arbetsplats borde examensfrekvensen kunna vara högre. UKÄ föreslår därför en översyn av regelverket och en dialog mellan regeringen, huvudmän, högskolorna och studenterna om hur studievillkoren kan förbättras.

I dag har åtta lärosäten regeringens uppdrag att ge utbildning inom VAL II: Umeå universitet, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Malmö universitet, Stockholms universitet samt Stiftelsen Högskolan i Jönköping.

Antalet examinerade ökade för alla examina och inriktningar även läsåret 2017/18, men procentuellt mest för ämneslärarexamen med inriktning mot årskurs 7–9 där antalet ökade från 470 till 660 examinerade, vilket motsvarar 39 procent. Den enda examen som minskade var den äldre lärarexamen som huvudsakligen utfärdas till personer som påbörjade sina studier innan höstterminen 2011 samt vissa som tar examen genom exempelvis VAL II. För information om VAL II se faktarutan *Vidareutbildning för lärare som saknar examen*.

Liksom bland de sökande och nybörjarna var kvinnorna i majoritet bland samtliga examinerade då 77 procent av de examinerade var kvinnor och 23 procent var män. Bland dem som avlagt en förskollärarexamen var 94 procent kvinnor och 6 procent män och motsvarande andelar för grundlärarexamen var 80 procent kvinnor och 20 procent män. Jämnast var könsfördelningen bland dem som avlagt en ämneslärarexamen, där 58 procent var kvinnor och 42 procent var män.

Ojämn könsfördelning i flera undervisningsämnen

Även om könsfördelningen var jämn på totalnivån bland dem som avlade en ämneslärarexamen eller en äldre lärarexamen mot årskurs 7–9 eller gymnasieskolan läsåret 2017/18, så var könsfördelningen ojämn i flera av undervisningsämnena bland de examinerade.

I årskurs 7–9 var det störst andel kvinnor i svenska som andraspråk, 86 procent, spanska, 85 procent, samt hem- och konsumentkunskap och franska, 83 procent vardera. Störst andel män var det inom idrott och hälsa, 67 procent, och teknik, 59 procent. Bland dem som avlade en examen mot gymnasieskolan läsåret 2017/18 var andelen kvinnor högst i svenska som andraspråk, 90 procent, och bild, 87 procent. Högst andel män var det i fysik, 70 procent. Engelska var det vanligaste undervisningsämnet bland de examinerade läsåret 2017/18, följt av historia och svenska. Mer om undervisningsämnena i studenternas ämneslärarexamen eller äldre motsvarande examen finns i *Ämneslärare i årskurs 7–9 och gymnasiet: Ökande behov väntas i flera undervisningsämnen*, Statistisk analys, 2019-03-26/3, UKÄ.

Breddad rekrytering

Lärosäten ska enligt högskolelagen (1 kap. 5§) aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan. Det innebär att universitet och högskolor måste arbeta för att öka mångfalden samt motverka snedrekryteringen så att inte någon grupp missgynnas i övergången till högskolan. En viktig aspekt är att snedrekryteringen till högre utbildning i stor utsträckning etablerats redan innan övergången till högskolan, bland annat för att människor med skilda sociala bakgrunder läser olika gymnasieprogram och att förkun-

skaperna, det vill säga gymnasiebetyget, är kopplade till social bakgrund.

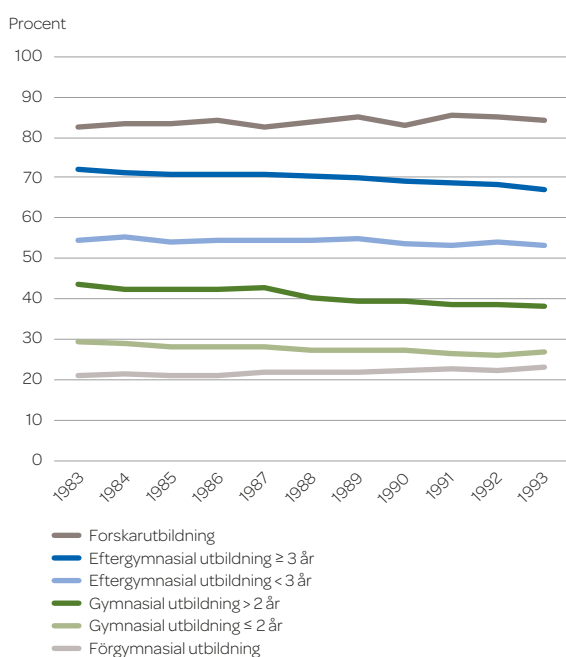
I detta avsnitt redogörs för hur social bakgrund, nationell bakgrund (svensk eller utländsk bakgrund) samt hemlän och hemkommun påverkar rekryteringen till högskolan. Snedrekrytering efter kön redovisas inte här, eftersom det beskrivs i avsnittet *Nyborjare i den svenska högskolan*.

Fortsatt kraftig social snedrekrytering till högskolan

För att studera sambandet mellan individers sociala bakgrund och benägenheten att påbörja högre studier undersöks hur stor andel av alla födda i årskullarna 1983 till och med 1993 som har påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder. För att ingå i analysen måste man ha varit folkbokförd i Sverige vid 25 års ålder.

Som mått på social bakgrund används föräldrarnas utbildningsnivå, närmare bestämt den högsta utbildningsnivån av de båda föräldrarna (uppgifter är hämtade från när individer är 12 år). För varje årskull delas individerna in i sex grupper beroende på om den högst utbildade föräldern har en förgymnasial utbildning

Figur 29. Andelen födda 1983–1993 som har påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat på föräldrars utbildningsnivå (som används som ett mått på social bakgrund).



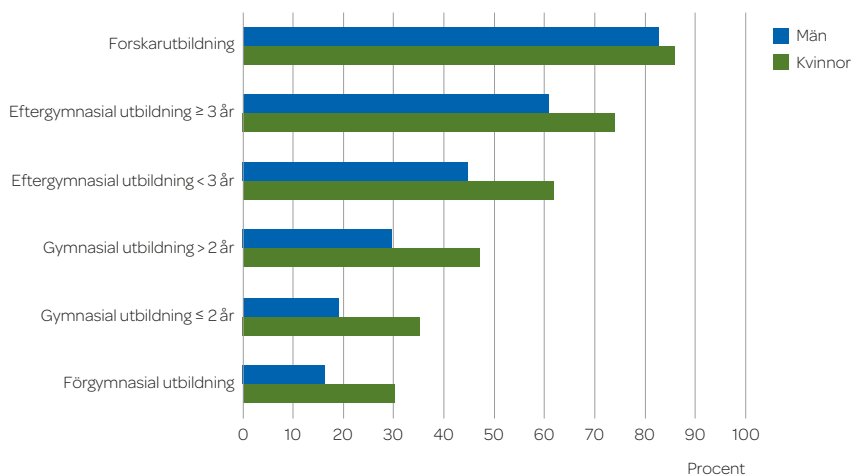
(exempelvis folkskola eller grundskola), högst tvåårig gymnasial utbildning, längre än tvåårig gymnasial utbildning, kortare än treårig eftergymnasial utbildning, minst treårig eftergymnasial utbildning eller forskarutbildning (licentiat- eller doktorsexamen). Individer som har föräldrar där uppgifter om utbildningsnivå saknas ingår inte i analyserna.

Av alla individer i årskullen som föddes 1993 hade 45 procent påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder, det vill säga fram till och med 2018. Men föräldrarnas utbildningsnivå spelar stor roll för benägenheten att påbörja högre studier. Om föräldrarna hade en forskarutbildning var övergången till högskolan mycket högre, 84 procent, och hade de minst en treårig eftergymnasial utbildning (men inte forskarutbildning) var övergången 67 procent (se figur 29). Om föräldrarna hade en förgymnasial utbildning var däremot övergången betydligt lägre, 23 procent. Däremellan placerade sig de övriga grupperna.

Analysen visar en tydlig bild av den sociala snedrekryteringen till högskolan mätt med föräldrarnas utbildningsnivå, det vill säga ju längre utbildning föräldrarna har, desto mer sannolikt är det att ungdomarna påbörjar högskolestudier. En jämförelse mellan årskullarna födda mellan 1983 och 1993 visar att i stora drag har inte den sociala snedrekryteringen i övergången till högskolan förändrats under den senaste tioårsperioden. Emellertid har vissa mindre förändringar skett mellan grupperna. Exempelvis hade övergången för individer vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning på minst 3 år minskat med 5 procentenheter i årskullen födda 1993, jämfört med i årskullen födda 1983. Övergången hade i stället ökat med 2 procentenheter bland individer vars föräldrar har förgymnasial utbildning – detta gör att skillnaderna i övergång mellan individer i dessa grupper har minskat med 7 procentenheter den senaste tioårsperioden.

Överlag var övergången i de olika kategorierna baserat på föräldrarnas utbildningsnivå lika för kvinnor och män – övergången var lägst för både kvinnor och män med föräldrar som har en förgymnasial utbildning och högst för de vars föräldrar har en forskarutbildning (se figur 30). Generellt börjar dock kvinnor

Figur 30. Andelen kvinnor och män födda 1993 som har påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat på föräldrars utbildningsnivå.



i högskolan i högre grad än män, varför övergången i samtliga kategorier var högre för kvinnor än för män. Av alla kvinnor födda 1993 hade 53 procent påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder, och motsvarande andel bland männen var 37 procent. Skillnaderna i övergång mellan kvinnor och män varierade dock med föräldrarnas utbildningsnivå. För kvinnor och män med forskarutbildade föräldrar var övergången 86 procent för kvinnor, respektive 83 procent för män, det vill säga en skillnad på 3 procentenheter. Hade föräldrarna en förgymnasial utbildning var övergången för kvinnor 30 procent och för männen 16 procent – en skillnad på 14 procentenheter.

Den sociala sammansättningen av nybörjare har förändrats över tid

Den sociala sammansättningen bland nybörjarna i högskolan bestäms dels av befolkningens sammansättning i motsvarande ålder som nybörjarna, dels av i vilken utsträckning personer med olika social bakgrund börjar studera i högskolan. Läsåret 2017/18 var högskolenybörjare 57 700 till antalet, om inresande studenter och studenter utan uppgifter om föräldrarnas utbildningsnivå exkluderas. Bland dessa hade 24 procent lågutbildade föräldrar (högst tvåårig gymnasieutbildning), 38 procent hade föräldrar med en medelhög utbildning (treårig gymnasieutbildning eller en eftergymnasial utbildning kortare än tre år) medan andelen som

hade högutbildade föräldrar (minst en treårig eftergymnasial utbildning) var 39 procent.

På grund av den sociala snedrekryteringen till högskolan (se föregående avsnitt) skiljer sig den sociala sammansättningen bland nybörjarstudenterna från den i befolkningen som helhet. Bland nybörjarna läsåret 2017/18 fanns det exempelvis en överrepresentation av studenter med högutbildade föräldrar, eftersom andelen bland dem, som redan nämnts, var 39 procent medan motsvarande andel bland personer i befolkningen i åldersgruppen 19–21 år (uppgift från år 2017) var 30 procent.

Även om den sociala snedrekryteringen inte har förändrats nämnvärt mellan födelseskullarna, så har den sociala sammansättningen förändrats bland nybörjarna över tid. Jämfört med läsåret 2008/09 har andelen nybörjare med högutbildade föräldrar ökat med drygt 6 procentenheter från 32 procent till 39 procent medan andelen med lågutbildade föräldrar har minskat med 9 procentenheter från 33 procent till 24 procent. Förändringen hänger ihop med att utbildningsnivån i befolkningen har höjts över tid. Andelen i befolkningen (19–21 år) med högutbildade föräldrar har sedan 2007 ökat med 8 procentenheter från 22 procent till 30 procent, medan andelen med lågutbildade föräldrar har minskat med 15 procentenheter från 45 procent till 30 procent. I tabell 11 i slutet av kapitlet finns uppgifter om andelen högskolenybörjare med högutbildade föräldrar uppdelat på lärosäte.

Högst andel nybörjare med högutbildade föräldrar på läkar- och arkitektprogrammen

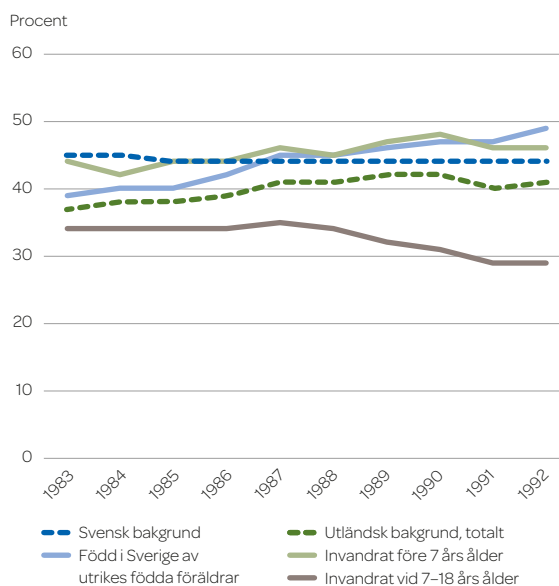
Studenter med olika social bakgrund läser också i viss utsträckning olika högskoleutbildningar. Den högsta andelen programnybörjare med högutbildade föräldrar (då minst en förälder har en treårig eftergymnasial utbildning) läsåret 2017/18 fanns inom området medicin/odontologi (60 procent) och lägst andel fanns inom området utbildning (27 procent). Där emellan placerade sig de övriga ämnesområdena. Bland yrkesexamensprogrammen hade utbildningarna till läkare, arkitekt och landskapsarkitekt högst andelar nybörjare med högutbildade föräldrar – 67 procent, 66 procent respektive 65 procent. Utbildningar till speciallärare, förskollärare och yrkeslärare hade lägst andelar nybörjare med högutbildade föräldrar – 12 procent, 17 procent respektive 16 procent. Dessa skillnader i social sammansättning illustrerar att den sociala snedrekryteringen skiljer sig åt mellan områden och program. För mer information se *Högskolenybörjare 2017/18 och doktorandnybörjare 2016/17 efter föräldrars utbildningsnivå*, UF 20 SM 1802, UKÄ och SCB.

Personer som invandrat efter skolstart har lägst övergång till högskolan

För att studera sambandet mellan nationell bakgrund (svensk respektive utländsk bakgrund) och övergången till högskolan undersöktes hur stor andel av alla födda i årskullarna 1983 till och med 1992 som hade påbörjat högskolestudier senast vid 25 års ålder. För varje årskull delades individerna in i kategorier efter om de hade svensk bakgrund (födda i Sverige med minst en svenskfödd förälder) eller utländsk bakgrund. Utländsk bakgrund redovisas även i tre kategorier: de som är födda i Sverige med utrikes födda föräldrar, de som är utrikes födda som invandrat före 7 års ålder och de som är utrikes födda som invandrat efter skolstart, det vill säga från och med 7 års ålder. Uppgifterna avser personer som var folkbokförda i Sverige vid 18 års ålder, vilket innebär att personer som invandrat efter 18 års ålder inte ingår i denna analys.

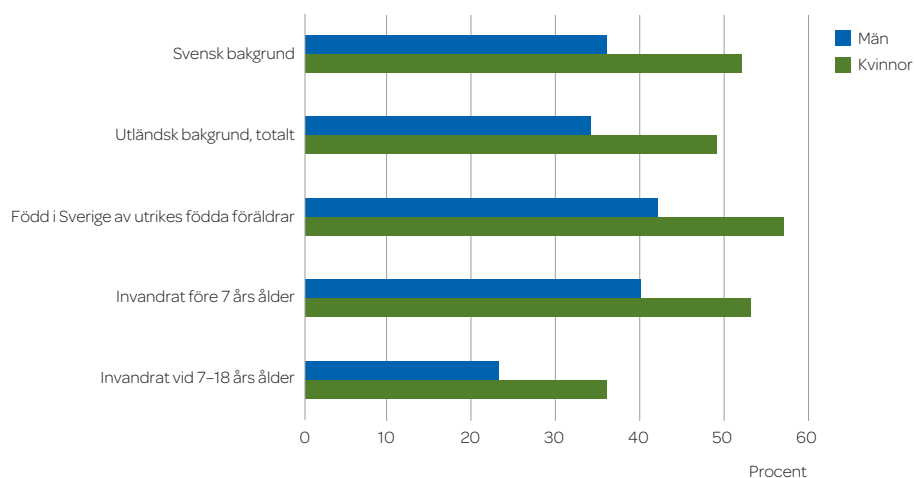
Figur 31. Andelen födda 1983–1992 som har påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat på svensk och utländsk bakgrund.

Utländsk bakgrund redovisas i tre kategorier: födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar, utrikes födda som invandrat före 7 års ålder, utrikes födda som invandrat från och med 7 års ålder.



I årskullen som föddes 1992 var övergången till högskolan bland personer med utländsk bakgrund 41 procent, att jämföra med 44 procent bland de med svensk bakgrund (se figur 31). För personer med utländsk bakgrund födda i Sverige var övergången 49 procent, och för de utrikes födda som invandrat före 7 års ålder, 46 procent. Övergången för utrikes födda som invandrat från och med 7 års ålder var emellertid lägre, 29 procent. Analysen visar således att personer med utländsk bakgrund som är födda i Sverige och utrikes födda som invandrat från och med 7 års ålder inte är underrepresenterade i förhållande till personer med svensk bakgrund. Däremot är utrikes födda som invandrat efter 7 års ålder underrepresenterade jämfört med personer i de andra kategorierna. Invandringsålder påverkar alltså i hög grad om utrikes födda personer påbörjar högre studier. Utrikes födda som invandrat efter skolstart hade i alla undersökta årskullar lägst övergång till högskolan, och i årskullen födda 1987 och senare årskullar har övergången till och med minskat. Ingen minskning har dock skett i den senaste årskullen som föddes 1992 jämfört den året innan, vilket kan tyda på att minskningen har avstannat.

Figur 32. Andelen kvinnor och män födda 1992 som har påbörjat en svensk högskoleutbildning senast vid 25 års ålder, uppdelat på svensk och utländsk bakgrund. Utländsk bakgrund redovisas i tre kategorier: födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar, utrikes födda som invandrat före 7 års ålder, utrikes födda som invandrat från och med 7 års ålder.



Det övergripande mönstret i övergången för personer i de olika kategorierna med svensk och utländsk bakgrund ser lika ut för kvinnor och män. Både bland kvinnor och män är övergången lägst för de som invandrat från och med sju års ålder och högst för de med utländsk bakgrund som är födda i Sverige (se figur 32). Men eftersom kvinnor börjar i högskolan i större utsträckning än män, var övergången i samtliga kategorier högre för kvinnor än för män. Skillnaden i övergång mellan kvinnor och män i de olika grupperna är relativt lika, som minst 13 procentenheter (både som invandrat före och från och med 7 års ålder) och som mest 16 procentenheter (svensk bakgrund). Det är värt att notera att övergången för kvinnor som invandrat efter 7 års ålder är lika stor som övergången för män med svensk bakgrund – 36 procent i båda fallen.

Andelen med utländsk bakgrund ökar bland nybörjare

Sammansättningen bland nybörjarna i högskolan utifrån svensk eller utländsk bakgrund är ett resultat dels av befolkningens sammansättning i motsvarande ålder som nybörjarna, dels i vilken utsträckning personer med svensk eller utländsk bakgrund börjar studera i högskolan. Av de 62 400 nybörjarna i högskolan som var under 65 år (exklusive inresande studenter) läsåret 2017/18 hade 75 procent svensk bakgrund och 25 procent hade utländsk

bakgrund. Föregående läsår 2016/17 utgjorde nybörjarna med utländsk bakgrund 24 procent och för tio år sedan, läsåret 2008/09, utgjorde de 18 procent. Eftersom andelen med utländsk bakgrund i befolkningen har ökat i motsvarande grad, kan detta förklara den gradvisa ökningen av nybörjare med utländsk bakgrund. Därtill har övergången till högskolan ökat bland dem med utländsk bakgrund. Sammantaget visar detta att personer med utländsk bakgrund i genomsnitt inte är underrepresenterade jämfört med personer med svensk bakgrund. Men som analysen ovan visar så finns det skillnader bland utrikes födda personer, där invandringsålder tycks spela stor roll. I tabell 11 i slutet av kapitlet finns uppgifter om andelen högskolenybörjare med utländsk bakgrund uppdelat på lärosäte.

Stor andel nybörjare med utländsk bakgrund på receptarie- och tandläkarprogrammen

Oavsett om nybörjarna har svensk eller utländsk bakgrund studerar de i ungefär samma utsträckning på utbildningar som leder fram till en generell examen eller en yrkesexamen. Läsåret 2017/18 utgjorde studenter med svensk bakgrund 75 procent respektive 74 procent i dessa båda examenskategorier, och studenter med utländsk bakgrund utgjorde följaktligen 25 procent respektive 26 procent. Men på

VALIDERING I HÖGSKOLAN: VALIDERINGSDELEGATIONENS DELBETÄNKANDE

Valideringsdelegationen har under 2015–2019 i uppdrag av regeringen att följa, stödja och driva på ett samordnat utvecklingsarbete inom valideringsområdet. Våren 2018 presenterade delegationen ett delbetänkande med särskilt fokus på högskolan: *Validering i högskolan – för tillgodoräknande och livslångt lärande* (SOU 2018:29). Delegationen konstaterar i delbetänkandet att förändrade kompetenskrav på arbetsmarknaden medför växande behov av utbildning genom hela yrkeslivet. Kompetens som utvecklats i tidigare utbildning, i arbetslivet eller på annat sätt måste då kunna "växlas in" och ge möjlighet till smidig påbyggnad i sådan utbildning som leder vidare till det nya jobbet eller yrkesområdet. För att främja ett livslångt lärande, och för att resurser ska användas på ett samhälls-ekonomiskt effektivt sätt, är det viktigt att lärosätenas arbete med validering av tidigare lärande fungerar väl.

De förslag som presenteras i delbetänkandet syftar till att förbättra förutsättningarna för generösa, flexibla och rättvisa erkännanden av tidigare lärande, bedömningar som sker oberoende av var, när och hur individen har utvecklat sin kompetens. På så sätt ska fler personer kunna få sitt tidigare lärande bedömt och erkänt för tillgodoräknande inom högskolan.

I delbetänkandet finns följande förslag och bedömningar:

- Ändringar införs i högskoleförordningen (1993:100) för att stärka förutsättningarna för ett flexibelt och generöst erkännande. Bestämmelserna i 6 kap. 6 och 7 §§ slås ihop till en paragraf, 7 §, för att förtydliga att samma princip om generöst och flexibelt erkännande ska gälla för samtliga tillgodoräknanden oberoende av vilka meriter studenten åberopar. Dessutom bör möjligheterna till tillgodoräknande utvidgas till att omfatta

kunskaper som utvecklats på annat sätt än genom utbildning eller yrkesverksamhet (till exempel genom volontärarbete).

- För att förbättra redovisningen av tillgodoräknanden och stärka förutsättningarna för uppföljning bör fler uppgifter om studenter föras in i högskolornas studieregister och i SCB:s universitets- och högskoleregister. Tillgodoräknanden ska redovisas till SCB i högre utsträckning än som är fallet i dag.
- UHR bör få ett långsiktigt uppdrag att främja lärosätenas arbete med erkännande av tidigare lärande.
- En särskild ersättning bör utbetalas till lärosäten för tillgodoräknanden som baserats på kunskaper och färdigheter som utvecklats på annat sätt än genom högskoleutbildning. På så sätt förbättras incitamenten för lärosätena att utveckla arbetet med sådana tillgodoräknanden.
- UKÄ bör få i uppdrag att under 2021 genomföra en tematisk utvärdering av lärosätenas arbete med erkännande av tidigare lärande.
- En bestämmelse om tillgodoräknande av tidigare lärande införs i förordningen (2002:760) om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor.
- För att individen ska kunna överblicka hur omfattande en kommande utbildning blir, bör det bli möjligt att ansöka hos UHR om ett förhandsbesked om tillgodoräknande av tidigare lärande. Förhandsbeskedet bör ha formen av ett utlåtande och bör inte vara bindande för högskolorna.

Valideringsdelegationens delbetänkande publicerades i april 2018 och var på remiss till september samma år.

enskilda yrkesexamensprogram finns avvikelser. På program som leder till receptarie-, tandläkar- och apotekarexamen var andelen nybörjare med utländsk bakgrund högst – 80 procent, 77 procent respektive 70 procent (se tabell 9). Andelen nybörjare med utländsk bakgrund var däremot låg på program som leder till civilekonom-, yrkeslärar- och sjukgymnastexamen – 16 procent, 14 procent respektive 8 procent. Det finns också flera mindre program där en mycket liten andel av nybörjarna har utländsk bakgrund – detta gäller i synnerhet program inom området lant- och skogsbruk. På receptarieprogrammet hade 77 procent av kvinnorna och 92 procent av männen utländsk bakgrund, och på civilekonomprogrammet hade 18 procent av kvinnorna och 14 procent av männen utländsk bakgrund. För mer information se

Svensk och utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2016/17, UF 19 SM 1801, SCB och UKÄ.

Stora regionala skillnader i hur stor utsträckning ungdomar påbörjar högskolestudier

Av årskullen som föddes 1993 hade 44 procent påbörjat högskolestudier senast vid 24 års ålder (det vill säga till och med 2017), men det var stor skillnad mellan olika län och kommuner. I Stockholms län och Uppsala län hade 51 respektive 50 procent av 24-åringarna påbörjat högskolestudier, medan i Norrbottens län och Gotlands län var motsvarande andelar 36 procent respektive 35 procent. I Danderyds kommun hade 83 procent av 24-åringarna påbörjat högskolestudier, och i Storfors kommun var andelen 13 procent. Kvinnor hade högre

Tabell 9. Högskolenyborjare under 65 år på yrkesexamensprogram läsåret 2017/18. Andelen nyborjare med utländsk bakgrund för program med minst 100 nyborjare redovisas totalt och för kvinnor och män. Sorterat fallande på totala andelen med utländsk bakgrund.

	Antal nyborjare	Utländsk bakgrund (%)		
		Totalt	Kvinnor	Män
Totalt	28 310	26	27	25
Receptarieexamen	194	80	77	92
Tandläkareexamen	225	77	76	79
Apotekareexamen	216	70	71	67
Tandhygienistexamen	142	65	63	75
Biomedicinsk analytikerexamen	330	54	53	56
Röntgensjuksköterskeexamen	162	48	46	51
Läkareexamen	840	33	29	38
Högskoleingenjörsexamen	2 864	31	32	31
Ämneslärareexamen	2 059	30	33	26
Socionomexamen	1 624	27	26	32
Sjuksköterskeexamen	4 275	27	26	32
Grundlärarexamen	2 708	24	24	25
Psykologexamen	237	23	23	21
Juristexamen	955	21	22	21
Förskollärarexamen	2 851	21	21	24
Arbetssterapeutexamen	307	20	18	28
Civilingenjörsexamen	5 085	18	17	18
Arkitektexamen	162	17	10	31
Civilekonomexamen	1 072	16	18	14
Yrkeslärarexamen	294	14	17	10
Sjukgymnastexamen	350	8	9	6

övergångsfrekvens än männen i praktiskt taget alla kommuner. I Arjeplogs kommun var skillnaden i övergång mellan könen störst, 42 procentenheter, till kvinnornas fördel.

Varför är det så stora skillnader mellan län och kommuner? En förklaring kan vara att låga övergångar i vissa län och kommuner beror på att en stor andel av ungdomarna inte har grundläggande behörighet till högskolestudier från gymnasieskolan. Analyser visar dock att det inte kan förklara de stora regionala skillnaderna, eftersom andelen av ungdomarna som har grundläggande behörighet för högskolestudier varierar i mycket mindre grad mellan län och kommuner än andelen som påbörjar högskolestudier. Avsaknad av grundläggande behörighet kan alltså inte förklara de regionala skillnaderna i övergång. Andra förklaringar behövs.

Geografisk närhet till lärosäten spelar roll, vilket skulle kunna förklara varför en stor andel av ungdomarna i Uppsala kommun och Lunds kommun påbörjar högre studier. Likaså har Danderyds kommun och Täby kommun som är belägna inom Storstockholm, en region med flera lärosäten, höga övergångar till högre studier. Men geografisk närhet räcker inte heller som förklaring. Det är exempelvis stora skillnader i mellan kommunerna i Storstockholmsregionen. Det behövs andra förklaringar, varav en är att befolkningens sammansättning, särskilt avseende social bakgrund skiljer sig åt mellan länen och kommunerna. För att fastställa detta samband behövs dock ytterligare studier. För mer information, läs vidare i *Rekrytering till högre utbildning från Sveriges län och kommuner – Fortsatt minskning av 19-åringar som påbörjar högskolestudier*, Statistisk analys 2018-09-19/6, UKÄ.

STUDENTER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Enligt diskrimineringslagen (SFS 2008:567) ska universitet och högskolor arbeta aktivt för att förebygga och främja arbete för att motverka diskriminering samt verka för lika rättigheter och möjligheter för studenter och sökande med funktionsnedsättning. Lärosäten kan ansöka om bidrag för särskilt pedagogiskt stöd till studerande med funktionsnedsättning i studiesituationen. Dessa kostnader ska i första hand täckas genom att universitet och högskolor och enskilda utbildningsanordnare med tillstånd att utfärda examina avsätter 0,3 procent av sina anslag för utbildning på grund- och avancerad nivå. Stockholms universitet har i uppdrag av regeringen att fördela dessa nationella medel och att samla in uppgifter om lärosätens kostnader för särskilt pedagogiskt stöd.

Kostnaderna för personliga pedagogiska insatser i studiesituationen för enskilda studenter samt riktade

pedagogiska insatser som erbjöds studenter i grupp uppgick till knappt 80 miljoner kronor under budgetåret 2018. Utbildningstolkning (teckenspråk och en mindre andel skrivtolkning) stod för 47 procent av kostnaden. Under 2018 bereddes 17 650 studenter, varav 17 doktorander, tillgång till lärosätens stödresurser genom kontakt med samordnare av pedagogiskt stöd (se tabell 10). Av dessa var 67 procent kvinnor, vilket är en aning högre andel än i studentpopulation i övrigt. Grupperna med studenter med dyslexi och olika neuropsykiatriska variationer utgjorde 75 procent av kända studenter med funktionsnedsättning. Antalet kända studenter med funktionsnedsättning som beretts stöd har ökat kraftigt den senaste tioårsperioden – 2008 var antalet 4 810 och 2018 var antalet 17 650.

Tabell 10. Antal kända studenter med funktionsnedsättning i studiesituationen som genom samordnaren beretts tillgång till lärosätens stödresurser läsåren 2017 och 2018 (uppgifter är avrundade till närmaste totalt).

	2017			2018		
	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt
Totalt	9 930	5 310	15 240	11 770	5 880	17 650
Studenter med dyslexi/specifika läs- och skrivsvårigheter	5 010	2 590	7 600	5 850	2 850	8 700
Studenter med olika neuropsykiatriska variationer	2 060	1 610	3 670	2 610	1 860	4 470
Studenter med psykisk ohälsa	1 090	360	1 450	1 340	370	1 710
Studenter med nedsatt rörelseförmåga	430	200	640	460	200	660
Studenter med synnedsättning	170	110	290	180	130	320
Studenter med hörselnedsättning - utan utbildningstolkning	180	80	260	190	70	260
Studenter med utbildningstolkning - teckenspråkstolkning och/eller skrivtolkning	80	30	110	80	30	120
Studenter med andra varaktiga begränsningar av funktionsförmågan	910	320	1 240	1 050	370	1 420

Källa: Stockholms universitets årsredovisningar.

Tabell 11. Lärosätesspecifika uppgifter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå.

	Antal behöriga förstahands- sökande ht 2018	Andel kvinnor/ män (%)	Antal antagna ht 2018	Andel kvinnor/ män (%)	Antal högskole- nybörjare läsåret 2017/18	Andel kvinnor/ män (%)
Universitet						
Uppsala universitet	30 760	59/41	24 293	59/41	7 508	60/40
Lunds universitet	27 083	58/42	16 749	57/43	8 065	57/43
Göteborgs universitet	31 089	65/35	20 593	63/37	6 918	66/34
Stockholms universitet	31 899	63/37	24 311	61/39	7 778	65/35
Umeå universitet	28 758	65/35	24 031	63/37	4 309	60/40
Linköpings universitet	12 223	59/41	9 298	59/41	4 937	53/47
Karolinska institutet	7 848	76/24	3 173	77/23	1 301	69/31
Kungl. Tekniska högskolan	10 786	35/65	8 472	36/64	4 058	33/67
Chalmers tekniska högskola (enskild)	6 026	32/68	3 774	32/68	2 543	30/70
Luleå tekniska universitet	9 635	58/42	8 068	56/44	2 314	42/58
Handelshögskolan i Stockholm (enskild)	973	47/53	323	47/53	617	45/55
Sveriges lantbruksuniversitet	6 159	76/24	4 598	69/31	967	62/38
Karlstads universitet	13 170	65/35	11 449	64/36	2 401	59/41
Linnéuniversitetet	22 110	65/35	19 520	64/36	4 705	59/41
Örebro universitet	14 161	64/36	11 665	63/37	2 489	60/40
Mittuniversitetet	10 299	67/33	9 053	69/31	1 947	61/39
Malmö universitet	12 835	67/33	9 461	65/35	3 355	65/35
Högskolor						
Blekinge tekniska högskola	1 746	35/65	1 895	34/66	980	34/66
Försvarshögskolan	1 278	45/55	550	45/55	133	34/66
Gymnastik- och idrottshögskolan	561	49/51	489	50/50	170	45/55
Högskolan i Borås	5 025	77/23	4 000	74/26	1 785	71/29
Högskolan Dalarna	9 543	64/36	9 982	63/37	2 152	61/39
Högskolan i Gävle	11 309	70/30	10 064	66/34	1 730	61/39
Högskolan i Halmstad	5 830	66/34	6 459	66/34	2 163	56/44
Högskolan Kristianstad	11 058	73/27	9 131	73/27	1 585	68/32
Högskolan i Skövde	3 650	58/42	4 091	62/38	1 251	49/51
Högskolan Väst	6 723	71/29	5 174	67/33	1 891	63/37
Mälardalens högskola	9 007	65/35	9 968	65/35	2 236	61/39
Stiftelsen Högskolan i Jönköping (enskild)	6 067	64/36	4 263	66/34	3 096	57/43
Södertörns högskola	6 275	67/33	4 863	65/35	1 875	69/31
Konstnärliga högskolor						
Beckmans Designhögskola (enskild)	-	-	-	-	21	62/38
Konstfack	1 087	75/25	235	78/22	136	71/29
Kungl. Konsthögskolan	-	-	-	-	65	54/46
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	401	51/49	329	53/47	294	58/42
Stockholms konstnärliga högskola	-	-	-	-	129	60/40
Övriga enskilda utbildningsanordnare						
Akademi för Ledarskap och Teologi	-	-	-	-	83	52/48
Enskilda Högskolan Stockholm	285	64/36	303	68/32	55	55/45
Ericastiftelsen	-	-	-	-	1	100/0
Ersta Sköndal Bräcke högskola	565	81/19	311	81/19	250	89/11
Evidens AB	-	-	-	-	1	0/100
Gammelkroppa skogsskola	-	-	-	-	17	18/82
Johannelunds teologiska högskola	36	61/39	26	46/54	26	50/50
Newmaninstitutet	168	48/52	234	47/53	24	46/54
Röda Korsets Högskola	260	83/17	167	83/17	196	84/16
Skandinavians akademi för psykoterapiutveckling	-	-	-	-	-	-
Sophiahemmet Högskola	628	87/13	267	84/16	138	88/12
Stockholms Musikpedagogiska Institut	-	-	-	-	14	64/36
Svenska institutet för kognitiv psykoterapi	-	-	-	-	2	0/100
Totalt	353 155	63/37	244 910	61/39	86 653	58/42

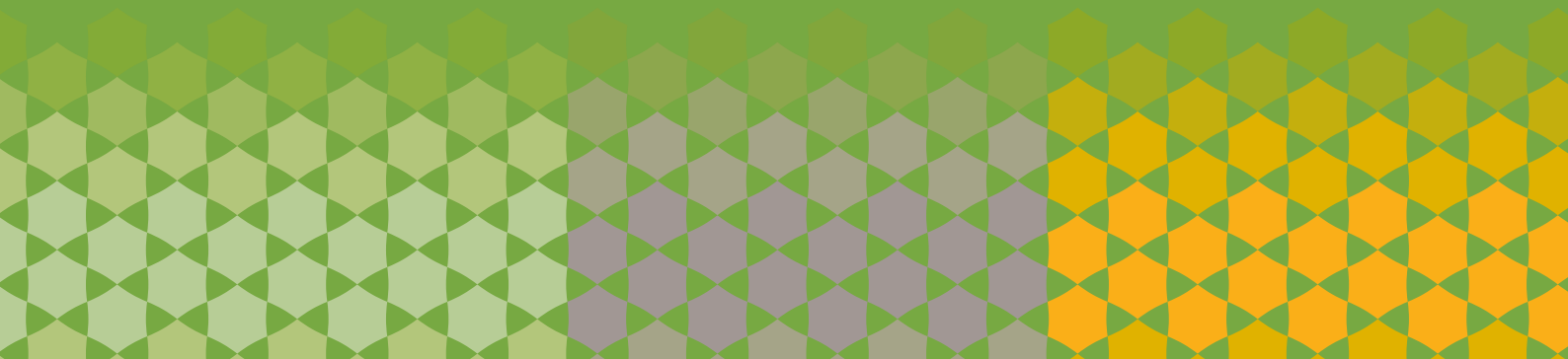
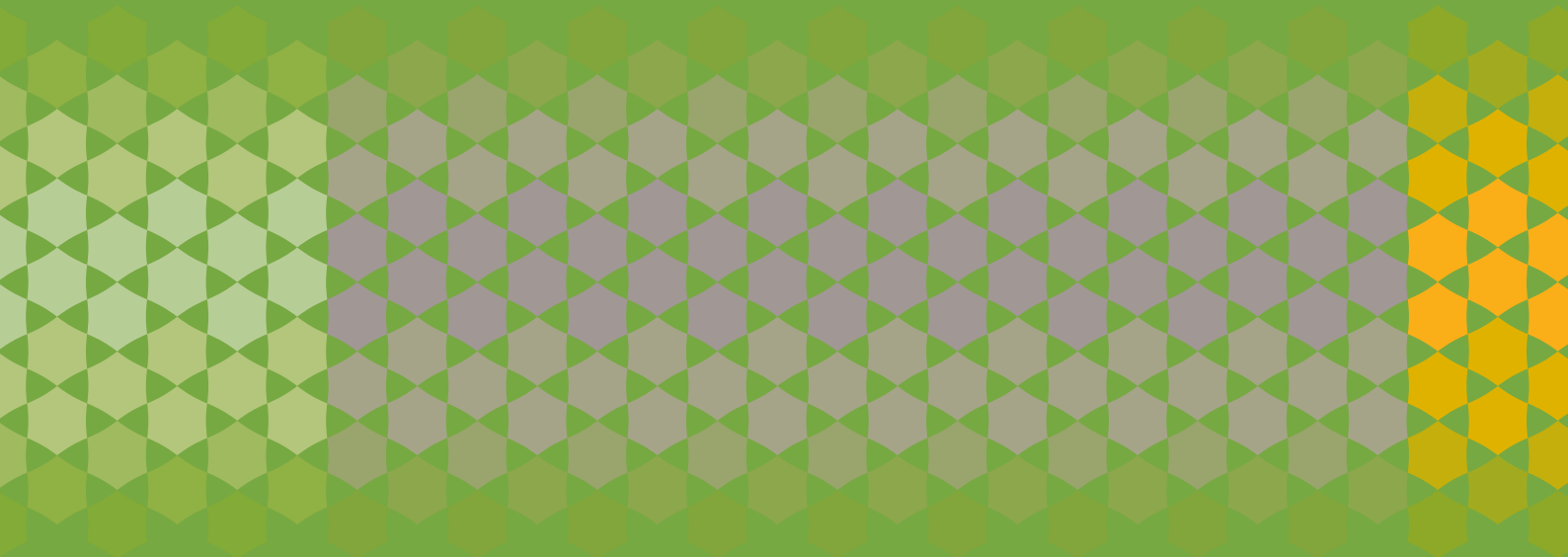
Antal registrerade studenter läsåret 2017/18	Andel kvinnor/män (%)	Antal helårsstudenter 2018	Andel kvinnor/män (%)	Antal examinerade läsåret 2017/18	Andel kvinnor/män (%)	Andel med utländsk bakgrund bland högskolenybörjare läsåret 2017/18 (%)	Andel högskolenybörjare med högutbildade föräldrar läsåret 2017/18 (%)
39 407	60/40	24 921	58/42	5 082	61/39	23,2	49,5
34 831	56/44	26 491	55/45	6 171	57/43	19,9	53,0
39 334	67/33	25 890	66/34	5 576	71/29	28,7	41,9
44 758	63/37	27 088	64/36	6 258	68/32	33,7	44,5
27 216	63/37	16 427	61/39	3 987	65/35	17,0	40,3
22 931	56/44	17 949	54/46	3 816	58/42	20,9	44,9
9 303	74/26	6 264	72/28	2 248	79/21	53,7	42,5
16 343	34/66	13 056	34/66	2 598	36/64	32,7	58,9
10 382	32/68	9 182	32/68	1 903	32/68	19,2	55,9
11 975	51/49	7 508	49/51	1 493	56/44	13,1	38,5
1 886	45/55	1 649	46/54	600	42/58	16,7	71,0
5 194	68/32	3 822	69/31	787	72/28	10,8	49,1
12 522	63/37	8 401	63/37	1 792	70/30	16,0	30,0
27 720	64/36	13 694	62/38	2 828	67/33	19,8	30,2
12 764	62/38	9 341	61/39	1 990	66/34	24,6	37,0
13 096	66/34	6 990	66/34	1 363	69/31	17,9	28,1
17 284	68/32	11 870	68/32	2 739	72/28	38,0	31,4
4 474	35/65	2 738	36/64	658	46/54	25,8	34,7
790	35/65	674	33/67	177	33/67	7,3	44,5
1 097	46/54	782	45/55	146	58/42	20,0	35,8
8 654	77/23	5 443	74/26	1 434	77/23	26,8	27,7
11 925	63/37	5 830	65/35	1 060	72/28	27,6	26,0
10 664	64/36	5 972	67/33	1 162	70/30	20,4	25,4
9 095	63/37	5 416	60/40	1 074	66/34	17,8	26,9
11 426	71/29	5 485	72/28	1 122	78/22	26,6	26,6
6 103	54/46	3 422	55/45	797	62/38	19,2	24,8
11 050	69/31	5 188	67/33	858	75/25	22,7	22,1
13 312	65/35	7 525	65/35	1 680	72/28	34,7	27,4
10 927	64/36	7 697	60/40	1 769	66/34	23,1	30,8
9 380	68/32	6 573	69/31	1 127	75/25	40,1	30,9
128	67/33	123	67/33	41	78/22	-	47,4
848	73/27	688	74/26	165	79/21	15,4	56,3
265	61/39	224	59/41	28	68/32	33,3	-
1 023	52/48	628	43/47	200	47/53	13,5	70,6
668	70/30	428	69/31	152	65/35	30,4	59,1
342	56/44	139	54/46	25	68/32	12,2	35,9
488	71/29	267	70/30	50	78/22	36,0	26,2
63	78/22	25	80/20	10	60/40	-	-
1 484	86/14	1 076	86/14	295	88/12	33,1	27,2
40	80/20	-	-	17	88/12	-	-
19	21/79	16	13/87	2	0/100	-	-
190	48/52	91	45/55	15	27/73	-	50,0
149	44/56	59	39/61	2	0/100	50,0	-
1 049	82/18	810	83/17	227	81/19	49,4	24,4
5	60/40	-	-	1	100/0	-	-
983	88/12	701	89/11	298	88/12	16,1	29,3
134	76/24	65	58/42	14	64/36	35,7	66,7
70	83/17	-	-	19	84/16	-	-
405 539	61/39	298 668	60/40	65 607	64/36	24,9	38,7



Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

UTBILDNING PÅ FORSKARNIVÅ

Antalet nybörjare på utbildning på forskarnivå har minskat något mellan 2017 och 2018. Samtidigt ligger andelen utländska nybörjare på forskarnivå kvar på samma höga nivå, drygt 40 procent. Andelen kvinnor har ökat både bland de svenska och de utländska nybörjarna mellan 2017 och 2018.



EFTER AVSLUTAD EXAMEN på grundnivå och avancerad nivå fortsätter en del studenter till en utbildning på forskarnivå. Dessutom kommer många inresande studenter (utländska doktorander) för att genomföra sin forskarutbildning i Sverige.

Detta kapitel inleds med en övergripande beskrivning av utbildningen på forskarnivå i ett längre perspektiv. Därefter behandlas övergången från grundnivå och avancerad nivå till utbildning på forskarnivå, och sedan studeras utvecklingen av nybörjarna på forskarnivå samt hela doktorandpopulationen. Ett avsnitt om breddad rekrytering på utbildning på forskarnivå följer därpå. Kapitlet avslutas med en redovisning av antalet examina på forskarnivå och doktorandernas genomströmning.

Under de senaste tjugo åren har antalet nybörjare på forskarnivå (doktorandnybörjare) varierat mellan 3 000 och 4 000, samtidigt som antalet doktorander har pendlat mellan 17 000 och 20 000 (se figur 33). Forskarutbildningens omfattning (antalet nybörjare och doktorander) har därmed inte expanderat i någon större utsträckning, men antalet doktorsexamina har däremot ökat med 45 procent. Ökningen av doktorsexamina skedde i inledningen av perioden och är delvis en effekt av forskarutbildningsreformen 1998, som innebar krav på ordnad finansiering för doktoranderna och ledde till ökad genomströmning.

Antalet doktorandnybörjare minskade något mellan 2017 och 2018, från 3 180 till 3 080, medan antalet doktorander minskade från 17 830 till 16 860. Samtidigt minskade antalet doktorsexamina från 2 840 till 2 790 medan antalet licentiatexamina uppgick till 500, det vill säga samma nivå som året innan.

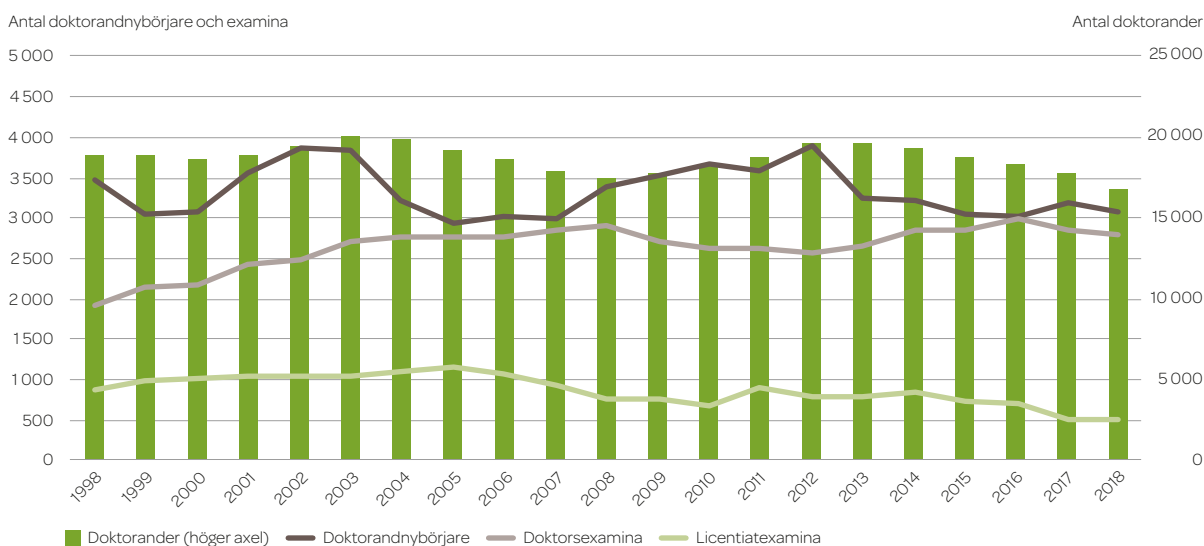
Övergång till utbildning på forskarnivå

Bland de studenter som tog en examen på grundnivå och avancerad nivå mellan läsåren 2008/09 och 2011/12 har drygt 4 procent fortsatt att studera på en utbildning på forskarnivå under perioden fram till och med läsåret 2016/17.

Övergången till forskarnivå skiljer sig mellan kvinnor och män. Av de examinerade från grundnivå och avancerad nivå var det 3 procent av kvinnorna och 6 procent av männen som började på forskarutbildningen.

Bland examinerade med inriktning naturvetenskap, matematik och data, var övergången till forskarnivå högst, 13 procent. Lägst var den bland examinerade inom de tre inriktningarna pedagogik och lärarutbildning; samhällsvetenskap, juridik, handel, administration; hälso- och sjukvård samt social omsorg. Där varierade övergången mellan 1 och 4 procent. Det var alltså stora variationer i övergången till forskarnivå mellan examensinriktningarna, vilket delvis kan förklaras av karaktären på utbild-

Figur 33. Antal doktorandnybörjare, doktorander och examina på forskarnivå 1998–2018. I diagrammet redovisas antalet doktorander på höger axel, medan nybörjare och examina redovisas på vänster axel.



ningarna på grundnivå och avancerad nivå. Några utbildningar, exempelvis inom inriktningarna pedagogik och lärarutbildning och hälso- och sjukvård samt social omsorg, förbereder på ett tydligt sätt studenten för ett yrkesliv utanför högskolan. Andra utbildningar har en tydligare koppling till en akademisk karriär.

Nybörjare på forskarnivå

År 2018 var antalet doktorandnybörjare 3 080. Det var en minskning med 100 personer jämfört med föregående år, då antalet var 3 180 (se figur 34).

Som nybörjare i utbildning på forskarnivå räknas man det kalenderhalvår man för första gången var registrerad med minst en procents aktivitet. Bland doktorandnybörjarna ingår även de personer som är antagna till studier till licentiatexamen. Det sker en viss eftersläpning i rapporteringen av antalet doktorandnybörjare, vilket innebär att det slutliga antalet blir något större, men troligen kvarstår det faktum att det var en minskning mellan 2017 och 2018.

År 2018 var könsfördelningen jämn bland doktorandnybörjarna, 50 procent av nybörjarna var kvinnor och 50 procent män. Till skillnad från utbildning på grundnivå och avancerad nivå där det är en betydligt större andel kvinnor, är det alltså i stort sett lika många kvinnor som män

Figur 34. Antal nybörjare i utbildning på forskarnivå 2008–2018, totalt och fördelat på kvinnor och män.



som börjar studera på forskarnivå, och andelen kvinnor har varierat mellan 46 och 50 procent under den senaste tioårsperioden. I ett ännu längre perspektiv har dock andelen kvinnor på forskarutbildningen ökat: före 1995 utgjorde kvinnorna mindre än 40 procent av nybörjarna varje år.

Den senaste tioårsperioden har antalet doktorandnybörjare ökat fram till 2012, men mellan 2012 och 2013 minskade antalet kraftigt. Därefter har antalet varierat, men ändå varit stabilt. Både svenska och utländska doktorandnybörjare har blivit färre sedan 2012. Trots fortsatt ökade intäkter till forskning och forskarutbildning, har antalet nybörjare på forskarnivå minskat. En förklaring till minskningen av nybörjare mellan 2012 och 2016 kan vara att lärosätena har avvecklat utbildningsbidragen till förmån för doktorandanställningar. Eftersom kostnaden för doktorandanställningar är högre än för utbildningsbidrag, kan detta ha lett till att det ekonomiska utrymmet för att rekrytera doktorandnybörjare har minskat inom några ämnen, vilket också framgår av några lärosätens årsredovisningar.

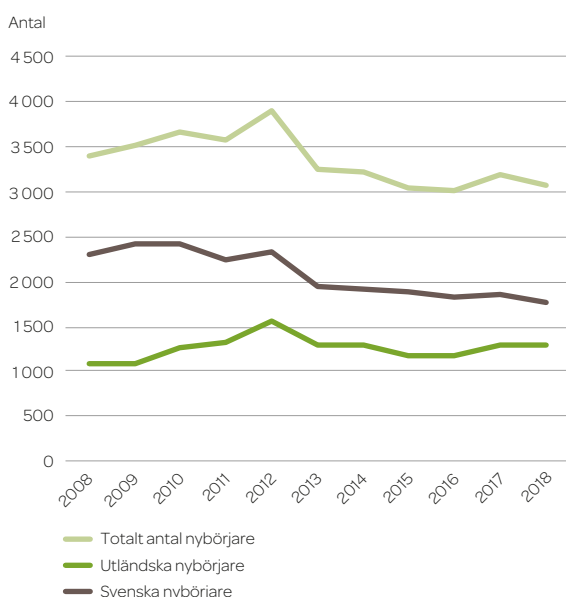
För fler uppgifter om utbildning på forskarnivå se *Doktorander och examina på forskarnivå 2018*, UF 21 SM 1901, UKÄ och SCB, som publiceras i juni 2019.

Fortsatt hög andel utländska nybörjare

Bland de 3 080 nybörjarna på forskarnivå 2018 fanns det 1 300 utländska nybörjare, vilket motsvarar 42 procent. Jämfört med föregående år var antalet utländska nybörjare oförändrat samtidigt som antalet svenska nybörjare hade minskat från 1 870 till 1 780 (se figur 35). Det innebär att andelen utländska nybörjare har ökat något.

Utländska doktorander omfattar personer som har kommit till Sverige för att genomgå en forskarutbildning. Dessa personer kan urskiljas i statistiken för att de har beviljats uppehållstillstånd för studier och för att det beslutet har fattats mindre än två år innan doktorandstudierna påbörjades. Eftersom inte alla utländska doktorander ansöker om uppehållstillstånd, räknas även de personer som är utrikes födda

Figur 35. Totalt antal nybörjare, fördelat på antal utländska respektive svenska nybörjare i utbildning på forskarnivå 2008–2018.



och har invandrat mindre än två år innan doktorandstudierna påbörjades.

Notera att utländska doktorander inte är det samma som doktorander med utländsk bakgrund, vilka vi behandlar i avsnittet *Breddad rekrytering*. Utländsk bakgrund innebär att man antingen är född i Sverige av två utrikes födda föräldrar eller att man är född utomlands och har invandrat före 18 års ålder. En mer utförlig definition finns i avsnittet *Breddad rekrytering*.

Mellan 2008 och 2012 ökade antalet utländska nybörjare på forskarutbildningen från 1 100 till 1 560. Det innebär att andelen utländska nybörjare steg från 32 till 40 procent. Från 2012 minskade först både utländska och svenska nybörjare, för att sedan under några år ligga på samma nivå. Det innebär att andelen utländska nybörjare legat kvar på i stort sett samma nivå runt 40 procent. Från 2017 har antalet utländska nybörjare ökat, och 2018 var andelen 42 procent.

Den övervägande delen av utländska nybörjare på forskarnivå kommer från länder utanför EU/EES och Schweiz. Men från 2013 minskade antalet nybörjare från dessa länder, samtidigt som antalet nybörjare från länder inom EU/EES och Schweiz var oförändrat. En förklaring till minskningen av nybörjare från länder utanför EU/EES och Schweiz kan vara studieavgiftsreformen, som har lett till att inresande studenter på

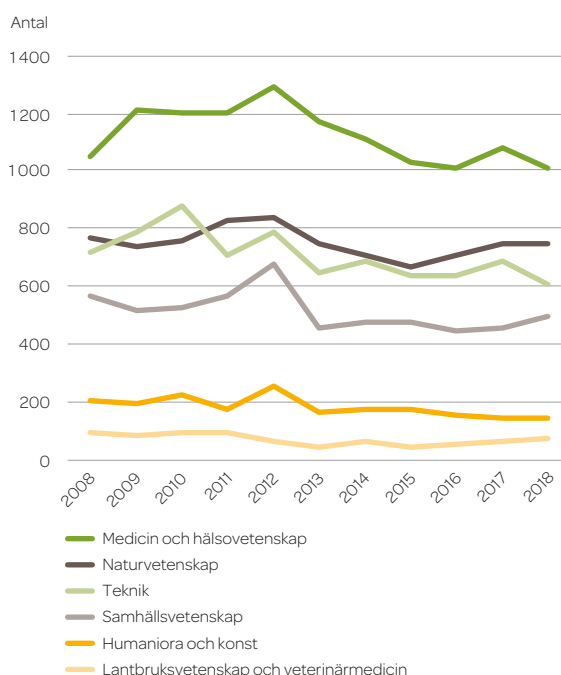
avancerad nivå från dessa länder har minskat. Eftersom det är en rekryteringsväg till forskarutbildningen, kan avgiftsreformen ha lett till en minskning av antalet doktorandnybörjare från dessa länder.

Könsfördelningen var helt jämn bland samtliga doktorandnybörjare 2018. Bland de utländska nybörjarna på forskarutbildningen var dock männen något fler än kvinnorna: 54 procent män och 46 procent kvinnor. Männen har varit i majoritet bland utländska nybörjare sedan uppgifterna började samlas in 1997. Andelen kvinnor bland utländska nybörjare har dock ökat de två senaste åren, och var som högst 2018. Bland de svenska doktorandnybörjarna har andelen kvinnor varit högre än bland de utländska nybörjarna. År 2018 var andelen kvinnor bland de svenska nybörjarna 54 procent, vilket är den högsta andel som redovisats hittills.

Flest nybörjare inom medicin och hälsovetenskap

Utbildningen på forskarnivå redovisas efter de sex forskningsämnesområdena (i fortsättningen benämnda ämnesområden): medicin och hälsovetenskap; naturvetenskap; teknik; samhällsvetenskap; humaniora och konst; lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

Figur 36. Antal nybörjare i utbildning på forskarnivå, fördelat på forskningsämnesområden 2008–2018.



Tabell 12. Antal nybörjare i utbildning på forskarnivå fördelat på forskningsämnesområde 2008 och 2018 samt fördelat på kvinnor och män, procent. Avrundat till närmaste tiotal.

	Antal nybörjare 2008	Könsfördelning (%)		Antal nybörjare 2018	Könsfördelning (%)	
		Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Totalt	3 390	48	52	3 080	50	50
Medicin och hälsovetenskap	1 050	60	40	1 010	62	38
Naturvetenskap	770	40	60	750	39	61
Teknik	710	28	72	610	36	64
Samhällsvetenskap	570	54	46	490	60	40
Humaniora och konst	200	62	38	150	62	38
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	90	61	39	70	48	52

Antalet nybörjare varierar betydligt mellan de olika ämnesområdena (se figur 36). Flest nybörjare fanns det 2018 liksom tidigare år inom medicin och hälsovetenskap. De utgjorde en tredjedel av samtliga nybörjare och uppgick till 1 010. Nybörjarna inom ämnesområdena naturvetenskap och teknik var 750 respektive 610. Inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst var antalet doktorandnybörjare något lägre, 490 respektive 150. Lantbruksvetenskap hade lägst antal med 70 nybörjare.

Antalet doktorandnybörjare ökade något inom samhällsvetenskap samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin mellan 2017 och 2018, samtidigt som antalet minskade inom teknik samt medicin och hälsovetenskap. Inom de övriga ämnesområdena var antalet nybörjare i stort sett oförändrat.

År 2018 var det fler kvinnor än män bland nybörjarna inom humaniora och konst, samhällsvetenskap samt medicin och hälsovetenskap.

Inom ämnesområdena teknik och naturvetenskap var det däremot fler män än kvinnor, medan könsfördelningen var jämn inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin (se tabell 12). Jämfört med föregående år var fördelningen av kvinnor och män inom de olika ämnesområdena densamma. Under den senaste tioårsperioden har andelen kvinnor varierat inom de olika ämnesområdena. Vid en jämförelse mellan 2008 och 2018 har andelen kvinnor ökat inom ämnesområdena samhällsvetenskap och teknik, medan andelen kvinnor har minskat inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

Utländska nybörjare i majoritet inom naturvetenskap och teknik

Det finns skillnader mellan utländska och svenska nybörjare på forskarnivå gällande inom vilket ämnesområde de börjar studera. Bland de

Tabell 13. Antal utländska och svenska nybörjare i utbildning på forskarnivå fördelat på forskningsämnesområden 2018 samt fördelat på kvinnor och män, procent. Avrundat till närmaste tiotal.

	Antal svenska nybörjare	Könsfördelning (%)		Antal utländska nybörjare	Könsfördelning (%)	
		Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Totalt	1 780	54	46	1 300	46	54
Naturvetenskap	310	33	67	440	43	57
Teknik	250	35	65	360	36	64
Medicin och hälsovetenskap	730	64	36	290	58	42
Samhällsvetenskap	350	63	37	140	52	48
Humaniora och konst	110	63	37	40	58	43
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	40	44	56	30	54	46

svenska nybörjarna var det i särklass vanligast att påbörja en forskarutbildning inom medicin och hälsovetenskap, mer än 40 procent påbörjade en forskarutbildning inom det ämnesområdet 2018 (se tabell 13). Vanligast bland utländska nybörjare var att påbörja en forskarutbildning inom ämnesområdena naturvetenskap och teknik, där 34 procent respektive 28 procent påbörjade en utbildning 2018. Inom båda dessa ämnesområden var utländska nybörjare i majoritet.

Både bland utländska och svenska doktorandnybörjare dominerade männen inom ämnesområdena naturvetenskap och teknik. Däremot var det fler kvinnor än män inom humaniora och konst, samhällsvetenskap samt medicin och hälsovetenskap både bland de svenska och utländska doktorandnybörjarna.

Högst andel utländska nybörjare vid Kungl. Tekniska högskolan

Sammanlagt hade 33 lärosäten 2018 tillstånd att utfärda examen på forskarnivå. Från och med 2010 kan högskolor ansöka om tillstånd att utfärda examen på forskarnivå och flera högskolor har fått examenstillstånd. Flest nybörjare 2018 fanns vid Lunds universitet med

430 (se tabell 14). Fler än 300 nybörjare hade även Karolinska institutet, Uppsala universitet och Kungl. Tekniska högskolan. Därefter följer Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Chalmers tekniska högskola och Linköpings universitet som alla hade mellan 190 och 250 nybörjare. Samma åtta lärosäten har haft flest nybörjare de senaste tio åren.

EXAMENSTILLSTÅND PÅ FORSKARNIVÅ

Alla universitet har tillstånd att utfärda generella examina på forskarnivå, och från och med 1 januari 2010 kan högskolor ansöka om tillstånd att utfärda examina på forskarnivå. Examenstillståndet söks inom ett område, och ansökan prövas och beslutas av UKÄ. Mellan 2010 och 2018 har 15 högskolor beviljats examenstillstånd.

För konstnärlig licentiatexamen och konstnärlig doktorsexamen, som infördes som egna examina den 1 januari 2010, måste såväl universitet som högskolor ansöka om examenstillstånd. Ansökan prövas och beslutas av UKÄ. År 2018 hade fyra lärosäten tillstånd att utfärda konstnärliga examina på forskarnivå: Lunds universitet, Göteborgs universitet, Högskolan i Borås och Stockholms konstnärliga högskola.

Beslut om examenstillstånd för enskilda utbildningsanordnare fattas dock av regeringen.

Tabell 14. Totalt antal doktorandnybörjare och antal utländska doktorandnybörjare uppdelat på kvinnor och män samt andel utländska doktorandnybörjare, vid de lärosäten som hade fler än femtio nybörjare 2018.

Avrundat till närmaste tiotal.

	Totalt antal nybörjare	Könsfördelning (%)		Antal utländska nybörjare	Könsfördelning (%)		Utländska nybörjare (%)
		Kvinnor	Män		Kvinnor	Män	
Totalt	3 080	50	50	1 300	46	54	42
Lunds universitet	430	52	48	160	49	51	39
Karolinska institutet	360	60	40	140	58	42	38
Uppsala universitet	350	53	47	140	47	53	41
Kungl. Tekniska högskolan	310	31	69	190	32	68	60
Göteborgs universitet	250	59	41	70	52	48	29
Stockholms universitet	230	53	47	120	53	47	51
Chalmers tekniska högskola	190	36	64	110	37	63	55
Linköpings universitet	190	50	50	70	43	57	38
Umeå universitet	150	54	46	40	51	49	27
Sveriges lantbruksuniversitet	110	49	51	50	45	55	47
Luleå tekniska universitet	80	35	65	50	38	62	67
Örebro universitet	60	57	43	20	50	50	40
Linnéuniversitetet	60	54	46	30	52	48	47

Antalet utländska doktorandnybörjare varierade mellan de olika lärosätena. Flest utländska nybörjare fanns 2018 vid Kungl. Tekniska högskolan, där även andelen utländska doktorandnybörjare var hög, 60 procent. Övriga lärosäten med teknisk inriktning hade också höga andelar utländska nybörjare: vid Luleå tekniska universitet (med högst andel) 67 procent och Chalmers tekniska högskola 55 procent. För fler uppgifter per lärosäte se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Doktorandanställning vanligast

Enligt regelverket ska doktoranderna ha en tryggad försörjning under hela utbildningen. Försörjningsformerna är doktorandanställning eller annan anställning vid högskolan, annan anställning utanför högskolan som doktoranden kan bedriva sin forskarutbildning inom, utbildningsbidrag, stipendier eller "övrig försörjning". I "övrig försörjning" ingår de doktorander som har egen försörjning, studiemedel eller att det saknas uppgift om studiefinansiering.

Regeringen bedömer i den senaste forskningspropositionen *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft* (prop. 2016/17:50) att de studiesociala villkoren bör förbättras för doktorander med stipendier och utbildningsbidrag. Regeringen avskaffade därför utbildningsbidrag för doktorander 2017 och införde 2018 ändringar, för att förbättra villkoren för stipendiefinansierade doktorander.

De senaste åren har ett flertal lärosäten successivt avvecklat utbildningsbidragen och beslutat att doktorander ska ha en doktorandanställning eller en annan anställning vid lärosätet. Detta har lett till att andelen nybörjare med doktorandanställning har ökat kraftigt under den senaste tioårsperioden, från 39 procent till 71 procent, vilket innebär att doktorandernas försörjning har förbättrats (se tabell 15). Samtidigt har andelen nybörjare med utbildningsbidrag minskat från 23 procent till att det nästan inte finns några nybörjare som har utbildningsbidrag. Tidigare var utbildningsbidrag vanligare bland nybörjarna på forskarnivå än bland doktoranderna i stort, eftersom det var en inledande försörjningsform som efter ett år skulle ersättas med en doktorandanställning.

Doktorandnybörjare som är företagsdoktorander eller har läkaranställning har ökat något mellan 2008 och 2018, samtidigt som antalet nybörjare med annan anställning utanför högskolan eller övrig försörjning har minskat.

Bland nybörjarna 2018 var det fler kvinnor än män som hade anställning utanför högskolan och fler män än kvinnor som var företagsdoktorander. I övrigt var det inga större skillnader mellan könen gällande just försörjningsformer. Tio år tidigare var det vanligare att män än kvinnor hade doktorandanställning och stipendier, samtidigt som kvinnor i större utsträckning än män hade utbildningsbidrag och anställning utanför högskolan.

Tabell 15. Försörjningsformer för nybörjare i utbildning på forskarnivå fördelat på kvinnor och män 2008–2018, helårspersoner.

Försörjningsformer	Nybörjares försörjningsformer 2008, helårspersoner	Könsfördelning (%)		Nybörjares försörjningsformer 2018, helårspersoner	Könsfördelning (%)	
		Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Doktorandanställning	39	36	41	71	70	72
Anställning inom högskolan	4	5	3	3	3	2
Utbildningsbidrag	23	28	19	0	0	0
Företagsdoktorand	4	3	5	6	4	7
Läkaranställning	4	4	4	6	6	6
Anställning utanför högskolan	8	10	6	5	7	4
Stipendier	12	9	15	7	8	6
Övrig försörjning	6	6	6	2	2	2
Totalt	100	100	100	100	100	100

De utländska doktorandnybörjarna hade 2018 en högre andel doktorandanställningar än de svenska, 77 procent jämfört med 67 procent. En betydligt högre andel av utländska än svenska doktorandnybörjare hade stipendier, 12 respektive 3 procent. Svenska doktorandnybörjare hade läkaranställning i större omfattning än utländska: 10 procent av de svenska jämfört med 1 procent av de utländska nybörjarna. Dessutom hade fler svenska doktorandnybörjare en annan anställning utanför högskolan: 7 procent av de svenska jämfört med 3 procent av de utländska. Fler svenska än utländska nybörjare var företagsdoktorander, 8 respektive 3 procent.

Ambitionen att förbättra doktorandernas studiesociala villkor har lett till att andelen nybörjare med doktorandanställning ökat markant inom alla ämnesområden under perioden 2008–2018 samtidigt som stipendier och övrig försörjning minskat kraftigt (se figur 37). Inom humaniora och konst syns förändringen tydligast, då antalet nybörjare med doktorandanställning har ökat från 39 procent 2008 till 90 procent 2018. Samtidigt har andelen nybörjare inom humaniora och konst med utbildningsbidrag minskat från 37 procent till att helt ha försvunnit. Nybörjarna inom natur-

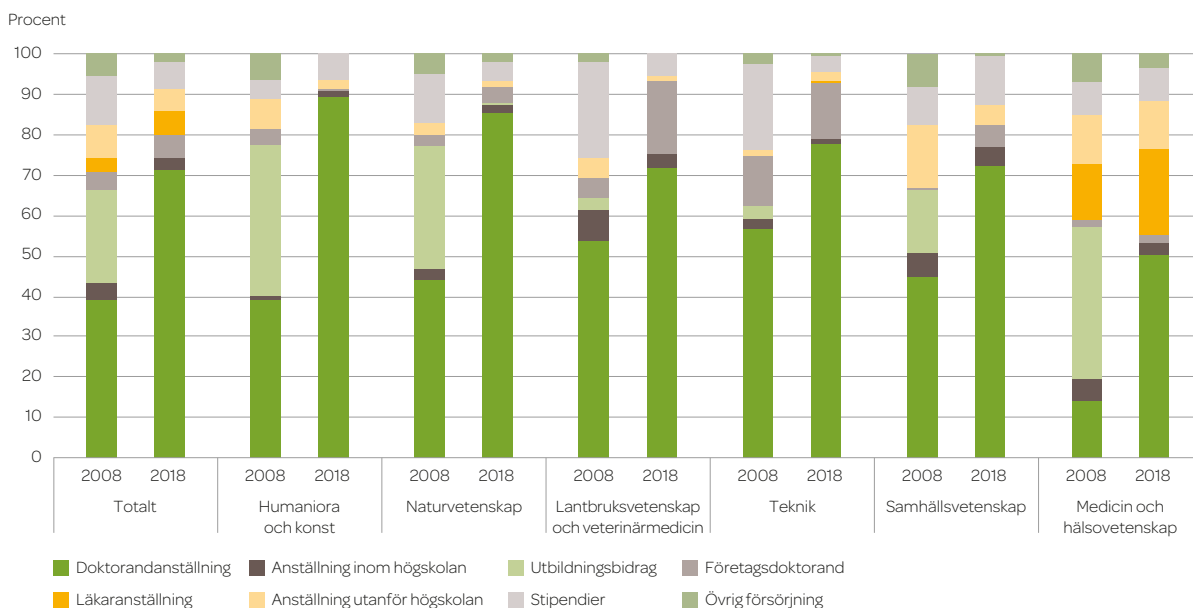
vetenskap har en likartad utveckling gällande försörjningsformerna doktorandanställning och utbildningsbidrag som nybörjarna inom humaniora och konst.

Det var vanligast att påbörja utbildning på forskarnivå i åldrarna 25–29 år både bland kvinnor och män 2018 (se tabell 16). Fler kvinnor än män började en utbildning på forskarnivå när de var 40 år eller äldre 2018. Samtidigt var det vanligare bland män än kvinnor att påbörja en forskarutbildning när de var mellan 25 och 29 år. Mellan 2017 och 2018 var det inte någon förändring i ålderssammansättningen, men i ett längre perspektiv var det en liten skillnad

Tabell 16. Åldersfördelning bland nybörjare i utbildning på forskarnivå fördelat på kvinnor och män, åren 2008 respektive 2018.

Åldersgrupper	Könsfördelning 2008 (%)		Könsfördelning 2018 (%)	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
-24	7	8	6	8
25-29	45	49	41	47
30-34	17	21	22	24
35-39	11	10	12	9
40-	20	12	19	12
Totalt	100	100	100	100

Figur 37. Försörjningsformer för nybörjare i utbildning på forskarnivå, fördelat på forskningsämnesområden 2008 respektive 2018, helårspersoner.



i sammansättningen. Det var en lägre andel som började 2018 när de var 25–29, och en högre andel som började när de var 30–34 än 2008.

Andelen i befolkningen som påbörjar en forskarutbildning har minskat

Ett sätt att mäta hur hög andel av Sveriges befolkning som har påbörjat forskarstudier är andelen av befolkningen i Sverige som påbörjar en utbildning på forskarnivå vid en viss ålder. Här redogörs för andelen av årskullarna födda 1956–1988 som har påbörjat forskarutbildningen senast vid 30 års ålder. Det finns även personer i den svenska befolkningen som påbörjar en forskarutbildning i ett annat land, men de ingår inte i det här avsnittet. Andelen i årskullarna har varierat under perioden 1956–1988 (se figur 38). I årskullen 1956 var andelen som påbörjade en forskarutbildning 0,9 procent, och ökade därefter successivt för att vara som högst i årskullarna födda 1975–1978 då den låg på 1,6 procent. Men för de som är födda 1979 eller senare har andelen som påbörjade en forskarutbildning gradvis minskat, och den var 0,7 procent för årskullen 1988. Det innebär att den nu i stort sett ligger på samma nivå som för 30 år sedan.

I årskullen födda 1956 var det en större andel män än kvinnor som påbörjade en forskarutbildning, men i årskullarna födda mellan

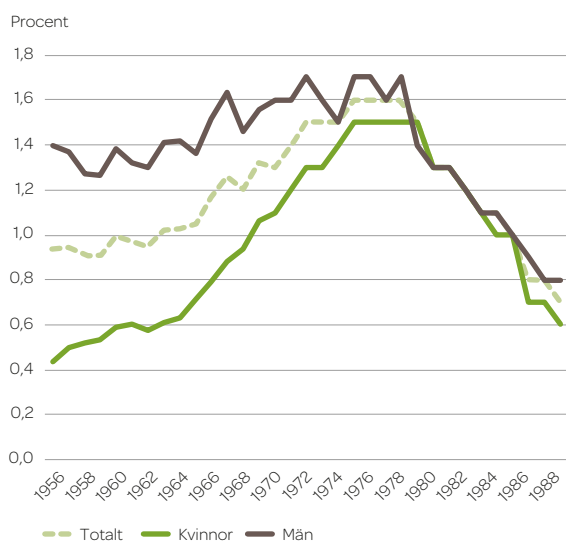
1979 och 1984 var andelen män och kvinnor lika stor. De senaste fyra åren har det varit en större andel män än kvinnor som började studera på forskarnivå.

I analysen *Halverad andel av befolkningen påbörjar en forskarutbildning*, Statistisk analys 2019/2, UKÄ, undersöktes olika förklaringar till varför andelen av befolkningen som har påbörjat en forskarutbildning har minskat de senaste tio åren.

I analysen undersöktes om den minskade andelen i befolkningen beror på att fler påbörjar en forskarutbildning efter att de fyllt 30 år. Det visade sig att doktoranderna i de senare årskullarna var något äldre, men förändringen var så pass liten att den inte kan förklara minskningen av andelen de senaste tio åren. Vid studier av det totala antalet doktorandnybörjare framgick att antalet svenska doktorandnybörjare har minskat samtidigt som antalet utländska nybörjare har ökat. Det högre antalet utländska doktorandnybörjare i slutet av perioden sammanfaller med att andelen i den svenska befolkningen som börjar på en forskarutbildning har minskat.

Orsaker till att antalet svenska doktorandnybörjare har minskat förklarades alltså inte fullt ut utifrån vad som undersöktes i analysen. Men det är ändå tydligt att volymen på forskarutbildningen behöver öka, om andelen av den

Figur 38. Påbörjad forskarutbildning vid senast 30 års ålder för årskullar födda 1956–1988, fördelat på kvinnor och män.



FORSKARSKOLOR FÖR YRKESVERKSAMMA LÄRARE

Staten har genomfört flera satsningar på forskarskolor för yrkesverksamma lärare, varav den första startade 2008. Därefter följde ytterligare satsningar som påbörjades 2010, 2012, 2014 och 2018. Lärarna får, med bibehållen lön, gå utbildningen på forskarnivå under två och ett halvt år, och samtidigt arbeta kvar som lärare på 20 procent av sin arbetstid. Utbildningen avses leda fram till en licentiatexamen.

Den senaste satsningen på forskarskolor för yrkesverksamma lärare påbörjades alltså 2018, och 15 lärare har påbörjat en forskarutbildning. Liksom på lärarutbildningen dominerar kvinnorna bland doktoranderna på dessa forskarskolor. I den föregående satsningen 2014 påbörjade 58 lärare en forskarutbildning och av dessa har 8 avlagt en licentiatexamen 2018.

svenska befolkningen som påbörjar forskarstudier ska öka igen samtidigt som forskarutbildningen attraherar och rekryterar många utländska doktorander.

Breddad rekrytering till utbildning på forskarnivå

I kapitlet *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* redogörs för innebörden av begreppet breddad rekrytering och där hänvisas till att lärosätena enligt högskolelagen (1 kap. 5§) aktivt ska främja och bredda rekryteringen till högskolan. Denna skyldighet för lärosätena gäller även utbildning på forskarnivå. I detta avsnitt ligger fokus på två aspekter av breddad rekrytering bland doktorander som tillhör den svenska befolkningen. Det handlar dels om doktorandernas sociala bakgrund (mätt med föräldrarnas högsta utbildningsnivå), dels deras nationella bakgrund (svensk eller utländsk). Samma aspekter ingick också i redovisningen av breddad rekrytering bland studenterna i kapitlet *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå*. De utländska doktoranderna bidrar till mångfalden i högskolan, men ingår inte i den svenska befolkningen. De finns i stället belysta under andra avsnitt i detta kapitel.

Vanligt med högutbildade föräldrar och ovanligt med lågutbildade

Majoriteten av doktorandnybörjarna har högutbildade föräldrar (eftergymnasial utbildning om minst tre år eller forskarutbildning). Uppgifterna avser här läsår i stället för kalenderår (se tidigare avsnitt om nybörjare på forskarnivå), och läsåret 2017/18 utgjorde gruppen med högutbildade föräldrar 60 procent av 1 460 nybörjare på forskarnivå (doktorander i alla åldrar ingår, men utländska doktorander och övriga doktorander som saknar uppgift om föräldrarna har exkluderats). Endast 14 procent hade lågutbildade föräldrar (förgymnasial utbildning eller högst tvåårig gymnasieutbildning), medan 26 procent hade föräldrar med medelhög utbildning (treårig gymnasieutbildning eller eftergymnasial utbildning kortare än tre år).

Denna sociala sammansättning varierade i viss utsträckning mellan forskningsämnesområden samt mellan kvinnor och män. Mönstret var dock detsamma, det vill säga att en majoritet av doktorandnybörjarna hade högutbildade föräldrar medan gruppen med lågutbildade föräldrar utgjorde den minsta andelen. Läsåret 2017/18 hade 65 procent av doktorandnybörjarna inom humaniora och konst högutbildade föräldrar, vilket var den största andelen inom något ämnesområde. Minst andel med högutbildade föräldrar fanns inom samhällsvetenskap (51 procent). Det har dock varierat mellan läsåren vilket ämnesområde som har haft den största respektive minsta andelen med högutbildade föräldrar bland doktoranderna.

I hela befolkningen i åldern 25–29 år (den vanligaste ålderskategorin för doktorandnybörjarna) var det 24 procent som hade högutbildade föräldrar 2017, det vill säga en betydligt mindre andel än bland doktorandnybörjarna. I stället var det vanligt med lågutbildade föräldrar (39 procent). Det betyder att det inom forskarutbildningen fanns en överrepresentation av nybörjare med högutbildade föräldrar och en underrepresentation av nybörjare med lågutbildade föräldrar. Dessa jämförelser mellan befolkningen och doktorandnybörjarna visar på en tydlig social snedrekrytering till utbildning på forskarnivå.

Den sociala snedrekryteringen börjar dock inte i forskarutbildningen, utan byggs upp i gymnasieskolan och tidigare utbildningsnivåer i högskolan. Det finns fortfarande en skillnad i social sammansättning för högskolenybörjare jämfört med doktorandnybörjare, även om skillnaden är mindre än om jämförelsen görs mellan befolkning och doktorandnybörjare. Bland dem som var högskolenybörjare läsåret 2012/13 (dessa har då haft fem år på sig att avlägga examen innan de börjar i forskarutbildning) hade exempelvis 35 procent högutbildade föräldrar medan, som tidigare nämnts, andelen med högutbildade föräldrar uppgick till 60 procent läsåret 2017/18 bland doktorandnybörjarna. Skillnaden beror delvis på att studenter med högutbildade föräldrar tenderar att i större utsträckning än övriga påbörja högskoleutbildningar som också förbereder för forskarstudier. Men skillnaden hänger förmodligen till del också samman med

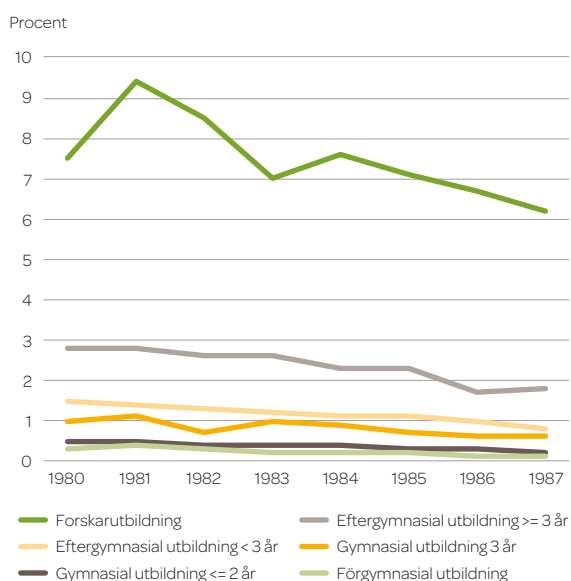
att det sker en social snedrekrytering i själva övergången från de mer forskarförberedande högskoleutbildningarna till forskarutbildningen. För mer information se *Högskole-nybörjare 2017/18 och doktorandnybörjare 2016/17 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, UF 20 SM 1802, UKÄ och SCB.

Den sociala snedrekryteringen minskar trots färre doktorandnybörjare

Har då den sociala snedrekryteringen till utbildning på forskarnivå förändrats över tid? Utvecklingen har följts för ett antal av 1980-talets födelsekohorter och avser i vilken utsträckning personer med skilda sociala bakgrunder har påbörjat forskarstudier senast vid 30 års ålder (se figur 39).

Tidigare i detta kapitel konstaterades att andelen som har påbörjat en forskarutbildning senast vid 30 års ålder har sjunkit för de yngre födelsekullarna. Tydligt är nu också att denna minskning har skett i samtliga grupper från skilda sociala ursprung. En minskning har således även skett i den grupp som redan hade en försvinnande liten övergångsandel till utbildning på forskarnivå, nämligen gruppen med förgymnasialt utbildade föräldrar. I denna grupp minskade andelen som hade påbörjat forskarstudier från 0,3 procent (födda 1980) till 0,1 procent (födda 1987).

Figur 39. Andel av befolkningen som har påbörjat en utbildning på forskarnivå senast vid 30 års ålder bland personer födda 1980–1987, uppdelat efter social bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå).



Men trots denna utveckling och trots att det totalt sett har blivit ovanligare att gå vidare till utbildning på forskarnivå har den sociala snedrekryteringen inte ökat. Snarare ser den ut att ha minskat då övergången till forskarutbildningen för de olika sociala grupperna ligger närmare varandra bland dem som föddes i slutet än i början av 1980-talet – en utveckling som har skett för såväl kvinnor som män. Utrymmet för minskning har också varit större för dem som inledningsvis fortsatte till forskarutbildningen i störst utsträckning. Mellan födelsekohorterna 1980 och 1987 minskade andelen som hade påbörjat forskarstudier från 2,8 till 1,8 procent i gruppen med eftergymnasialt utbildade föräldrar, minst 3 år (ej forskarutbildning). Motsvarande minskning bland dem med forskarutbildade föräldrar gick från 7,5 till 6,2 procent. I procentandelar räknat sjönk övergångarna till forskarutbildningen mest för dessa två grupper med högutbildade föräldrar. Ett mönster dröjer sig dock kvar och gäller för samtliga kullar födda mellan 1980 och 1987: Ju längre utbildning hos föräldrarna, desto större andel går vidare till utbildning på forskarnivå.

Doktorandnybörjare med utländsk bakgrund väl representerade i högskolan

Doktorander som tillhör den svenska befolkningen – dit de utländska doktoranderna inte räknas – kan indelas efter svensk eller utländsk bakgrund. Med svensk bakgrund avses att man är född i Sverige med minst en förälder som är född i Sverige medan utländsk bakgrund kännetecknas av att man antingen är född utomlands eller att man är född i Sverige men båda föräldrarna är födda utomlands. De utrikes födda kan ha kommit till Sverige antingen som barn eller vuxna. I de fall som de har invandrat mindre än två år före påbörjade forskarstudier räknas de dock som utländska doktorander, och tillhör därmed inte den svenska befolkningen.

Läsåret 2017/18 påbörjade 1 740 doktorander (under 65 år och exklusive utländska doktorander) sina forskarstudier, och av dessa hade 73 procent svensk bakgrund. De resterande 27 procenten hade således utländsk bakgrund och med en finare indelning var 4 procent födda i

Sverige med två utrikes födda föräldrar medan 23 procent var utrikes födda.

Denna sammansättning bland doktorandnybörjarna utifrån nationellt ursprung var densamma för kvinnor och män. Uppdelat per ämnesområde fanns det vissa variationer – inom medicin och hälsovetenskap återfanns till exempel den största andelen med utländsk bakgrund (31 procent), medan utländsk bakgrund var minst vanligt bland doktorandnybörjarna inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin (19 procent). Även under det förra läsåret 2016/17 var det inom dessa två ämnesområden som den största respektive den minsta andelen doktorander med utländsk bakgrund fanns representerade.

I hela den svenska befolkningen i åldern 25–29 år (den vanligaste ålderskategorin för doktorandnybörjarna) fördelade sig nationellt ursprung på samma vis som bland doktorandnybörjarna, det vill säga 73 procent hade svensk bakgrund och 27 procent hade utländsk. Denna jämförelse tyder således inte på någon över- eller underrepresentation i forskarutbildningen utifrån nationellt ursprung.

Bland högskolenybörjarna 2012/13 (som således har haft fem år på sig att avlägga examen innan de börjar i forskarutbildning) var dock andelen med svensk bakgrund större (81 procent) och andelen med utländsk bakgrund mindre (19 procent). Doktorandnybörjare med utländsk bakgrund förefaller i det perspektivet vara överrepresenterade, medan doktorandnybörjare med svensk bakgrund är underrepresenterade. Det kan finnas flera orsaker. Till exempel kan lärosätena ha rekryterat många doktorander med utländsk bakgrund som har invandrat i vuxen ålder, och som aldrig har registrerats som högskolenybörjare i det svenska systemet. I stället har de haft en utländsk högskoleutbildning med sig i bagaget. Även om inga fakta om orsaker presenteras här kan det konstateras att personer med utländsk bakgrund synes väl representerade i svensk forskarutbildning.

Minskad snedrekrytering utifrån svensk eller utländsk bakgrund

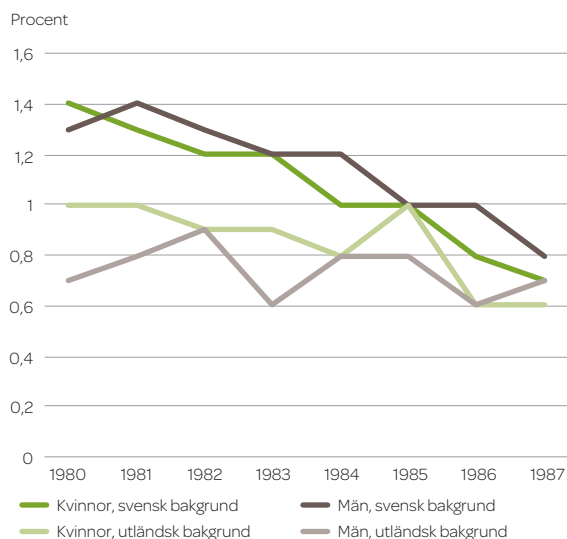
Ett mer direkt mått på eventuell snedrekrytering utifrån nationell bakgrund i den svenska befolkningen är att följa personer som är födda

samma år, och se i vilken utsträckning de har påbörjat forskarstudier senast vid en viss ålder. En sådan analys har genomförts för personer födda mellan 1980 och 1987, vilka tillhörde den svenska befolkningen vid 18 års ålder. Personer som invandrat vid högre åldrar ingår således inte i denna uppföljning. Forskarstudierna ska ha påbörjats senast vid 30 års ålder.

I den äldsta kohorten, födda 1980, hade en större andel av dem med svensk än utländsk bakgrund börjat i forskarutbildningen: 1,3 procent jämfört med 0,8 procent. Även uppdelat på kvinnor och män hade gruppen med svensk bakgrund påbörjat forskarstudier i störst utsträckning. Över tid har skillnaderna minskat. Bland födda 1980 var skillnaden 0,5 procentenheter till fördel för dem med svensk bakgrund och därefter har den krympt till endast 0,1 procentenheter bland födda 1987: i gruppen med svensk bakgrund hade 0,8 procent börjat i forskarutbildningen och 0,7 procent hade gjort detsamma i gruppen med utländsk bakgrund. Den observerade utjämnningen hänger ihop med att andelen som har påbörjat forskarstudier har sjunkit mer bland dem med svensk än med utländsk bakgrund. Utjämnningen över tid har skett för såväl kvinnor som män (se figur 40).

Minskningen av snedrekrytering utifrån nationellt ursprung har skett parallellt med att allt färre har gått vidare till forskarutbildningen

Figur 40. Andel av befolkningen som har påbörjat en utbildning på forskarnivå senast vid 30 års ålder bland personer födda 1980–1987, uppdelat efter svensk eller utländsk bakgrund för kvinnor och män.



totalt sett. Som tidigare redovisades har det också under dessa förutsättningar inträtt en minskad social snedrekrytering till utbildning på forskarnivå. För ytterligare information om doktorandernas nationella ursprung se *Svensk och utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2016/17*, UF 19 SM 1801, UKÄ och SCB.

Doktorander

I detta avsnitt studerar vi den totala doktorandpopulationen, alltså inte bara nybörjarna på forskarnivå. Antalet doktorander uppgick hösten 2018 till 16 860, vilket är färre än 2017 då de var 17 830 (se figur 41). Det sker förvisso en viss eftersläpning i rapporteringen av doktorander, vilket innebär att antalet doktorander hösten 2018 är underskattat och att det tillkommer fler doktorander. Så antalet blir med allra största sannolikhet fler än 16 860. Men antalet kommer ändå att vara lägre än 2017.

Mellan 2008 och 2018 har antalet doktorander varierat och var som högst 2012. Antalet påverkas främst av inflödet till utbildningen (antalet doktorandnybörjare) och av genomströmningen i forskarutbildningen.

Under den senaste tioårsperioden har könsfördelningen bland doktoranderna varit jämn och andelen kvinnor har varierat mellan 47 och

49 procent. Hösten 2018 var andelen kvinnor 48 procent och andelen män 52 procent.

Hösten 2018 utgjorde de utländska doktorander 36 procent av det totala antalet doktorander, vilket är samma andel som hösten 2017. Andelen utländska doktorander har, precis som bland nybörjarna, ökat under de senaste tio åren: från 19 procent hösten 2008 till 36 procent hösten 2018. Andelen utländska doktorander av det totala antalet doktorander var något lägre än andelen utländska nybörjare av det totala antalet nybörjare som var 42 procent 2018.

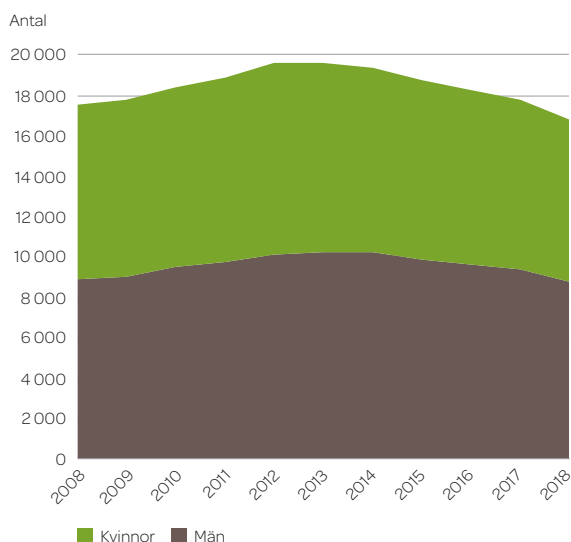
Liksom bland doktorandnybörjarna fanns flest doktorander, en tredjedel, inom medicin och hälsovetenskap hösten 2018. Därefter följde naturvetenskap och teknik med 22 respektive 20 procent. Inom samhällsvetenskap uppgick andelen doktorander till 17 procent, samt inom humaniora och konst till 6 procent. Endast 2 procent av doktoranderna var verksamma inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

Flest doktorander vid de största lärosätena

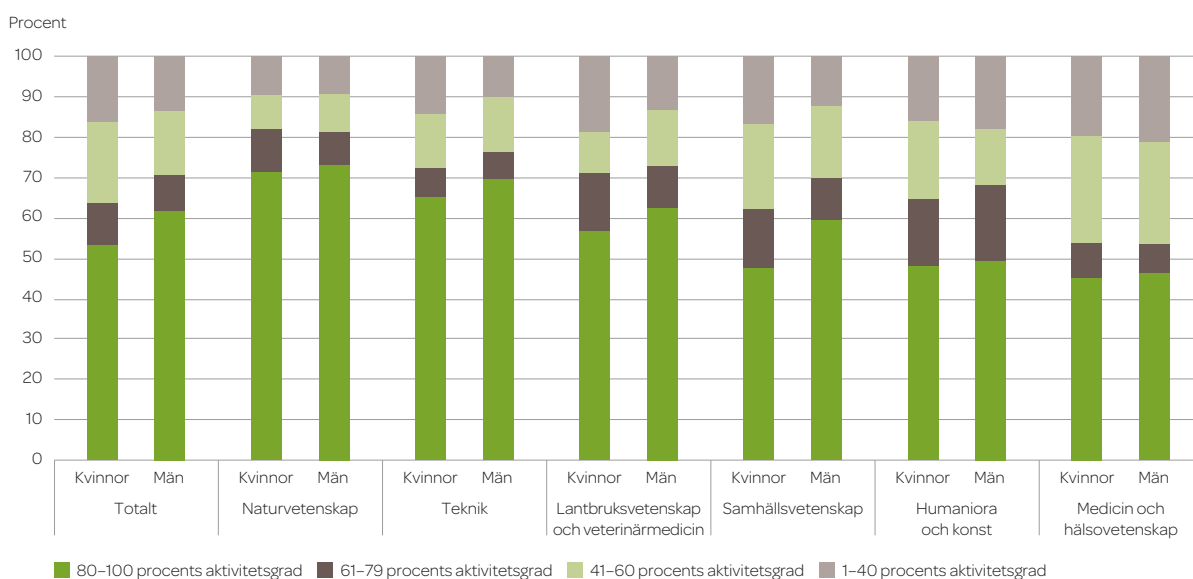
Eftersom högskolor sedan 2010 kan få tillstånd att utfärda examen på forskarnivå, har fler lärosäten forskarutbildning fått examenstillstånd. Dock var forskarutbildningen 2018 fortfarande huvudsakligen koncentrerad till de största universiteterna. Två tredjedelar av doktoranderna fanns hösten 2018 vid Lunds universitet, Karolinska institutet, Uppsala universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Göteborgs universitet och Stockholms universitet. För fler uppgifter om doktorander per lärosäte, se tabell 19 sist i kapitlet.

Trots att högskolor har möjlighet att få examenstillstånd för utbildningar på forskarnivå, förekommer det att högskolor finansierar forskarutbildning inom områden som de inte har examenstillstånd för. Vid dessa så kallade anknyttande högskolor finns doktorander som i praktiken får sin finansiering och är verksamma vid en högskola, men är antagna vid ett annat lärosäte som har examenstillstånd. Eftersom fler högskolor fått examenstillstånd på forskarnivå inom ett eller flera områden från och med 2010, har antalet doktorander vid anknyttande högskolor minskat kontinuerligt sedan dess och uppgick hösten 2018 till 220.

Figur 41. Antal doktorander hösten 2008–2018, totalt samt fördelat på kvinnor och män.



Figur 42. Aktivitetsgrad bland doktorander hösten 2018, fördelat på forskningsämnesområde samt på kvinnor och män.



Heltidsstudier dominerar

Hösten 2018 ägnade sig 58 procent av doktoranderna på heltid åt utbildningen på forskarnivå (se figur 42). Jämfört med föregående år har andelen ökat något från 56 till 58 procent. Under den senaste tioårsperioden har den varierat mellan 56 och 60 procent. Med heltid avses att doktoranden har en aktivitetsgrad mellan 80 och 100 procent under ett helt kalenderhalvår, eftersom det är vanligt att doktorander kombinerar forskarutbildningen med deltidsundervisning på grundnivå och avancerad nivå. Av männen ägnade sig 62 procent åt forskarstudier på heltid hösten 2018, och bland kvinnorna var andelen 53 procent.

Ungefär var sjätte doktorand ägnade mindre än 40 procent av sin tid åt forskarutbildningen. Att så pass många studerar på deltid kan kanske verka högt. En förklaring till detta kan vara att en doktorand påbörjat sin forskarutbildning en bit in på terminen eller har återkommit efter ett uppehåll. En annan förklaring är att en del doktorander studerar på deltid på forskarnivå vid sidan av ett annat arbete, till exempel kan doktorander inom medicin och hälsovetenskap arbeta som läkare. Andelen doktorander som ägnar mindre än 40 procent åt forskarutbildningen har minskat från 21 hösten 2008 till 15 procent hösten 2018.

DOKTORANDERS AKTIVITET

En aktivitet på 100 procent ska motsvara en arbetsinsats av 40 timmar i utbildning på forskarnivå per vecka i genomsnitt under hela det aktuella kalenderhalvåret. Doktorander räknas som aktiva ifall aktiviteten är minst 1 procent under minst ett kalenderhalvår. Som inaktiva räknas doktorander som har gjort ett tillfälligt uppehåll under hela det aktuella kalenderhalvåret, exempelvis för att vara föräldralediga eller för att arbeta med något annat.

I detta kapitel ingår endast aktiva doktorander.

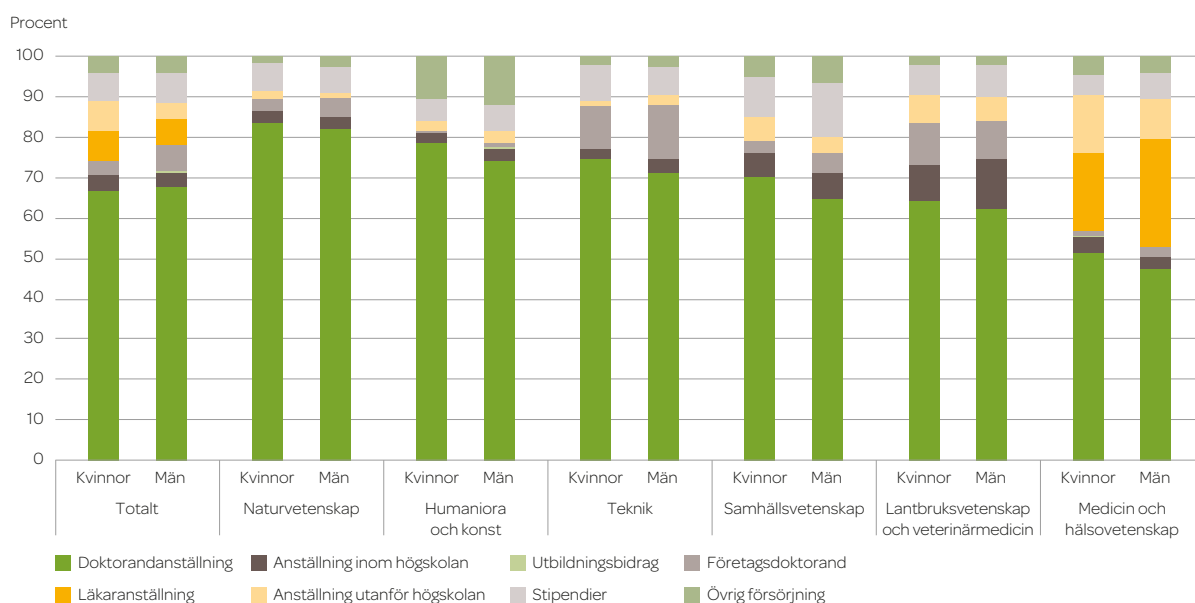
Inom ämnesområdena teknik och naturvetenskap ägnade sig doktoranderna åt heltidsstudier i större utsträckning än inom andra ämnesområden hösten 2018. Doktoranderna inom humaniora och konst samt inom medicin och hälsovetenskap studerade i mindre utsträckning på heltid, vilket delvis kan förklaras av förekomst av arbete vid sidan av studier.

Kvinnorna inom samhällsvetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin samt teknik studerade i mindre omfattning på heltid än männen. Inom de övriga ämnesområdena var det ingen skillnad i aktivitetsgrad mellan könen.

Doktorandanställningar vanligast

Doktorandanställning var den vanligaste försörjningsformen bland studerande på forskarnivå hösten 2018, 68 procent (se figur 43). Där-

Figur 43. Doktoranders försörjning hösten 2018 per forskningsämnesområde, helårspersoner.



utöver hade 4 procent av doktoranderna en annan anställning inom högskolan och i stort sett hade inga doktorander utbildningsbidrag. Ytterligare 7 procent av doktoranderna hade stipendier, medan 4 procent hade övrig försörjning.

Bland doktoranderna hösten 2018 hade 18 procent av doktoranderna en anställning utanför högskolan inom vilken de bedrev forskarutbildning som: läkare (7 procent), företagsdoktorand (5 procent) eller annan

anställning (6 procent). Doktorander som är finansierade med anställningar utanför högskolan är ett exempel på den samverkan som lärosätena har med det omgivande samhället, som näringsliv och landsting. Jämfört med föregående år har doktorandernas försörjning inte förändrats nämnvärt, men jämfört med för tio år sedan har doktorandanställning blivit betydligt vanligare medan utbildningsbidragen i stort sett har försvunnit.

VAR FJÄRDE DOKTORAND HAR VARIT UTOMLANDS UNDER FORSKARUTBILDNINGEN

Inom ramen för EU:s gemensamma strategi för tillväxt och sysselsättning, Europa2020, finns målet att minst 20 procent av de examinerade inom det europeiska området för högre utbildning ska ha haft en studie- eller praktikperiod utomlands om minst tre månader under någon del av den totala utbildningstiden.

UKÄ har samlat in uppgifter om hur många av de som har examinerats på forskarnivå under 2017 som genomfört delar av sin forskarutbildning utomlands. Av de 2 840 individer som tog en doktorsexamen 2017 hade 740 individer, eller 26 procent, genomfört delar av sin forskarutbildning i ett annat land än Sverige. Könsfördelningen bland dessa var jämn, 46 procent kvinnor och 54 procent män.

Majoriteten, 69 procent, hade anordnat sina utlandsstudier på egen hand. 15 procent hade varit utomlands inom ramen för bilaterala utbildningsutbyten och internationellt finansierade utbytesprogram, medan de som varit utomlands inom ramen för EU-finansierade program utgjorde den minsta andelen, 8 procent.

Av de som varit utomlands under sin forskarutbildning var 25 procent hemmahörande inom forskningsämnesområdet naturvetenskap. Därefter följde medicin och

hälsovetenskap med 22 procent, samhällsvetenskap med 21 procent och teknik med 20 procent. Humaniora och konst samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin stod för 8 respektive 3 procent.

Majoriteten, 37 procent, av de som genomfört delar av sin forskarutbildning utomlands hade studerat inom EU (exklusive de nordiska länderna) eller i Nordamerika, 22 procent. Totalt sett var USA det enskilt största mottagarlandet, en femtedel av alla doktorsexaminerade som studerat utomlands gjorde det i USA. De vanligaste mottagarländerna i Europa (exklusive de nordiska länderna) var Storbritannien, Tyskland och Frankrike. Norden var det tredje största geografiska området för utlandsstudier, 13 procent av de internationellt mobila forskarstuderande reste till de övriga nordiska länderna, och särskilt Danmark. Till Asien reste 8 procent av de internationellt mobila doktoranderna. Inom Asien var Kina, Indien och Japan de vanligaste destinationerna.

För mer information om den internationella mobiliteten bland doktorsexaminerade, se *Var fjärde doktorand har varit utomlands under forskarutbildningen*, Statistisk analys 2018/7, UKÄ.

Försörjningsformerna skiljer sig något mellan de olika ämnesområdena. Doktorandanställning var den enskilt vanligaste försörjningen inom alla ämnesområden hösten 2018, men andelen varierar. Av doktoranderna inom naturvetenskap hade 83 procent en doktorandanställning, inom humaniora och konst 77 procent, inom teknik 73 procent och inom samhällsvetenskap 68 procent. Inom teknik och samhällsvetenskap hade en förhållandevis hög andel doktorander stipendier och inom teknik var det dessutom relativt vanligt med anställning som företagsdoktorand. De flesta doktoranderna inom lantbruksvetenskap hade en doktorandanställning, 64 procent.

Inom alla ämnesområden var anställning som doktorand den enskilt vanligaste försörjningsformen för såväl kvinnor som män.

Examina på forskarnivå

Inom utbildning på forskarnivå i Sverige finns det två examina med olika omfattning: doktorsexamen och licentiatexamen. Båda dessa finns som generella och konstnärliga examina.

Doktorsexamen är den högsta akademiska examen och omfattar fyra års heltidsstudier, medan licentiatexamen omfattar två års heltidsstudier. Sedan konstnärlig examen på forskarnivå infördes 2010 har totalt 42 konstnärliga doktorsexamina och 11 konstnärliga

licentiatexamina utfärdats. Eftersom de är så pass få, särredovisar vi inte dem i detta avsnitt.

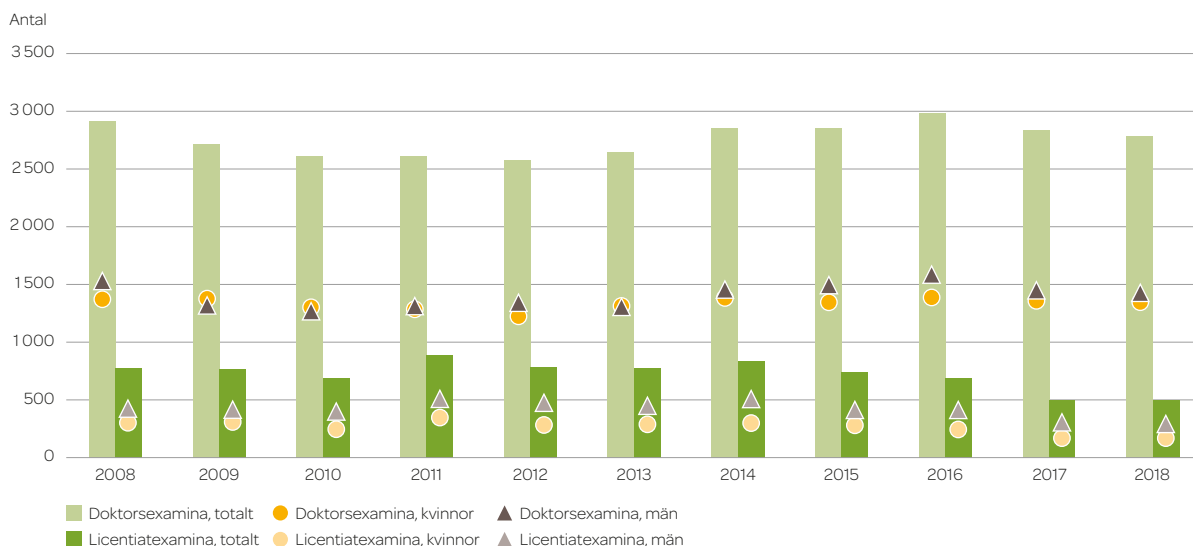
Under 2018 utfärdades totalt cirka 3 300 examina på forskarnivå, varav 2 790 var doktorsexamina och 500 licentiatexamina. I jämförelse med 2017 är det en liten nedgång totalt: 44 färre doktorsexamina men samma antal licentiatexamina (se figur 44).

Det var nästan lika många kvinnor som män som avlade doktorsexamen 2018, och könsfördelningen har varit relativt jämn under den senaste tioårsperioden. Däremot var andelen kvinnor som avlade licentiatexamen 2018 lägre, 36 procent, och andelen män var 64 procent. Detta kan förklaras av att hälften av alla dessa examina avlades inom teknik, där männen var i majoritet. Könsfördelningen har inte förändrats under den senaste tioårsperioden.

Drygt 3 280 personer examinerades på forskarnivå 2018, vilket är cirka 20 färre än antalet examina. Skillnaden beror på att ett antal doktorander avlade både en licentiatexamen och en doktorsexamen samma år. Under de senaste åren har skillnaden mellan antalet utfärdade examina och antalet examinerade personer varit 20–30 varje år.

Medicin och hälsovetenskap var det ämnesområde där flest doktorsexamina avlades 2018: 970 stycken – drygt en tredjedel av alla doktorsexamina (se tabell 17). Könsfördelningen var relativt jämn, 59 procent kvinnor och 41

Figur 44. Antal doktorsexamina och licentiatexamina, fördelat på kvinnor och män 2008–2018.



Tabell 17. Antal doktorsexamina 2018 per forskningsämnesområde, könsfördelning i procent samt förändring jämfört med 2017.

	Doktorsexamina	Könsfördelning (%)		Förändring i antal doktorsexamina jämfört med 2017
		Kvinnor	Män	
Totalt	2 790	48	52	-44
Naturvetenskap	670	36	64	61
Teknik	500	32	68	-56
Medicin och hälsovetenskap	970	59	41	-10
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	40	53	48	-23
Samhällsvetenskap	430	58	42	-16
Humaniora och konst	180	59	41	0

Tabell 18. Antal licentiatexamina 2018 per forskningsämnesområde, könsfördelning i procent samt förändring jämfört med 2017.

	Licentiatexamina	Könsfördelning (%)		Förändring i antal licentiatexamina jämfört med 2017
		Kvinnor	Män	
Totalt	500	38	64	2
Naturvetenskap	150	35	65	-7
Teknik	260	25	75	9
Medicin och hälsovetenskap	40	87	13	4
Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin	<10			
Samhällsvetenskap	40	69	31	3
Humaniora och konst	10	33	67	-5

procent män. Därefter följer naturvetenskap och teknik med 670 respektive 500 doktorsexamina. Inom dessa områden examinerades en högre andel män än kvinnor. Inom naturvetenskap var det 64 procent män och 36 procent kvinnor och inom teknik var andelen män 68 procent och andelen kvinnor 32 procent. För övriga områden var könsfördelningen jämn.

Jämfört med 2017 minskade antalet doktorsexamina med ett 40-tal. Inom naturvetenskap ökade antalet doktorsexamina med ett 60-tal medan antalet inom teknik minskade i ungefär samma omfattning. Inom övriga ämnesområden var det relativt små förändringar.

Även antalet avlagda licentiatexamina varierade mellan olika ämnesområden (se tabell 18).

MÅNGA UTLÄNDSKA DOKTORANDER LÄMNAR SVERIGE EFTER EXAMEN

Av de totalt 7 080 utländska doktorander som avlade doktorsexamen i Sverige under åren 1998–2012 var det 64 procent av männen och 58 procent av kvinnorna som lämnat Sverige tre år efter examen, visar analysen *Många utländska doktorander lämnar Sverige efter examen*, Statistisk analys, 2019/1, UKÄ. Efter åtta år hade andelen som lämnat ökat till 60 procent av kvinnorna och 67 procent av männen.

Andelen som lämnar Sverige efter examen skiljde mellan olika ämnesområden. Teknik hade lägst andel, 57 procent. Där var det ingen skillnad mellan andelen kvinnor och män som lämnat. Därefter kom humaniora och konst (59 procent), medicin och hälsovetenskap

(60 procent) samt naturvetenskap (60 procent). Från samhällsvetenskap var det 66 procent som lämnat. Högst andel, 80 procent, som lämnat Sverige tre år efter examen var det från området lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. Det beror delvis på att många av de utländska doktoranderna inom det området är i Sverige som ett led i biståndsverksamheten. Syftet är att de ska återvända och utveckla forskningskapaciteten i sina hemländer. Från alla områden utom teknik var det en större andel män än kvinnor som lämnat Sverige. Störst skillnad var det inom humaniora och konst, där hade 67 procent av männen men bara 52 procent av kvinnorna lämnat Sverige tre år efter examen.

Över hälften av det totala antalet licentiat-examina utfärdades inom teknik och nästan en tredjedel inom naturvetenskap. Inom övriga ämnesområden avläggs licentiatexamen endast i begränsad omfattning. Liksom för de som avlade en doktorsexamen var andelen män högre inom naturvetenskap och teknik. Av de examinerade inom naturvetenskap var 35 procent kvinnor och 65 procent män, och inom teknik var 25 procent kvinnor och 75 procent män.

I jämförelse med 2017 var antalet licentiat-examina oförändrat.

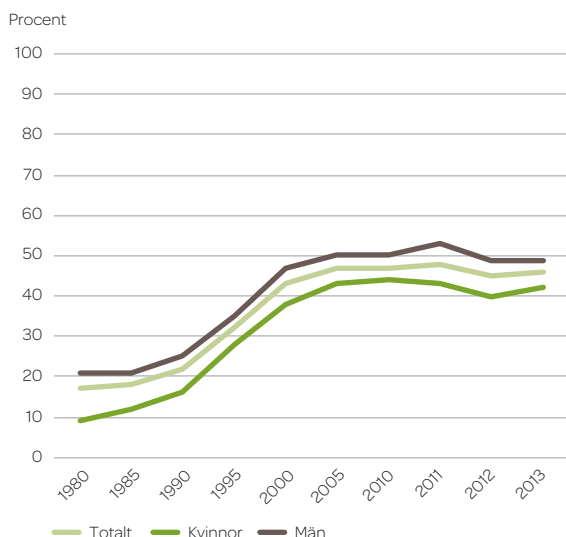
Genomströmning

Hur snabbt och i vilken utsträckning doktorander som påbörjar en utbildning på forskarnivå går igenom utbildningen och avlägger en examen benämns här som genomströmning.

Ett mått på genomströmning är examensfrekvens som anger hur stor andel av nybörjarna på forskarnivå ett visst år som har avlagt doktorsexamen efter ett visst antal år. En första uppföljning görs efter fem år, vilket kan anses som en skälig uppföljningstid, eftersom en doktorsexamen är tänkt att motsvara en effektiv studietid på fyra år.

Den senaste nybörjarkullen som kan följas upp inom fem år är den som påbörjade en utbildning på forskarnivå under 2013 (se

Figur 45. Examensfrekvens: andel av doktorand-nybörjarna som avlagt en doktorsexamen fem år efter sitt nybörjarår (1980–2013).



figur 45). Av dessa hade 46 procent avlagt en doktorsexamen till och med 2018. I jämförelse med nybörjarkullen 2012 är det en ökning med en procentenhet. I ett längre perspektiv har emellertid examensfrekvensen ökat betydligt mer, på 1980-talet låg den kring 20 procent inom fem år. En bakomliggande orsak till ökningen är 1998 års forskarutbildningsreform, som bland annat innehöll krav på säkrad finansiering under utbildningen i syfte att öka genomströmningen.

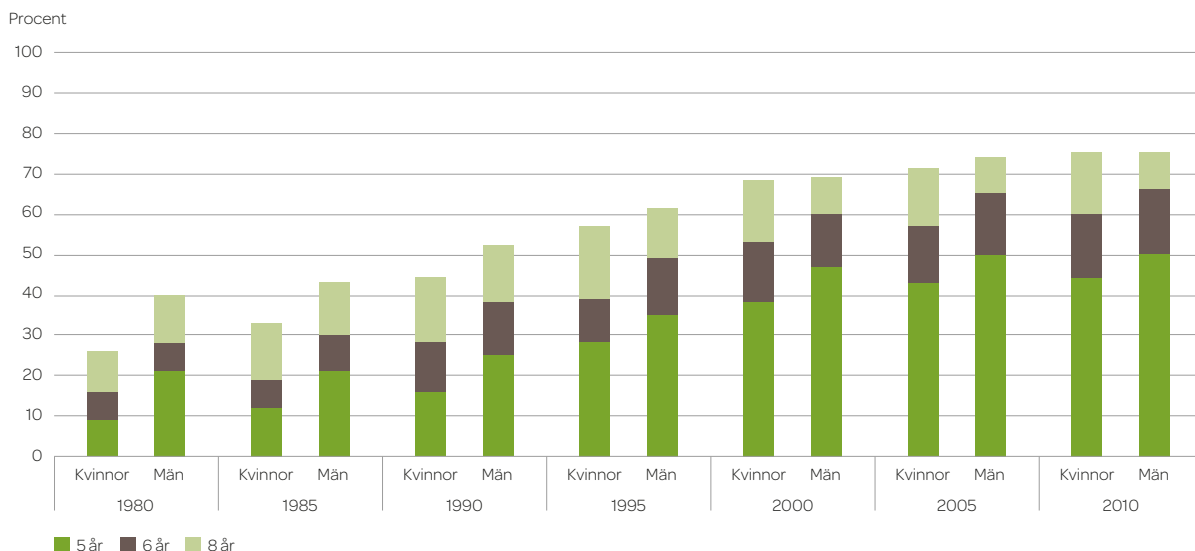
Kvinnor hade en lägre examensfrekvens än män för alla år. Av nybörjarkullen 2013 hade 42 procent av kvinnorna och 49 procent av männen avlagt en doktorsexamen inom fem år – en skillnad på 7 procentenheter.

Examensfrekvensen ökar över tid. Av nybörjarna 2010 (den senaste nybörjarkullen som kan följas upp inom åtta år) var det 47 procent som hade avlagt doktorsexamen inom fem år, 63 procent inom sex år och 75 procent inom åtta år. I samma nybörjarkull var det 25 procent som inte hade avlagt någon doktorsexamen till och med 2018. I denna grupp var det 6 procent som i stället hade avlagt en licentiatexamen som högsta examina. Sammantaget var det alltså 19 procent som inte hade avlagt någon examen alls efter åtta år.

De senaste åren har skillnaden i examensfrekvens mellan kvinnor och män minskat betydligt med tid efter examen (se figur 46). Det verkar alltså ta längre tid för kvinnor än för män att avlägga en examen. Av nybörjarkullen 2010 hade 44 procent av kvinnorna och 50 procent av männen avlagt en doktorsexamen inom fem år – en skillnad på 6 procentenheter. Skillnaden i andel som avlagt examen var fortfarande 6 procentenheter efter sex år, men efter åtta år var skillnaden borta. Då hade 75 procent av både kvinnor och män avlagt examen.

Examensfrekvensen varierade för doktorander inom olika ämnesområden. Bland nybörjarkullen 2010 hade naturvetenskap den största andelen som avlagt doktorsexamen inom fem år: 55 procent. Lägst andel var inom humaniora och konst: 25 procent. Inom åtta år var det fortfarande naturvetenskap som låg i topp med 81 procent, och samma andel hade lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

Figur 46. Examensfrekvens: andel av doktorandnybörjarna bland kvinnor och män som avlagt en doktorsexamen fem, sex och åtta år efter sitt nybörjarår (1980–2010).



Även inom medicin och hälsovetenskap var det en hög andel som hade avlagt doktorsexamen, 79 procent. Lägst andel, 67 procent, var det inom samhällsvetenskap.

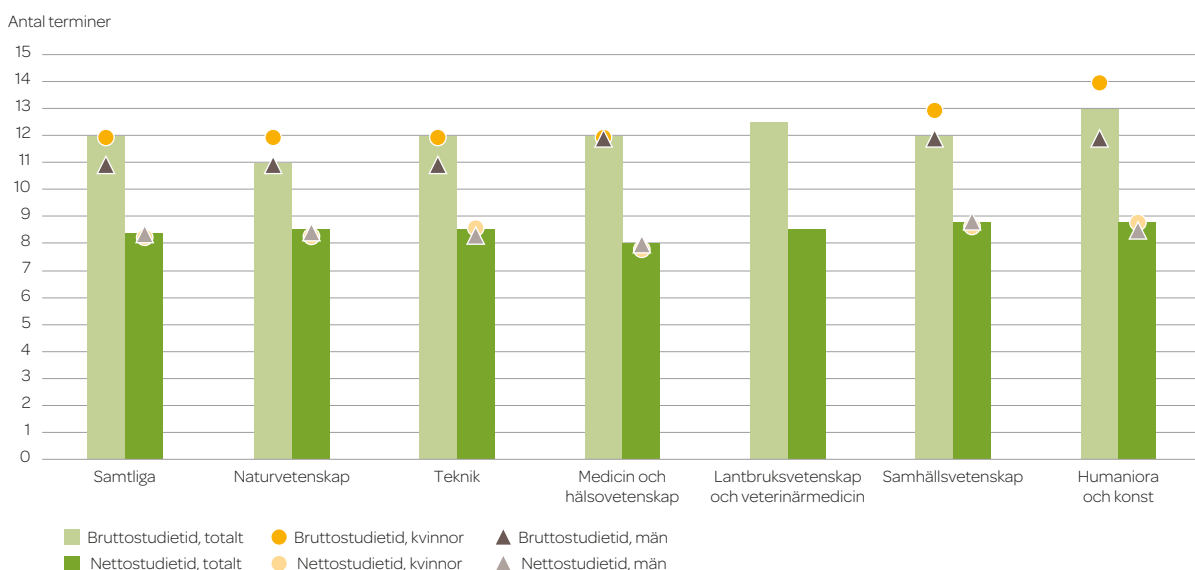
Även mellan kvinnor och män varierade examensfrekvensen en del mellan ämnesområdena. Störst skillnad mellan könen var det inom humaniora och konst – där hade 72 procent av kvinnorna och 65 procent av männen avlagt examen inom åtta år. Inom de

tre största ämnesområdena; medicin och hälsovetenskap, teknik och naturvetenskap, hade kvinnor och män samma examensfrekvens.

En doktorsexamen tar i snitt tolv terminer

Ett annat mått på genomströmning är hur lång tid det tar för en doktorand att avlägga en examen, här mätt i nettostudietid och bruttostudietid.

Figur 47. Antal terminer det tar i genomsnitt (median) för doktorander att avlägga en doktorsexamen (brutto- och nettostudietid) 2018, per forskningsämnesområde och kön. För lantbruksvetenskap och veterinärmedicin görs ingen uppdelning på kön eftersom antalet är för litet.



Nettostudietid är den tid doktoranderna aktivt ägnar sig åt utbildning på forskarnivå. Bruttostudietiden anger i stället den totala tiden i utbildning utan att ta hänsyn till eventuell föräldraledighet, tjänsteledighet eller annat. Doktorander som avlade en doktorexamen under 2018 hade en genomsnittlig nettostudietid på 8,4 terminer, och en bruttostudietid på 12 terminer (se figur 47). Doktorander som avlade en licentiatexamen under 2018 hade en nettostudietid på 5,5 terminer och en bruttostudietid på 7 terminer. Detta innebär att de som avlägger en doktorexamen blir klara med sin utbildning inom (lite drygt) den tid som utbildningen ska ta: 8 terminer. Däremot har de som avlägger en licentiatexamen en något längre studietid än de 4 terminer som stipuleras i högskoleförordningen.

Nettostudietiden var ungefär densamma för män och kvinnor bland studenterna som avlade en doktorexamen eller en licentiatexamen 2018. Bruttostudietiden var däremot en termin längre för kvinnor än män för såväl doktorexamen som för licentiatexamen.

Det fanns variationer i både nettostudietid och bruttostudietid mellan olika ämnesområden. Under 2018 hade doktoranderna inom medicin och hälsovetenskap den kortaste nettostudietiden: 8 terminer. Längst hade doktoranderna inom samhällsvetenskap samt humaniora och konst: 8,8 terminer. Överlag är det få skillnader i nettostudietid mellan kvinnor och män inom de olika ämnesområdena.

Humaniora och konst hade tillsammans med lantbruksvetenskap och veterinärmedicin den längsta bruttostudietiden med 13 terminer. Kortast bruttostudietid, 11 terminer, var det inom naturvetenskap. Övriga ämnesområden, teknik, medicin och hälsovetenskap samt samhällsvetenskap hade en bruttostudietid på 12 terminer. Till skillnad mot nettostudietiden fanns det tydliga skillnader i bruttostudietid mellan kvinnor och män inom ämnesområdena. Män hade en kortare bruttostudietid än kvinnor inom alla områden utom medicin och hälsovetenskap.

UTVÄRDERING AV UTBILDNING PÅ FORSKARNIVÅ

Inom ramen för det nationella kvalitetssäkringssystemet av högre utbildning genomför UKÄ utvärderingar av de utbildningar på forskarnivå som leder till licentiatexamen och doktorexamen vid samtliga lärosäten.

Under perioden 2017–2018 fattade UKÄ beslut om 95 forskarutbildningar inom flera olika forskningsämnesområden. De forskarutbildningsämnen som utvärderades denna första utvärderingsomgång hörde till forskningsämnen: textil-, gummi och polymaterial, energisystem, annan veterinärmedicin, psykologi, tillämpad psykologi, etik, religionshistoria, konstvetenskap, arkitektur, nationalekonomi, historia, pedagogik samt datavetenskap. Det samlade omdömet hög kvalitet gavs till 70 utbildningar

(74 procent) medan 25 utbildningar (26 procent) fick det samlade omdömet ifrågasatt kvalitet. Uppföljningen av de utbildningar som fick det samlade omdömet ifrågasatt kvalitet sker under 2019.

Under 2019 har UKÄ även fattat beslut om 28 forskarutbildningar inom forskningsämnen: design, litteraturvetenskap och musik samt produktionsteknik, arbetsvetenskap och ergonomi. I denna andra utvärderingsomgång gavs det samlade omdömet hög kvalitet till 24 utbildningar (86 procent) medan 4 utbildningar (14 procent) fick det samlade omdömet ifrågasatt kvalitet. UKÄ kommer att följa upp de utbildningar som har fått det samlade omdömet ifrågasatt kvalitet ett år efter fattat beslut.



Tabell 19. Lärosätesspecifika uppgifter för utbildning på forskarnivå.

	Antal doktorand- nybörjare 2018	Andel kvinnor/män (%)	Antal doktorander hösten 2018	Andel kvinnor/män (%)
Universitet				
Uppsala universitet	354	53/47	2 077	47/53
Lunds universitet	427	52/48	2 156	48/52
Göteborgs universitet	249	59/41	1 430	59/41
Stockholms universitet	226	53/47	1 307	50/50
Umeå universitet	147	54/46	737	50/50
Linköpings universitet	189	50/50	1 072	47/53
Karolinska institutet	364	60/40	2 147	57/43
Kungl. Tekniska högskolan	308	31/69	1 711	30/70
Chalmers tekniska högskola (enskild)	190	36/64	1 040	30/70
Luleå tekniska universitet	75	35/65	474	37/63
Handelshögskolan i Stockholm (enskild)	28	54/46	135	41/59
Sveriges lantbruksuniversitet	112	49/51	483	54/46
Karlstads universitet	30	60/40	200	53/47
Linnéuniversitetet	57	54/46	261	54/46
Örebro universitet	60	57/43	406	56/44
Mittuniversitetet	26	54/46	161	53/47
Malmö universitet	50	62/38	204	60/40
Högskolor				
Blekinge tekniska högskola	22	23/77	103	37/66
Försvarshögskolan	-	-	-	-
Gymnastik- och idrottshögskolan	4	75/25	20	50/50
Högskolan i Borås	14	71/29	75	65/35
Högskolan Dalarna	21	71/29	48	69/31
Högskolan i Gävle	7	14/86	30	43/57
Högskolan i Halmstad	9	33/67	49	45/55
Högskolan Kristianstad	-	-	-	-
Högskolan i Skövde	10	10/90	45	22/78
Högskolan Väst	9	67/33	47	45/55
Mälardalens högskola	36	44/56	185	44/56
Stiftelsen Högskolan i Jönköping (enskild)	29	55/45	167	59/41
Södertörns högskola	14	71/29	69	55/45
Konstnärliga högskolor				
Beckmans Designhögskola (enskild)	-	-	-	-
Konstfack	-	-	-	-
Kungl. Konsthögskolan	-	-	-	-
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	-	-	-	-
Stockholms konstnärliga högskola	1	100/0	19	68/32
Övriga enskilda utbildningsanordnare				
Akademi för Ledarskap och Teologi	-	-	-	-
Enskilda Högskolan Stockholm	7	43/57	9	44/56
Ericastiftelsen	-	-	-	-
Ersta Sköndal Bräcke högskola	5	100/0	23	91/9
Evidens AB	-	-	-	-
Gammelkroppa skogsskola	-	-	-	-
Johannelunds teologiska högskola	-	-	-	-
Newmaninstitutet	-	-	-	-
Röda Korsets Högskola	-	-	-	-
Skandinavians Akademi för Psykoterapiutveckling	-	-	-	-
Sophiahemmet Högskola	-	-	-	-
Stockholms Musikpedagogiska Institut	-	-	-	-
Svenska institutet för kognitiv psykoterapi	-	-	-	-
Totalt	3 077	50/50	16 861	48/52



Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

INTERNATIONELL STUDENTMOBILITET

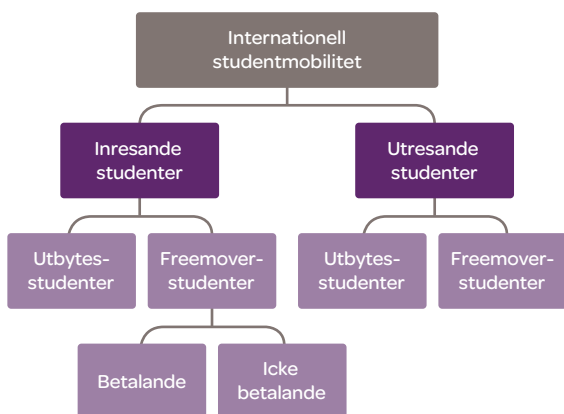
Svenska lärosäten påverkas allt mer av en ökad internationalisering. En form av internationalisering av högre utbildning är studentutbyten mellan svenska och utländska lärosäten. Läsåret 2017/18 var det fler studenter som ville komma till Sverige och antalet nya inresande studenter ökade. Däremot minskade det totala antalet utresande studenter.

INTERNATIONELL STUDENTMOBILITET omfattar studenter som genomför hela eller del av sin utbildning utomlands. I Sverige omfattar studentmobilitet grupperna inresande och utresande studenter. Båda dessa grupper delas även in i utbytes- respektive freemover-studenter. Utbytesstudenterna studerar, som en del i sin utbildning i hemlandet, oftast fristående kurser inom ramen för ett utbytesprogram. Freemover-studenterna deltar inte i ett utbytesprogram utan ordnar sina studier själva och de studerar ofta på ett helt utbildningsprogram (se figur 48 och faktarutan *Inresande och utresande studenter*).

Detta kapitel omfattar studentmobilitet på grundnivå och avancerad nivå medan mobilitet på forskarnivå berörs i kapitlet *Utbildning på forskarnivå*.

I kapitlets första del beskrivs utvecklingen av det totala antalet inresande och utresande studenter mellan läsåren 2007/08 och 2017/18. Därefter redovisas uppgifter från höstterminen 2018 som är den senaste tillgängliga statistiken inom området. Dessa är övergripande uppgifter om nya inresande studenter som läste på ett svenskt lärosäte för första gången höstterminen 2018. I den tredje delen redovisas mer detaljerade uppgifter om nya inresande studenter; då används läsårsuppgifter och de senaste gäller läsåret 2017/18. I den fjärde delen redovisas inte enbart de nya inresande utan samtliga inresande studenter. I den sista delen behandlas utresande studenter. Även i de båda sistnämnda delarna används läsårsuppgifter där de senaste omfattar läsåret 2017/18.

Figur 48. Olika grupper av internationellt mobila studenter sett ur ett svenskt perspektiv.



INRESANDE OCH UTRESANDE STUDENTER

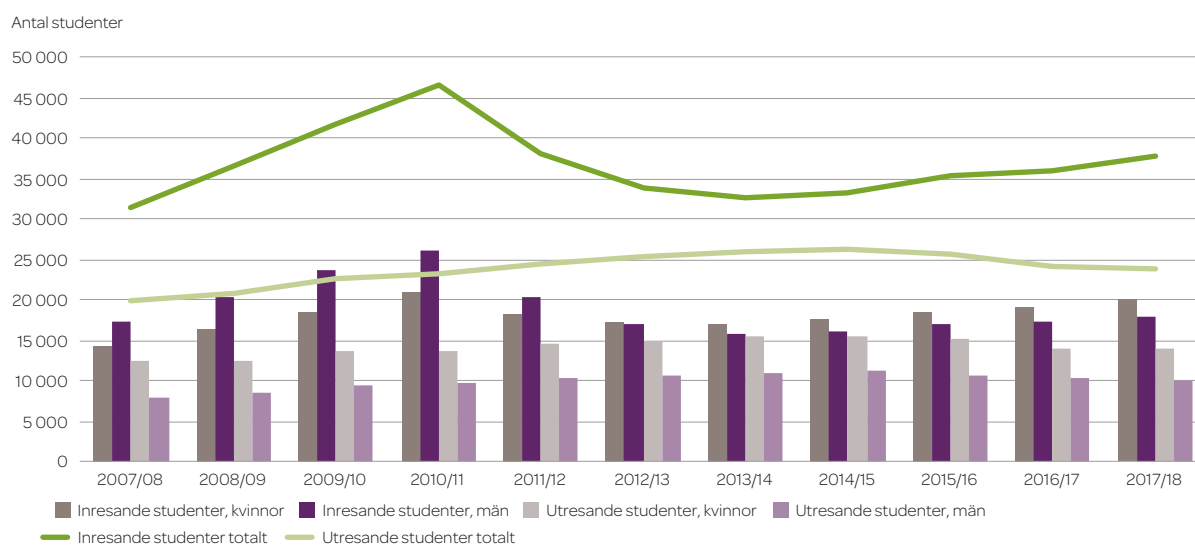
Gruppen inresande studenter består dels av utbytesstudenter som deltar i ett utbytesprogram vid svenska universitet och högskolor, dels av studenter från andra länder som anordnar sina studier i Sverige på egen hand, så kallade freemover-studenter. Med freemover-studenter avses personer som beviljats uppehållstillstånd för studier, utrikes födda som invandrade mindre än sex månader före studiestarten och övriga personer som inte har svenskt personnummer i högskolornas studieadministrativa system. Inresande freemover-studenter som kommer från länder utanför EU/EES och Schweiz betalar anmälnings- och studieavgifter för sina studier i Sverige och därför kan freemover-studenter även delas in i betalande och icke-betalande studenter.

Gruppen utresande studenter består av utbytesstudenter och freemover-studenter. Utbytesstudenter deltar i ett utbytesprogram som anordnas av svenska och utländska universitet och högskolor. Freemover-studenter är de studenter som har haft studiemedel från Centrala studiestödsnämnden (CSN) för studier utomlands och som anordnat sina studier på egen hand.

Skillnaden mellan antalet inresande och utresande studenter fortsätter att öka

Sedan läsåret 2007/08 har antalet inresande studenter till Sverige varit större än antalet utresande studenter (se figur 49). Skillnaden var som störst läsåret 2010/11 innan studieavgifter infördes för vissa inresande studenter, varefter skillnaden minskade betydligt på grund av det minskade antalet inresande studenter. Minskningen av antalet inresande studenter fortsatte i flera år efter studieavgifternas införande, men läsåret 2014/15 vände trenden och antalet inresande studenter har sedan dess ökat för varje läsår. Ungefär samtidigt vände trenden av ett ökande antal utresande studenter som pågick mellan läsåren 2007/08 och 2014/15, och antalet utresande studenterna har i stället minskat varje år sedan läsåret 2015/16. Detta innebär att skillnaden mellan in- och utresande studenter i Sverige har blivit allt större. Läsåret 2017/18 var det totala antalet inresande studenter 37 830 och antalet utresande studenter 23 770, en skillnad på 14 060 studenter. Mellan läsåren 2007/08 och 2011/12 var det fler män

Figur 49. Antal inresande respektive utresande studenter, totalt och uppdelat på kön, läsåren 2007/08–2017/18.



än kvinnor bland de inresande studenterna, men läsåren därefter har kvinnorna varit fler än männen. Könsfördelningen bland de utresande studenterna har däremot varit ungefär densamma sedan läsåret 2007/08, med omkring 60 procent kvinnor och 40 procent män varje läsår.

Något färre nya inresande studenter höstterminen 2018

I detta avsnitt redovisas den senaste tillgängliga övergripande statistiken över nya inresande studenter, det vill säga inresande studenter som för första gången studerade i Sverige. Höstterminen 2018 var det totala antalet nya inresande studenter 18 080, vilket var en liten minskning med 60 studenter jämfört med höstterminen 2017. Det var dock skillnad mellan grupperna utbytes- respektive freemover-studenter. Antalet nya inresande utbytesstudenter minskade med 4 procent från 8 580 till 8 200 studenter medan antalet freemover-studenter ökade med 3 procent från 9 560 till 9 880 studenter.

Jämfört med höstterminen 2017 minskade antalet nya inresande studenter som kom från EU/EES-området och Schweiz med 520 studenter, vilket är en minskning med 6 procent. Minskningen gällde både utbytes- och free-

mover-studenter. Antalet studenter som kom från länder utanför EU/EES ökade däremot med 4 procent till 6 850 studenter. I den gruppen minskade emellertid antalet utbytesstudenter med 3 procent till 2 390 medan antalet freemover-studenter ökade med 9 procent till 4 460. Även antalet freemover-studenter som betalade studieavgifter ökade med 5 procent till 3 600, en ökning med 170 studenter.

Värt att notera är att det finns en grupp nya inresande studenter där uppgifter om ursprungsland saknas, se faktarutan *Landuppgifter saknas*. Denna grupp ökade höstterminen 2018 till 3 150, en ökning med 190 studenter jämfört med höstterminen innan.

Se fler uppgifter om nya inresande studenter i tabell 20.

LANDUPPGIFTER SAKNAS

Det saknas landuppgifter för en andel av gruppen inresande freemover-studenter. Studenter från övriga Norden behöver inte uppehållstillstånd för att bosätta sig i Sverige och det är troligt att många studenter från EU/EES och Schweiz inte heller ansöker om uppehållstillstånd då de inte behöver tillståndet för kortare vistelse i landet. Detta innebär att antalet freemover-studenter från EU/EES och Schweiz antagligen är underskattat, eftersom det troliga är att en stor andel av studenterna från dessa länder redovisas med okänt ursprungsland. Dessutom behöver inte freemover-studenter som enbart studerar på distans uppge land.

Tabell 20. Antal nya inresande studenter som tidigare inte hade studerat i Sverige, fördelat på ursprungsområde och studentkategori höstterminen 2017 och höstterminen 2018, totalt och uppdelat på kön, samt förändringen mellan höstterminen 2017 och 2018 i antal och procentuellt. Antalen är avrundade till närmaste tiotal.

Ursprungsområde	Studentkategori	Antal ht 17	Andel kvinnor/män ht 17 (%)	Antal ht 18	Andel kvinnor/män ht 18 (%)	Förändring i antal ht 17-ht 18	Förändring ht 17-ht 18 (%)
Samtliga	Freemover	9 560	49/51	9 880	48/52	320	3
	Utbyte	8 580	53/47	8 200	55/45	-380	-4
	Summa	18 140	51/49	18 080	52/48	-60	0
EU/EES och Schweiz	Freemover	2 490	55/45	2 270	56/44	-220	-9
	Utbyte	6 120	52/48	5 820	54/46	-300	-5
	Summa	8 610	53/47	8 090	55/45	-520	-6
Ej EU/EES och Schweiz (tredjelands-studenter)	Freemover	4 110	42/58	4 460	40/60	350	9
	varav betalande	3 430	40/60	3 600	38/62	170	5
	Utbyte	2 460	58/42	2 390	59/41	-70	-3
	Summa	6 570	48/52	6 850	47/53	280	4
Okänt land*	Freemover	2 960	54/46	3 150	55/45	190	6
	varav betalande	260	50/50	340	51/49	80	31

* För vissa freemover-studenter saknas uppgift om land.

Nya inresande studenter läsåret 2017/18

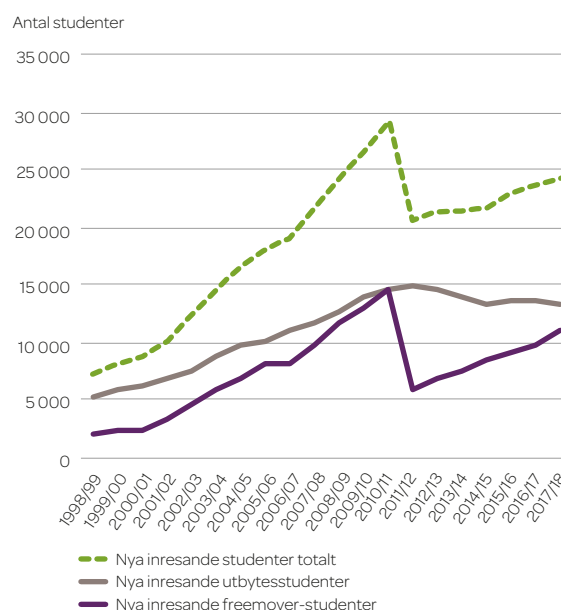
I detta avsnitt undersöks mer i detalj gruppen nya inresande studenter och för detta använder vi läsårsuppgifter, varav de senaste är för läsåret 2017/18. Då var det totala antalet nya inresande 24 180, vilket var en ökning med 660 studenter eller 3 procent jämfört med läsåret innan. Antalet nya inresande utbytesstudenter minskade dock med 3 procent från 13 710 läsåret 2016/17 till 13 240 läsåret 2017/18. Antalet freemover-studenter ökade relativt mycket under samma period, från 9 810 till 10 940 studenter, vilket motsvarar 12 procent. Av de nya inresande freemover-studenterna läsåret 2017/18 betalade 4 180 studenter studieavgifter (38 procent), vilket var 750 fler jämfört med föregående läsår.

Under de senaste 20 läsåren har antalet nya inresande utbytesstudenter alltid varit större än antalet nya inresande freemover-studenter, men läsåret 2010/11 var antalen ungefär lika stora. Läsåret därefter, då studieavgifter hade införts i Sverige, minskade antalet freemover-studenter kraftigt men har sedan successivt ökat. Detta samtidigt som antalet utbytesstudenter har

minskat och skillnaden mellan dessa två studentkategorier har blivit allt mindre (se figur 50).

Av de 24 180 nya inresande studenterna läsåret 2017/18 var 12 810 kvinnor (53 procent) och 11 370 män (47 procent) och det var samma

Figur 50. Antal nya inresande studenter läsåren 1998/99–2017/18, totalt samt uppdelat på utbytesstudenter och freemover-studenter.



fördelning som läsåret innan. Liksom tidigare läsårs såg könsfördelningen olika ut bland utbytesstudenterna och freemover-studenterna. Andelen kvinnor och män bland nya utbytesstudenter var 56 respektive 44 procent och bland freemover-studenterna var det ungefär lika många kvinnor som män. I gruppen betalande freemover-studenter var andelen kvinnor 40 procent och andelen män 60 procent.

Fortfarande flest nya inresande från Tyskland och Frankrike

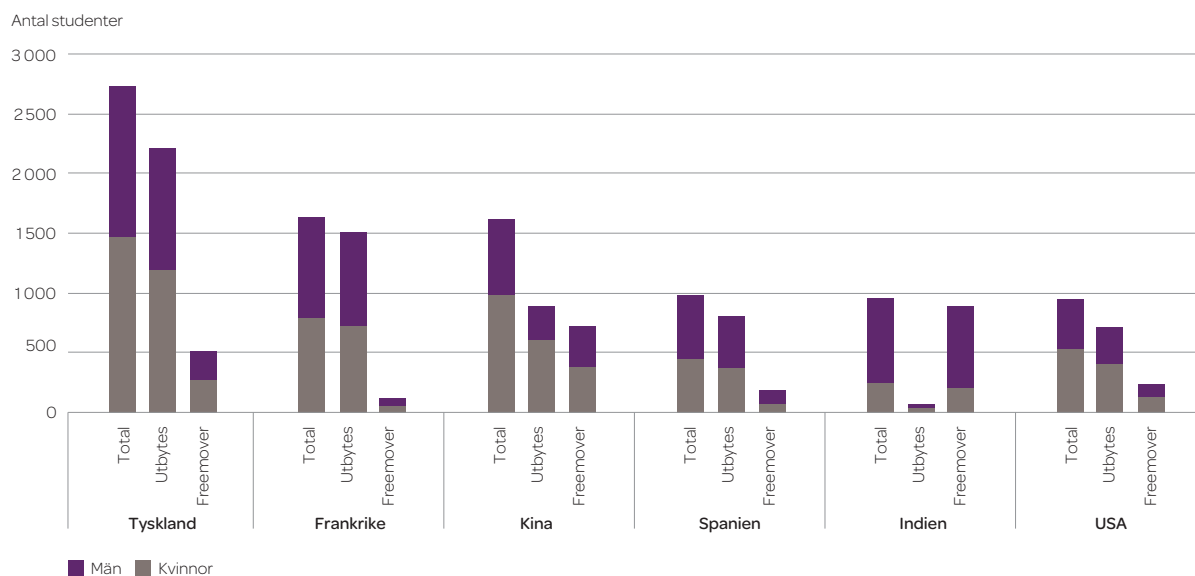
Av de 24 180 nya inresande studenterna läsåret 2017/18 kom 11 360 från länder inom EU/EES och 8 920 från länder utanför EU/EES. Från EU/EES-länder var det en minskning med 450 studenter och från länder utanför EU/EES var det en ökning med 700 studenter jämfört med läsåret innan. Som tidigare nämnts saknas dock landuppgifter för vissa studenter. Antalet nya inresande studenter för vilka landuppgifter saknades var 3 890 läsåret 2017/18, vilket är en ökning med 400 studenter jämfört med läsåret innan. Antalet nya inresande studenter från länder inom EU/EES är troligen underskattat eftersom en stor del av studentgruppen för vilka landuppgifter saknas beräknas vara just studenter från dessa länder.

Flest nya inresande läsåret 2017/18 kom från Tyskland (2 730), Frankrike (1 630) och Kina (1 610). Det var samma tre länder som föregående läsårs och bland dessa länder har antalet studenter från Kina ökat mest de senaste läsåren. När det gäller nya inresande utbytesstudenter kom flest från samma ovan angivna tre länder, Tyskland (2 220), Frankrike (1 510) och Kina (890), men för freemover-studenterna var det flest nya inresande från Indien (890), Kina (720) och Tyskland (550). Antalet nya inresande freemover-studenter från Indien har ökat med 175 procent och antalet från Kina har ökat med 77 procent sedan läsåret 2013/14. Något som dock skiljer dessa två länder åt är att antalet utbytesstudenter från Indien har varit relativt lågt och läsåret 2017/18 minskade antalet ytterligare. Se figur 51 där de sex länder som flest av Sveriges nya inresande studenter kom ifrån redovisas.

Tio lärosäten hade minst 1 000 nya inresande

Lsåret 2017/18 var det tio lärosäten som hade fler än 1 000 nya inresande studenter och flest hade Lunds universitet, 3 270, följt av Uppsala universitet, 2 320 och Kungl. Tekniska högskolan, 2 240. Bland både utbytes- och freemover-studenterna var oftast kvinnorna i majoritet.

Figur 51. Antal inresande studenter från de sex länder som flest nya inresande studenter kom ifrån läsåret 2017/18, totalt och uppdelat på utbytes- och freemover-studenter samt kön.



Andelen nya inresande studenter av det totala antalet nybörjare var hög vid flera lärosäten. Högst var andelen vid Kungl. Tekniska högskolan, 55 procent, och vid Stiftelsen Högskolan i Jönköping och Chalmers tekniska högskola var andelen 42 procent. Det är viktigt att notera att inresande studenter oftast studerar en kortare period i Sverige och de utgör därmed en betydligt lägre andel av det totala antalet registrerade studenter. Måttet andelen nya inresande av det totala antalet nybörjare kan dock användas för jämförelser mellan lärosäten. Se tabell 25 i slutet av detta kapitel för fler uppgifter om de nya inresande studenterna uppdelat per lärosäte.

Antalet freemover-studenter som studerade på masterprogram ökade

Till skillnad från utbytesstudenter, som i stort sett alltid läser fristående kurser under en relativt kort period i Sverige, studerar freemover-studenter oftast på utbildningsprogram och är därför i Sverige en längre tid. Läsåret 2017/18 var det totalt 10 940 nya inresande freemover-studenter och av dessa studerade 8 650, eller 79 procent, på ett program. Av dessa studerade 66 procent på ett masterprogram och 15 procent på ett magisterprogram, vilket var en betydande ökning jämfört med läsåret innan då motsvarande andelar var 50 respektive 11 procent.

Könsfördelningen på magister- respektive masternivå är olika. På den förstnämnda är fördelningen ungefär lika medan det på masternivå är betydligt fler män (se tabell 21).

Liksom tidigare läsår var de vanligaste ämnesområdena som de nya inresande freemover-studenterna studerade under 2017/18 samhällsvetenskap, juridik, handel och administration (32 procent), teknik och tillverkning (27 procent), naturvetenskap, matematik och data (15 procent) och humaniora och konst (14 procent).

Totala antalet inresande studenter läsåret 2017/18

Nya inresande studenter är en delmängd av det totala antalet inresande studenter och i detta avsnitt behandlas den senare gruppen. Det totala antalet inresande studenter är alltså samtliga inresande studenter som studerar i Sverige, oavsett om de har gjort det i en termin eller flera år.

Det totala antalet inresande studenter läsåret 2017/18 var 37 830 och det var 1 940 fler än läsåret innan – en ökning med 5 procent. Andelen kvinnor var 53 procent, samma andel som föregående läsår. Antalet utbytesstudenter var 13 560 och antalet freemover-studenter var 24 330. Observera att en student kan vara både utbytes- och freemover-student under ett och samma läsår, och därför är ofta det totala

Tabell 21. Antal och andel nya inresande freemover-studenter läsåren 2016/17 och 2017/18 fördelat på om studierna genomfördes på fristående kurser eller program/typ av program samt fördelat efter kön. Antalen är avrundade till närmaste tiotal.

	Läsåret 2016/17						Läsåret 2017/18					
	Totalt		Kvinnor		Män		Totalt		Kvinnor		Män	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Totalt	9 840	100	4 840	100	5 000	100	10 940	100	5 440	100	5 500	100
Kurs	2 100	21	1 200	25	890	18	2 270	21	1 330	24	940	17
Program	7 740	79	3 640	75	4 100	82	8 670	79	4 120	76	4 560	83
Högskoleexamen	20	0	10	0	10	0	30	0	10	0	20	0
Kandidatexamen	840	9	470	10	370	7	920	11	510	12	400	9
Magisterexamen	1 120	11	570	12	550	11	1 310	15	680	16	630	14
Masterexamen	4 910	50	2 090	43	2 820	56	5 730	66	2 550	62	3 180	70
Konstnärlig examen	200	2	140	3	60	1	190	2	120	3	70	2
Yrkesexamen	630	6	350	7	280	6	470	5	230	6	230	5
Övriga program	30	0	10	0	20	0	40	0	20	0	20	0

antalet studenter inte detsamma som summan av antalet utbytes- och freemover-studenter. Jämfört med föregående läsår minskade antalet utbytesstudenter med 380, vilket motsvarar en minskning på 3 procent samtidigt som antalet freemover-studenter ökade med 2 330, vilket motsvarar en ökning på 11 procent. Andelen kvinnor bland utbytesstudenterna var 56 procent och bland freemover-studenterna 52 procent. Det var i stort sett samma andelar som föregående läsår.

För information om vilka geografiska områden de inresande studenterna kom ifrån och de vanligaste länderna, se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Antalet betalande freemover-studenter fortsätter öka

Det totala antalet freemover-studenter som betalade studieavgifter ökade läsåret 2017/18 jämfört med läsåret 2016/17 till 7 030 personer, en ökning med 1 370 personer eller 24 procent. De lärosäten som hade flest betalande freemover-studenter var Kungl. Tekniska högskolan (1 030), Lunds universitet (880), Linnéuniversitetet (670), Chalmers tekniska högskola (650) och Uppsala universitet (620). Det har varit dessa lärosäten som de senaste läsåren haft flest betalande och på samtliga ökade antalet betalande freemover-studenter jämfört med läsåret 2016/17.

Studenter som betalar studieavgift kan finansiera den med stipendier, antingen från sina hemländer eller från Sverige (se faktarutan *Stipendier och studieavgifter*). För att få vetskap om hur många studenter som har någon form av stipendium för att täcka hela eller delar av studieavgifterna får UKÄ årligen uppgifter direkt från lärosätena, och de senaste uppgifterna gäller höstterminen 2018. Den höstterminen var det 1 700 studenter (23 procent) av de betalande som hade ett svenskt stipendium som helt eller delvist täckte studieavgiften och av dessa hade 1 040 eller 14 procent ett stipendium som täckte hela avgiften. Omfattningen av hur många studenter som hade stipendier från sina hemländer saknas då de svenska lärosätena inte administrerar sådan stipendier.

I tabell 25 i slutet av detta kapitel finns mer information om betalande studenter och stipendier per lärosäte.

STIPENDIER OCH STUDIEAVGIFTER

Det finns två statliga stipendieprogram för studier på grundnivå och avancerad nivå. Det första programmet syftar till att främja lärosätenas internationalisering genom att underlätta rekrytering av särskilt kvalificerade studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz. Universitets- och högskolerådet (UHR) administrerar programmet och fördelar medel till sökande lärosäten, som själva beslutar om stipendiernas användning och om de ska täcka hela eller del av studieavgiften.

Det andra programmet består av två delar och administreras av Svenska institutet (SI). En del av stipendierna riktas mot studenter från länder med vilka Sverige har ett långsiktigt utvecklingssamarbete, och övriga riktas mot studenter från länder som klassas som låg- eller medelinkomstländer enligt Organisationen för ekonomiskt samarbete och utvecklings (OECD:s) biståndskommitté (OECD/DAC). Regeringens målsättning med programmet är att bidra till kvalificerad kompetensförsörjning i utvecklingsländer. Stipendierna täcker hela studieavgiften och dessutom studenternas levnadsomkostnader.

Vid sidan om de statliga stipendieprogrammen har flera lärosäten skapat egna stipendier för betalande studenter, antingen med egna medel eller i samarbete med andra finansörer.

Fler inresande freemover-studenter tog examen

Antalet inresande studenter som tog examen i Sverige var 6 060 läsåret 2017/18 och 86 procent av dessa tog examen på avancerad nivå. Av det totala antalet examinerade var 270 utbytesstudenter, vilket var ungefär lika många som läsåret innan.

Fortsättningsvis i detta avsnitt behandlas enbart gruppen freemover-studenter. I denna grupp var det 5 790 studenter som tog examen läsåret 2017/18 och könsfördelningen var i stort sett lika. Jämfört med läsåret innan ökade antalet examinerade med 380, eller 7 procent.

Av de 5 790 examinerade freemover-studenterna kom 38 procent från EU/EES och Schweiz och 24 procent från Asien. För 28 procent av de examinerade saknades landuppgifter (se faktarutan *Landuppgifter saknas*). Bland enskilda länder var det flest examinerade från Kina och Tyskland (vardera 480), Indien (380) och Finland (370).

Det var 52 procent av de betalande freemover-studenterna som påbörjade ett masterprogram läsåret 2015/16 som till och med vårterminen 2018 hade tagit ut en masterexamen. I motsvarande grupp freemover-studenter som inte

INRESANDE STUDENTER SOM STANNAR I SVERIGE OCH ARBETAR EFTER STUDIERNÄ

Tillväxtnanalys har i en PM (*Svenska lärosäten som verktyg för att attrahera utländsk högkvalificerad arbetskraft*, PM 2018:11) bland annat analyserat i hur stor utsträckning inresande studenter på grundnivå och avancerad nivå stannar kvar och arbetar i Sverige efter avslutade studier. Analysen omfattar två grupper av inresande studenter: de som avslutade sina studier i Sverige 2010, och de som påbörjade en utbildning senast 2011 (då studieavgifter infördes för vissa inresande studenter) och avslutade studierna 2013. De inresande studenter som ingick i analysen var till större delen freemover-studenter.

Bland de som avslutade sina studier 2010 var det 21 procent som förvärsarbetade i Sverige två år senare, men vid nästa mätillfälle fem år senare hade andelen sjunkit med en procentenhet. I gruppen som avslutade sina studier 2013 var det 20 procent som arbetade i Sverige 2015.

Det faktiska antalet inresande studenter som avslutade studierna 2013 och var kvar i Sverige två år senare, var nästan hälften så stort (460 personer) som antalet bland de som avslutade studierna 2010 (1 100 personer). Detta är en följd av att betydligt färre personer kom hit för att studera efter studieavgifternas införande 2011 jämfört med tidigare år.

Av de som avslutade sina studier 2013 och arbetade i Sverige två år senare hade 19 procent studerat vid Kungl. Tekniska högskolan, 12 procent vid Chalmers tekniska högskola och 11 procent vid Lunds universitet. Avseende branscher arbetade 21 procent med verksamhet inom juridik, ekonomi och vetenskap, 15 procent inom informations- och kommunikationsverksamhet och 14 procent inom tillverkning. Sammantaget hade 73 procent kvalificerade yrken, alltså chefsyrken eller yrken som kräver högskoleutbildning.

betalade studieavgifter hade 59 procent tagit ut en masterexamen. I jämförelse med några läsår bakåt var det en lägre andel betalande som tog examen inom en viss tidsperiod. Andelen för både betalande och inte betalande har de senaste läsåren varit omkring 60 procent.

Utresande studenter

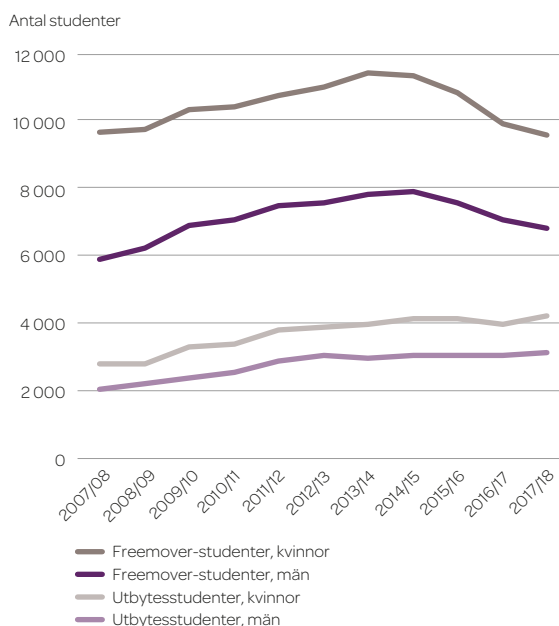
Detta avsnitt handlar om svenska studenter som reser utomlands för att studera.

Läsåret 2017/18 var det totalt 23 770 utresande studenter och av dessa var 69 procent freemover-studenter och 31 procent utbytesstudenter. Tidigare redovisades även antalet språkkursstudenter som fått studiemedel från Centrala studiestödsnämnden (CSN) bland utresande studenter, men dessa ingår inte längre i statistiken eftersom CSN har klassificerat om merparten av språkkurserna från eftergymnasial nivå till gymnasial nivå. Det totala antalet utresande studenter per läsår har även justerats bakåt i tiden för detta.

Liksom tidigare läsår var det fler kvinnor än män bland de utresande studenterna läsåret 2017/18. Kvinnor utgjorde 58 procent och män 42 procent, samma fördelning som föregående läsår. Könsfördelningen var något jämnare bland de 7 420 utbytesstudenterna än bland de 16 410 freemover-studenterna. Observera att en individ kan vara både utbytes- och freemover-studenter under ett och samma läsår.

Läsåret 2017/18 minskade det totala antalet utresande studenter med 280 personer eller 1 procent jämfört med föregående läsår. Därmed minskade antalet utresande studenter för tredje läsåret i rad efter att tidigare ha ökat sedan 2007/08. Minskningen utgjordes helt av utresande freemover-studenter, som minskade med 3 procent jämfört med läsåret innan, medan antalet utresande utbytesstudenter ökade med 4 procent. Antalet utresande

Figur 52. Antal utresande studenter, fördelat på studentkategori och kön, läsåren 2007/08–2017/18.



freemover-studenter har minskat sedan läsåret 2015/16 efter att innan dess ha ökat varje läsår sedan 2007/08 (se figur 52). Antalet utresande utbytesstudenter har däremot ökat i stort sett varje läsår under den senaste tioårsperioden, vilket innebär en total ökning med 53 procent sedan läsåret 2007/08.

Färre utresande studenter till de övriga nordiska länderna

Majoriteten av de utresande studenterna valde liksom tidigare läsår att studera i något europeiskt land. Däremot minskade det totala antalet

utresande studenter från Sverige till övriga Norden. De vanligaste studiedestinationerna inom Europa var Storbritannien, Polen och Danmark. Det enskilt största mottagarlandet i världen var dock USA, som tog emot 18 procent av alla svenska utresande studenter, men antalet utresande dit minskade läsåret 2017/18 för tredje läsåret i rad. Det största mottagarlandet utanför Europa och Nordamerika var Australien, dit antalet utresande studenter ökade något jämfört med föregående läsår. Det totala antalet utresande studenter från Sverige minskade till de flesta andra geografiska områden, som visas i tabell 22.

Tabell 22. Antal utresande studenter per geografiskt område läsåret 2017/18, de största mottagarländerna samt förändringar jämfört med föregående läsår. Antalen är avrundade till närmaste tiotal.

Geografiskt område/land	Samtliga utlands-studerande 2017/18	Förändring från 2016/17 (%)	varav utbytes-studenter	Förändring från 2016/17 (%)	varav freemover-studenter	Förändring från 2016/17 (%)
Samtliga områden	23 770	-1	7 420	4	16 410	-3
Norden utom Sverige	2 290	-3	330	7	1 960	-4
Danmark	1 210	-3	100	-12	1 120	-2
Norge	790	-5	130	35	660	-10
EU28 utom Norden	11 440	2	3 060	2	8 400	2
Frankrike	720	3	470	2	240	5
Italien	490	11	280	10	210	12
Nederländerna	830	11	390	8	440	13
Polen	1 400	1	30	-20	1 370	2
Spanien	770	11	370	8	400	14
Storbritannien och Nordirland	4 090	-2	590	-7	3 500	-1
Tyskland	780	1	330	0	450	1
Lettland	420	7	10	67	410	7
Europa utom EU28 och Norden	550	2	210	0	340	2
Afrika	220	-10	90	-12	120	-8
Nordamerika	5 030	-7	1 290	8	3 760	-11
Kanada	630	8	450	10	180	6
USA	4 230	-10	700	4	3 540	-12
Sydamerika	290	-4	160	12	130	-20
Asien	2 360	-1	1 690	5	680	-14
Kina	570	4	500	9	70	-26
Singapore	430	1	410	3	20	-31
Oceanien	1 790	0	610	5	1 180	-2
Australien	1 660	1	550	7	1 110	-2

Antalet utresande utbytesstudenter ökade på många lärosäten

Här beskrivs de utresande studenter som studerade inom ramen för ett utbytesprogram. Antalet utresande utbytesstudenter ökade läsåret 2017/18 på drygt hälften av lärosätena jämfört med föregående läsår. Fortfarande var flest utresande utbytesstudenter registrerade vid Lunds universitet, Uppsala universitet och Stockholms universitet. Det totala antalet utresande utbytesstudenter utgjorde 2 procent av samtliga studenter, exklusive inresande studenter, och andelen har varit oförändrad under de senaste läsåren. Högst andel utresande utbytesstudenter av samtliga studenter vid lärosätet hade Handelshögskolan i Stockholm (se tabell 23). För mer information om antalet utresande utbytesstudenter per lärosäte, se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Vanligt att utresande freemover-studenter läste företagsekonomi, handel och administration

Nu redogörs för utresande freemover-studenter, alltså de som fått studiemedel för studier utomlands och som inte studerat inom ramen för ett utbytesprogram.

Jämfört med föregående läsår minskade antalet utresande freemover-studenter på de flesta studieinriktningar. Antalet studenter ökade dock på inriktningarna pedagogik och lärarutbildning, naturvetenskap, teknik och data samt tjänster.

Den vanligaste studieinriktningen för utresande freemover-studenter var samhällsvetenskap, juridik, handel och administration, följt av humaniora och konst och därefter hälso- och sjukvård samt social omsorg (se figur 53). Sammantaget studerade mer än två tredjedelar av alla utresande freemover-studenter på någon av dessa inriktningar. På en mer detaljerad ämnesnivå var den vanligaste inriktningen företagsekonomi, handel och administration, följt av hälso- och sjukvård och därefter konst och media.

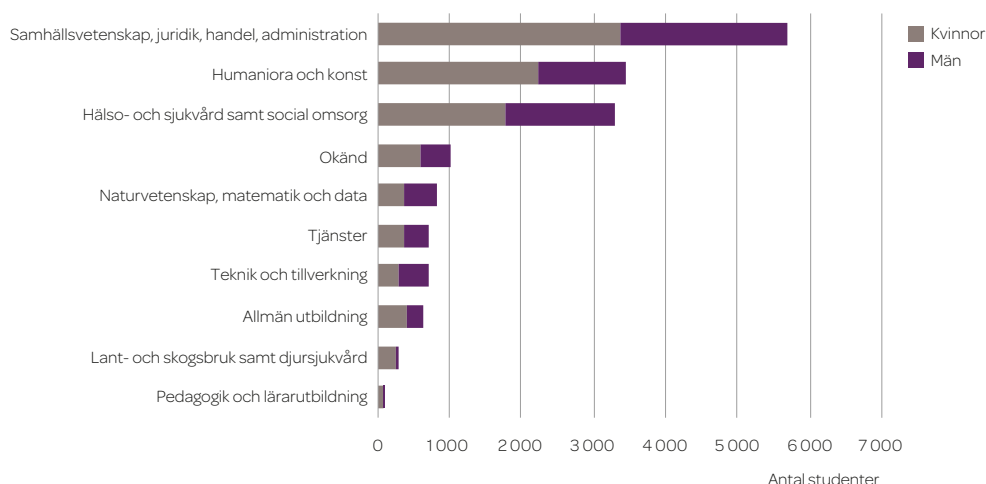
Antalet svenska läkarstudenter utomlands fortsätter att minska

Många utresande freemover-studenter väljer utbildningar utomlands som har förhållandevis högt söktryck i Sverige. Tre exempel på sådana utbildningar är läkarprogrammet, tandläkarprogrammet och veterinärprogrammet. Enligt uppgifter från CSN var det färre studenter

Tabell 23. Antal utresande utbytesstudenter och andel utresande utbytesstudenter av samtliga studenter (exklusive inresande studenter) totalt samt uppdelat på kön, för de lärosäten som hade minst 200 utresande utbytesstudenter läsåret 2017/18. Sorterat efter högst andel av samtliga studenter vid respektive lärosäte. Antalen är avrundade till närmaste tiotal.

Universitet/högskola	Antal utresande utbytesstudenter per lärosäte		Andel utresande utbytesstudenter av samtliga studenter vid respektive lärosäte	
	Totalt	Andel kvinnor/män (%)	Totalt (%)	Kvinnor/Män (%)
Totalt	7 420	57/43	2	2/2
Handelshögskolan i Stockholm	240	42/58	18	17/19
Stiftelsen Högskolan i Jönköping	540	58/42	6	5/7
Kungl. Tekniska högskolan	600	41/59	5	6/4
Lunds universitet	1140	58/42	4	4/4
Chalmers tekniska högskola	280	40/60	3	4/3
Uppsala universitet	840	60/40	2	2/2
Stockholms universitet	700	66/34	2	2/2
Linköpings universitet	420	58/42	2	2/2
Göteborgs universitet	560	61/39	2	1/2
Linnéuniversitetet	300	61/39	1	1/1
Umeå universitet	300	57/43	1	1/1

Figur 53. Antal utresande freemover-studenter efter studieinriktning läsåret 2017/18.

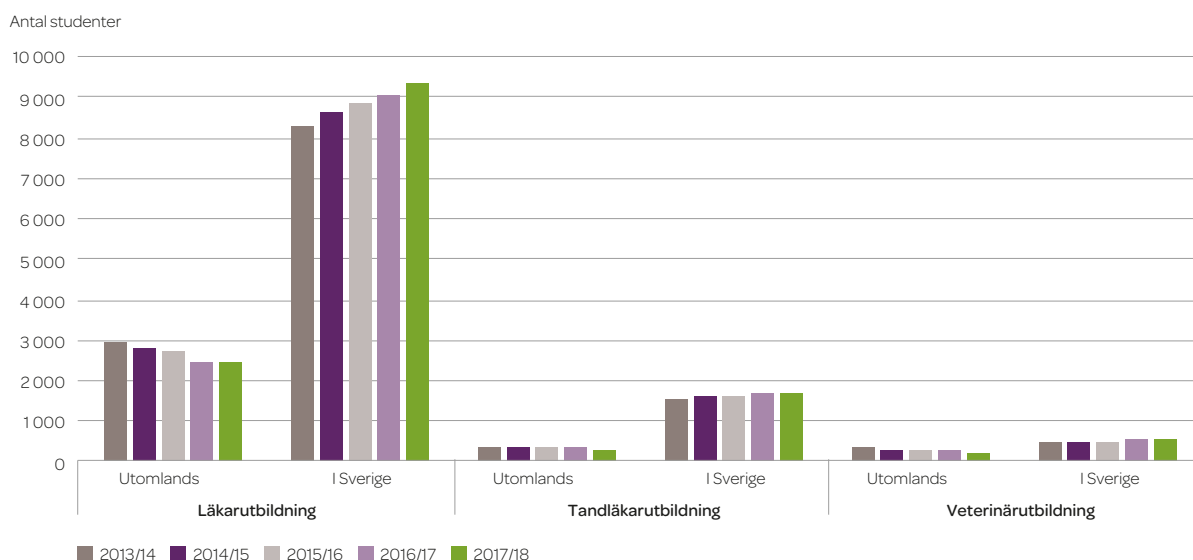


som fick studiemedel för någon av dessa tre utbildningar utomlands läsåret 2017/18 än föregående läsår. Antalet studerande på läkarutbildningar utomlands har minskat under de senaste fem läsåren (se figur 54). Minskningen kan bland annat bero på utbyggnaden av den svenska läkarutbildningen. Totalt studerade 2 480 svenska studenter till läkare utomlands med studiemedel läsåret 2017/18, enligt CSN. Detta kan jämföras med 9 330 läkarstudenter i Sverige samma läsår, och antalet studenter på

den svenska läkarutbildningen har ökat under de senaste fem läsåren. Av de svenska studenter som studerade till läkare utomlands läsåret 2017/18 studerade de flesta i Polen.

Enligt CSN hade 300 studenter studiemedel för studier till tandläkare utomlands läsåret 2017/18. Som jämförelse var det 1 700 som studerade till tandläkare i Sverige. Det var 240 studenter som hade studiemedel för studier till veterinär utomlands det läsåret, jämfört med 540 veterinärstudenter i Sverige samma läsår.

Figur 54. Antal svenska studenter med studiemedel för utlandsstudier på läkarutbildning, tandläkarutbildning och veterinärutbildning samt antal registrerade studenter i Sverige på motsvarande utbildningsprogram, läsåren 2013/14–2017/18.



Minskad andel av de examinerade har studerat utomlands

Nu övergår vi till att beskriva utlandsstudier bland de som examineras i Sverige. EU:s ministerråd beslutade 2011 om målet att till år 2020 ska 20 procent av alla som tar examen på eftergymnasial nivå inom EU-området ha studerat utomlands någon del av sin utbildning. Läsåret 2017/18 tog 59 130 personer examen på grundnivå och avancerad nivå i Sverige. Av dessa hade 14 procent, exklusive inresande studenter, studerat utomlands under någon av de senaste tolv terminerna, vilket är en minskning med 1 procentenhet jämfört med föregående läsår.

Det är stor skillnad på hur många som har studerat utomlands beroende på vilken examen studenterna har tagit (se tabell 24). Bland de examina där det var en hög andel examinerade

med utlandsstudier fanns läsåret 2017/18, liksom föregående läsår, civilekonomexamen (45 procent), masterexamen i samhällsvetenskap, juridik, handel och administration (42 procent) och juristexamen (37 procent). Andelen minskade något jämfört med föregående läsår för civilekonomexamen och juristexamen och var oförändrad för masterexamen i samhällsvetenskap, juridik, handel och administration.

Några examina från stora utbildningsprogram där det var en låg andel examinerade läsåret 2017/18 med utlandsstudier var högskoleingenjörsexamen (8 procent), sjuksköterskeexamen (4 procent) och förskollärarexamen (1 procent). Andelen för högskoleingenjörsexamen minskade jämfört med föregående läsår och var oförändrad för de två sistnämnda examina.

Tabell 24. Antal examinerade och andel (procent) som studerat utomlands under studietiden på ett urval av program läsåret 2017/18 samt motsvarande andel för de som examinerades läsåret 2016/17, uppdelat på kön. Sorterat efter högst andel som studerat utomlands. Antalen är avrundade till närmaste tiotal.

Examen	Antal examinerade		Andel som studerat utomlands 2016/17 (%)		Andel som studerat utomlands 2017/18 (%)	
	Totalt	Andel kvinnor/män (%)	Totalt	Kvinnor/Män	Totalt	Kvinnor/Män
Totalt	59 130	66/34	15	13/17	14	13/17
Civilekonomexamen	940	57/43	48	48/48	45	46/43
Masterexamen samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	1 840	60/40	42	40/45	42	40/44
Juristexamen	1 520	62/38	41	45/34	37	38/36
Civilingenjörsexamen	3 960	33/67	34	38/31	34	43/30
Kandidatexamen naturvetenskap, matematik och data	2 730	43/57	12	15/10	12	16/10
Högskoleingenjörsexamen	2 350	31/69	10	16/8	8	13/6
Sjuksköterskeexamen	4 280	86/14	4	4/4	4	4/3
Förskollärarexamen	2 650	94/6	1	1/0	1	1/0

INTERNATIONALISERINGSUTREDNINGENS SLUTBETÄNKANDE

Regeringen tillsatte 2017 en utredning (U 2017:02) med syfte att öka internationaliseringen av universitet och högskolor. Utredningen lämnade ett delbetänkande i januari 2018 där man bland annat föreslog en nationell strategi för internationalisering av högskolornas utbildning och forskning.

I utredningens slutbetänkande (*Ökad attraktionskraft för kunskapsnationen Sverige*, SOU 2018:78) som lämnades i oktober 2018 ges en mängd olika förslag för att stärka Sverige som kunskapsnation och studiedestination. Ett förslag är att fem myndigheter (däribland UKÄ) bildar en plattform för internationalisering som samordnar nationella frågor kopplade till internationalisering av högre utbildning, forskning och forskningsnära innovation samt bedriver omvärldsbevakning och omvärldsanalys. Utredningen föreslår även en utökad utlandsorganisation för högre utbildning och forskning

samt ökade resurser till marknadsföring och studentrekrytering.

Därutöver föreslås ett flertal åtgärder för att underlätta för inresande studenter från länder utanför EU/EES att studera i Sverige, bland annat hur handläggningstider kan förkortas och hantering av uppehållstillstånd för studier förenklas. Gällande studieavgifter föreslår utredningen bland annat att lärosätena tydligt ska redovisa för sökande och studenter vad som ingår i avgiften och att studieavgiftsförordningen ändras för att precisera vad som gäller vid återbetalning av studieavgifter. Utredningen föreslår även ökade statliga medel till stipendier för inresande studenter. Dessutom rekommenderar utredningen lärosätena att genomföra ett antal åtgärder för att stärka studentinflytandet för inresande studenter samt att utbytesstudenter får förtydligad status som studenter enligt högskolelagen och högskoleförordningen.

Tabell 25. Lärosätesspecifika uppgifter för internationell studentmobilitet.

	Samtliga nya inresande studenter läsåret 2017/18			varav nya inresande utbytesstudenter	
	Antal	Andel kvinnor/män (%)	Andel av nybörjare (%)	Antal	Andel kvinnor/män (%)
Universitet					
Uppsala universitet	2 318	58/42	31	1 254	61/39
Lunds universitet	3 266	57/43	41	1 734	57/43
Göteborgs universitet	1 638	66/34	24	969	67/33
Stockholms universitet	1 923	60/40	25	1 193	62/38
Umeå universitet	1 133	59/41	26	736	64/36
Linköpings universitet	1 563	49/51	32	894	45/55
Karolinska institutet	469	65/35	36	253	66/34
Kungl. Tekniska högskolan	2 235	33/67	55	927	34/66
Chalmers tekniska högskola (enskild)	1 074	30/70	42	573	32/68
Luleå tekniska universitet	514	30/70	22	300	30/70
Handelshögskolan i Stockholm (enskild)	372	45/55	60	206	46/54
Sveriges lantbruksuniversitet	356	59/41	37	200	61/39
Karlstads universitet	334	51/49	14	231	58/42
Linnéuniversitetet	1 216	56/44	26	569	59/41
Örebro universitet	303	61/39	12	240	61/39
Mittuniversitetet	258	53/47	13	213	56/44
Malmö universitet	731	71/29	22	300	72/38
Högskolor					
Blekinge tekniska högskola	254	30/70	26	80	26/74
Försvarshögskolan	10	50/50	8	7	-
Gymnastik- och idrottshögskolan	10	70/30	6	-	-
Högskolan i Borås	254	65/35	14	178	67/33
Högskolan Dalarna	450	60/40	21	260	65/35
Högskolan i Gävle	248	50/50	14	145	55/45
Högskolan i Halmstad	497	45/55	23	226	57/43
Högskolan Kristianstad	244	63/37	15	169	72/28
Högskolan i Skövde	207	52/48	17	131	55/45
Högskolan Väst	245	50/50	13	171	61/39
Mälardalens högskola	296	40/60	13	171	41/59
Stiftelsen Högskolan i Jönköping (enskild)	1 299	50/50	42	640	58/42
Södertörns högskola	196	69/31	10	147	69/31
Konstnärliga högskolor					
Beckmans Designhögskola (enskild)	-	-	-	-	-
Konstfack	58	67/33	43	27	74/26
Kungl. Konsthögskolan	47	60/40	72	11	45/55
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	205	65/35	70	32	53/47
Stockholms konstnärliga högskola	73	60/40	57	17	71/39
Övriga enskilda utbildningsanordnare					
Akademi för Ledarskap och Teologi	-	-	-	-	-
Enskilda Högskolan, Stockholm	5	-	9	-	-
Ericastiftelsen	-	-	-	-	-
Ersta Sköndal Bräcke högskola	5	-	2	5	-
Evidens AB	-	-	-	-	-
Gammelkroppa skogsskola	-	-	-	-	-
Johannelunds teologiska högskola	-	-	-	-	-
Newmaninstitutet	9	67/33	39	-	-
Röda Korsets Högskola	28	61/39	14	24	54/46
Skandinavians akademi för psykoterapiutveckling	-	-	-	-	-
Sophiahemmet Högskola	14	79/21	10	12	75/25
Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut	-	-	-	-	-
Svenska institutet för kognitiv psykoterapi	-	-	-	-	-
Totalt	24 179	53/47	28	13 238	56/44

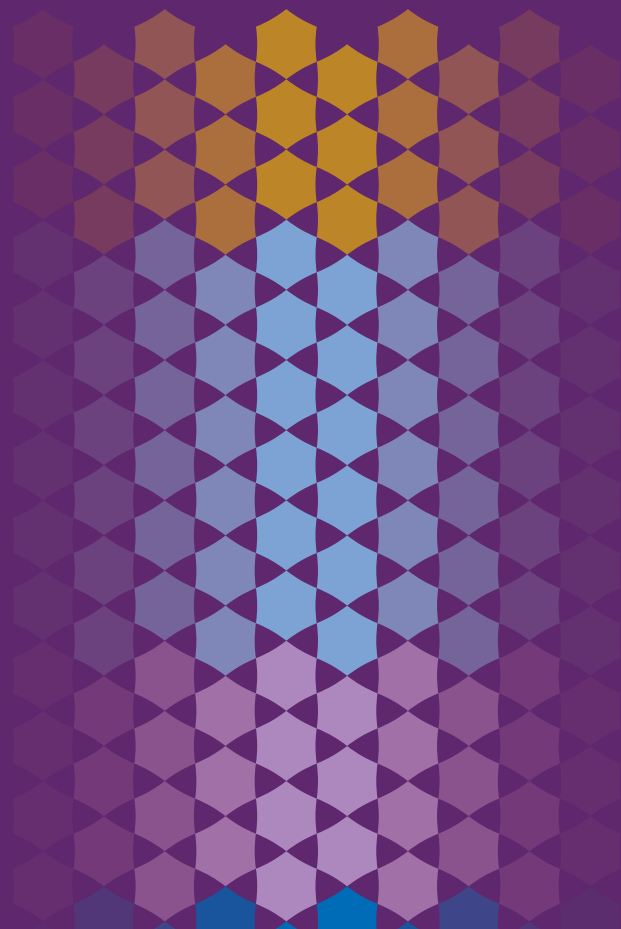
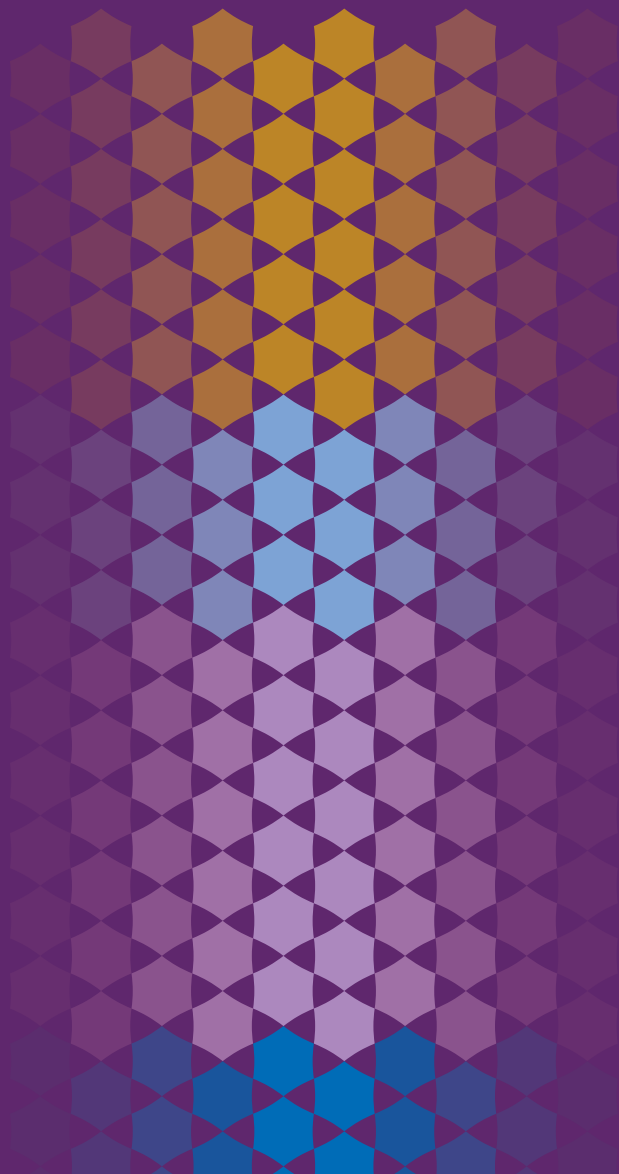
varav nya inresande freemover-studenter		Betalande studenter höstterminen 2018		varav med stipendium		varav med stipendium för hela studieavgiften	
Antal	Andel kvinnor/män (%)	Antal	Andel kvinnor/män (%)	Antal	Andel kvinnor/män (%)	Antal	Andel kvinnor/män (%)
1064	54/46	833	48/52	203	55/45	203	55/45
1532	57/43	947	56/44	319	58/42	173	59/41
669	66/34	371	55/45	138	54/46	129	57/43
730	58/42	242	56/44	57	60/40	57	60/40
397	51/49	174	51/49	93	51/49	78	50/50
669	54/46	308	25/75	44	39/61	16	50/50
216	64/36	146	62/38	45	60/40	40	63/37
1308	32/68	906	30/70	131	41/59	131	41/59
501	28/72	600	25/75	210	36/64	68	40/60
214	30/70	39	23/77	8	13/87	8	13/87
166	43/57	108	65/35	42	81/19	17	76/24
156	56/44	104	47/53	-	-	-	-
103	35/65	43	26/74	-	-	-	-
647	53/47	568	42/58	82	71/29	37	73/27
63	63/37	45	40/60	14	50/50	14	50/50
45	36/64	19	16/84	-	-	-	-
431	71/29	109	61/39	11	64/36	7	57/43
174	31/69	314	24/76	45	73/27	8	50/50
-	-	-	-	-	-	-	-
7	-	-	-	-	-	-	-
76	59/41	41	41/59	8	50/50	-	-
190	54/46	118	25/75	24	25/75	-	-
103	42/58	79	29/71	21	19/81	6	17/83
271	35/65	260	31/69	15	33/67	-	-
75	41/59	45	31/69	7	57/43	-	-
76	46/54	79	52/48	21	71/29	5	40/60
74	26/74	109	17/83	8	38/62	8	38/62
125	38/62	49	27/73	8	25/75	8	25/75
659	42/58	601	42/58	118	47/53	-	-
49	69/31	31	48/52	5	40/60	5	40/60
-	-	-	-	-	-	-	-
31	61/39	14	71/29	-	-	-	-
36	64/36	-	-	-	-	-	-
173	67/33	-	-	-	-	-	-
56	57/43	5	20/80	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-
10941	50/50	7313	41/59	1698	51/49	1043	53/47



Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

UTBILDNING OCH ARBETSMARKNAD

Kompetensförsörjning diskuteras alltmer och är en viktig fråga inför framtiden, bland annat finns det många yrken inom vård och skola där det råder brist på arbetskraft. Universitet och högskolor beslutar i stort om vilka utbildningar som ingår i utbudet. Dessa beslut ska baseras på studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov.



EN VÄL FUNGERANDE arbetsmarknad är en förutsättning för ett lands utveckling. Tillgången och efterfrågan på arbetskraft ska då vara i balans. Med andra ord kännetecknas en väl fungerande arbetsmarknad av låg arbetslöshet och att arbetsgivares behov av kompetens uppfylls. Detta kapitel innehåller tre exempel på hur kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad fungerar på den svenska arbetsmarknaden.

Kapitlet börjar med en genomgång av etableringen på arbetsmarknaden för examinerade på grundnivå och avancerad nivå. Det är både yrkesprogram och generella program som avses och etableringen visar i vilken utsträckning det finns en efterfrågan på de examinerades kvalifikationer.

Därefter presenteras uppgifter om etableringen för de personer med utländska examina som genomgått en kompletterande utbildning.

Slutligen beskrivs UKÄ:s och Socialstyrelsens gemensamma regeringsuppdrag som handlar om kompetensförsörjningen inom hälso- och sjukvården. I avsnittet presenteras de flödesbeskrivningar som tagits fram i uppdraget.

Etablering efter examen på grundnivå och avancerad nivå

Ett sätt att undersöka kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad är att se hur personer med olika examina från högskolan etablerar sig på arbetsmarknaden. I detta avsnitt redovisas etableringen för studenter 1–1,5 år efter avlagda examina på grundnivå och avancerad nivå under läsåren 2012/13–2014/15. Uppgifterna är hämtade från rapporten *Etablering på arbetsmarknaden för examinerade på grundnivå och avancerad nivå läsåren 2012/13–2014/15*, UKÄ.

Uppgifter om etableringen för de som avlagt en doktorsexamen finns att läsa i rapporten *Doktorsexaminerades etablering på arbetsmarknaden*, Rapport 2018:1, UKÄ.

VEM RÄKNAS SOM ETABLERAD?

För att definieras som etablerad på arbetsmarknaden krävs att individen uppfyller följande kriterier:

- Personen är sysselsatt i november månad det aktuella uppföljningsåret enligt den definition som SCB använder i sysselsättningsregistret.
- Den sammanräknade arbetsinkomsten under året ska överstiga 230 200 kronor (år 2016).
- Det ska inte finnas några händelser som indikerar perioder av arbetslöshet (på heltid eller deltid) eller att personen varit föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Den definition av etablerad som används här är på många sätt snäv. Det är flera villkor som måste vara uppfyllda under uppföljningsåret för att en person ska räknas som etablerad, och definitionen avser personer som har en god ställning på arbetsmarknaden. Individer som tillhör gruppen etablerade har med andra ord haft en förhållandevis smidig övergång från utbildning till arbetslivet.

Populationen delas in i fyra kategorier utifrån hur stark ställning de har på arbetsmarknaden (se figur 55).

Figur 55. Arbetsmarknadsställning.

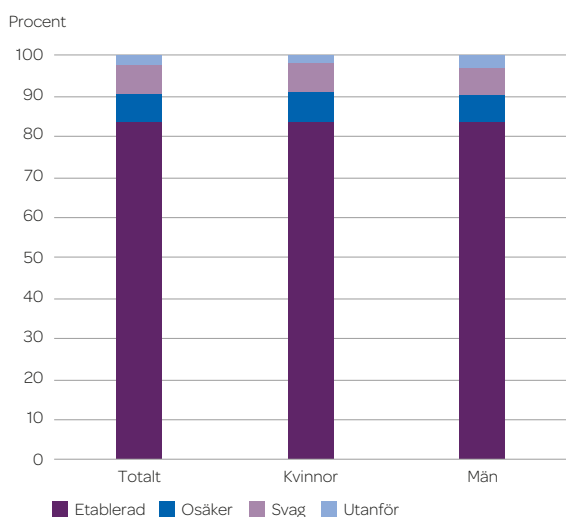


För att se hur väl måttet beskriver en god arbetsmarknadsställning har ett känslighetstest av etableringsmålet genomförts. Testet visar vad som händer när de olika gränserna ändras, till exempel hur etableringsgraden förändras om en arbetslöshet på 90 dagar tillåts eller om nivån på arbetsinkomst sänks till 100 000 kronor. Resultatet visar att andelen etablerade endast ökar marginellt, med några få procentenheter, med de förändrade gränserna. Det enda som ger en stor förändring i andelen etablerade är om inkomstkravet höjs kraftigt. Till exempel så leder ett inkomstkrav på minst 400 000 kronor till att etableringen minskar från 84 procent till 27 procent.

En majoritet var etablerad

Av dem som tog ut en examen på grundnivå eller avancerad nivå under läsåret 2014/15 var 84 procent av både kvinnor och män etablerade efter 1–1,5 år, det vill säga hade en god ställning på arbetsmarknaden (se figur 56). Detta innebar en ökad etableringsgrad jämfört med de examinerade läsåret 2012/13 (80 procent för både kvinnor och män) och läsåret 2013/14 (82 procent för både kvinnor och män). Osäker ställning på arbetsmarknaden hade 7 procent av både kvinnor och män som examinerades läsåret 2014/15, vilket innebar en relativt låg arbetsinkomst eller förekomst av arbetslöshet under året. Ytterligare 7 procent av både kvinnor och män hade en svag ställning på arbetsmarknaden, vilket innebar att de hade mycket låg arbetsinkomst samt förekomst av heltidsarbetslöshet under en stor del av året. Slutligen stod 2 procent utanför arbetsmarknaden, det vill säga att de helt saknade arbetsinkomst. Hur svårt det är för olika examensgrupper att etablera sig på arbetsmarknaden kan uttryckas som andelen examinerade i grupperna svag och utanför, av det totala antalet i populationen. Om dessa två grupper slås samman ser vi att 9 procent av kvinnorna och 10 procent av männen av de som examinerades läsåret 2014/15 har haft svårt att etablera sig på arbetsmarknaden 1–1,5 år efter examen. Detta var en minskning jämfört med de examinerade läsåren 2012/13 och 2013/14.

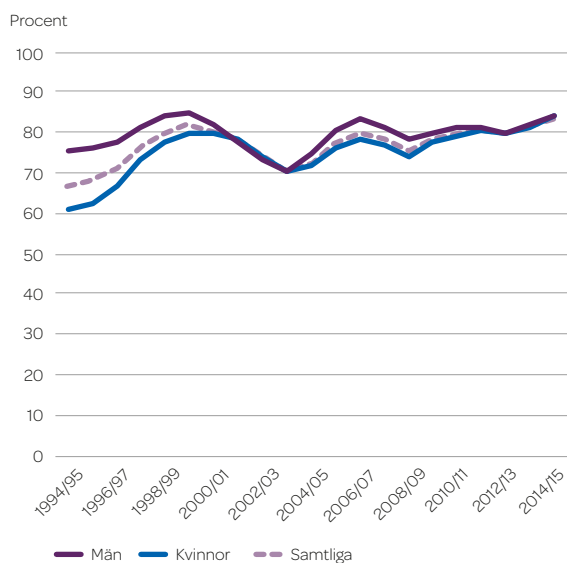
Figur 56. Arbetsmarknadsställning 1–1,5 år efter examen för personer som examinerades på grundnivå och avancerad nivå läsåret 2014/15.



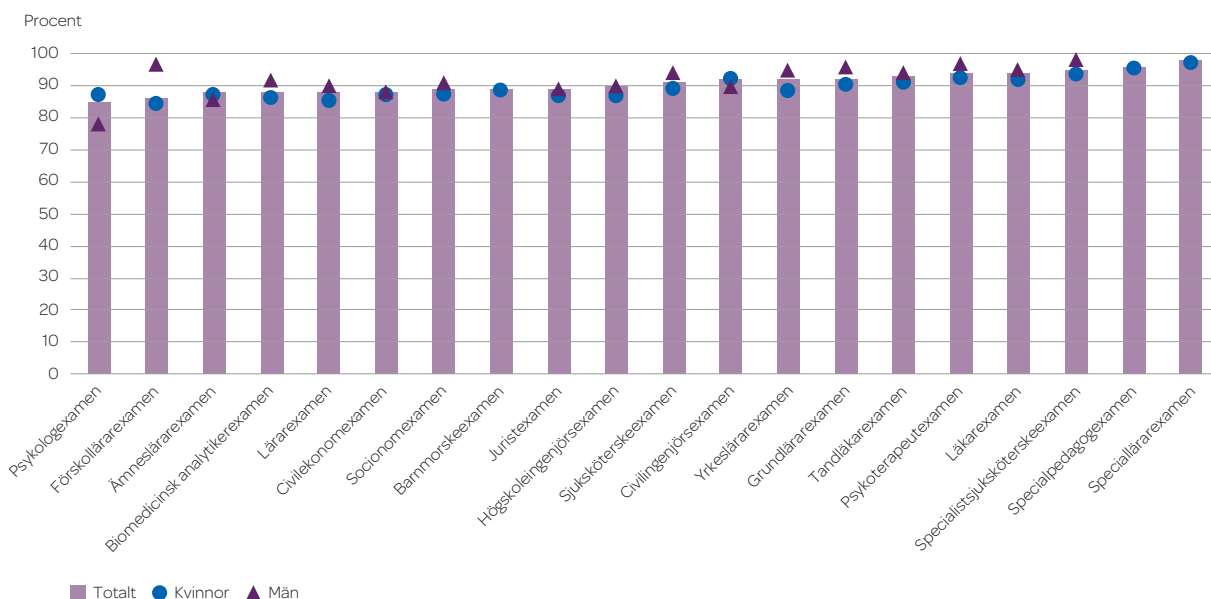
Skillnaden mellan examensårgångar i etablering

Vid vilken tidpunkt en examinerad kommer ut på arbetsmarknaden kan ha betydelse för möjligheten att bli etablerad. En jämförelse mellan examensårgångar, det vill säga vilket år examen togs ut, visar att det fanns skillnader i etableringen. Högst etablering 1–1,5 år efter examen, 84 procent, var det för examinerade läsåret 2014/15. Lägst etablering, 67 procent, var det för examinerade läsåret 1994/95 (se figur 57). Resultaten visar även att skillnaden mellan könen avseende etableringsgrad har minskat över tiden. Kvinnor hade under de flesta åren lägre etableringsgrad än män. Till exempel var skillnaden 14 procentenheter för de examinerade läsåret 1994/95 medan etableringsgraden var lika för män och kvinnor som examinerades läsåren 2012/13–2014/15. Det aktuella konjunkturläget har naturligtvis stor betydelse för hur det går för examinerade att etablera sig på arbetsmarknaden. Förändringar i konjunkturen, liksom besparingar i eller utbyggnader av den offentliga sektorn, kan leda till att det på kort sikt blir lättare eller svårare att etablera sig. Det råder även skillnader i etablering baserad på vilka huvudinriktningar och ämnesområden som de examinerade har tagit ut sin examen i. Brist på arbetskraft inom specifika områden kan naturligtvis också leda till en högre etableringsgrad för de examinerade.

Figur 57. Etablering (procent) 1–1,5 år efter examen för kvinnor och män examinerade läsåren 1994/95–2014/15.



Figur 58. Etableringsgrad (procent) för de yrkesexamina med flest examinerade i baspopulationen, läsåret 2014/15. För personer med specialpedagogexamen och speciallärarexamen var antalet män för få för att redovisas och det var inga män som avlade barnmorskeexamen.



Högst etableringsgrad för yrkesexaminerade

Etableringen på arbetsmarknaden förbättrades både för personer som avlagt yrkesexamina och generella eller konstnärliga examina under läsåren 2012/13–2014/15. Dock hade personer med yrkesexamina högre etableringsgrad, i genomsnitt 90 procent för läsåret 2014/15. För både kvinnor och män var den högsta etableringsgraden inom hälso- och sjukvård samt social omsorg. Personer som tog en speciallärarexamen hade den högsta etableringsgraden, 98 procent, för examinerade läsåret 2014/15, följt av personer med specialpedagogexamen med 96 procent. Figur 58 illustrerar etableringsgraden för yrkesprogrammen med flest examinerade för läsåret 2014/15.

För generella examina (högskoleexamen, kandidatexamen, magisterexamen och masterexamen) var etableringsgraden för kvinnor och män 77 procent för examinerade läsåret 2014/15. Vid en uppdelning av generella examina i olika inriktningar varierade etableringsgraden. Kvinnor hade den högsta etableringsgraden inom hälso- och sjukvård samt social omsorg medan mäns högsta etableringsgrad fanns inom pedagogik och lärarutbildning (se tabell 26). Merparten av generella examina fanns inom samhällsvetenskap, juridik, handel och

administration. Etableringsgraden för både kvinnor och män inom detta område blev 79 procent för examinerade läsåret 2014/15. Skillnaden i etableringsgrad mellan kvinnor och män inom lant- och skogsbruk samt djursjukvård (84 procent för kvinnor och 54 procent för män) kan bero på att kvinnor och män i stor utsträckning examinerats från olika utbildningar inom den inriktningen.

Tabell 26. Etablering (procent) 1–1,5 år efter examen för personer som avlagt en generell examen per huvudinriktning, läsåret 2014/15.

Huvudinriktning	Etableringsgrad (%)		
	Kvinnor	Män	Totalt
Pedagogik och lärarutbildning	83	85	83
Humaniora och konst	60	55	58
Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	79	79	79
Naturvetenskap, matematik och data	69	75	72
Teknik och tillverkning	77	82	80
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	84	54	74
Hälso- och sjukvård samt social omsorg	85	82	85
Tjänster	73	79	75

För generella examina var etableringsgraden något högre för personer med examina på avancerad nivå (magisterexamen och masterexamen) än på grundnivå (högskoleexamen och kandidatexamen). För personer som avlagt examina på avancerad nivå läsåret 2014/15 var etableringsgraden 78 procent, vilket var 2 procentenheter högre än etableringsgraden för dem med examina på grundnivå.

Etableringsgraden var den lägsta för examinerade med konstnärliga examina. För examinerade läsåret 2014/15 var etableringsgraden i genomsnitt 42 procent, 39 procent för kvinnor och 44 procent för män. Detta var dock något högre jämfört med etableringsgraden för examinerade läsåren tidigare.

Högre etablering för examinerade med svensk bakgrund

Etableringsgraden ökade för både personer med utländsk bakgrund (utrikes födda eller födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar) och de med svensk bakgrund som avlagt examen läsåren 2012/13–2014/15. Generellt hade personer med svensk bakgrund högre etableringsgrad än de med utländsk bakgrund, men skillnaden minskade från 10 procentenheter till 8 procentenheter för examinerade läsåret 2014/15 jämfört med läsåret 2012/13. För de examinerade läsåret 2014/15 var etableringsgraden för de med utländsk bakgrund 78 procent och för de med svensk bakgrund 85 procent.

Etableringsgraden skiljer sig för personer med utländsk bakgrund beroende på om de är utrikes födda eller om de är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar (se tabell 27). För inrikes födda med utländska föräldrar var etableringsgraden 81 procent för examinerade läsåret

2014/15, vilket var 5 procentenheter högre än etableringsgraden för utrikes födda. Skillnaden var större för män än för kvinnor, 7 procentenheter i jämförelse med 3 procentenheter.

Kombinatörer vanligast bland dem med konstnärliga examina

Det finns olika indelningar för att beskriva var på arbetsmarknaden en person som klassificeras som etablerad finns. Yrkesställning är en sådan indelning och den används för att redovisa vilka som är anställda, företagare och kombinatörer. En kombinatör är en individ som har inkomster både som anställd och som företagare även om den huvudsakliga inkomsten kommer från en anställning. En minoritet, 8 procent, var kombinatörer av dem som examinerades läsåret 2014/15. Drygt 90 procent var anställda medan 1 procent var egen företagare. Bland männen var det en något högre andel kombinatörer än bland kvinnorna, 10 respektive 6 procent. En uppdelning på examenstyper visar att det bland de som läst inom ett konstnärligt program fanns höga andelar kombinatörer, 47 procent av männen och 34 procent av kvinnorna.

Etablering efter kompletterande utbildning – personer med utländsk utbildning

Ett sätt att öka tillgången på personal där det finns brist är att ta vara på personer som har en utländsk examen.

UKÄ har på regeringens uppdrag följt upp etableringen på arbetsmarknaden för personer

Tabell 27. Antal och andel etablerade 1–1,5 år efter examen för examinerade läsåret 2014/15 med utländsk bakgrund eller svensk bakgrund.

Bakgrund	Kvinnor		Män		Totalt	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Utländsk bakgrund	4 890	79	2 590	76	7 480	78
varav						
Utrikes födda	3 460	78	1 840	74	5 300	76
Inrikes födda med två utländska föräldrar	1 430	81	750	81	2 180	81
Svensk bakgrund	25 040	85	12 960	85	38 000	85

med utländsk utbildning som har genomgått kompletterande utbildningar i Sverige. Uppdraget har redovisats i rapporten *Etablering efter kompletterande utbildning – personer med utländsk utbildning*, Rapport 2019:3, UKÄ.

Regeringen har gett ett antal universitet och högskolor i uppdrag att anordna kompletterande utbildningar för personer med utländska utbildningar. Syftet är att underlätta för personer med utländsk utbildning att få arbete inom sitt yrke på den svenska arbetsmarknaden. De utbildningar som ingick i uppföljningen är:

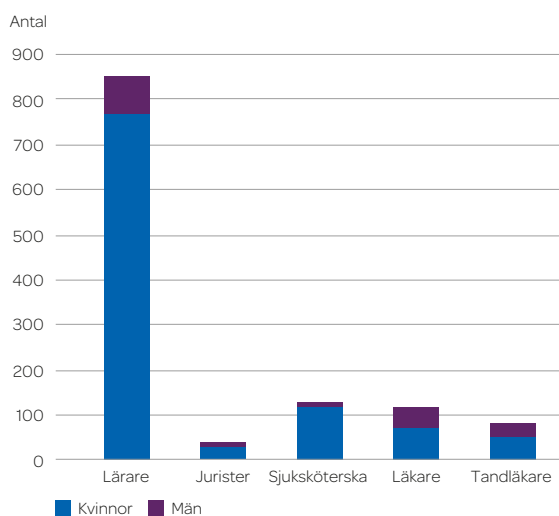
- lärare
- jurister
- sjuksköterskor
- läkare
- tandläkare

Avsikten är att studenterna ska kunna komplettera den utbildning de har, inte att de ska läsa in ytterligare en hel högskoleutbildning i Sverige. Det är bara för vissa specifika yrkesgrupper som kompletterande utbildningar anordnas. Under de senaste åren har utbudet av kompletterande utbildningar utökats, och numera finns det till exempel även kompletterande utbildningar för arkitekter, barnmorskor och civilingenjörer. Den satsningen har dock inte pågått tillräckligt länge för att den ska vara möjlig att följa upp.

En majoritet var kvinnor

Enligt UKÄ:s bedömning var det cirka 1 200 registrerade studenter som fullföljde en kompletterande utbildning mellan höstterminen 2012 och vårterminen 2015 i de aktuella utbildningarna (se figur 59). Eftersom det saknas uppgifter om vilka studenter som har fullföljt de kompletterande utbildningarna har en kombination av uppgifter använts för att definiera populationen. Av dem som räknades till gruppen fullföljd utbildning var det 60 procent som avlagt examen, 37 procent hade klarat alla poäng på kurserna och 3 procent hade erhållit legitimation. Eftersom det tar en viss tid att få utfärdad en legitimation kan naturligtvis en högre andel ha erhållit legitimation i ett senare skede.

Figur 59. Antal studenter som har fullföljt en kompletterande utbildning ht 2012–vt 2015.



Av de som fullföljde utbildningen var det cirka 250 personer som antingen fortsatte att studera eller flyttade utomlands. Kvar i undersökningspopulationen blev då cirka 1 000 personer. En majoritet var kvinnor, cirka 80 procent i jämförelse med cirka 20 procent män. Lärarstudenterna dominerade och utgjorde omkring två tredjedelar av studenterna.

Stockholms universitet var störst

Det var sju lärosäten som gav kompletterande utbildningar för de aktuella utbildningarna, och Stockholms universitet var störst med drygt 580 studenter som fullföljde utbildningen, de flesta inom den kompletterande lärarutbildningen. Därefter kom Göteborgs universitet med nästan 220, varav drygt 80 var lärarstudenter. Karolinska Institutet hade omkring 160 studenter inom utbildningar inom hälso- och sjukvård och Malmö universitet hade omkring 120 studenter som fullföljde lärarutbildningen. Utbildningar till läkare och lärare gavs av Linköpings universitet och där fanns 30 respektive 60 studenter som fullföljde respektive utbildning. Umeå universitet och Örebro universitet hade omkring 15 respektive 25 lärarstudenter vardera.

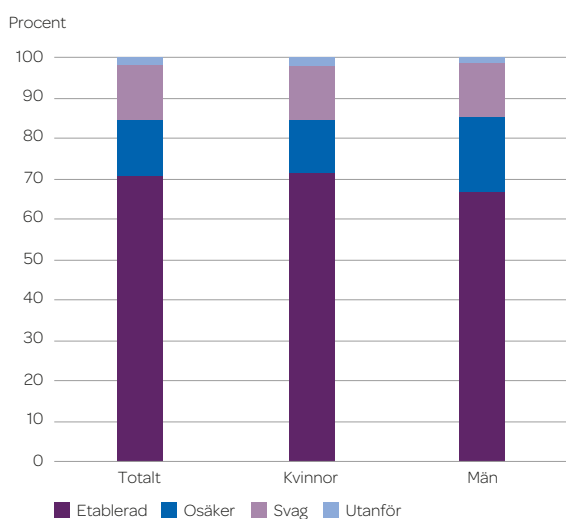
Om antalet studenter som fullföljde en kompletterande utbildning mellan höstterminen 2012 och vårterminen 2015 jämförs med antalet examinerade på de ordinarie

utbildningarna i Sverige under samma tid utgör de små andelar. Den största andelen fanns bland tandläkare och uppgick till 11 procent av alla examinerade tandläkare. För jurister och sjuksköterskor var det bara 1 procent av det totala antalet examinerade.

Kvinnor hade högre etablering

Av dem som fullföljde en kompletterande utbildning mellan höstterminen 2012 och vårterminen 2015 i de aktuella utbildningarna var 70 procent etablerade efter ett år, det vill säga hade en god ställning på arbetsmarknaden. Vidare hade 14 procent en osäker ställning, vilket innebar en relativt låg arbetsinkomst eller förekomst av arbetslöshet under året. Lika stor andel (14 procent) hade en svag ställning på arbetsmarknaden, det vill säga mycket låg arbetsinkomst och förekomst av arbetslöshet under året. Totalt 2 procent stod utanför arbetsmarknaden, vilket innebar att de helt saknade arbetsinkomst (se figur 60).

Figur 60. Arbetsmarknadsställning ett år efter fullföljd kompletterande utbildning ht 2012–vt 2015.

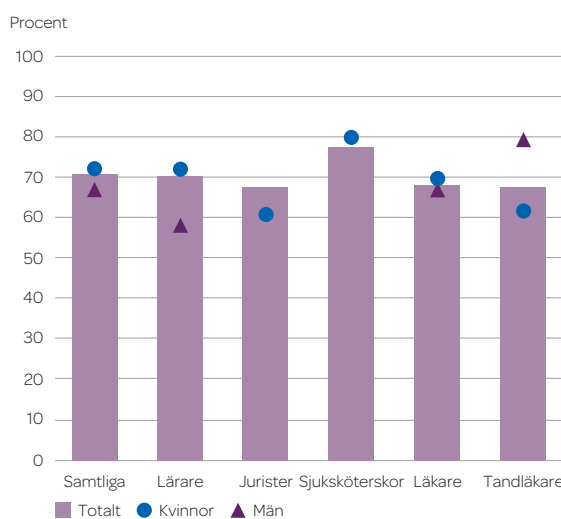


Andelen etablerade ökade väsentligt med tid efter utbildning. För samtliga ökade etableringen från 70 procent till 80 procent efter två år och till 85 procent efter tre år. Ökningen var större för män än för kvinnor. Tre år efter utbildningen var andelen etablerade män 90 procent jämfört med 85 procent bland kvinnor.

Skillnader mellan utbildningarna

Etableringsgraden varierade mellan de olika kompletterande utbildningarna (se figur 61). Lärarutbildningen var den klart största av utbildningarna och där var etableringsgraden för samtliga 70 procent efter ett år. Utbildningen till jurist var den minsta och där var 68 procent etablerade på arbetsmarknaden efter ett år. Högst etableringsgrad hade de som genomgått den kompletterande sjuksköterskeutbildningen, där var etableringsgraden 79 procent efter ett år medan den var 68 procent för den kompletterande läkarutbildningen. Samma etableringsgrad (68 procent) var det för dem som fullföljt den kompletterande utbildningen till tandläkare. Det var också den enda av utbildningarna där männen hade en högre etablering än kvinnorna ett år efter fullföljd utbildning. För kvinnor var andelen etablerade 61 procent och för männen 79 procent.

Figur 61. Andel etablerade efter ett år per utbildning ht 2012–vt 2015. I de kompletterande utbildningarna till jurist och sjuksköterska var antalet män för få för att redovisas.



Längre etableringstid jämfört med alla examinerade

UKÄ och tidigare Högscoleverket har under lång tid följt upp alla som examineras i Sverige, både på grundnivå och på avancerad nivå. En jämförelse mellan de som gått en kompletterande utbildning och samtliga examinerade

från de aktuella utbildningarna visar att det var stor skillnad i etablering ett år efter utbildningen. Totalt sett var 88 procent etablerade av alla examinerade i Sverige på de aktuella utbildningarna jämfört med 70 procent av dem med en kompletterande utbildning. Efter tre år har dock skillnaden i etableringen jämnats ut.

En majoritet hade matchande yrke

Hur många av de som fullföljt en kompletterande utbildning är etablerade i ett yrke som överensstämmer med (matchar) utbildningen? För att bedöma hur många från respektive kompletterande utbildning som har ett matchande yrke jämfördes utbildningarna med de vanligast förekommande yrkena för respektive utbildning, och därefter gjordes en bedömning av matchningen. För de etablerade från kompletterande sjuksköterske- och tandläkarutbildningar var matchningen högst, 88 procent arbetade som sjuksköterskor och 87 procent som tandläkare. När det gäller den kompletterande läkarutbildningen var det 74 procent av de etablerade som arbetade som läkare, men för den gruppen saknas det yrkesuppgifter för en relativt stor andel. Av de som var etablerade efter att ha fullföljt en kompletterande lärarutbildning arbetade totalt 76 procent inom ett läraryrke. För juristerna var andelen i ett matchande yrke något lägre; här arbetade 48 procent av de som fullföljt utbildningen och var etablerade som jurister medan 22 procent arbetade inom yrkesgruppen organisationsutvecklare, utredare och HR-specialist.

Kommunal sektor vanligast

De flesta som fullföljt en utbildning inom hälso- och sjukvård eller undervisning blir anställda i kommunal sektor. Ett år efter fullföljd utbildning återfanns omkring 70 procent av de etablerade kvinnorna inom kommunal sektor och 28 procent fanns inom privat sektor. Bland männen arbetade 61 procent av de etablerade inom kommunal sektor och 29 procent inom privat sektor. Däremot var det en större andel män än kvinnor som arbetade inom statlig sektor, 10 procent i jämförelse med 1 procent. Skillnaden beror på att det var vanligare för jurister att arbeta inom statlig sektor, och i den gruppen var det fler män.

Uppdrag om samverkan kring kompetensförsörjning i hälso- och sjukvård

Socialstyrelsen och UKÄ har ett gemensamt regeringsuppdrag som handlar om hur samverkansarenor på nationell och regional nivå mellan aktörer med ansvar för kompetensförsörjningen inom hälso- och sjukvården kan utvecklas långsiktigt. I uppdraget ingår också att säkerställa en förbättrad tillgång till statistik och prognoser över det totala kompetensbehovet i hälso- och sjukvården, oavsett driftsform eller huvudman. Uppdraget ska slutrapporteras senast den 31 augusti 2019.

Statistikbaserade flödesbeskrivningar

För att komplettera den befintliga statistik som publiceras inom området har nya sätt att samla in och redovisa statistik från olika register inom myndigheternas samlade områden utarbetats. Syftet är att skapa en generell flödesmodell som kan appliceras på olika utbildningar/yrken inom hälso- och sjukvårdsområdet. Modellen ska kunna ge olika aktörer med ansvar för kompetensförsörjningen ökad kunskap om olika student-/yrkesgruppers flöden (beteenden och resultat) både under grundutbildningen och eventuellt även vidareutbildningen samt i arbetslivet. Flödesbeskrivningen omfattar olika steg från ansökan till utbildningen fram till etablering på arbetsmarknaden. I flödet kan olika mätpunkter väljas till exempel: gymnasieutbildning, tidigare högskoleexamen, antalet nybörjare, antalet registrerade, antalet examinerade, antalet som även tog ut en generell examen och etablering på arbetsmarknaden.

I figur 62 visas exempel på vad ett flöde kan innehålla.

Hittills har de här flödesbeskrivningarna gjorts för några få utbildningar, däribland fysioterapeuter/sjukgymnaster och tandhygienister.

För gruppen fysioterapeuter/sjukgymnaster blir flödet, enligt figur 62, som följer Populationen är 7 040 nybörjare under perioden 2000–2010 och könsfördelningen var 72 procent kvinnor och 28 procent män. På gymnasieskolan hade

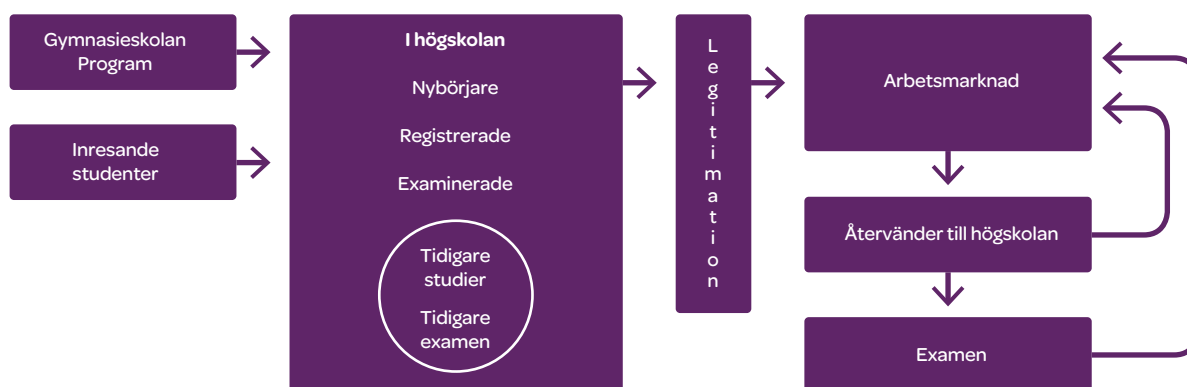
32 procent gått samhällsvetenskapsprogrammet och 28 procent hade gått på naturvetenskapsprogrammet. Av nybörjarna hade 44 procent eller 3 090 personer tidigare studerat på högskolan och 4 procent hade en tidigare examen. Av 7 040 nybörjare avlade 5 550 examen och 4 480 fick legitimation åren 2012–2017. Etableringen på arbetsmarknaden var 71 procent ett år efter examen och 75 procent tre år efter examen.

För gruppen tandhygienister blir flödet följande. Populationen är 2 620 nybörjare under perioden 2000–2010 och könsfördelningen var 93 procent kvinnor och 7 procent män. På gymnasieskolan hade 29 procent gått samhällsvetenskapsprogrammet, 16 procent

hade gått på naturvetenskapsprogrammet och 13 procent har gått omvårdnadsprogrammet. Av nybörjarna hade 23 procent tidigare studerat på högskolan och 2 procent hade en tidigare examen. Av 2 620 nybörjare avlade 2 150 personer examen och 2 130 fick legitimation åren 2012–2017. Etableringen på arbetsmarknaden var 77 procent ett år efter examen och 76 procent tre år efter examen.

Dessa flödesbeskrivningar är tänkta att ge ett bättre underlag i form av statistik och prognoser som beskriver vägen från studier till etableringen på arbetsmarknaden. Detta kan då bidra till en bättre bild över det totala kompetensbehovet inom hälso- och sjukvården.

Figur 62. En beskrivning av innehållet i ett flöde.





Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

HÖGSKOLANS PERSONAL

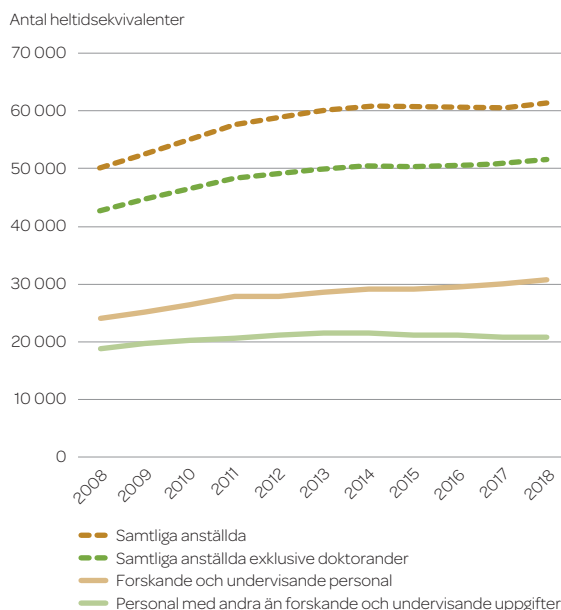
Sedan 2008 har högskolans personal ökat med 21 procent. Det är den forskande och undervisande personalen, och där framför allt lektorerna och postdoktorerna som har ökat mest över tid. Könsfördelningen på högskolans högsta ledningsposter var relativt jämn. Bland professorerna var kvinnorna dock fortsatt underrepresenterade, men andelen ökade till 29 procent 2018. Av den forskande och undervisande personalen var 29 procent tidsbegränsat anställda 2018. Av de tidsbegränsade anställningarna baseras exempelvis meriteringsanställningarna på högskolans särskilda reglering, men 44 procent var allmänna visstidsanställningar och vikariat.

ÅR 2018 var 76 180 personer anställda vid universitet och högskolor. Omräknat till heltidsekvivalenter uppgick antalet till 61 430. Högskolesektorn är därmed den enskilt största statliga sektorn sett till antalet anställda – 28 procent av alla statligt anställda arbetar vid universitet och högskolor. Omräknat till heltidsekvivalenter uppgår andelen till 25 procent. Om man exkluderar den delmängd av studerande på forskarnivå som är anställda som doktorander var antalet anställda, omräknat till heltidsekvivalenter, 51 670. Doktorander utför en stor del av forskningen och undervisningen vid svenska lärosäten, men här betraktas doktorander i huvudsak som studerande och de ingår därför inte i den följande beskrivningen av högskolans personal. För uppgifter om doktorander hänvisas i stället till kapitlet *Utbildning på forskarnivå*.

Antalet anställda ökade med 840 heltidsekvivalenter 2018 jämfört med föregående år. Jämfört med 2008 har högskolans personal ökat med 9 000 heltidsekvivalenter, vilket motsvarar 21 procent (se figur 63). Den största ökningen skedde fram till och med 2014, varefter antalet heltidsekvivalenter har legat på en relativt stabil nivå. Det är alltså först under det senaste året som en större ökning återigen skett.

Högskolans personal består i huvudsak av två personalkategorier – den forskande och undervisande personalen och personal med andra än forskande och undervisande uppgifter. Den forskande och undervisande personalen uppgick 2018 till 30 840 heltidsekvivalenter, en ökning med 780 heltidsekvivalenter jämfört

Figur 63. Antalet anställda vid universitet och högskolor 2008–2018, heltidsekvivalenter.



STATISTIKEN OM PERSONAL VID UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR

Statistiken ingår i Sveriges officiella statistik. Statistiken baseras på en datainsamling som utgår från högskolornas administrativa register och genomförs årligen. Populationen består av anställda vid statliga universitet, högskolor och enskilda utbildningsanordnare med examenstillstånd under mätmånaden oktober 2018. Anställda som var yngre än 16 år vid årets slut, helt tjänstlediga och utlandsanställda ingår inte i målpopulationen. Följande anställningsbenämningar är även exkluderade från målpopulationen: EU-stipendiat, forskare affilierad, forskarstipendiat, lektor affilierad, professor affilierad, stipendiat, styrelseledamot och personal med utbildningsbidrag.

Heltidsekvivalenter

När vi beskriver högskolans personal använder vi i huvudsak måttet "heltidsekvivalenter" som är en måttenhet för att beskriva personalvolym. Heltidsekvivalenter visar antalet anställda personer omräknat till heltidsarbetande. Heltidsekvivalenter beräknas genom en summering av de anställdas tjänstgöringsomfattning, det vill säga anställningens omfattning med hänsyn tagen till eventuell tjänstledighetsomfattning. Måttet heltidsekvivalenter är

särskilt lämpligt vid olika former av jämförelser, eftersom förhållandet mellan antalet individer och antalet heltidsekvivalenter varierar beroende på vilken anställningskategori som studeras. Till exempel är deltidsanställningar vanligare inom vissa personalgrupper än inom andra.

I det här kapitlet används av läsbarhetsskäl ibland begreppet anställda, även om det korrekta begreppet är heltidsekvivalenter.

Anställda med forskande och undervisande arbetsuppgifter delas utifrån Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2011 in i följande sex forskningsämnesområden (i kapitlet benämnda som ämnesområden): naturvetenskap, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, samhällsvetenskap samt humaniora och konst.

Statistik om personal publiceras också i UKÄ:s statistikdatabas. Ett urval av officiell statistik publiceras i form av tabeller om personal vid universitet och högskolor på SCB:s webbplats. Uppgifter om högskolans personal redovisas även i statistiska meddelanden som SCB producerar på UKÄ:s uppdrag: *Personal vid universitet och högskolor 2019*, UF 23 SM 1901, UKÄ och SCB som publiceras den 13 juni 2019.

med 2017. Sedan 2008 har den forskande och undervisande personalen ökat med 28 procent, eller 6 830 heltidsekvivalenter.

Anställda vid universitet och högskolor med andra än forskande och undervisande uppgifter uppgick 2018 till 20 840 heltidsekvivalenter, en ökning med 60 heltidsekvivalenter jämfört med föregående år. Under ett antal år har denna grupp minskat i antal, en trend som alltså vändes under 2018. Totalt sett har denna personalkategori ökat med 2 170 heltidsekvivalenter, eller 12 procent, jämfört med 2008. Det är alltså främst den forskande och undervisande personalen som ökat.

Efter den här inledande redogörelsen för högskolans personal på totalnivå följer en beskrivning av utvecklingen bland den forskande och undervisande personalen som utgör fokus i det här kapitlet. Sist i kapitlet redogörs för de anställda i högskolan som har andra arbetsuppgifter än forskning och undervisning.

För mer information om statistiken, se faktarutan *Statistiken om personal vid universitet och högskolor*. Uppgifter om fördelningen av högskolans personal på olika anställningskategorier och lärosäten återfinns i tabell 29 i slutet av det här kapitlet. För statistik om löner för den forskande och undervisande personalen vid statliga universitet och högskolor se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Den forskande och undervisande personalen

Forskning och undervisning i högskolan bedrivs huvudsakligen av personal i anställningskategorierna professorer, lektorer, meriteringsanställningar och adjunkter samt annan forskande och undervisande personal med eller utan doktorsexamen. Utöver dessa anställningskategorier utför doktorander både forskning och undervisning inom högskolan, men de betraktas i det här kapitlet som studerande och för uppgifter om dem hänvisas därför till kapitlet *Utbildning på forskarnivå*.

Sett över tid har den forskande och undervisande personalen blivit allt mer akademiskt välmeriterad. År 2018 var andelen personal med utbildning på forskarnivå (doktorsexamen,

ANSTÄLLNINGAR SOM REGLERAS I LAG OCH FÖRORDNING

De anställningar som regleras i högskolelagen (1992:1434) är professorer och lektorer. Därutöver regleras anställningar för biträdande lektorer i högskoleförordningen (1993:100).

Utöver de anställningskategorier som anges i högskolelagen och högskoleförordningen beslutar lärosätena själva om vilka lärarkategorier som ska finnas och hur karriärstrukturen för lärare och forskare ska se ut vid lärosätet.

licentiatexamen eller övrig, främst utländsk, utbildning på forskarnivå) 72 procent mätt i heltidsekvivalenter, medan motsvarande andel 2008 var 65 procent.

Den forskande och undervisande personalen utgjorde, mätt i heltidsekvivalenter, cirka 60 procent av samtliga anställda (exklusive doktorander) vid universitet och högskolor. År 2018 var antalet anställda inom den forskande och undervisande personalen 36 980, eller 30 830 heltidsekvivalenter. Antalet heltidsekvivalenter ökade med 2,6 procent jämfört med 2017 (se tabell 28).

Lektorerna fortsätter att öka

Den största anställningskategorin bland den forskande och undervisande personalen 2018 var lektorer som uppgick till 9 110 heltidsekvivalenter. De utgör därmed 29 procent av den forskande och undervisande personalen. Lektorerna ökade med 160 heltidsekvivalenter, eller knappt 2 procent jämfört med föregående år. Mellan 2008 och 2018 ökade antalet lektorer med 2 670 heltidsekvivalenter, eller med 41 procent (se figur 64). Det var främst kvinnorna som ökade – från 2 590 till 4 260 heltidsekvivalenter, eller med 64 procent. Under samma tidsperiod ökade männen från 3 850 till 4 850 heltidsekvivalenter, eller med 26 procent.

År 2018 var antalet adjunkter 4 910 heltidsekvivalenter. Antalet adjunkter ökade med 90 heltidsekvivalenter sedan föregående år, vilket innebär att en långvarig trend av ett minskande antal har brutits. Jämfört med 2008 har antalet minskat med 930 heltidsekvivalenter, vilket

Tabell 28. Antalet heltidsekvivalenter respektive individer 2018 i olika anställningskategorier inom den forskande och undervisande personalen samt förändring sedan 2017.

	Antal heltidsekvivalenter			Antal individer		
	2018	Förändring sedan 2017	Procentuell förändring (%)	2018	Förändring sedan 2017	Procentuell förändring (%)
Professorer	5 141	22	0,4	6 553	-8	-0,1
Kvinnor	1 507	69	4,8	1 849	73	4,1
Män	3 634	-47	-1,3	4 704	-81	-1,7
Lektorer	9 110	156	1,7	10 497	238	2,3
Kvinnor	4 263	117	2,8	4 960	169	3,5
Män	4 848	39	0,8	5 537	69	1,3
Meriteringsanställningar	3 729	225	6,4	3 946	251	6,8
Postdoktorer	2 525	187	8,0	2 648	200	8,2
Kvinnor	1 143	45	4,1	1 217	54	4,6
Män	1 382	141	11,4	1 431	146	11,4
Biträdande lektorer	717	46	6,9	764	57	8,1
Kvinnor	311	41	15,2	333	47	16,4
Män	406	5	1,3	431	10	2,4
Forskarassistenter	487	-8	-1,6	539	-6	-1,1
Kvinnor	237	17	7,6	262	17	6,9
Män	250	-24	-8,9	277	-23	-7,7
Adjunkter	4 907	89	1,9	6 249	118	1,9
Kvinnor	2 880	70	2,5	3 736	82	2,2
Män	2 027	19	0,9	2 513	36	1,5
Annan forskande och undervisande personal						
Med doktorsexamen	3 436	20	0,6	4 288	37	0,9
Kvinnor	1 557	30	2,0	1 926	42	2,2
Män	1 879	-10	-0,5	2 362	-5	-0,2
Utan doktorsexamen*	4 512	272	6,4	5 955	406	7,3
Kvinnor	2 269	263	13,1	2 984	321	12,1
Män	2 243	8	0,4	2 971	85	2,9
Samtliga	30 835	785	2,6	36 984	1 009	2,8
Kvinnor	14 166	653	4,8	17 005	776	4,8
Män	16 669	132	0,8	19 979	233	1,2

* Inklusive dem utan uppgift om utbildning.

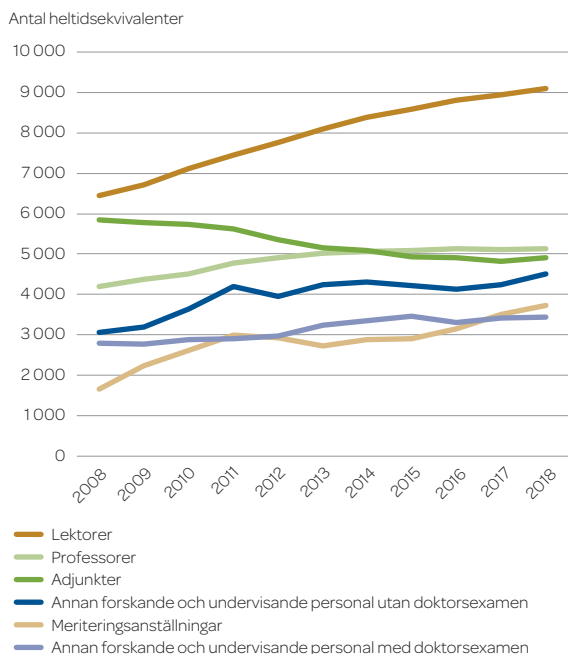
innebär att andelen adjunkter av den forskande och undervisande personalen har minskat med 8 procentenheter på tio år – från 24 procent 2008 till 16 procent 2018.

Professorerna utgjorde 17 procent av den forskande och undervisande personalen och 2018 fanns det 5 140 professorer, mätt i heltidsekvivalenter, vid universitet och högskolor. Jämfört med 2017 ökade antalet professorer med 20 heltidsekvivalenter. Även professorerna har ökat betydligt sedan 2008, totalt med 940 heltidsekvivalenter, men ökningen har avtagit sedan 2014. Andelen professorer av den forsk-

ande och undervisande personalen har dock varit relativt stabil under den senaste tioårsperioden och varierat mellan 17 och 18 procent.

I anställningskategorin annan forskande och undervisande personal har en stor del av personalen forskningsrelaterade uppdrag. Kategorin indelas utifrån om de anställda har doktorsexamen eller inte. Annan forskande och undervisande personal med respektive utan doktorsexamen utgjorde 11 respektive 15 procent av den forskande och undervisande personalen. År 2018 var antalet annan forskande och undervisande personal med doktorsexamen

Figur 64. Forskande och undervisande personal vid universitet och högskolor 2008–2018 fördelat på anställningskategori, heltidsekvivalenter.



3 440, en ökning med 20 heltidsekvivalenter jämfört med 2017. Antalet annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen var 4 510 och ökade mer än de med doktorsexamen, en ökning med 270 heltidsekvivalenter jämfört med föregående år.

Anställda i kategorin annan forskande och undervisande personal har många olika anställningsbenämningar. Den vanligaste anställningsbenämningen bland personer med doktorsexamen var forskare, och över 60 procent av de anställda hade den anställningsbenämningen. Bland annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen var variationen större, 25 procent hade anställningsbenämningen forskare, cirka 10 procent benämningen forskningsassistent och närmare 14 procent benämningen forskningsingenjör eller forskningsingenjör förste.

Under den senaste tioårsperioden har antalet annan forskande och undervisande personal ökat, de med doktorsexamen har ökat med 640 heltidsekvivalenter och de utan doktorsexamen med 1 440 heltidsekvivalenter. Som andel av den forskande och undervisande personalen har annan forskande och undervisande personal dock varit relativt konstant

under de senaste tio åren. Andelen annan forskande och undervisande personal med doktorsexamen har varierat mellan 10 och 12 procent, medan andelen utan doktorsexamen har ökat något över tid, från 13 till 15 procent av den forskande och undervisande personalen.

Antalet postdoktorer ökar

Antalet meriteringsanställningar, och i synnerhet postdoktorer (se faktarutan *Meriteringsanställningar*) har ökat den senaste tioårsperioden. Jämfört med 2017 ökade antalet postdoktorer med 190 heltidsekvivalenter, antalet biträdande lektorer ökade med 50 heltidsekvivalenter, medan antalet forskarassistenter minskade med 10 heltidsekvivalenter.

Sedan 2008 har antalet meriteringsanställningar ökat kraftigt, från 1 660 till 3 730, en ökning med 2 070 heltidsekvivalenter eller 125 procent. Till stor del beror ökningen på att postdoktorerna har ökat, men även biträdande lektorer har ökat. Antalet postdoktorer ökade

MERITERINGSANSTÄLLNINGAR

I statistiken bildar anställningsbenämningarna forskarassistent, biträdande lektor och postdoktor tillsammans anställningskategorin meriteringsanställningar. Postdoktorer har funnits i sin nuvarande form sedan hösten 2008, då Arbetsgivarverket och fackliga företrädare slöt avtal om en tidsbegränsad anställning som postdoktor. Enligt avtalet kan universitet och högskolor anställa en postdoktor i högst två år, med möjlighet till förlängning om det finns särskilda skäl. Anställningar som postdoktor fanns även innan dess och var då lokalt utformade på lärosätena.

Behörig att anställas som biträdande lektor är den som antingen har avlagt doktorsexamen eller har nått motsvarande vetenskaplig kompetens. En biträdande lektor får anställas tills vidare, dock längst under en tid på minst fyra och högst sex år, vilket bestäms av högskolan före anställningen. Syftet med anställningen är att den anställda ska ha möjlighet att utveckla sin självständighet som forskare och meritera sig såväl vetenskapligt som pedagogiskt för att uppfylla kraven på behörighet för en anställning som lektor. Utöver biträdande lektorer finns även fyraåriga meriteringsanställningar med anställningsbenämningen forskarassistent på lärosätena.

Enligt en reglering i högskoleförordningen som infördes 2017 ska en biträdande lektor efter ansökan befordras till en tillsvidareanställning som lektor, förutsatt att han eller hon är behörig och vid en prövning bedöms som lämplig för en sådan anställning.

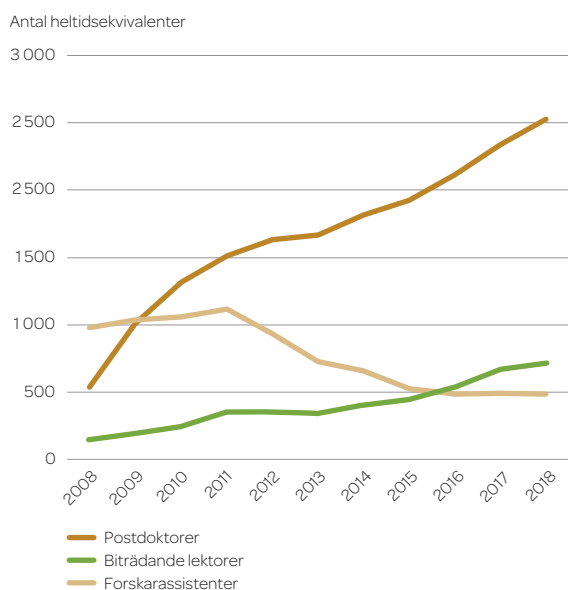
från 540 heltidsekvivalenter 2008 till 2 530 heltidsekvivalenter 2018 – en ökning med 1 990 heltidsekvivalenter (se figur 65). Antalet biträdande lektorer ökade med 570 heltidsekvivalenter mellan 2008 och 2018, medan forskarassistenterna minskade med 490 heltidsekvivalenter under samma tidsperiod.

Trots att antalet meriteringsanställningar ökat över tid råder det fortsatt stor konkurrens om dessa anställningar bland doktorsexaminerade som tänker sig en fortsatt karriär inom högskolan. Årligen examineras närmare 3 000 doktorander och därutöver rekryterar lärosätena internationellt till meriteringsanställningarna. Antalet nyanställda postdoktorer 2018 var 1 240, vilket motsvarar drygt 40 procent av en årskull doktorsexaminerade. Antalet nyanställda på längre meriteringsanställningar var cirka 160. Om man antar att karriärvägen är doktorsexamen – postdoktor – längre meriteringsanställning kan man konstatera att konkurrensen hårdnar ytterligare när det gäller längre meriteringsanställningar.

Personalsammansättningen varierar mellan olika ämnesområden

Fördelningen av de anställda inom den forskande och undervisande personalen skiljer sig

Figur 65. Meriteringsanställningar uppdelade på antal postdoktorer samt anställningar som forskarassistent respektive biträdande lektor 2008–2018, heltidsekvivalenter.

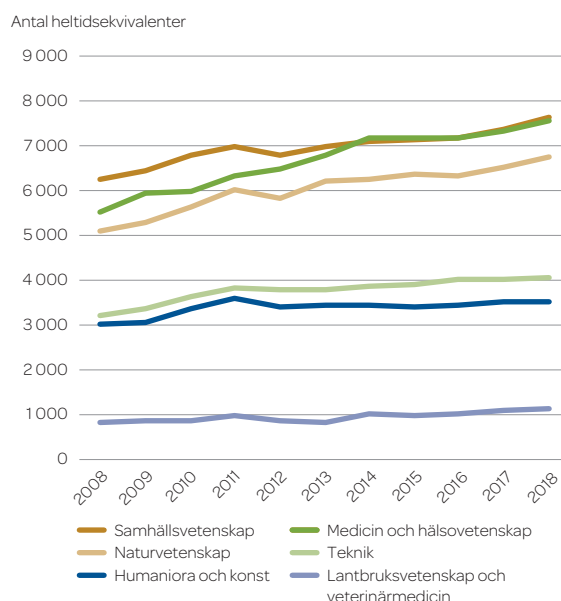


åt mellan ämnesområdena. Det största ämnesområdet är samhällsvetenskap med 7 650 heltidsekvivalenter, tätt åtföljt av medicin och hälsovetenskap med 7 550 heltidsekvivalenter (se figur 66). Därefter följer naturvetenskap med 6 750 heltidsekvivalenter. Drygt 70 procent av den forskande och undervisande personalen var verksamma inom något av dessa tre ämnesområden 2018.

I teknik var antalet heltidsekvivalenter 4 080 och i humaniora och konst 3 530. Lantbruksvetenskap och veterinärmedicin var det minsta ämnesområdet med 1 110 heltidsekvivalenter 2018, vilket motsvarar 4 procent av den forskande och undervisande personalen.

Under den senaste tioårsperioden har den forskande och undervisande personalen ökat mest inom medicin och hälsovetenskap, från 5 520 till 7 550 heltidsekvivalenter, vilket är en ökning med 37 procent. Minst har lantbruksvetenskap och veterinärmedicin ökat, från 800 till 1 110 heltidsekvivalenter, vilket innebär en ökning med 310 heltidsekvivalenter. Trots att ökningen i antalet anställda var lägst inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin har personalen ökat med 39 procent sedan 2008, vilket är den största procentuella ökningen av alla ämnesområden. Inom humaniora och konst var den procentuella ökningen av perso-

Figur 66. Forskande och undervisande personal inom olika ämnesområden 2008–2018, heltidsekvivalenter.



nalen mellan 2008 och 2018 lägst, 17 procent. Här ökade antalet heltidsekvivalenter från 3 000 till 3 530 mellan 2008 och 2018, vilket är en ökning med 870 heltidsekvivalenter.

Andelen lektorer störst inom samhällsvetenskap och minst inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin

Fördelningen av anställningar inom olika anställningskategorier skiljer sig åt mellan ämnesområdena. Andelen lektorer var störst inom samhällsvetenskap och humaniora och konst, 44 respektive 43 procent av den forskande och undervisande personalen. Minst var andelen lektorer inom lantbruksvetenskap, 9 procent (se figur 67). Jämfört med 2008 har andelen lektorer ökat inom alla ämnesområden, förutom i naturvetenskap, där andelen minskat något.

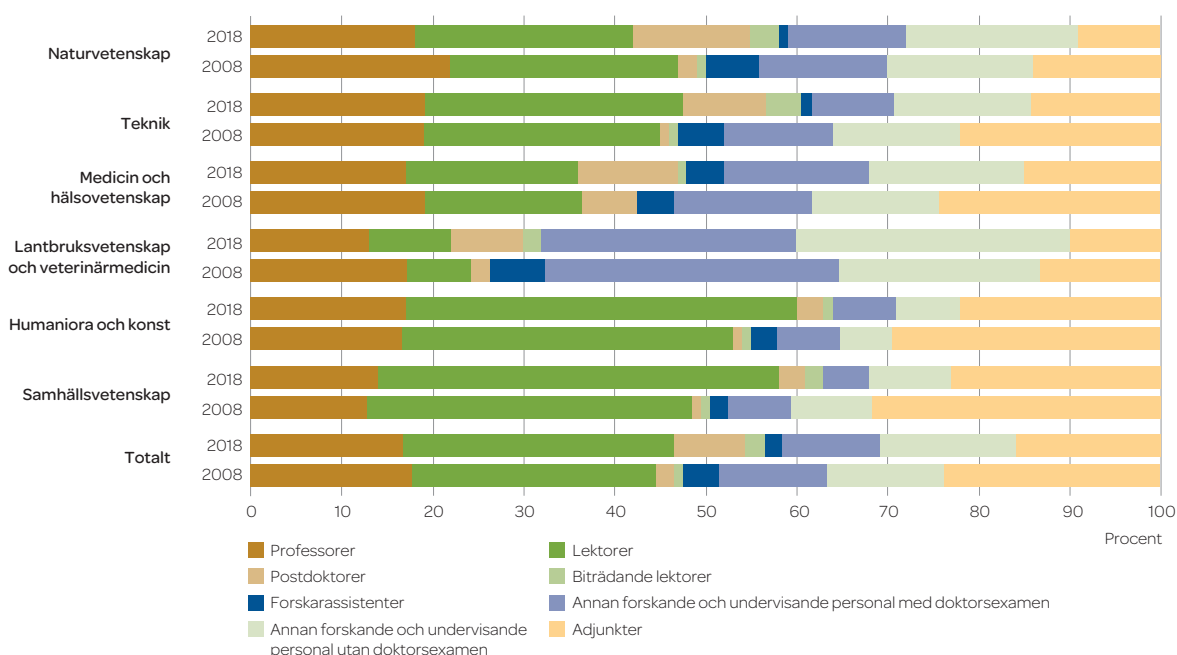
Andelen adjunkter var, på samma sätt som andelen lektorer, störst inom samhällsvetenskap och humaniora och konst, där dessa utgjorde 23 respektive 22 procent av den forskande och undervisande personalen. Minst var andelen adjunkter inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, 10 procent. Sett över tid har andelen adjunkter minskat inom alla ämnes-

områden – från 24 procent 2008 till 16 procent 2018.

Andelen meriteringsanställningar var störst inom naturvetenskap samt medicin och hälsovetenskap, 17 procent inom båda. Inom teknik var motsvarande andel 14 procent. Av de meriteringsanställda fanns 80 procent inom naturvetenskap, medicin och hälsovetenskap eller teknik. Lägst, 5 procent respektive 6 procent, var andelen meriteringsanställningar av den forskande och undervisande personalen inom humaniora och konst respektive samhällsvetenskap. Jämfört med 2008 har andelen meriteringsanställningar ökat inom alla ämnesområden, förutom humaniora och konst, där andelen minskat från 5 till 4 procent. Mest har andelen meriteringsanställningar ökat inom naturvetenskap, från 9 till 17 procent av den forskande och undervisande personalen.

Av meriteringsanställningarna har andelen postdoktorer av den forskande och undervisande personalen ökat inom alla ämnesområden jämfört med 2008. Mest har postdoktorerna ökat i naturvetenskap, från 2 till 13 procent. Andelen forskarassistenter har däremot minskat inom alla ämnesområden, förutom medicin och hälsovetenskap där forskarassistenter utgjorde 4 procent av den forskande och undervisande personalen både 2008 och 2018. Andelen biträd-

Figur 67. Forskande och undervisande personal 2008 och 2018 fördelad på anställningskategori, typ av meriteringsanställning och ämnesområde, heltidsekvivalenter.



ande lektorer har ökat mest i teknik jämfört med 2008, från 1 till 4 procent.

Professorer är den anställningskategori där variationerna mellan olika ämnesområden var minst – andelen varierade mellan 13 procent inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin och 19 procent inom teknik. Jämfört med 2008 har andelen professorer av den forskande och undervisande personalen minskat i naturvetenskap respektive lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, men ökat något i samhällsvetenskap.

Störst andel annan forskande och undervisande personal fanns inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. Det här ämnesområdet utmärker sig genom att närmare 60 procent av de anställda, mätt i heltidsekvivalenter, fanns i gruppen annan forskande och undervisande personal. Lägst var andelen annan forskande och undervisande personal inom de ämnesområden där andelen lektorer och adjunkter var störst, det vill säga inom samhällsvetenskap och humaniora och konst.

Kvinnor och män bland den forskande och undervisande personalen

Andelen kvinnor bland den forskande och undervisande personalen har under de senaste tio åren legat strax över 40 procent, men fördelningen av män och kvinnor har blivit allt jämnare med tiden. År 2018 uppgick andelen kvinnor till 46 procent, en ökning från föregående år med 1 procentenhet och den största ökningen under den senaste tioårsperioden.

Högst var andelen kvinnor bland adjunkter, 59 procent, och annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen, 50 procent. Något som är gemensamt för båda dessa anställningskategorier är att de inte kräver doktorsexamen, vilket innebär att kvinnor är överrepresenterade inom de anställningskategorier där personalen kan anses vara minst akademiskt välmeriterad.

Lägst var andelen kvinnor bland professorer, 29 procent av professorerna var kvinnor 2018, en ökning med 1 procentenhet sedan föregående år. Detta är dock den anställningskategori där andelen kvinnor ökat kraftigast under den senaste tioårsperioden, från 19 procent 2008. Antalet kvinnor bland professorer har sedan 2008 ökat

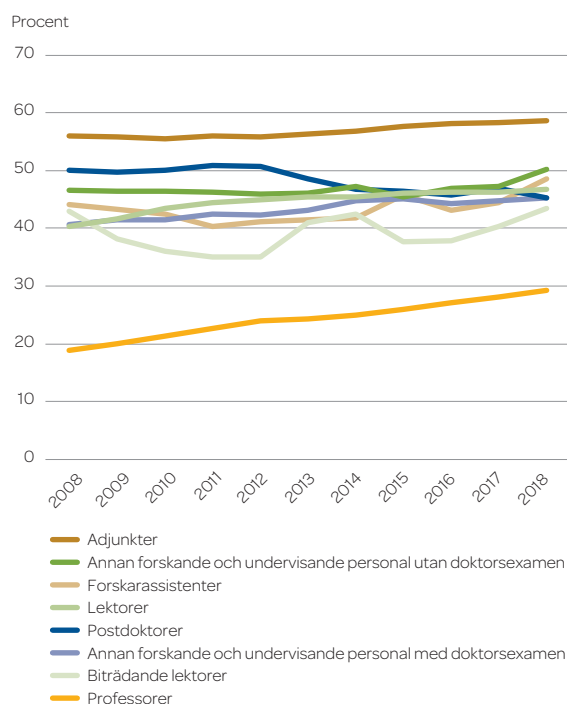
med 720 heltidsekvivalenter, från 790 till 1 510 heltidsekvivalenter, vilket motsvarar en procentuell ökning med 90 procent (se figur 68). Antalet män bland professorerna har under samma period ökat från 3 400 till 3 630 heltidsekvivalenter, vilket motsvarar 7 procent. Sedan 2014 har antalet manliga professorer till och med minskat.

En anställning som professor föregås vanligen av en anställning som lektor, och det är därför intressant att jämföra ökningen av kvinnor bland professorerna med andelen kvinnor bland lektorerna. Sedan 2008 har antalet lektorer ökat betydligt och det är främst kvinnorna som har blivit fler. Det har medfört att andelen kvinnor bland lektorerna har ökat från 40 till 47 procent sedan år 2008. Utvecklingen hittills är lovande för att könsfördelningen bland professorer ska bli jämnare framöver.

Andelen kvinnor bland personer med meriteringsanställningar har legat stabilt mellan 44 och 46 procent under den senaste tioårsperioden. Större variation över tid visar sig dock om man delar upp anställningskategorin i de olika underliggande typerna av meriteringsanställning.

Bland postdoktorer har andelen kvinnor minskat jämfört med 2008, från 50 procent till

Figur 68. Andelen kvinnor i olika anställningskategorier bland den forskande och undervisande personalen 2008–2018, heltidsekvivalenter.



45 procent 2018. Bland biträdande lektorer har andelen kvinnor varierat mest under den senaste tioårsperioden, och var som lägst 35 procent 2011 och 2012. Under 2018 nåddes dock samma nivå som 2008, 43 procent, vilket är den högsta andelen under den senaste tioårsperioden. Andelen kvinnor bland forskarassistenter ökade mellan 2008 och 2018, från 44 procent till 49 procent, efter en initial minskning under perioden.

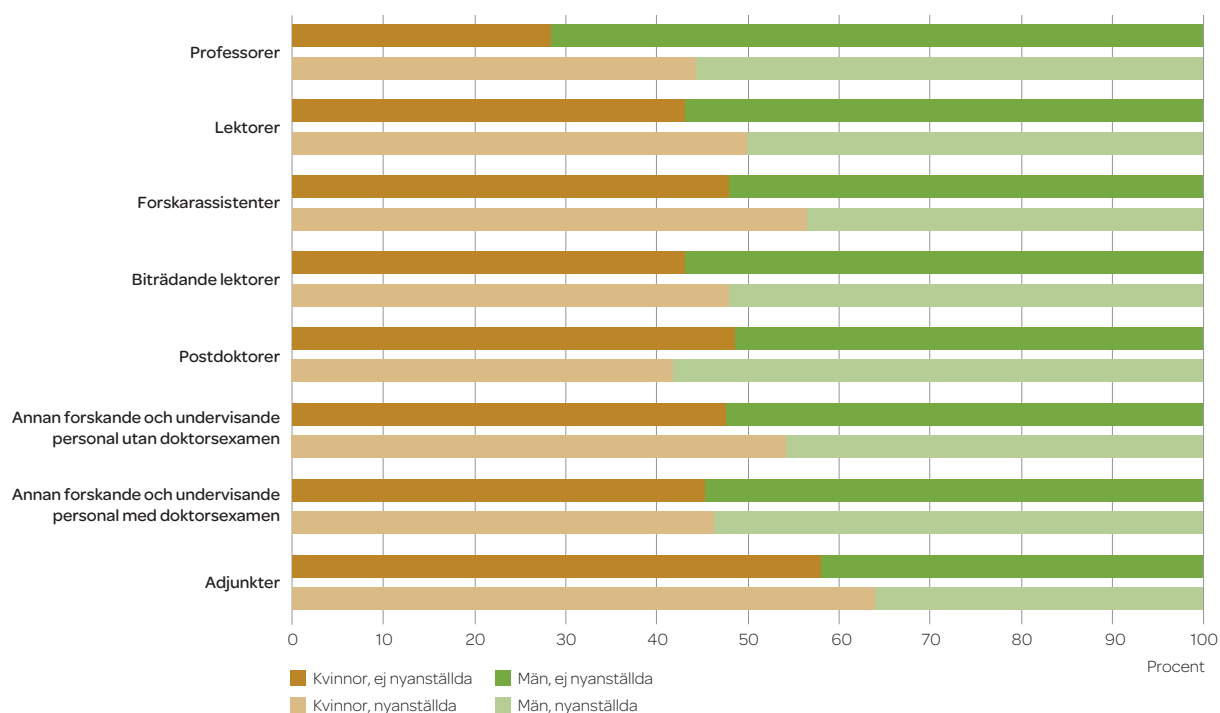
Även om ökningen av kvinnliga professorer är kraftig kommer det med nuvarande takt att ta lång tid innan andelen kvinnor inom anställningskategorin hamnar inom det så kallade jämställdhetsintervallet på 40–60 procent. För att ytterligare komplettera bilden kan det vara värdefullt att undersöka könsfördelningen bland de nyanställda inom de olika anställningskategorierna. Termen nyanställd innebär här att en person anställdes vid ett lärosäte 2018 inom en anställningskategori som den personen inte hade tillhört under den senaste tioårsperioden. Personen kan dock ha varit anställd vid samma lärosäte i en annan anställningskategori.

Bland professorerna var andelen kvinnor bland de nyanställda 2018 44 procent – jämfört

med 28 procent bland dem som redan var professorer (se figur 69). Notera här att denna andel är lägre än andelen kvinnor inom hela anställningskategorin (som presenteras ovan). Detta beror på att en del av de kvinnliga professorerna separeras ut i måttet "nyanställd inom kategorin", nämligen de som är nya i anställningskategorin och där andelen kvinnor är högre än på totalnivå. Andelen kvinnor bland nyanställda professorer har ökat kontinuerligt sedan 2013, från 31 procent, och har under de senaste tre åren varit över 40 procent.

Andelen kvinnor bland den forskande och undervisande personalen varierar mellan forskningsämnesområden. Störst var andelen kvinnor 2018 inom medicin och hälsovetenskap, 59 procent. Inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, samhällsvetenskap och humaniora och konst låg andelen kvinnor mellan 51 och 53 procent. Lägst var andelen inom ämnesområdena naturvetenskap (30 procent) och teknik (27 procent). Andelen kvinnor har ökat inom samtliga forskningsämnesområden under den senaste tioårsperioden.

Figur 69. Andel kvinnor och män bland nyanställda respektive tidigare anställda inom olika anställningskategorier 2018, heltidsekvivalenter.



Andelen kvinnor respektive män som anställts som professor inom tolv år efter avlagd doktorsexamen

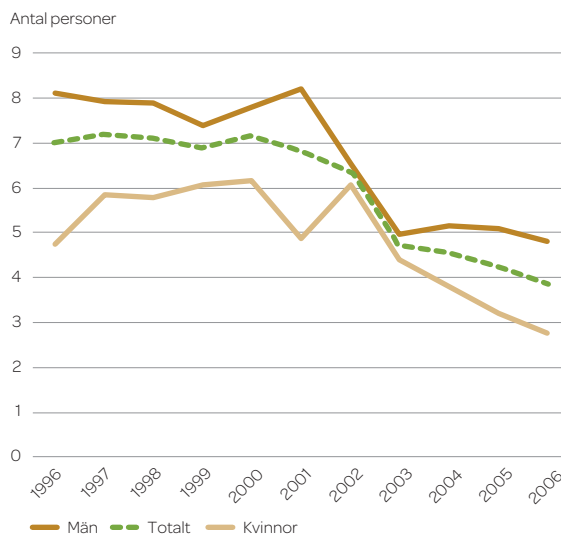
Ett annat sätt att följa upp jämställdheten är att studera i vilken utsträckning kvinnor respektive män anställts som professor inom tolv år efter avlagd doktorsexamen. Uppföljningstiden tolv år har valts eftersom det är en rimlig tid utifrån kraven på meritering för att bli professor.

Andelen doktorsexaminerade som anställts som professorer inom tolv år har minskat från 7 procent av alla doktorsexaminerade 1996 till 4 procent av alla doktorsexaminerade 2006, vilket kan tyda på att konkurrensen om anställningarna har ökat.

Doktorsexaminerade män blir i större utsträckning än kvinnor professorer inom tolv år efter examen (se figur 70). Av doktorsexaminerade män 1996 blev 8 procent professorer inom tolv år, medan motsvarande andel bland kvinnorna var 5 procent. Skillnaderna mellan könen har dock minskat något över tid.

Av doktorsexaminerade 2002–2003 hade ungefär samma andel kvinnor som män fått en anställning som professor tolv år senare. Av dem som examinerades 2006 hade 5 procent av männen en anställning som professor inom tolv år, medan motsvarande andel för kvinnor var 3 procent. Sammanfattningsvis har andelen män som anställts som professorer inom tolv år efter avlagd doktorsexamen varit större än andelen kvinnor varje år.

Figur 70. Andelen kvinnor och män som anställts som professor inom tolv år efter avlagd doktorsexamen. Examensår 1996–2006, antal personer.

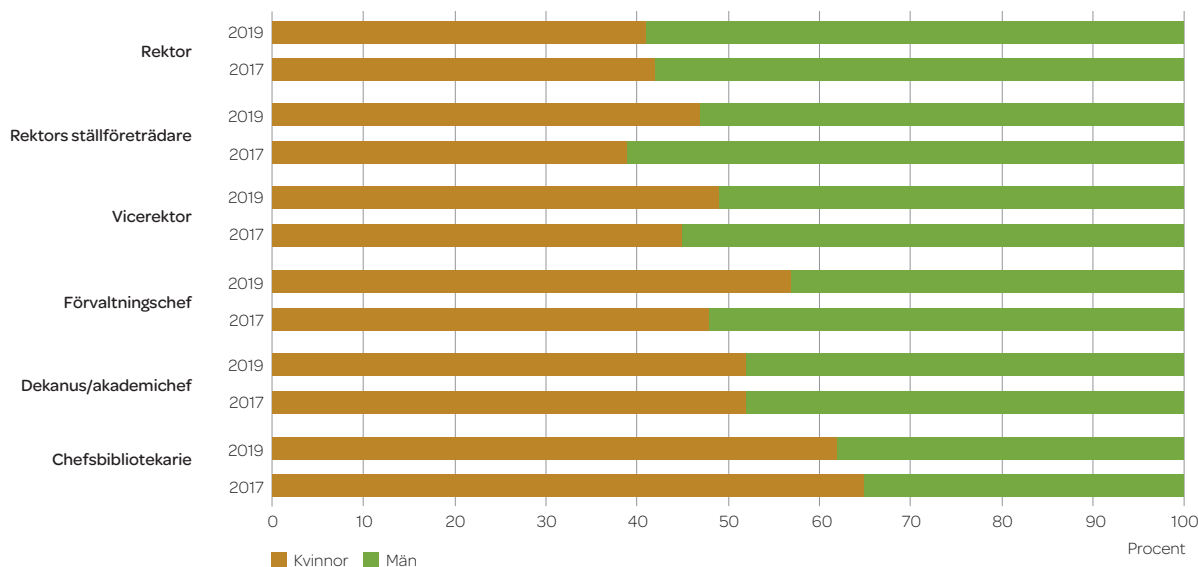


Kvinnor väl representerade i lärosätenas ledningsfunktioner

UKÄ har genomfört en undersökning av könsfördelningen i vissa övergripande ledningsfunktioner vid lärosätena. Undersökningen gällde situationen den 1 januari 2019 och motsvarande undersökning gjordes också 2017.

I undersökningen ingick rektorer, rektors ställföreträdare, vicerektorer eller motsvarande som inte är rektors ställföreträdare, men som ansvarar för ett övergripande område inom ett lärosäte, förvaltningschefer, universitetsdirek-

Figur 71. Könsfördelningen i ledningsfunktioner 2017 och 2019, antal personer.



UKÅ:S UNDERSÖKNING OM LEDNINGSFUNKTIONER I HÖGSKOLAN

Undersökningen avsåg jämställdheten i vissa centrala ledningsfunktioner.

Enligt högskolelagen och högskoleförordningen ska varje statligt lärosäte ha en rektor för ledningen av verksamheten närmast under styrelsen. Rektor utses av regeringen efter förslag från styrelsen. Behörig att vara rektor eller ställföreträdare för rektor är den som uppfyller behörighetskraven för anställning som professor eller lektor. UKÅ:s undersökning visar att 41 procent av rektorerna var kvinnor.

Lärosätena beslutar om sin interna organisation utöver styrelse och rektor, om inte något annat är föreskrivet, men vid statliga lärosäten ska enligt högskoleförordningen rektor ha en ställföreträdare som tjänstgör i rektors ställe när han eller hon inte är i tjänst. Ställföreträdaren ersätter även i övrigt rektor i den utsträckning som rektor bestämmer. Rektors ställföreträdare utses av styrelsen. Utöver de statliga lärosätena hade även 11 enskilda utbildningsanordnare en ställföreträdande rektor. Andelen kvinnor bland de ställföreträdande rektorerna var 47 procent.

I undersökningen efterfrågades uppgift om vicerektor, prorektor eller motsvarande som inte är rektors ställföreträdare, men som ansvarar för ett övergripande område inom ett lärosäte. Av lärosätena uppgav 33 att de hade en sådan funktion. Av dessa hade 17 lärosäten 2–4 personer som innehade en sådan roll. Av lärosätena uppgav 13 att de inte har någon sådan funktion och av dessa var 8 enskilda utbildningsanordnare. Andelen kvinnor bland vice-rektorerna var 49 procent.

En förvaltningschef, universitetsdirektör, högskoledirektör eller motsvarande som ansvarar för universitetets eller högskolans gemensamma administration och ekonomi fanns på 42 lärosäten. Andelen kvinnor bland förvaltningschefer eller motsvarande var 57 procent.

En dekanus, akademichef eller motsvarande innehar ofta rollen som ordförande för en central nämnd eller fakultetsnämnd på lärosätet, det vill säga ett organ som arbetar med frågor som gäller utbildning eller forskning och som innehåller lärarrepresentanter. Enkätsvaren visade dock att den här kategorin inte är helt jämförbar mellan lärosätena beroende på deras olika storlek och organisation. Dekanus eller motsvarande innehar exempelvis inte alltid rollen som ordförande för en central nämnd på lärosätet. Sammantaget uppgav 40 lärosäten att de hade någon liknande funktion. Personerna kunde ha varierande titlar, bland annat dekan, ordförande eller akademichef. Andelen kvinnor bland dessa var 52 procent.

Vid de flesta lärosäten finns en chefsbibliotekarie eller motsvarande, det vill säga högsta chef för universitetets eller högskolans bibliotek. Av lärosätena angav 42 att de har en sådan funktion som dock av svaren att döma varierade utifrån lärosätets storlek. Andelen kvinnor bland chefsbibliotekarierna eller motsvarande funktion var 62 procent.

törer, högskoledirektörer eller motsvarande, dekaner, akademichefer eller motsvarande och chefsbibliotekarier eller motsvarande (se faktarutan *UKÅ:s undersökning om ledningsfunktioner i högskolan*). Vid sidan av dessa finns ytterligare ledningsfunktioner vid lärosätena som det är svårare att jämföra på grund av lärosätenas varierande organisation och anställningsbenämningar. Undersökningen genomfördes i form av en enkät som sändes till 48 lärosäten och svar inkom från 46 lärosäten. Svar saknas från två mindre enskilda utbildningsanordnare.

Sammantaget visade undersökningen att könsfördelningen bland rektorer, rektorers ställföreträdare, vicerektorer, förvaltningschefer och dekaner eller akademichefer var relativt jämn. Andelen kvinnor varierade mellan 41 och 57 procent. Bland chefsbibliotekarier var dock andelen kvinnor högre, 62 procent (se figur 71).

Lägst var andelen kvinnor bland rektorerna, 41 procent. Jämfört med 2017 har andelen kvinnor ökat bland rektors ställföreträdare, vicerektorer och förvaltningschefer. Bland dekaner eller akademichefer var könsfördelningen densamma 2019 som 2017, 52 procent. På grund av att antalet personer i respektive kategori ledningsfunktioner är litet, kan variationer mellan andelar respektive år uppkomma utifrån att endast en person anställs i en funktion, varför variationerna mellan åren ska tolkas med försiktighet.

Andelen tidsbegränsade anställningar var 29 procent

Tidsbegränsade anställningar är relativt vanligt förekommande i högskolan. Det här beror delvis på att flera av anställningarna är tidsbegränsade utifrån högskoleförordning och kollektivavtal. Det gäller anställningar av gästprofessorer, adjungerad personal och lärare inom konstnärlig verksamhet samt meriteringsanställningar. Därutöver anställs militära lärare vid Forsvarshögskolan med en tidsbegränsad anställning, där yrkesofficeren är tjänstledig från Forsvarsmakten under anställningen vid Forsvarshögskolan.

Adjungerade anställda har sin huvudsakliga anställning utanför högskolan och är deltidsanställda vid ett lärosäte. Adjungerade anställda utgör således en form av samverkan med det omgivande samhället. Den adjungerade personalen vid universitet och högskolor 2018 uppgick till cirka 1 500 individer. Som heltidsekvivalenter räknat var antalet cirka 390 heltidsekvivalenter. Jämfört med 2017 har antalet heltidsekvivalenter ökat med 10. Den adjungerade personalen 2018 bestod liksom tidigare år till största delen av professorer och adjunkter, 32 respektive 35 procent. I övrigt bestod den adjungerade personalen av lektorer, 25 procent, och annan forskande och undervisande personal, 8 procent. Drygt hälften av den adjungerade personalen var verksam inom ämnesområdet medicin och hälsovetenskap.

Vid sidan av de tidsbegränsade anställningar som baseras på högskolans särskilda reglering gäller också lagen om anställningsskydd i högskolan. Lagen möjliggör tidsbegränsade anställningar i form av bland annat allmänna visstidsanställningar och vikariat.

Av den forskande och undervisande personalen hade 8 800 heltidsekvivalenter, eller 29 procent en tidsbegränsad anställning 2018.

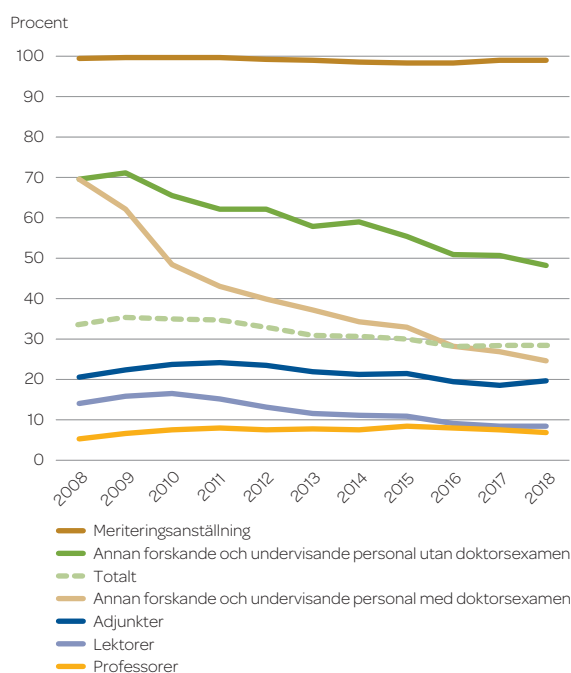
Figur 72. Antalet tidsbegränsade anställningar och tillsvidareanställningar 2008–2018, heltidsekvivalenter.



Andelen är densamma som 2017. Under den senaste tioårsperioden har tidsbegränsade anställningar blivit ovanligare totalt sett – andelen har minskat med 5 procentenheter jämfört med 2008. I figur 72 framgår att antalet forskande och undervisande personal, angivna i heltidsekvivalenter, ökade från 24 010 till 30 830 under perioden 2008–2018. Sett över tid ökade antalet tillsvidareanställda med 38 procent mellan 2008 och 2018, från cirka 15 950 till 22 040. Antalet tidsbegränsat anställda ökade under samma period med 9 procent, från 8 060 till 8 800 heltidsekvivalenter. Eftersom den tillsvidareanställda personalen ökade betydligt mer än den tidsbegränsat anställda personalen har andelen tidsbegränsade anställningar av det totala antalet anställningar minskat från 34 procent 2008 till 29 procent 2018, även om andelen har varit något större mellan dessa två tidpunkter.

Som framgår av figur 73 skiljer sig utvecklingen över tid mellan olika anställningskategorier. Under den senaste tioårsperioden har andelen med tidsbegränsad anställning minskat betydligt bland anställda inom kategorin annan forskande och undervisande personal. Bland dem med doktorsexamen har andelen minskat

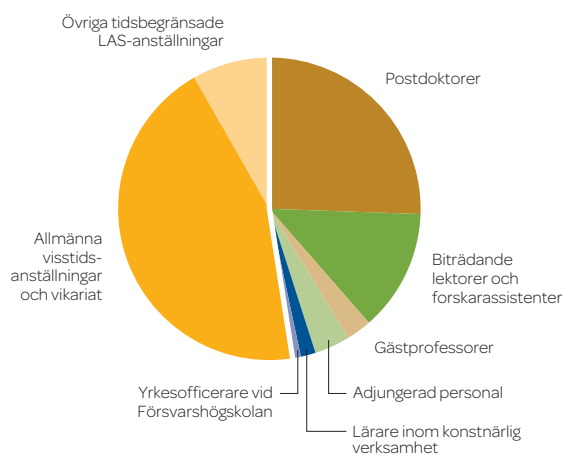
Figur 73. Andel med tidsbegränsad anställning bland den forskande och undervisande personalen under perioden 2008–2018, per anställningskategori, heltidsekvivalenter.



från 70 till 25 procent mellan 2008 och 2018. Bland personal i kategorin annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen har andelen tidsbegränsade anställningar också minskat, men inte lika mycket: från 69 procent 2008 till 48 procent 2018. Förändringarna är däremot mindre i kategorier där andelen med tidsbegränsade anställningar redan var relativt låg, det vill säga för professorer, lektorer och adjunkter. Inom dessa kategorier ingår gästprofessorer och adjungerade anställda, vilka alltså har tidsbegränsade anställningar enligt högskolans regelverk.

Tidsbegränsade anställningar möjliggör en flexibilitet i högskolans verksamhet som kan leda till nytänkande, innovation och kunskapsöverföring mellan olika sektorer. Ett argument för tidsbegränsade anställningar är också att högskolans karriärvägar bygger på en kontinuerlig meritering och utvärdering av personalen. Men tidsbegränsade anställningar kan även ha negativa effekter, då de kan leda till svårigheter att långsiktigt planera undervisning och forskning samt till att framstående personer söker sig bort på grund av osäkra anställningsvillkor. På ett individuellt plan kan tidsbegränsade anställningar leda till otrygghet och svårigheter att planera sitt liv och sin tid. Av de tidsbegränsade

Figur 74. Tidsbegränsade anställningar bland den forskande och undervisande personalen 2018, heltidsekvivalenter, procent.



anställningarna i högskolan är det framför allt allmänna visstidsanställningar och vikariat som saknar koppling till en tydlig karriärstruktur i högskolan och kan leda till en återvändsgränd för individen. Det är därför av särskild vikt att följa utvecklingen av dessa anställningar i högskolan. Som framgår av figur 74 var 44 procent av de tidsbegränsade anställningarna, mätt i heltidsekvivalenter, allmänna visstidsanställningar eller vikariat 2018. Det här är en ökning med 4 procentenheter jämfört med 2017 då andelen var 40 procent.

Meriteringsanställningar i form av anställningar för postdoktorer, biträdande lektorer och forskarasistenter utgjorde tillsammans 39 procent av de tidsbegränsade anställningarna, medan adjungerad personal stod för 4 procent och gästprofessorer för 3 procent. Lärare inom konstnärlig verksamhet och yrkesofficerare vid Försvarshögskolan stod tillsammans för cirka 3 procent av de tidsbegränsade anställningarna, och resterande 8 procent var övriga tidsbegränsade anställningar utifrån lagen om anställningsskydd där grunden för anställning är att den anställde är över 67 år samt provanställningar eller säsongarbete.

Andelen med en tidsbegränsad anställning varierar mellan lärosätena. Andelen är hög vid de konstnärliga högskolorna, med undantag av Kungl. Musikhögskolan i Stockholm. En förklaring till den höga andelen tidsbegränsade anställningar vid konstnärliga högskolor är den särskilda regleringen i högskoleförordningen som avser tidsbegränsade anställningar för lärare inom konstnärlig verksamhet. När det gäller Försvarshögskolan förklaras den relativt höga andelen tidsbegränsade anställningar av att yrkesofficerare kan anställas tidsbegränsat på lärosätet samtidigt som de har en tillsvidareanställning i Försvarsmakten. Andelen tidsbegränsade anställningar vid respektive lärosäte påverkas också av personalsammansättningen vid lärosätet, exempelvis i vilken utsträckning meriteringsanställningar förekommer. Till exempel är andelen med meriteringsanställning relativt stor vid Karolinska institutet, vilket gör att en relativt stor andel av personalen har en tidsbegränsad anställning. För mer information om detta, se tabell på UKÄ:s webbplats uka.se/arsrapport.

Allmänna visstidsanställningar och vikariat

Andelen allmänna visstidsanställningar och vikariat varierar beroende på anställningskategori. Vanligast är de i anställningskategorin annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen där de utgjorde 37 procent av alla anställningar (se figur 75). Också bland annan forskande och undervisande personal med doktorsexamen var 21 procent av alla anställningar allmänna visstidsanställningar eller vikariat. Av adjunkterna hade 14 procent en allmän visstidsanställning eller ett vikariat. Bland lektorerna var andelen allmänna visstidsanställningar och vikariat betydligt lägre, 6 procent, medan 91 procent hade en tillsvidareanställning. Bland professorerna baseras tidsbegränsade anställningar i regel på högskolans särskilda reglering. Meriteringsanställningarna är tidsbegränsade utifrån högskolans reglering, men därutöver förekommer även 8 procent allmänna visstidsanställningar eller vikariat.

Andelen kvinnor med en tidsbegränsad anställning något större än andelen män

På totalnivå var andelen kvinnor som hade en tidsbegränsad anställning 29 procent, medan motsvarande andel var 28 procent bland män. Andelen kvinnor med en tidsbegränsad anställning i form av en allmän visstidsanställning eller

ett vikariat var 14 procent, medan motsvarande andel bland män var 12 procent.

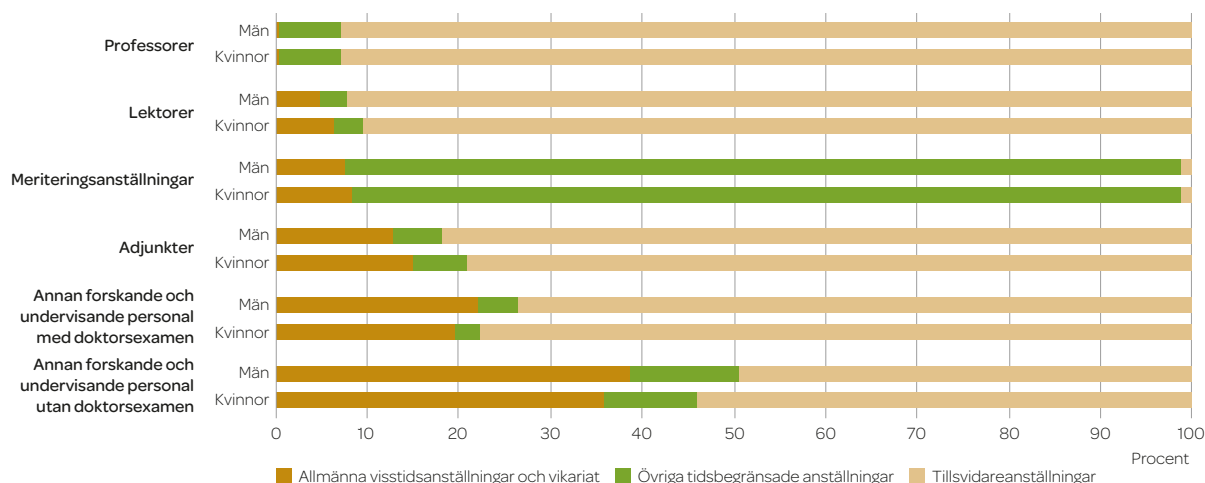
Skillnaderna mellan andelen kvinnor respektive män med tidsbegränsad anställning inom olika anställningskategorier är generellt små. I anställningskategorierna adjunkter och lektorer var det något vanligare att kvinnorna hade en tidsbegränsad anställning. I anställningskategorierna annan forskande och undervisande personal med respektive utan doktorsexamen var däremot andelen män med en tidsbegränsad anställning något större än andelen kvinnor. Bland professorer och meriteringsanställda var andelen tidsbegränsade anställningar densamma för kvinnor och män.

Utländsk bakgrund och internationell mobilitet

Precis som samhället i stort påverkas högskolesektorn allt mer av en ökad internationalisering och global rekrytering. Med utländsk bakgrund avses att personen antingen är utrikes född eller inrikes född med två utrikes födda föräldrar. I personalen med utländsk bakgrund ingår också utländska gästforskare, det vill säga personer som kommit till Sverige för att arbeta vid ett svenskt lärosäte.

Bland den forskande och undervisande personalen var andelen med utländsk bakgrund 35 procent 2018. Detta är en ökning med 2 procentenheter jämfört med 2017, då andelen var 33

Figur 75. Andelen allmänna visstidsanställningar och vikariat, övriga tidsbegränsade anställningar samt tillsvidareanställningar i högskolan. Kvinnor och män i olika anställningskategorier bland den forskande och undervisande personalen 2018, heltidsekvivalenter.



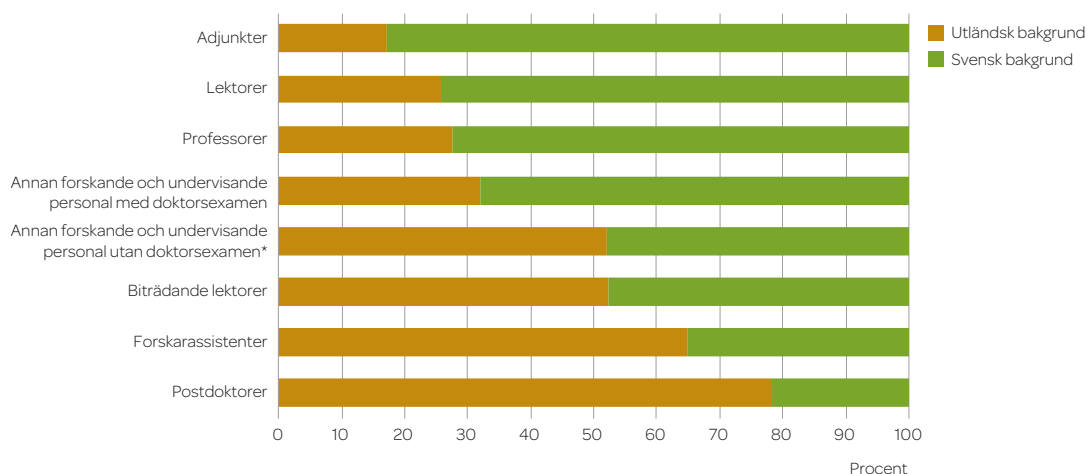
procent. Majoriteten av dem med utländsk bakgrund är själva utrikes födda och totalt uppgår andelen utrikes födda av högskolans forskande och undervisande personal till 33 procent.

Andelen anställda med utländsk bakgrund är störst bland dem med meriteringsanställningar (se figur 76). Bland postdoktorer uppgick andelen till 78 procent, vilket innebär en ökning med 2 procentenheter sedan 2017. Anställningar som postdoktor är ibland särskilt avsatta för utländska sökande, vilket kan förklara den höga andelen inom denna kategori. Bland forskarassistenter var andelen med utländsk bakgrund 65 procent och bland biträdande lektorer 53 procent. Inom kategorierna annan forskande och undervisande personal med och utan doktorsexamen var andelen anställda med utländsk bakgrund 32 respektive 52 procent. Bland professorer var andelen med utländsk bakgrund förhållandevis låg, 28 procent och likaså bland lektorer, där andelen var 26 procent. Allra lägst var andelen bland adjunkter, 17 procent. Det är också bland de meriteringsanställda som andelen med utländsk bakgrund ökade mest under den senaste tioårsperioden. Bland forskarassistenter ökade andelen med 35 procentenheter jämfört med 2008, medan ökningen var 32 procentenheter bland postdoktorer och 29 procentenheter bland biträdande lektorer. Även inom kategorin annan forskande och undervisande personal utan doktorsexamen ökade andelen anställda

med utländsk bakgrund med 18 procentenheter jämfört med 2008. I övriga anställningskategorier var förändringen mer blygsam. Bland annan forskande och undervisande personal med doktorsexamen och bland lektorer ökade andelen med utländsk bakgrund med 8 procentenheter jämfört med 2008. Bland professorer och adjunkter var ökningen 7 procentenheter respektive 6 procentenheter.

Andelen anställda med utländsk bakgrund varierar även mellan ämnesområden. År 2018 var andelen störst inom naturvetenskap, 49 procent, följt av teknik, 40 procent och medicin och hälsovetenskap, 36 procent. Inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin uppgick andelen till 29 procent och inom humaniora och konst till 28 procent. Samhällsvetenskap var det ämnesområde som hade lägst andel anställda med utländsk bakgrund, 23 procent. Andelen med utländsk bakgrund har inte förändrats nämnvärt sedan 2017; i samtliga forskningsämnesområden ökade andelen med 0–2 procentenheter. Under den senaste tioårsperioden ökade andelen med utländsk bakgrund mest inom naturvetenskap och teknik, där ökningen var 22 respektive 18 procentenheter. Inom medicin och hälsovetenskap ökade andelen med 15 procentenheter jämfört med 2008, och inom samhällsvetenskap ökade andelen med 9 procentenheter. Inom humaniora och konst samt lantbruksvetenskap och veterinärmedicin var ökningen 6 procentenheter.

Figur 76. Andelen med utländsk bakgrund bland anställda i olika anställningskategorier 2018, heltidsekvivalenter.



UTLANDSTJÄNSTGÖRING VANLIGAST BLAND PROFESSORER OCH MERITERINGSANSTÄLLDA

Internationaliseringsutredningen, som lämnade över sitt slutbetänkande till regeringen i oktober 2018, slår fast att internationaliseringen inom högskolan bör öka. Som motiv till ökad mobilitet lyfts bland annat ökad kvalitet och relevans inom högre utbildning och forskning, samt att internationellt samarbete bidrar med nya perspektiv och infallsvinklar i verksamheten. För att undersöka den internationella mobiliteten bland högskolans personal i Sverige har UKÄ tillsammans med SCB genomfört en enkätundersökning om utlandsvistelser i tjänsten. Undersökningen vände sig till den forskande och undervisande personalen och dem som arbetar med stöd till forskning och utveckling inom Sveriges universitet och högskolor. Ett urval av dessa tillfrågades om huruvida de varit utomlands i tjänsten under 2017 och i sådana fall hur länge. De som uppgav att de varit utomlands fick också uppge vad syftet med utlandsvistelsen var: en kombination av forskning och undervisning, främst forskning, främst undervisning eller främst studier.

Av den forskande och undervisande personalen som deltog i undersökningen uppgav 19 procent att de hade varit på en utlandsvistelse som varade i en vecka eller mer. Arbete i utlandet var något vanligare bland män. Drygt 660 av männen som besvarade enkäten, motsvarande 22 procent, hade varit utomlands i tjänsten, medan motsvarande antal för kvinnorna var 455, eller 16 procent.

Utlandsvistelser i tjänsten var vanligast bland professorer och meriteringsanställda. Bland professorerna uppgav 32 procent att de var utomlands under 2017, och

motsvarande andel bland de meriteringsanställda var 30 procent. I övriga anställningskategorier låg andelen mellan 6 och 23 procent.

De allra flesta inom respektive anställningskategori, mellan 63 och 88 procent, hade främst ägnat sig åt forskning under sina utlandsvistelser. Undantaget var adjunkter där 19 procent uppgav att de främst ägnat sig åt forskning, medan 58 procent uppgav att de främst ägnade sig åt undervisning. Adjunkter undantagna verkar det alltså som att det främst är forskningsrelaterade arbetsuppgifter som leder till utlandsvistelser i tjänsten. Även bland lektorer, en undervisningsinriktad anställningskategori där 19 procent uppgav att de främst undervisade under sina utlandsvistelser, uppgav 63 procent att de främst forskade.

Vanligast var utlandsvistelser inom naturvetenskap och lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, där 31 respektive 25 procent uppgav att de var utomlands under 2017. Motsvarande andel inom humaniora och konst var 21 procent, inom teknik 19 procent, inom samhällsvetenskap 18 procent och inom medicin och hälsovetenskap 16 procent. Det var vanligast att vistas utomlands för att forska, och inom de flesta forskningsämnesområden låg denna andel mellan 64 och 80 procent.

För mer information om den internationella mobiliteten bland högskolans personal, se *Utlandstjänstgöring vanligast bland professorer och meriteringsanställda*, Statistisk analys, 2019/6, UKÄ.

Personal med andra än forskande och undervisande uppgifter

Anställda inom högskolan med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter delas in i fyra huvudsakliga anställningskategorier: administrativ personal, teknisk personal, bibliotekspersonal och arvodister (för mer information om dessa anställningskategorier, se faktarutan *Anställningskategorier för personal med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter*).

Majoriteten av de anställda med andra än forskande och undervisande uppgifter hör till den administrativa personalen. År 2018 tillhörde 12 340 heltidsekvivalenter, eller 59 procent, denna kategori. Den näst största gruppen var den tekniska personalen som uppgick till 6 570 heltidsekvivalenter eller 32 procent. Biblioteks-

personal och arvodister utgjorde de minsta andelarna av personalen med andra än forskande och undervisande uppgifter. Bibliotekspersonalen uppgick till 1 170 heltidsekvivalenter, eller 6 procent, och arvodisterna uppgick till 760 heltidsekvivalenter, eller 4 procent.

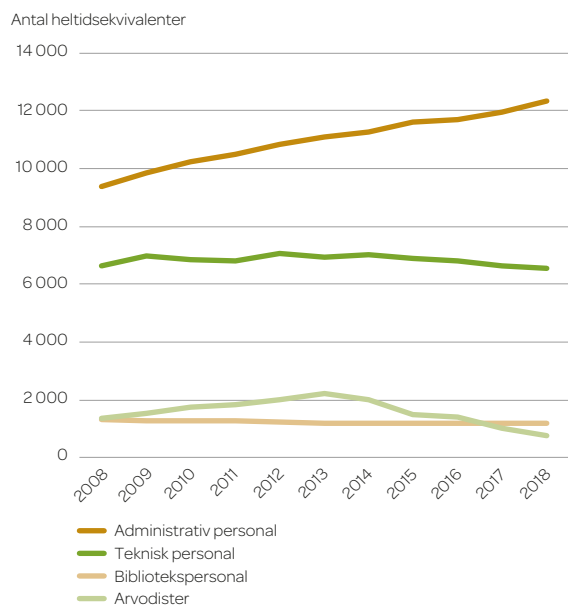
Det är endast den administrativa personalen som har ökat i omfattning sedan 2008, och antalet har ökat med 2 970 heltidsekvivalenter, eller 32 procent (se figur 77). Den tekniska personalen har jämfört med 2008 minskat med 70 heltidsekvivalenter, eller 1 procent. Bibliotekspersonalen har under samma tidsperiod minskat med 130 heltidsekvivalenter, eller 10 procent. Den största minskningen syns inom anställningskategorin arvodister, som jämfört med 2008 minskat med 590 heltidsekvivalenter, eller 44 procent. Statistiken om arvodister bör dock tolkas med försiktighet, eftersom ett antal lärosäten ändrat sin inrapportering av denna anställningskategori.

Bland personalen med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter var 65 procent kvinnor år 2018. Störst var könsskillnaderna inom den administrativa personalen, där andelen kvinnor uppgick till 76 procent. Även inom bibliotekspersonalen var de flesta anställda kvinnor, 71 procent. Bland teknisk personal var andelen män något större än andelen kvinnor – 56 procent av de anställda inom denna anställningskategori var män. Jämnast var könsfördelningen bland arvodisterna, där den låg på 50 procent för både kvinnor och män. Könsfördelningen i respektive anställningskategori var i princip oförändrad jämfört med 2008, med undantag för den tekniska personalen där andelen kvinnor hade minskat med 3 procentenheter jämfört med 2008.

Tillsvidareanställningar vanligast bland personal med andra än forskande och undervisande uppgifter

Sett till totalen bland de anställda med andra än forskande och undervisande uppgifter har de allra flesta en tillsvidareanställning. År 2018 var andelen med en tidsbegränsad anställning 16 procent, samma andel som föregående år.

Figur 77. Personal med andra än forskande och undervisande uppgifter vid universitet och högskolor 2008–2018, heltidsekvivalenter.



ANSTÄLLNINGSKATEGORIER FÖR PERSONAL MED ANDRA ÄN FORSKANDE OCH UNDERVISANDE ARBETSUPPGIFTER

Anställda inom högskolan med andra än forskande och undervisande arbetsuppgifter delas in i fyra huvudsakliga anställningskategorier: administrativ personal, teknisk personal, bibliotekspersonal och arvodister.

Inom den administrativa personalen finns en stor bredd av anställningsbenämningar. Många av de anställda arbetar med administration och stöd till utbildning och forskning, men i denna kategori ingår också projektledare och anställda vid personalavdelningarna samt arbete med intern och extern kommunikation med mera. Inom kategorin teknisk personal finns bland annat projektledare och forskningsingenjörer, men också anställda inom bland annat IT, intendentur och lokalvård. Inom bibliotekspersonalen finns bland annat bibliotekarier, bibliometriker och studiehandledare. Arvodister utför mindre uppdrag och är i regel timanställda.

Andelen påverkas av att samtliga arvodister är tidsbegränsat anställda, vilket följer av anställningens natur.

Bland den administrativa personalen var andelen tidsbegränsat anställda 13 procent 2018, och bland den tekniska personalen 12 procent. Inom båda dessa anställningskategorier var andelen tidsbegränsat anställda oförändrad jämfört med föregående år. Bland bibliotekspersonalen uppgick andelen tidsbegränsat anställda till 8 procent, vilket innebar en ökning med 1 procentenhet jämfört med 2017.

Under den senaste tioårsperioden har tidsbegränsade anställningar minskat med 35 procent bland den tekniska personalen. Bland den administrativa personalen och bibliotekspersonalen har dock de tidsbegränsade anställningarna ökat jämfört med 2008, med 19 procent bland den administrativa personalen och med 15 procent bland bibliotekspersonalen.

Tabell 29. Lärosätesspecifika uppgifter för högskolans personal, heltidsekvivalenter. Exklusive doktorandanställda.

Lärosäte	Professorer		Lektorer		Meriterings- anställningar		Adjunkter	
	Summa	Andel kvinnor/ män (%)	Summa	Andel kvinnor/ män (%)	Summa	Andel kvinnor/ män (%)	Summa	Andel kvinnor/ män (%)
Universitet								
Uppsala universitet	611	30 / 70	680	47 / 53	382	43 / 57	257	59 / 41
Lunds universitet	660	28 / 72	858	40 / 60	402	43 / 57	248	55 / 45
Göteborgs universitet	543	34 / 66	944	55 / 45	327	53 / 47	326	66 / 34
Stockholms universitet	471	33 / 67	726	50 / 50	278	42 / 58	196	67 / 33
Umeå universitet	299	32 / 68	696	47 / 53	174	50 / 50	222	56 / 44
Linköpings universitet	308	24 / 76	607	40 / 60	217	48 / 52	210	56 / 44
Karolinska institutet	360	32 / 68	148	58 / 42	746	56 / 44	192	78 / 22
Kungl. Tekniska högskolan	317	18 / 82	288	24 / 76	280	28 / 72	160	37 / 63
Chalmers tekniska högskola (enskild)	214	17 / 83	371	24 / 76	273	31 / 69	62	18 / 82
Luleå tekniska universitet	150	25 / 75	237	38 / 62	55	30 / 70	104	55 / 45
Handelshögskolan i Stockholm (enskild)	36	15 / 85	32	25 / 75	13	34 / 66	2	33 / 67
Sveriges lantbruksuniversitet	205	31 / 69	118	49 / 51	242	45 / 55	137	71 / 29
Karlstads universitet	80	31 / 69	265	49 / 51	27	37 / 63	228	58 / 42
Linnéuniversitetet	130	28 / 72	465	49 / 51	82	53 / 47	266	51 / 49
Örebro universitet	102	32 / 68	238	50 / 50	56	52 / 48	151	60 / 40
Mittuniversitetet	63	29 / 71	183	50 / 50	18	38 / 62	158	59 / 41
Malmö universitet	77	30 / 70	334	53 / 47	23	53 / 47	250	61 / 39
Högskolor								
Blekinge tekniska högskola	32	19 / 81	70	33 / 67	16	51 / 49	75	46 / 54
Försvarshögskolan	16	15 / 85	32	26 / 74	12	42 / 58	43	46 / 54
Gymnastik- och idrottshögskolan	5	33 / 67	27	50 / 50	4	50 / 50	26	31 / 69
Högskolan i Borås	32	37 / 63	150	51 / 49	3	33 / 67	138	61 / 39
Högskolan Dalarna	29	41 / 59	161	57 / 43	4	74 / 26	193	65 / 35
Högskolan i Gävle	41	25 / 75	147	49 / 51	8	47 / 53	183	64 / 36
Högskolan i Halmstad	34	24 / 76	134	50 / 50	12	41 / 59	105	53 / 47
Högskolan Kristianstad	27	39 / 61	134	57 / 43	2	55 / 45	155	66 / 34
Högskolan i Skövde	31	39 / 61	126	39 / 61	19	55 / 45	82	46 / 54
Högskolan Väst	31	39 / 61	120	62 / 38	1	0 / 100	131	64 / 36
Mälardalens högskola	49	38 / 62	192	48 / 52	33	39 / 61	204	58 / 42
Stiftelsen Högskolan i Jönköping (enskild)	47	33 / 67	183	52 / 48	8	63 / 38	159	61 / 39
Södertörns högskola	57	32 / 68	225	60 / 40	11	50 / 50	75	44 / 56
Konstnärliga högskolor								
Beckmans Designhögskola (enskild)	-	-	9	41 / 59	-	-	1	0 / 100
Konstfack	13	59 / 41	29	60 / 40	-	-	23	53 / 47
Kungl. Konsthögskolan	11	48 / 52	6	64 / 36	-	-	11	56 / 44
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	19	19 / 81	29	28 / 72	1	40 / 60	24	36 / 64
Stockholms konstnärliga högskola	18	59 / 41	47	74 / 26	-	-	16	52 / 48
Övriga enskilda utbildningsanordnare								
Akademi för Ledarskap och Teologi	-	-	2	0 / 100	-	-	5	39 / 61
Enskilda Högskolan Stockholm	1	0 / 100	12	44 / 56	-	-	0	100 / 0
Ericastiftelsen	-	-	2	100 / 0	-	-	9	69 / 31
Ersta Sköndal Bräcke högskola	10	74 / 26	34	71 / 29	-	-	25	93 / 7
Evidens AB	-	-	-	-	-	-	-	-
Gammelkroppa skogsskola	-	-	-	-	-	-	2	50 / 50
Johannelunds teologiska högskola	-	-	6	16 / 84	-	-	2	73 / 27
Newmaninstitutet	1	0 / 100	4	33 / 67	-	-	-	-
Röda Korsets Högskola	2	17 / 83	18	63 / 37	1	100 / 0	19	86 / 14
Skandinavians akademi för psykoterapiutveckling	-	-	0	0 / 100	-	-	-	-
Sophiahemmet Högskola	6	92 / 8	19	81 / 19	1	100 / 0	29	85 / 15
Stockholms Musikpedagogiska Institut	0	100 / 0	2	33 / 67	-	-	6	44 / 56
Svenska institutet för kognitiv psykoterapi	-	-	0	0 / 100	-	-	2	71 / 29
Totalt	5 141	29 / 71	9 110	47 / 53	3 729	45 / 55	4 907	59 / 41

* Samt de som saknar uppgift om utbildning

"0" i tabellen betyder att det är ett tal som är t.ex. 0,2 och har avrundats till 0.

Annan forskande och undervisande personal													
med doktorsexamen		utan doktorsexamen *		Biblioteks-personal		Administrativ personal		Teknisk personal		Arvodister		Totalt	
Summa	Andel kvinnor/män (%)	Summa	Andel kvinnor/män (%)	Summa	Andel kvinnor/män (%)	Summa	Andel kvinnor/män (%)	Summa	Andel kvinnor/män (%)	Summa	Andel kvinnor/män (%)	Totalt	Andel kvinnor/män (%)
598	46/54	758	53/47	101	71/29	1015	75/25	564	46/54	133	50/50	5 098	52/48
474	41/59	498	48/52	159	63/37	1243	71/29	984	48/52	21	44/56	5 547	49/51
306	50/50	367	58/42	148	69/31	1235	77/23	583	53/47	55	53/47	4 835	59/41
370	50/50	461	54/46	58	69/31	1026	72/28	369	44/56	2	37/63	3 958	54/46
216	52/48	305	51/49	72	67/33	636	78/22	480	43/57	68	55/45	3 167	53/47
78	52/48	130	43/57	71	74/26	691	84/16	373	38/62	35	42/58	2 718	52/48
359	56/44	301	54/46	54	69/31	985	81/19	722	63/37	66	53/47	3 932	62/38
246	30/70	307	32/68	25	78/22	743	78/22	302	28/72	111	38/62	2 777	42/58
155	26/74	216	35/65	39	84/16	502	76/24	316	30/70	65	40/60	2 214	39/61
15	12/88	24	50/50	17	85/15	278	79/21	156	38/62	16	41/59	1 051	49/51
15	37/63	3	30/70	11	72/28	110	80/20	17	20/80	-	-	239	52/48
439	47/53	502	60/40	38	73/27	544	70/30	532	44/56	28	62/38	2 785	53/47
11	21/79	19	40/60	22	82/18	252	83/17	81	39/61	22	55/45	1 006	57/43
6	20/80	60	54/46	40	75/25	410	74/26	177	48/52	22	57/43	1 659	55/45
14	35/65	25	54/46	28	69/31	261	79/21	92	36/64	20	61/39	987	57/43
27	39/61	53	33/67	31	71/29	201	79/21	60	19/81	2	27/73	795	54/46
12	51/49	145	76/24	41	74/26	307	74/26	107	43/57	20	67/33	1 316	61/39
-	-	8	26/74	9	78/22	105	78/22	34	36/64	3	29/71	351	50/50
5	27/73	101	12/88	13	63/38	82	67/33	19	26/74	3	17/83	327	36/64
3	48/52	7	51/49	3	100/0	29	85/15	9	17/83	0	0/100	113	53/47
6	69/31	19	61/39	19	74/26	165	75/25	46	32/68	13	69/31	592	59/41
5	3/97	16	33/67	16	67/33	114	70/30	78	37/63	9	55/45	624	58/42
5	42/58	29	61/39	14	90/10	112	78/22	53	23/77	5	48/52	597	57/43
5	55/45	9	28/72	13	69/31	117	73/27	51	44/56	9	45/55	487	54/46
2	4/96	4	71/29	11	73/27	101	80/20	35	24/76	4	80/20	475	62/38
1	57/43	19	28/72	13	77/23	93	80/20	31	31/69	10	45/55	425	50/50
12	52/48	24	28/72	12	92/8	123	83/17	45	32/68	0	35/65	498	62/38
6	32/68	18	20/80	20	75/25	202	81/19	52	36/64	0	36/64	776	57/43
9	30/70	21	64/36	17	51/49	185	74/26	64	26/74	-	-	694	57/43
17	46/54	24	60/40	23	78/22	212	75/25	38	30/70	18	59/41	699	59/41
-	-	-	-	1	100/0	7	93/7	2	57/43	-	-	18	63/37
3	74/26	9	67/33	4	32/68	46	76/24	21	33/67	0	82/18	148	60/40
1	83/17	3	83/17	1	100/0	14	79/21	6	8/92	-	-	54	58/42
-	-	1	21/79	3	100/0	40	73/27	24	15/85	1	34/66	141	40/60
-	-	5	44/56	3	67/33	61	76/24	32	19/81	1	100/0	183	61/39
1	0/100	-	-	1	100/0	2	100/0	-	-	-	-	12	44/56
-	-	-	-	3	23/77	5	80/20	1	0/100	-	-	23	46/54
1	0/100	4	100/0	-	-	4	100/0	1	0/100	-	-	20	77/23
7	46/54	6	60/40	10	80/20	30	80/20	4	0/100	-	-	125	74/26
0	48/52	1	18/82	-	-	2	100/0	-	-	-	-	3	60/40
-	-	1	100/0	-	-	-	-	-	-	-	-	3	67/33
0	0/100	-	-	1	0/100	3	100/0	2	0/100	-	-	14	39/61
0	0/100	1	100/0	0	100/0	5	81/19	0	100/0	-	-	11	58/42
4	95/5	3	80/20	-	-	16	75/25	2	57/43	-	-	65	74/26
-	-	1	100/0	-	-	2	100/0	-	-	-	-	3	93/7
2	47/53	1	100/0	6	100/0	20	85/15	1	0/100	-	-	84	84/16
0	67/33	2	76/24	-	-	3	33/67	1	0/100	-	-	14	44/56
0	0/100	2	49/51	-	-	1	100/0	-	-	-	-	6	67/33
3 436	45/55	4 512	50/50	1 170	71/29	12 337	76/24	6 568	44/56	762	50/50	51 671	54/46



Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

HÖGSKOLANS EKONOMI OCH FINANSIERING

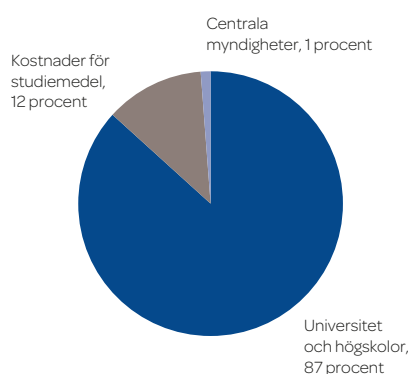
Under 2018 nådde tre av fyra lärosäten inte upp i sina takbelopp, vilket innebar att det återigen fanns ledig kapacitet i högskolan. För första gången på tio år understeg det samlade ekonomiska värdet av utbildningsvolymen lärosätenas samlade takbelopp. Intäkterna till högskolans forskning och utbildning på forskarnivå ökade igen efter förra årets nedgång.



DEN TOTALA KOSTNADEN för verksamheten vid Sveriges universitet och högskolor uppgick till 73,6 miljarder kronor under 2018. Det motsvarade 1,54 procent av Sveriges bruttonationalprodukt (BNP). Andelen var i det närmaste densamma, 1,53 procent, under 2017, vilket betyder att kostnaderna utvecklades i samma takt som den svenska ekonomin i övrigt. Strax under 80 procent av verksamheten finansierades av staten, dels med direkta statsanslag, dels genom bidrag från forskningsfinansierande myndigheter.

Tillsammans med statens kostnader för studiestödssystemet och de myndigheter som arbetar med högskolefrågor uppgick de totala kostnaderna för sektorn till 84,5 miljarder kronor under 2018. Kostnaden för studiestödssystemet uppgick till 9,8 miljarder medan övriga myndigheters verksamhet kostade staten strax över 1 miljard. Fördelningen av kostnaderna var i det närmaste identisk med året innan (se figur 78).

Figur 78. Fördelning av kostnaden för högskolesektorn 2018, andel.



Lärosätena varierar betydligt i storlek, inte minst i ekonomiska termer. De fyra största: Lunds universitet, Karolinska institutet, Uppsala universitet och Göteborgs universitet stod tillsammans för drygt 40 procent av den totala omsättningen (kostnaden). Deras kostnader varierade mellan 6,5 och 8,5 miljarder kronor, samtidigt som två tredjedelar av läro-

sätena hade kostnader under en miljard kronor. Lågst kostnader hade de (oftast enskilda) högskolor som främst bedriver utbildning och forskning inom konst, vård och teologi. Här varierade kostnaderna mellan drygt 300 miljoner kronor till 4 miljoner kronor. Skillnaderna i ekonomisk storlek har såklart betydelse för lärosätenas förutsättningar att bedriva verksamhet.

OLIKA TYPER AV INTÄKTER

Lärosätenas intäkter består av statliga anslag, av intäkter i form av förbrukade medel från externa finansiärer och av finansiella intäkter. Lärosätenas intäkter från externa finansiärer delas in i bidragsintäkter respektive avgiftsintäkter, beroende på vilken typ av verksamhet som medlen finansierar.

Bidragsintäkterna kan exempelvis utgöras av forskningsbidrag, som är intäkter för forskning utan att bidragsgivaren har rätt till forskningens resultat. Avgiftsintäkter består av intäkter från uppdragsverksamhet och övriga avgiftsintäkter. Uppdragsverksamhet finansieras med avgifter som beställaren betalar, och kan vara antingen utbildning eller forskning. Inom utbildning sker uppdragsverksamheten huvudsakligen som uppdragsutbildning enligt särskilda förordningar. Uppdragsforskning är forskning som utförs på uppdrag av en extern finansiär, där man reglerar uppdragsgivarens inflytande på verksamhetens planering och genomförande samt dispositionsrätt till forskningsresultaten i ett avtal. Uppdragsforskning kan även gälla exempelvis utredningar eller produktutveckling.

Kategorin övriga avgiftsintäkter består huvudsakligen av intäkter enligt paragraf 4 i avgiftsförordningen. Det är bland annat intäkter för uthyrning av lokaler, konferensavgifter och övriga intäkter i verksamheten, till exempel försäljning av material. Dessutom ingår fakturerade kostnader och eventuella intäkter av sponsring i denna kategori, samt lärosätenas intäkter av studenternas anmälnings- och studieavgifter. Finansiella intäkter består huvudsakligen av ränteintäkter.

De belopp som externa finansiärer betalar till lärosätena bokförs som intäkter av lärosätet först i samband med att de förbrukas, det vill säga när kostnader uppstår. Detta medför att det finns en skillnad mellan finansiärernas betalning och lärosätenas redovisade intäkter från finansiärerna. De forskningsbidrag som inte förbrukats återfinns under posten "oförbrukade bidrag" i lärosätenas balansräkningar.

Lärosätenas ekonomi

Universitetens och högskolornas verksamhet delas in i två verksamhetsområden; *utbildning på grundnivå och avancerad nivå* och *forskning och utbildning på forskarnivå*. De statliga anslagen följer samma uppdelning – lärosätena får ett anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå och ett för forskning och utbildning på forskarnivå. Samtliga intäkter och kostnader som lärosätena har för sin verksamhet ska föras till något av dessa områden. Sveriges lantbruksuniversitet utgör det enda undantaget och får istället ett samlat anslag för hela sin verksamhet. Sveriges lantbruksuniversitet har dessutom ett tredje verksamhetsområde – fortlöpande miljöanalys.

Finansieringen skiljer sig åt mellan de två verksamhetsområdena. För utbildning på grundnivå och avancerad nivå utgör de direkta statsanslagen huvuddelen av intäkterna, 84,6 procent, medan andelen är betydligt lägre inom forskning och utbildning på forskarnivå, 43,5 procent. Detta förklaras till stor del av att staten även kanaliserar betydande medel till lärosätenas forskningsverksamhet via forskningsråd och andra forskningsfinansierande myndigheter. Totalt utgjorde statliga medel drygt 69,8 procent av intäkterna inom forskning och utbildning på forskarnivå under 2018.

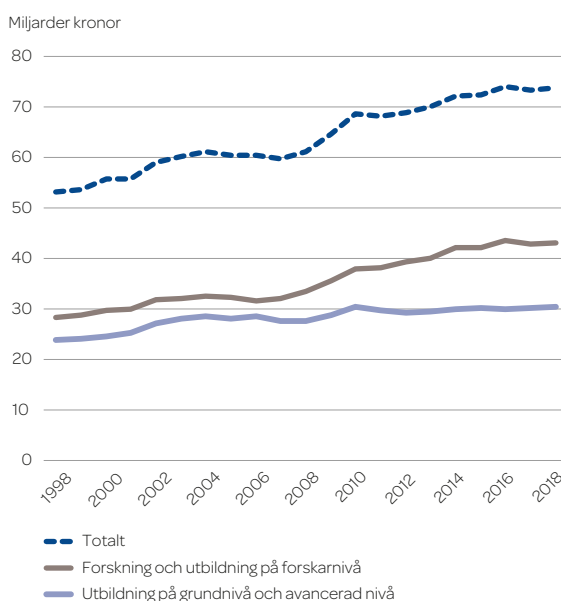
Intäkterna till högskolan totalt har ökat i reala termer sedan slutet av 1990-talet, inte minst under det senaste decenniet (se figur 79). Detta är till stor del resultatet av stora satsningar på högskolans forskning framförallt med anledning av de forskningspolitiska propositionerna 2008 och 2012 (prop. 2008/09:50 och prop. 2012/13:30). Den senaste forskningspolitiska propositionen från 2016 (prop. 2016/17:50), innehåller också förslag som leder till ökade intäkter för högskolan, vilket diskuteras närmare i avsnittet om finansieringen av forskning och utbildning på forskarnivå.

Inom den svenska högskolan har intäkterna till forskning och utbildning på forskarnivå (nedan kallat *forskningsverksamheten*) under lång tid varit högre än de till utbildning på grundnivå och avancerad nivå (*utbildningsverksamheten*). Trenden under de senaste tio åren har varit att den andel av de totala intäk-

erna som gått till forskningsverksamheten har ökat, från 55 procent 2008 till 58 procent 2018. Ökningen av forskningsverksamhetens andel av de totala intäkterna skedde framförallt till och med 2016 och har under de senaste två åren mattats av något.

Andelen forsknings- respektive utbildningsverksamhet vid lärosätena varierar mycket. Ett antal mindre lärosäten har enbart utbildningsverksamhet, och ytterligare några har väldigt begränsade intäkter till forskningsverksamheten. Av samtliga universitet och högskolor 2018 hade drygt tre fjärdedelar större intäkter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå än för forskning och utbildning på forskarnivå. De lärosäten med störst intäkter totalt tenderar dock också att ha högre andelar som går till forskning. Högst andel hade Karolinska institutet – nästan 85 procent. Att lärosätena med störst intäkter tenderar att vara forsknings tunga gör att intäkterna till forskningsverksamhet på total nivå utgör mer än hälften av intäkterna, trots att de flesta lärosäten har större intäkter för utbildning på grundnivå och avancerad nivå. En sammanställning av samtliga lärosätens andelar inom respektive verksamhetsområde finns i tabell 37 i slutet av kapitlet.

Figur 79. Högskolans intäkter, totalt och efter verksamhetsområde, 1998–2018, miljarder kronor i 2018 års priser.



FASTPRISBERÄKNING MED STATLIGT IMPLICITPRISINDEX

För att beskriva den ekonomiska utvecklingen med hänsyn tagen till inflationen har uppgifterna från tidigare år räknats om till 2018 års priser, det vill säga vad beloppen motsvarar i 2018 års penningvärde. En sådan beräkning tar bort effekten av inflation, och mäter istället volymförändringar. Vid fastprisberäkning används Statistiska centralbyråns (SCB) implicitprisindex för statlig konsumtion (se tabell 30).

Indexets utveckling reflekterar kostnadsökningar i statlig sektor, även sådana som inte direkt berör universitet och högskolor. Exempelvis har statens ökade migrationskostnader under de senaste åren medfört att den generella kostnadsbilden i staten har höjts, vilket påverkar indextalen för de senaste två åren.

Deflatering (fastprisberäkning) med indexet bedöms dock generellt ge goda förutsättningar för att jämföra statistiken över åren.

Tabell 30. SCB:s implicitprisindex för statlig konsumtion, 1998–2018, index och årlig förändring.

	Index	Årlig förändring
1998	59,93	
1999	62,38	4,09
2000	65,54	5,07
2001	68,18	4,03
2002	70,13	2,86
2003	72,11	2,82
2004	72,35	0,33
2005	74,25	2,63
2006	77,27	4,07
2007	79,48	2,86
2008	82,00	3,17
2009	83,69	2,06
2010	83,99	0,36
2011	87,04	3,63
2012	88,67	1,87
2013	89,79	1,26
2014	90,56	0,86
2015	92,30	1,92
2016	93,58	1,39
2017	96,61	3,24
2018	100,00	3,51

Tabell 31. Sammanställning av lärosätenas resultaträkningar, 2008, 2017 och 2018 samt årlig förändring, miljoner kronor samt andelar i 2018 års priser.

	2008	2017	2018	Förändring 2017–2018		Andel av total 2018
	Mkr	Mkr	Mkr	Mkr	%	%
Finansiär						
Statliga finansiärer	48 905	57 751	57 999	248	0,4	78,5
Direkta statsanslag*	39 298	44 656	44 696	40	0,1	60,5
Statliga myndigheter	9 607	13 095	13 304	208	1,6	18,0
Övriga offentliga finansiärer	2 886	3 357	3 423	65	1,9	4,6
Kommuner och landsting	1 884	1 963	1 942	-20	-1,0	2,6
Offentliga forskningsstiftelser	1 002	1 395	1 480	85	6,1	2,0
Privata finansiärer i Sverige	5 518	7 425	7 461	37	0,5	10,1
Företag	1 989	1 893	1 750	-143	-7,6	2,4
Organisationer utan vinstsyfte	3 530	5 532	5 712	179	3,2	7,7
EU	1 410	2 001	2 082	81	4,0	2,8
Övriga utlandet	977	1 293	1 369	75	5,8	1,9
Övrigt (inkl. finansiella intäkter)	1 432	1 524	1 577	53	3,5	2,1
Totalt	61 128	73 352	73 911	559	0,8	100

* Inklusive anslag som fördelas via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen.

Intäkterna ökade

Under 2018 uppgick de totala intäkterna till universitet och högskolor till 73,9 miljarder kronor, en ökning med 559 miljoner i reala termer sedan 2017 (se tabell 31). Ökningen uppgick alltså till 0,8 procent och bestod till stora delar av ökade intäkter från statliga myndigheter och organisationer utan vinstsyfte. Även intäkterna från offentliga forskningsstiftelser, direkta statsanslag, EU samt övriga utlandet ökade, medan intäkterna från svenska företag samt kommuner och landsting minskade.

Det var åttonde året i rad som intäkterna från organisationer utan vinstsyfte ökade. Från 2008 till 2018 ökade de årliga intäkterna från dessa finansierare med mer än 2 miljarder kronor i reala termer. Även relativt sett, som andel av de totala intäkterna, har medlen från organisationer utan vinstsyfte ökat under det senaste decenniet, från 5,8 till 7,7 procent. Till skillnad från 2008 är högskolans intäkter från dessa finansierare numera större än de som sammanlagt kommer från svenska företag och från utlandet, inklusive EU. Intäkterna från dessa finansierare går företrädesvis till forskningsverksamheten och vi kommer att titta närmare på dessa i avsnittet om finansieringen av forskning och utbildning på forskarnivå.

Ökningen av intäkterna från de statliga myndigheterna riktar sig framförallt till utbildningsverksamheten. Mer än hälften av de nya medlen utgjordes av intäkter från uppdrag inom utbildningsverksamheten som redogörs för i avsnittet *Ökade intäkter från uppdrag*.

Positivt resultat

I tabell 32 presenteras en sammanställning av lärosätenas resultaträkningar. Här visas, bland annat, lärosätenas intäkter indelade efter typ av intäkt istället för efter finansierare, som i tabell 31. Även lärosätenas kostnader presenteras efter typ av kostnad. Genom att dra ifrån verksamhetskostnaderna från verksamhetsintäkterna får man fram verksamhetsutfallet, alltså det resultat som själva kärnverksamheten har gjort under året. Ett positivt verksamhetsutfall innebär att det blev medel över, medan ett negativt betyder att man haft en större verksamhet än vad det givna årets intäkter täckte. Årets kapitalförändring består, till största delen, av årets verksamhetsutfall. Vissa lärosäten äger dock delar i dotterföretag som kan påverka det ekonomiska utfallet, vilket är huvudorsaken till varför verksamhetsutfallet och årets kapitalförändring inte överensstämmer. En samman-

Tabell 32. Sammanställning av lärosätenas resultaträkningar, 2008, 2017 och 2018 samt årlig förändring, miljoner kronor samt andelar i 2018 års priser.

	2008	2017	2018	Förändring 2017–2018		Andel av total 2018
	Mkr	Mkr	Mkr	Mkr	%	%
Verksamhetsintäkter	61 128	73 352	73 911	559	0,8	100,0
Intäkter av statsanslag	39 124	44 213	44 275	62	0,1	59,9
Intäkter av bidrag	14 426	21 567	21 797	230	1,1	29,5
Intäkter av avgifter och andra ersättningar	6 546	7 424	7 678	254	3,4	10,4
Finansiella intäkter	1 033	148	162	14	9,3	0,2
Verksamhetskostnader	60 412	73 050	73 630	580	0,8	100,0
Personalkostnader	36 471	46 066	46 306	241	0,5	62,9
Övriga driftkostnader	10 370	12 364	12 575	211	1,7	17,1
Lokalkostnader	8 508	9 112	9 163	52	0,6	12,4
Avskrivningar	2 188	2 659	2 698	39	1,5	3,7
Ersättning för klinisk utbildning och forskning	2 459	2 603	2 577	-26	-1,0	3,5
Finansiella kostnader	417	246	307	61	24,6	0,4
Verksamhetsutfall	716	302	281	-20	-6,7	-
Årets kapitalförändring	761	319	346	27	8,5	-

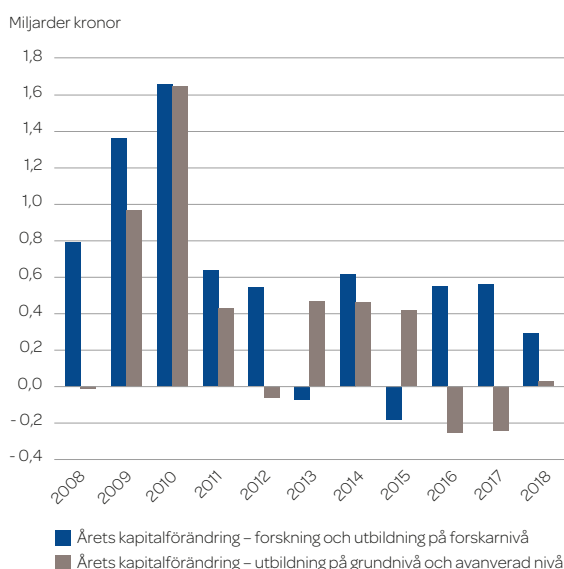
ställning av lärosätenas intäkter, kostnader och ekonomiska resultat finns i tabell 37 i slutet av det här kapitlet.

Under 2018 var lärosätenas totala intäkter 281 miljoner kronor högre än kostnaderna. Sammanlagt var intäkterna 73,9 miljarder och kostnaderna 73,6 miljarder kronor. Det positiva verksamhetsutfallet för systemet som helhet liknade förra årets, vilket berodde på att kostnaderna, precis som intäkterna, ökade med en dryg procent mellan åren. De ökade kostnaderna totalt berodde i sin tur till stor del på ökade personal- och driftkostnader.

Överskottet härstammade framförallt från forskningsverksamheten, medan utbildningsverksamheten i princip gjorde ett nollresultat. Både inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå och forskning och utbildning på forskarnivå utgjorde personalkostnaderna omkring 60 procent av kostnaderna, vilket också har varit fallet under de senaste två decennierna.

Det är värt att notera att intäkterna från avgifter och andra ersättningar har ökat med en kvarts miljard. Här ingår nämligen avgifter som studenter från länder utanför EU/ESS och Schweiz betalar för att utbilda sig i Sverige. Avgiften infördes höstterminen 2011, och har sedan dess blivit en viktig del av många lärosätens ekonomi. Detta undersöks närmare

Figur 80. Årets kapitalförändring, efter verksamhetsgren, 2008–2018, miljarder kronor i 2018 års priser.



i den del som handlar om finansieringen av verksamheten på grundnivå och avancerad nivå. De finansiella intäkterna och kostnaderna uppstår främst till följd av att lärosätena har sparade tillgångar och lån hos Riksgälden.

I figur 80 framgår att det ekonomiska resultatet varierat kraftigt mellan åren. Åren 2009 och 2010 tillförde staten stora medel till lärosätena inom båda verksamhetsområdena. Det visade sig snabbt att många lärosäten hade svårt att expandera verksamheten på kort sikt, vilket ledde till kraftiga överskott.

Årets positiva ekonomiska resultat härstammade som sagt framförallt från forskningsverksamheten. För de allra flesta lärosäten utgjorde verksamhetsutfallet hela årets kapitalförändring, men exempelvis Lunds universitet och Göteborgs universitet hade intäkter från andelar i dotterbolag på dryga 20 miljoner kronor vardera. Årets kapitalförändring 2018 uppgick till 300 miljoner kronor i forskningsverksamheten och 30 miljoner i utbildningsverksamheten.

MYNDIGHETSKAPITAL OCH BALANSERAD KAPITALFÖRÄNDRING

I myndighetskapitalet för statliga lärosäten ingår dels årets ekonomiska resultat (årets kapitalförändring), dels den balanserade kapitalförändringen. Därutöver kan det också ingå resultatandelar i hel- och delägda bolag, och många lärosäten har även statskapital och donationskapital som ingår i myndighetskapitalet. Den balanserade kapitalförändringen utgör den största delen av lärosätenas myndighetskapital och den har byggts upp av gångna års resultat, och består därmed huvudsakligen av ackumulerade överskott respektive underskott från tidigare år. Det ekonomiska resultatet, det vill säga överskott eller underskott i resultaträkningen, blir en del i den balanserade kapitalförändringen året efter. Exempelvis överförs 2018 års kapitalförändring till den balanserade kapitalförändringen 2019 och påverkar alltså inte 2018 års balanserade kapitalförändring. För enskilda utbildningsanordnare motsvaras den balanserade kapitalförändringen av fritt eget kapital exklusive årets ekonomiska resultat.

Anslagsmedel redovisas som intäkt i sin helhet och således inte i den takt som de förbrukas. Om anslagsmedlen inte förbrukas under året påverkar det årets resultat och senare den balanserade kapitalförändringen. Erhållna bidrag som inte förbrukats under året redovisas däremot som en egen post i balansräkningen, oförbrukade bidrag, och dessa påverkar inte den balanserade kapitalförändringen.

Totalt uppvisade två av tre lärosäten ett positivt ekonomiskt resultat under 2018. Resultaten varierade mellan ett positivt resultat på 166 miljoner vid Umeå universitet till ett negativt resultat vid Stockholms universitet på 196 miljoner. Drygt hälften av lärosätena uppvisade resultat som var inom spannet +/- 10 miljoner kronor.

Myndighetskapitalet som andel av kostnaderna fortsatte att minska

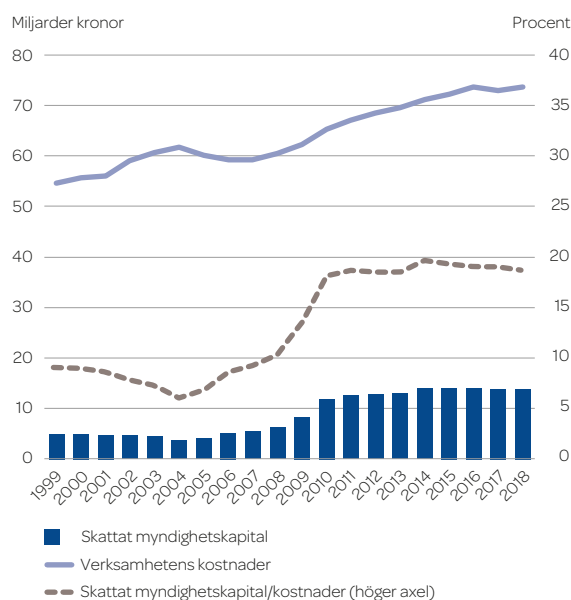
Till skillnad från andra statliga myndigheter behöver universitet och högskolor inte betala tillbaka outnyttjade anslagsmedel till staten utan kan spara dem till kommande år. Det beror på den särskilda modell för avräkning av anslag som gäller för lärosätena och som innebär att anslagsförbrukningen inte är kopplad till verksamhetens kostnader. Det positiva eller negativa resultat som uppstår i verksamheten ger upphov till en balanserad kapitalförändring i lärosätenas balansräkningar. Den utgör en reserv som lärosätena kan använda för att täcka framtida underskott i verksamheten eller finansiera speciella satsningar inom utbildning eller forskning.

Den balanserade kapitalförändringen utgör tillsammans med årets kapitalförändring huvuddelen av lärosätenas myndighetskapital. I myndighetskapitalet kan det också ingå resultatandelar från dotterföretag och vid många lärosäten finns dessutom statskapital och donationskapital. Det handlar dock i de flesta fall om mindre belopp och finns inte på alla lärosäten. Summan av den balanserade kapitalförändringen och årets kapitalförändring, nedan kallat det *skattade myndighetskapitalet*, ger därmed en god uppskattning av myndighetskapitalet (se figur 81).

Under 2018 uppgick det skattade myndighetskapitalet till 13,8 miljarder kronor, varav 13,4 utgjordes av den balanserade kapitalförändringen. Alla utom fyra lärosäten redovisar sin balanserade kapitalförändring efter verksamhetsområde. Bland dessa återfanns 55 procent av den balanserade kapitalförändringen i forskningsverksamheten. Att den större delen av den balanserade kapitalförändringen, och således också myndighetskapitalet, återfinns i forsk-

ningsverksamheten förstärks i och med årets ekonomiska resultat. Detta berodde på att årets positiva resultat till stor del härstammade från forskningsverksamheten. Ett sätt att beskriva lärosätenas ekonomiska ställning är att sätta det skattade myndighetskapitalet i relation till omsättningen i form av verksamhetens kostnader. Det skattade myndighetskapitalet uppgick totalt till 18,7 procent av de totala kostnaderna under 2018, vilket innebar en marginell minskning sedan 2017. Det var dock fjärde året i rad som kvoten, som illustreras av den streckade linjen i figur 81, minskade.

Figur 81. Skattat myndighetskapital, verksamhetens kostnader och myndighetskapitalet som andel av verksamhetens kostnader (höger axel), 1999–2018, miljarder kronor i 2018 års priser (vänster axel) och andel (höger axel).



I takt med att en större andel av intäkterna inom framförallt forskning och utbildning på forskarnivå har konkurrensutsatts, utgör myndighetskapitalet en stabiliserande faktor i lärosätenas ekonomi. Det finns inga explicita regler för hur mycket myndighetskapital ett lärosäte ska ha tillgång till. Däremot anger många lärosäten egna målsättningar och olika planer för hur medlen ska användas i sina årsredovisningar. De individuella målen varierade mellan 10 och 15 procent av omsättningen (kostnaden). Som högst var andelen myndighetskapital i förhållande till kostnaderna närmare 20 procent år 2014. Som lägst var

andelen 6 procent år 2004, och många lärosäten upplevde då att deras långsiktiga planeringsförutsättningar var försvagade på grund av detta.

Ökade intäkter från uppdrag

Både i utbildning på grundnivå och avancerad nivå och i forskning och utbildning på forskarnivå ingår uppdragsverksamhet. Uppdrag utförs, som namnet antyder, för någon annans räkning och innebär att beställaren står för hela kostnaden. Totalt uppgick dessa intäkter till 3,5 miljarder kronor, eller drygt 5 procent av lärosätenas totala intäkter, under 2018. Detta motsvarade en ökning om drygt 170 miljoner kronor, eller 5 procent, i reala termer sedan året innan. Jämfört med för tio år sedan har dock intäkterna sjunkit med 430 miljoner kronor i reala termer.

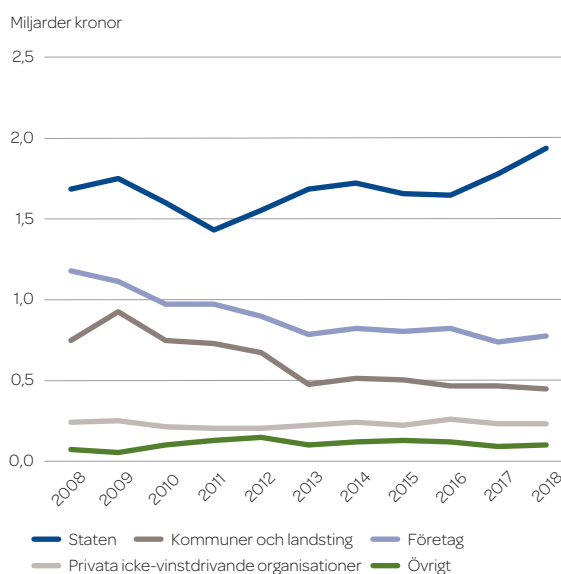
Uppdragsverksamheten kan ses som en form av samverkan med det omgivande samhället, något många lärosäten också lyfte fram i sina årsredovisningar. Inom forskningsverksamheten kan högskolan tillgodose beställarens behov av kunskap genom forskning och utvecklingsverksamhet. Uppdrag inom utbildningsverksamheten ger beställaren möjlighet att samarbeta med utbildningsanordnaren så att utbildningen på ett så bra sätt som möjligt anpassas efter de behov som finns. Ganska ofta är det staten som är beställare av uppdrag, inom såväl forsknings- som utbildningsverksamheten. Tydligast samverkansseffekt nås dock sannolikt när beställaren representerar en icke-statlig sektor.

Sammanlagt hade 90 procent lärosäten någon form av intäkter från uppdrag. Allra störst intäkter hade Karolinska institutet, Göteborgs universitet och Umeå universitet med mellan 300 och 400 miljoner kronor vardera. Majoriteten av de samlade intäkterna utgjordes av uppdrag från staten (se figur 82). Även ökningen mellan åren var till stor del en följd av ökade intäkter från statliga myndigheter.

Av de totala uppdragsintäkterna inom forskningsverksamheten utgjorde intäkter från statlig myndigheter 41 procent, företag 36 procent, kommuner och landsting 13 procent och privata icke-vinstdrivande organisationer 9 procent.

För mer uppgifter om uppdragsintäkter, se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Figur 82. Totala intäkter för uppdragsverksamheten i utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt forskning och utbildning på forskarnivå, efter typ av finansiär, 2008–2018, miljarder kronor i 2018 års priser.



Inom utbildningsverksamheten förekommer både *beställd utbildning* och *uppdragsutbildning*. Beställd utbildning utgörs av kurser som lärosätena kan köpa av varandra och utgör en mindre del av uppdragsintäkterna inom utbildningsverksamheten. Förenklat innebär uppdragsutbildning att en beställare, exempelvis ett företag eller en statlig myndighet, köpt en speciell utbildning vid ett eller flera lärosäten för att tillgodose sitt kompetensbehov. Det tydligaste exemplet är kanske Polismyndighetens beställning av polisutbildning hos ett antal lärosäten, men även kortare utbildningar med fokus på kompetensutveckling är vanligt förekommande.

För uppdrag inom utbildningsverksamheten utgjorde intäkter från staten 68 procent, kommuner och landsting 12 procent, företag 10 och privata icke-vinstdrivande organisationer 5 procent. Resterande del, dryga 5 procent, kom från enskilda utbildningsanordnare och rörde till största delen beställd utbildning.

Den absolut viktigaste förklaringen till att uppdragsintäkterna ökade på total nivå var den pågående utbyggnaden av polisutbildningen. Detta kommer att fortsätta även nästa år, eftersom både Högskolan i Borås och Malmö universitet har fått tillstånd att bedriva sådan utbildning från och med 2019.

Finansiering av utbildning på grundnivå och avancerad nivå

De totala intäkterna för utbildning på grundnivå och avancerad nivå uppgick till 30,3 miljarder kronor under 2018, vilket motsvarade en ökning med 160 miljoner kronor, eller 0,5 procent, i reala termer sedan 2017 (se figur 79). Den svenska högskolans utbildning på grundnivå och avancerad nivå finansieras till största delen via statliga anslag som tilldelas lärosätena i regleringsbrevet efter riksdagsbeslut. För studenter från Sverige, EU/ESS och Schweiz är utbildning avgiftsfri, medan övriga studenter sedan 2011 själva bekostar sin utbildning. Utbildning på grundnivå och avancerad nivå består framförallt av utbildning som utförs enligt uppdrag i regleringsbrevet. Här ingår både den anslagsfinansierade- och den avgiftsfinansierade verksamheten. Totalt stod utbildningen enligt uppdrag i regleringsbrevet för 94 procent av intäkterna på grundnivå och avancerad nivå under året, medan uppdragsverksamheten (som beskrevs i det förra avsnittet) uppgick till 6 procent.

Statliga medel till utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Utbildningen på grundnivå och avancerad nivå finansierades till 84,6 procent av direkta statsanslag. Totalt uppgick intäkterna från statsanslag till 25,6 miljarder under 2018. Av statsanslagen utgjorde ramanslagen den absolut största delen. Totalt uppgick ramanslagen till 24,2 miljarder kronor 2018, vilket motsvarade en minskning på drygt 120 miljoner kronor jämfört med 2017 i reala termer. För de flesta statliga universitet och högskolor och några enskilda utbildningsanordnare består ramanslaget av ett takbelopp, som anger den högsta totala ersättning som varje lärosäte kan få som ersättning. Intäkterna via ramanslag från de lärosäten som har takbelopp uppgick 2018 till drygt 22,5 miljarder kronor. Anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå till de lärosäten som inte har ett takbelopp uppgick till drygt 1,7 miljard kronor.

RESURSTILLDELNING FÖR UTBILDNING PÅ GRUNDNIVÅ OCH AVANCERAD NIVÅ

Statens ersättning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras på registrerade studenter (omräknade till helårsstudenter) samt studenternas avklarade poäng (omräknade till helårsprestationer) inom olika utbildningsområden. Det är samma ersättning för alla lärosäten som omfattas av systemet, men beloppet varierar mellan olika utbildningsområden. Takbeloppet anger den högsta totala ersättning som varje lärosäte kan få. Takbeloppet tillsammans med hur utbildningen fördelas på olika utbildningsområden sätter ramarna för antalet studenter på varje lärosäte.

All utbildning är indelad i kurser, vilka klassificeras till ett eller flera utbildningsområden. Det är regeringen som beslutar inom vilka utbildningsområden respektive lärosäte får avräkna helårsstudenter och helårsprestationer. För utbildning inom de konstnärliga utbildningsområdena är dock antalet helårsstudenter och helårsprestationer som får avräknas begränsat. I övrigt är det upp till varje lärosäte att avgöra till vilket eller vilka utbildningsområden kursen ska klassificeras. Denna klassificering är grunden för lärosätenas resurstilldelning. För 2019 gäller ersättningsbeloppen i tabell 33 för helårsstudenter och helårsprestationer inom olika utbildningsområden.

Resurstilldelningssystemet med takbelopp omfattar alla statliga lärosäten förutom Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan, samt Chalmers tekniska högskola och Stiftelsen Högskolan i Jönköping. Vid dessa lärosäten återfinns 97 procent av den totala utbildningsvolymen, räknat som helårsstudenter. Lärosätena kan också ha andra uppdrag som finansieras med direkta statsanslag, exempelvis att erbjuda utbildning i vissa språk och lärarutbildning i minoritetsspråk. Lärosätena erhåller anslag som fördelas via Kammarkollegiet för andra uppdrag, som ett antal kompletterande utbildningar för personer med avslutad utländsk utbildning samt vidareutbildning av obehöriga lärare. Enskilda utbildningsanordnare får, med några undantag, statsbidrag för högstskoleutbildning (redovisas här som anslag).

Nuvarande resurstilldelningssystem är under utredning. Se faktarutan *Styr- och resursutredningen (Strut)* i kapitlet *En introduktion till den svenska högskolan*.

Förutom ramanslaget erhåller lärosätena även andra anslag, samt anslag som fördelas till lärosätena via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen. Lärosäten som bedriver läkar- och tandläkarutbildning får speciella anslag för att ersätta landstingen för den kliniska delen av utbildningen. Dessa uppgick totalt till drygt 750 miljoner kronor under 2018. Lärosätena erhöll även anslag för särskilda åtaganden om drygt 400 miljoner kronor.

Tabell 33. Ersättningsbelopp för helårsstudenter och helårsprestationer 2019 samt andel av takbeloppsfina nsierade helårsstudenter per utbildningsområde 2018, kronor och andel.

Utbildningsområde	Ersättning per helårsstudent	Ersättning per helårsprestation	Fördelning av helårsstudenter
	2019, kronor	2019, kronor	2018, procent
Humanistiskt, teologiskt, juridiskt, samhällsvetenskapligt	32 273	21 030	40,58
Naturvetenskapligt, tekniskt, farmaceutiskt	55 030	46 408	32,38
Vård	58 505	50 672	8,11
Medicinskt	65 377	79 522	6,80
Undervisning	39 254	41 122	5,16
Övrigt	44 195	35 901	2,29
Verksamhetsförlagd utbildning	55 630	53 973	1,70
Design	155 942	95 010	0,77
Musik	134 535	85 063	0,70
Odontologiskt	48 381	56 358	0,57
Idrott	113 619	52 578	0,42
Konst	221 385	95 045	0,27
Media	316 379	253 432	0,10
Teater	310 023	154 419	0,07
Dans	218 039	120 479	0,05
Opera	320 610	191 792	0,02

Pågående dimensioneringsförändringar

Lärosätenas takbelopp sätter ramarna för hur många studenter ett lärosäte kan utbilda. Det är i hög grad lärosätena själva som beslutar vilka utbildningar de erbjuder, men utbildningsutbudet ska svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Här ges en översiktlig beskrivning av de senaste förändringarna av dimensioneringen av den högre utbildningen.

Vid flera tillfällen har staten tillfört medel för att bygga ut utbildningen på grundnivå och avancerad nivå. Ett antal tillfälliga utbyggnader genomfördes under perioden 2010–2013, varav den sista upphörde 2016. År 2015 inleddes en permanent utbyggnad, huvudsakligen av utbildningar inom hälso- och sjukvård samt olika lärarutbildningar, som ska vara fullt genomförd 2019. Totalt ska utbyggnaden innebära anslagsökningar om 1,1 miljarder kronor.

Ytterligare en utbyggnad av lärar- och förskolläro utbildningar inleddes 2017. Utbyggnaden innebär anslagsökningar med 54 miljoner kronor årligen under fem år och omfattar totalt 270 miljoner kronor när den är fullt ut genomförd 2021.

Under 2018 inleddes en permanent utbyggnad av flera utbildningar som regeringen

bedömde som samhällsviktiga. När utbyggnaden är fullt genomförd 2023 beräknas den omfatta 730 miljoner kronor. Medlen används dels till en generell utbyggnad av utbildningar över hela landet och dels för utbyggnad av särskilt utpekade utbildningar. Dessa är ingenjörs- och läkarutbildningarna samt utbildningar med inriktning mot samhällsbyggnadssektorn, försvar och teologi. Det parlamentariska läget som infann sig efter valet 2018 innebar att budgetpropositionen för 2019 (prop. 2018/19:1) lades av en övergångsregering. Till följd av detta rensades propositionen på politiskt innehåll, varpå medlen till utbyggnaderna som beskrivits ovan, och som aviserats i tidigare budgetpropositioner, försvann. Istället för det budgetförslag som övergångsregeringen lagt för 2019, antog riksdagen Utbildningsutskottets betänkande (2018/19:UbU1). Enligt betänkandet skulle totalt 141 miljoner kronor ha fördelats till lärosätena under 2019 i och med utbyggnaderna som initierades 2017 och 2018.

I vårändringsbudgeten (prop. 2018/19:99) anges dock att beloppet reduceras till 94 miljoner, vilket motiverades med att en del av året redan hade gått.

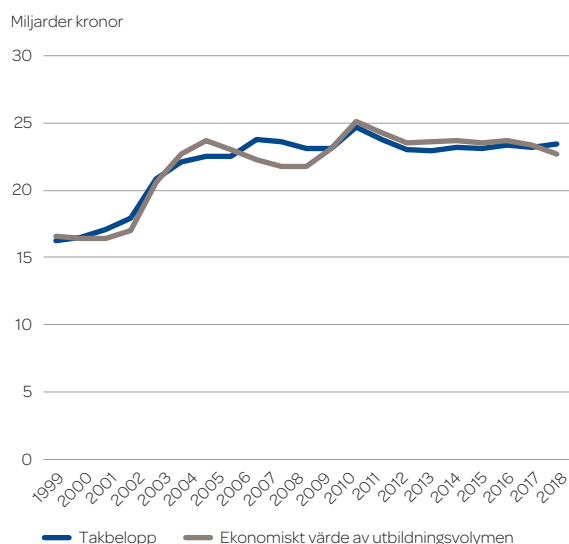
Tre av fyra lärosäten nådde inte upp till sitt takbelopp

Vid årets slut redovisar lärosätena antal helårsstudenter och helårsprestationer efter utbildningsområde. Det ekonomiska värdet av helårsstudenterna och helårsprestationerna (utbildningsvolymens ekonomiska värde) stäms sedan av mot takbeloppet, som anger det maximala beloppet som lärosätet kan få ersättning för (se faktarutan *Resurstilldelning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå*).

Under 2018 uppgick lärosätenas samlade takbelopp till 23,5 miljarder kronor och det ekonomiska värdet av utbildningen till 22,7 miljarder kronor (se figur 83). Skillnaden uppgick således till 750 miljoner kronor, och innebar att det hade funnits utrymme för lärosätena att utbilda fler studenter. Under föregående år var takbeloppet och det ekonomiska värdet i det närmaste helt jämnt matchade för första gången sedan 2009. Åren däremellan utbildade lärosätena fler studenter än takbeloppet räckte till att finansiera – lärosätena överproducerade (se faktarutan *Anslagssparande och överproduktion*).

De tre lärosäten där utbildningsvolymens ekonomiska värde mest understeg takbeloppet under 2018 var Stockholms universitet (110 miljoner kronor), Göteborgs universitet (88 miljoner kronor) och Linköpings universitet (78 miljoner kronor). Många lärosäten anger

Figur 83. Lärosätenas samlade takbelopp och det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen (helårsstudenter och helårsprestationer), 2008–2018, miljarder kronor i 2018 års priser.



den starka arbetsmarknaden och svårigheter att rekrytera studenter till specifika utbildningar som anledningar. Alla tre tillhör också de lärosäten som årligen har flest studenter.

Antalet helårsstudenter uppgick till 279 300 under 2018, vilket var en minskning med nästan 3 000 sedan året innan. Detta är relevant ur ett ekonomiskt perspektiv, eftersom lärosätenas ersättning för utbildningen på grundnivå och avancerad nivå bygger på antalet helårsstudenter.

Nedgången i antalet helårsstudenter mellan åren 2017 och 2018 kan, till viss del, förklaras av en teknikalitet som hänger samman med övergången till en ny version av lärosätenas studieadministrativa system Ladok, och har att göra med antalet helårsstudenter. Hur många studiedagar som infaller mellan starten på höstterminen och årets slut kan variera, vilket påverkar antalet helårsstudenter som allokeras till respektive kalenderår. Sett över flera år kommer dock samtliga helårsstudenter och helårsprestationer att ersättas.

ANSLAGSSPARANDE OCH ÖVERPRODUKTION

När det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen (kallat utfallet) har beräknats stäms det av mot lärosätets takbelopp (se faktarutan *Resurstilldelning för utbildning på grundnivå och avancerad nivå*).

Om det ekonomiska värdet är högre än takbeloppet har lärosätena utbildat fler studenter än vad takbeloppet räckte till. Om fallet är tvärt om skulle de ha kunnat utbilda fler. I det första fallet har lärosätet överproducerat, och i det andra fallet har det uppstått anslagssparande. För att kunna hantera mindre variationer i studenternas efterfrågan mellan åren har lärosätena möjlighet att spara både anslag (anslagssparande) och icke ersätta studenter (överproduktion) till kommande år.

Anslagssparandet eller överproduktionen från ett givet år får inte överstiga 10 procent av takbeloppet. De värden som hamnar utanför detta spann återförs istället till statsbudgeten.

Ett lärosäte med sparad överproduktion från tidigare år kan lägga till värdet av överproduktionen till utfallet kommande år. Det här sker då lärosätets ekonomiska utfall under året inte når upp i takbeloppet, och lärosätena kan på så sätt få ersättning för sin sparade överproduktion.

Om ett lärosäte med överproduktion har anslagssparande sedan tidigare år kan de istället lägga till detta till innevarande års takbelopp. Detta gör det möjligt för lärosätena att få ersättning för hela eller delar av innevarande års överproduktion.

Under 2018 var antalet studiedagar lägre än genomsnittet, vilket har påverkat antalet helårsstudenter på kalenderårsbasis negativt.

Denna förändring påverkar dock inte antalet stundeter per läsår. I kapitlet – *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* framgår att utveckling av antalet studenter per läsår snarare var positiv mellan 2016/2017 och 2017/2018. Ökningen uppgick till cirka 3 500 helårsstudenter mellan läsåren.

På grund av att färre sökte sig till högskolan under åren 2006–2008 var det många lärosäten som inte kunde utnyttja sina takbelopp fullt ut, vilket ledde till att anslagssparandet ökade och överproduktionen minskade (se figur 84). När arbetsmarknaden svalnade av under finans-krisen 2008 – 2009 sökte sig allt fler till högre utbildning. Lärosätena utbildade sedan under några år fler studenter än vad de årliga takbeloppen räckte till. År 2017 var utfallet och takbeloppen i princip lika stora, och nära nog inget sparande av anslag eller överproduktion blev av på systemnivå.

Under 2018 minskade utbildningsvolymens ekonomiska värde med 610 miljoner kronor i reala termer, i jämförelse med året innan, samtidigt som takbeloppet ökade med 250 miljoner. Detta ledde till att anslagssparandet ökade samtidigt som den sparade överproduktionen minskade på systemnivå. Årets resultat

innebär att många lärosäten nu, till skillnad från de senaste åren, har anslag sparade till kommande år.

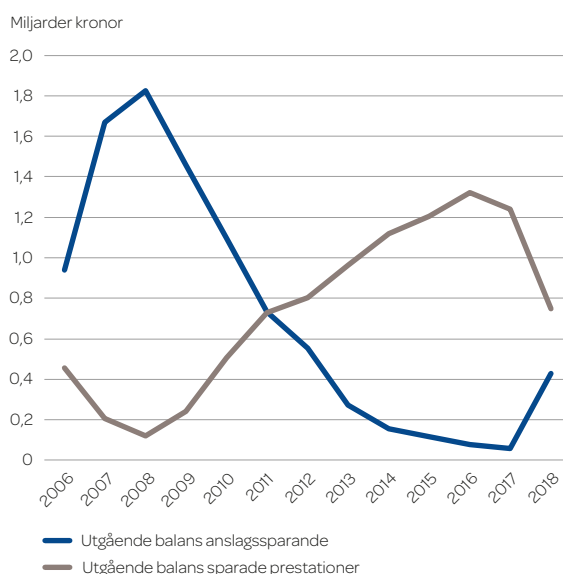
Sammanlagt uppgick det totala anslagssparandet till 430 miljoner och den sparade överproduktionen till 750 miljoner kronor under 2018. Det innebär att anslagssparande på systemnivå ökade med 370 miljoner och att den sparade överproduktionen minskade med 490 miljoner kronor.

I och med 2018 års utfall uppvisade totalt 13 lärosäten anslagssparande och 18 sparad överproduktion, jämfört med 4 respektive 27 året innan. Lärosätet med störst utgående anslagssparande under 2018 var Lunds universitet (144 miljoner kronor), medan Stockholms universitet hade mest sparad överproduktion (86 miljoner kronor). Samtliga lärosätens sparande av anslag eller överproduktion framgår i tabell 37.

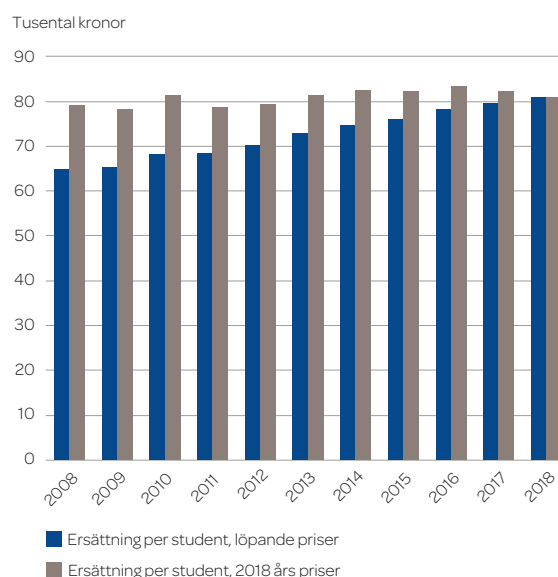
Genomsnittlig ersättning per student: 81 000 kronor

Det går inte att beräkna vad det kostar att utbilda en student genom att titta på lärosätens ekonomiska redovisning. Man kan däremot göra en uppskattning av den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent med hjälp av de uppgifter som finns i lärosätens anslagsredovisning.

Figur 84. Ekonomiskt värde av lärosätens sparade anslag respektive överproduktion, 2006–2018, miljarder kronor i 2018 års priser.



Figur 85. Genomsnittlig ersättning per helårsstudent, 2008–2018, tusentals kronor, löpande och 2018 års priser.



Som nämnts tidigare uppgick utbildningsvolymens totala värde under 2018 till 22,7 miljarder kronor. Antalet anslagsfinansierade helårsstudenter vid lärosäten som har takbelopp uppgick till 279 300 stycken under samma år. Detta ger en genomsnittlig ersättning per student på 81 000 kronor under året, vilket innebar en minskning i reala termer sedan föregående år (se figur 85).

Det är flera faktorer som påverkar hur den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent utvecklas över tid. Vid ett flertal tillfällen har staten höjt ersättningsbeloppen utöver den årliga pris- och löneomräkningen (se faktarutan *Kvalitetsförstärkning – åtgärder och effekter på utbildningskvalitet*). Senaste gången detta gjordes var i budgetpropositionen 2016, då ersättningen höjdes för helårsstudenter inom humaniora, samhällsvetenskap, teologi och juridik (HSTJ) samt inom undervisning och verksamhetsförlagd utbildning. Även tidigare har förstärkningar av ersättningsbeloppen ofta riktats mot HSTJ-områdena. Dessa ersättningsbelopp är de lägsta av alla, men varje förstärk-

ning får tydlig effekt på den genomsnittliga ersättningsnivån eftersom att områdena omfattar en stor andel av de studerande.

Studenternas prestationsgrad påverkar också den genomsnittliga ersättningen. Om fler studenter tar de poäng som de registrerat sig för får lärosätena räkna av högre belopp per helårsstudent.

Även pris- och löneomräkningen som årligen görs av ersättningsbeloppen och takbeloppen får effekt på ersättningen. Ersättningen per student har ökat stadigt i löpande priser över åren, detta till följd av både pris- och löneomräkningen samt de förstärkningar som genomförts vid olika tillfällen. I reala termer har dock den genomsnittliga ersättningen legat nära 80 000 kronor (i 2018 års priser) under de senaste 10 åren.

För 2018 genomfördes inga förändringar av ersättningsbeloppen utöver pris- och löneomräkningen, som var 1,84 procent. Till största delen beror ökningen av det genomsnittliga ersättningsbeloppet i löpande priser mellan 2017 och 2018, som var 1,87 procent, just på

KVALITETFÖRSTÄRKNING – ÅTGÄRDER OCH EFFEKTER PÅ UTBILDNINGSKVALITET

Universitetskanslersämbetet har haft i uppdrag från regeringen att följa upp den senaste kvalitetsförstärkningen till utbildningsområdena humaniora, samhällsvetenskap, teologi, juridik (HSTJ), undervisning och verksamhetsförlagd utbildning (VFU). De extra medlen som tilldelades lärosätena skulle användas till kvalitetsförstärkande åtgärder och för utbildningsområdena HSTJ skulle medlen i första hand användas till att öka den lärarledda tiden inom berörda utbildningar. UKÄ:s studie visade att 86 procent av institutionerna som ingick i studien har ökat den lärarledda tiden, 65 procent har ökat undervisningen i mindre grupper och 46 procent har ökat mängden e-lärande. Därtill har personal rekryterats och kompetenshöjande insatser för undervisande personal har genomförts. Institutionerna valde i huvudsak att öka den lärarledda tiden på specifika kurser, företrädesvis på programkurser.

I studien undersöktes även huruvida kvalitetsförstärkningen haft positiv effekt på utbildningskvaliteten. Av institutionerna uppgav 54 procent att kvaliteten har ökat på utbildningarna, bland annat genom att man har fler nöjda studenter, bättre kvalitet på examensarbeten och ökad genomströmning. Vidare hade prestationsgraderna på programkurser inom HSTJ ökat över tid – ett resultat som var tämligen stabilt över de undersökta lärosätena. Däremot hade prestationsgraderna minskat på fristående kurser inom HSTJ. Detta skulle kunna vara en effekt av att institutioner satsat på att öka den lärarledda tiden på

kurser som ingick i utbildningsprogram. Det är dock svårt att dra några direkta slutsatser om huruvida de ökade prestationsgraderna är en effekt av kvalitetsförstärkningar då många andra faktorer kan påverka prestationsgraden.

Jämfört med en tidigare förstärkning som gjordes 2012–2013 uppfattar UKÄ att denna förstärkning i högre utsträckning använts för åtgärder, som på såväl kort som lång sikt kan leda till höjd utbildningskvalitet. Detta kan delvis bero på att styrningen från regeringen varit tydligare, det vill säga att lärosätena i första hand ska använda medlen för att öka andelen lärarledd tid på vissa utbildningar, vilket kan ha bidragit till att medlen i större grad använts för just detta ändamål.

Parallellt med regeringsuppdraget genomförde UKÄ en schemastudie där insamlade schema studerades för att se om den lärarledda tiden ökat. Studien *Lärarledd tid i den svenska högskolan – en studie av scheman* kunde inte detektera att kvalitetsförstärkningen till HSTJ lett till någon mätbar ökning av den lärarledda tiden på kurser mellan 2014 och 2017. Skillnaderna i resultat kan bero på att analyserna i regeringsuppdraget är baserade på lärosätenas självrapporterade uppgifter, medan lärarledd tid i schemastudien beräknades utifrån insamlade scheman. För mera information se faktarutan *Lärarledd tid i den svenska högskolan* i kapitlet *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* samt *Kvalitetsförstärkning – åtgärder och effekter på utbildningskvalitet*, Rapport 2019:4, UKÄ.

pris- och löneomräkningen. Under de senaste åren har utvecklingen gått mot en allt lägre andel studenter inom utbildningsområdena med de lägsta ersättningsbeloppen, vilket också påverkar den genomsnittliga ersättningen. Denna förändring beror bland annat på de pågående utbyggnaderna av hälso- och sjukvårdsutbildningarna, som har relativt höga ersättningsbelopp. Detta bör leda till att den genomsnittliga ersättningen per student ökar utöver pris- och löneomräkningen.

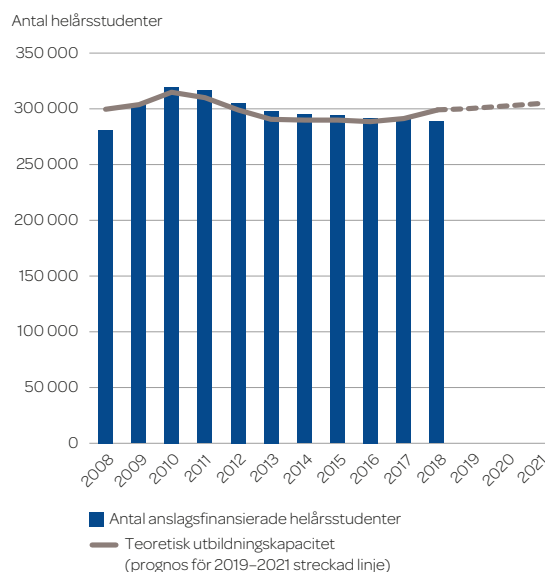
Den teoretiska utbildningskapaciteten ökade

Det har under det senaste decenniet varit ganska stora skillnader mellan det ekonomiska värdet av utbildningen på grundnivå och avancerad nivå och storleken på de statliga anslagen. Det faktiska utfallet av helårsstudenter har ibland varit större och ibland mindre än det antal som kan finansieras av takbeloppen ett givet år. Dessa variationer gör det svårt att undersöka effekterna av dimensioneringsförändringar med utgångspunkt i den faktiska studentvolymen.

Ett sätt att följa upp utbildningskapaciteten är att undersöka hur många studenter som anslagen teoretiskt skulle kunna räckta till under året. I budgetpropositionerna för 2015, 2017 och 2018 beslutades olika typer av utbyggnader av utbildningen på grundnivå och avancerad nivå, framförallt riktat mot vård- och lärarutbildningarna. Därmed ökade den teoretiska utbildningskapaciteten 2018, det vill säga antalet helårsstudenter som anslagen teoretiskt räcker till att finansiera.

Som nämnts tidigare har minskningen av antalet faktiska helårsstudenter under 2018 delvis en teknisk förklaring. Samtidigt anger många lärosäten i sina årsredovisningar för 2018 att den gynnsamma arbetsmarknaden har lett till färre sökande och att det är särskilt svårt att rekrytera till vissa utbildningar som staten tillfört medel för att bygga ut. Andra skriver att de håller på att utveckla nya utbildningar och att detta ännu inte fått genomslag. Minskningen av antalet helårsstudenter i kombination med att den teoretiska utbildningskapaciteten

Figur 86. Faktiskt antal anslagsfinansierade helårsstudenter respektive teoretisk utbildningskapacitet 2008–2018 samt prognos för teoretisk utbildningskapacitet 2019–2021.



ökade innebär att det åter fanns outnyttjad kapacitet i högskolan 2018 (se figur 86).

Prognosen visar att den teoretiska utbildningskapaciteten förväntas fortsätta att öka under de närmaste åren till följd av de pågående permanenta utbyggnaderna som initierades 2017 och 2018. Prognosen bygger på de uppgifter som angavs i regeringens vårandringsbudget 2019 (2018/19:99).

I budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18) finns en sammanställning av utbyggnadernas effekt på både takbelopp och antal helårsstudenter per lärosäte. Totalt innebar de utbyggnader som beskrivs ovan omkring 350 miljoner kronor i ökade takbelopp, vilket ska skapa utrymme för drygt 4 100 nya helårsstudenter. Den genomsnittliga ersättningen för dessa helårsstudenter uppgår således till strax över 85 000 kronor. Då satsningarna på utbyggnader även fortsättningsvis kommer att riktas mot utbildningar med relativt höga ersättningsbelopp bör den genomsnittliga ersättningen per student öka under kommande år.

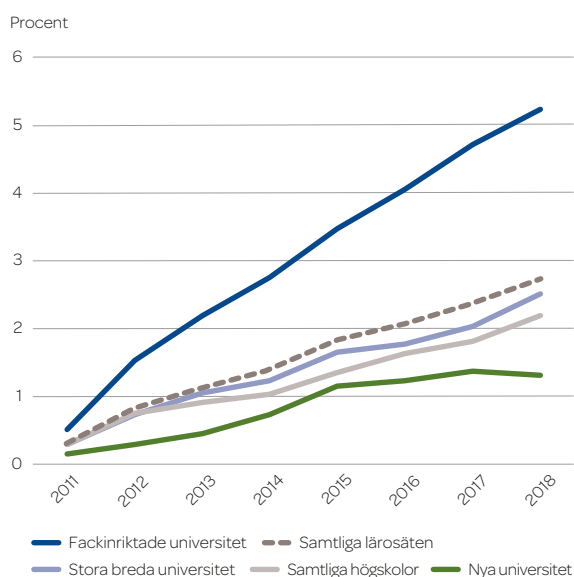
Avgiftsintäkterna fortsätter att öka

År 2011 infördes anmälnings- och studieavgifter för studenter utanför EU/ESS och Schweiz som

inte deltar i ett utbytesprogram. Totalt uppgick lärosätenas intäkter av anmälnings- och studieavgifterna till 820 miljoner kronor under 2018, vilket var en ökning med mer än 110 miljoner kronor i fasta priser sedan året innan. Studieavgiften beslutas av lärosätena och ska beräknas så att full kostnadstäckning uppnås. Detta gör att avgiften varierar betydligt mellan olika lärosäten och utbildningsområden.

Totalt utgjorde andelen intäkter från anmälnings- och studieavgifterna 3 procent av intäkterna på grundnivå och avancerad nivå under 2018. Kungl. Tekniska högskolan (142 miljoner kronor), Lunds universitet (110 miljoner kronor) och Chalmers tekniska högskola (88 miljoner kronor) var de tre lärosätena med störst intäkter från dessa avgifter. Av figur 87 framgår att andelen intäkter från dessa avgifter varierade betydligt mellan olika lärosäteskategorier, även om den inom alla kategorier har stigit varje år sedan införandet (lärosäteskategorierna framgår av figur 89). De fackinriktade universiteten har årligen haft störst andel intäkter från anmälnings- och studieavgifter. Totalt hade fem lärosäten intäkter från anmälnings- och studieavgifter som utgjorde mellan 5 och 10 procent av de totala intäkterna inom utbildning på grundnivå och avancerad nivå. För resterande lärosäten varierade andelen mellan

Figur 87. Andel av de totala intäkterna på grundnivå och avancerad nivå från anmälnings- och studieavgifter från studenter från länder utanför EU/ESS och Schweiz, totalt och per lärosätesgrupp, 2011–2018, andel.



0 och 5 procent. Studieavgifterna vid olika lärosäten och utbildningar varierade huvudsakligen mellan 70 000 och 200 000 kronor, med ett genomsnitt på drygt 130 000 kronor under läsåret 2017/18. I regel är studieavgiften högre än vad ersättningen för de anslagsfinansierade studenterna är (jämför med 81 000 kronor för 2018). Mellanskillnaden förklaras delvis av att den avgiftsfinansierade verksamheten ska bära sina kostnader fullt ut. Avgiften ska alltså vara satt så att de extra kostnader som tillkommer för exempelvis studieadministration, studentstöd och marknadsföring täcks. Delvis förklaras skillnaden också med att de betalande studenterna i lägre utsträckning läser kurser inom HSTJ-områden, som är de ämnen med lägst ersättningsbelopp. För mer uppgifter om lärosätenas anmälnings- och studieavgifter, se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Finansiering av forskning och utbildning på forskarnivå

Totalt uppgick lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå till drygt 43,2 miljarder kronor under 2018, vilket motsvarade 58 procent av högskolans totala intäkter. I reala termer ökade intäkterna med 390 miljoner kronor, eller nära 1 procent, jämfört med 2017. De statliga forskningsmedlen till högskolan uppgick till 30,1 miljarder kronor, vilket var 70 procent av de totala intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå. Av de statliga intäkterna utgjordes 18,9 miljarder av direkta statsanslag. Av de direkta statsanslagen utgjordes 16,9 miljarder av ramanslag som lärosätena till största delen är fria för att finansiera forskning och utbildning på forskarnivå inom vilka ämnen de själva vill. Undantaget utgörs av strategiska forskningsmedel, som är medel avsatta för ett specifikt ändamål. Resterande anslagsmedel utgjordes huvudsakligen av ersättning för klinisk forskning, totalt 1,8 miljarder kronor.

Andelen av de totala intäkterna från vissa finansiärskategorier har förändrats märkbart under de senaste tio åren. Jämfört med 2008 ökade bland annat intäkterna från forsknings-

råden med 2,4 miljarder kronor, eller 57 procent, i reala termer. De direkta statsanslagen ökade långsammare, drygt 22 procent på tio år. Andelen av de totala intäkterna som utgjordes av direkta statsanslag minskade därmed med 2,7 procentenheter, samtidigt som medlen från forskningsråd ökade med 2,6 procentenheter under åren 2008 till 2018. Även jämfört med föregående år har det skett vissa förändringar. Exempelvis är det värt att notera att intäkterna från organisationer utan vinstsyfte organisationer ökade med 152 miljoner, eller 3 procent, i reala termer mellan 2017 och 2018 (se tabell 34). Som andel av de totala intäkterna ökade intäkterna från denna grupp finansiärer med 3 procentenheter från 2008, från 9 till 12 procent.

Offentliga organisationer utanför staten finansierar också forskningsverksamhet i högskolan. Totalt ökade intäkterna från dessa grupper med 123 miljoner kronor i reala termer mellan 2017 och 2018. Framförallt ökade medlen från de offentliga forskningsstiftelserna med 87 miljoner kronor. Andelen intäkter från kommuner och landsting såväl som offentliga forskningsstiftelser har annars varit relativt stabila under de senaste tio åren.

Medlen från utlandet, från såväl EU som övriga utländska finansiärer, har som andel av de totala intäkterna varit nära nog oförändrade sedan 2008. Andelarna av intäkterna från EU och övriga utlandet utgjorde 4,5 respektive 2,9 procent under 2018.

Statens andel av de totala intäkterna minskade med totalt 0,6 procentenheter mellan 2008 och 2018.

Andelen direkta statsanslag för forskning och utbildning på forskarnivå oförändrad

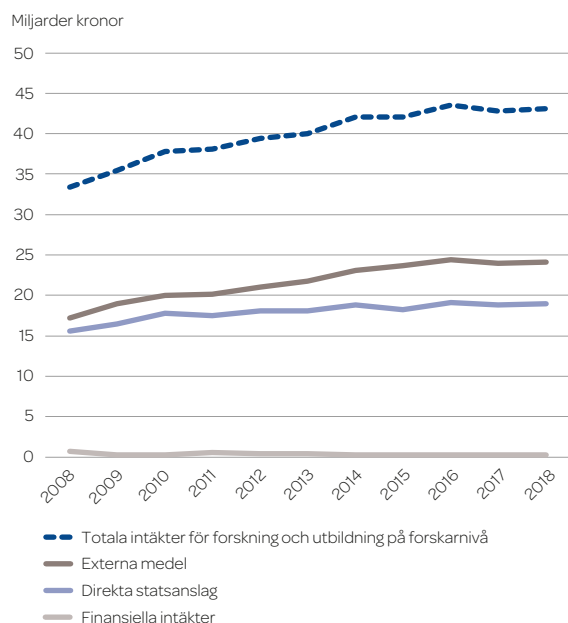
Totalt uppgick de direkta statsanslagen till forskning och utbildning på forskarnivå till 18,9 miljarder kronor under 2018 (se figur 88). Detta motsvarade en ökning på 109 miljoner kronor eller 0,6 procent i reala termer (se tabell 34). De externa medlen uppgick under samma år till 24,2 miljarder kronor vilket innebar en ökning på 278 miljoner kronor, eller 1,2 procent i reala termer. Sammantaget gjorde detta att andelen direkta statsanslag av de totala intäkterna uppgick till 43,8 procent under 2018, vilket innebar en marginell minskning sedan året innan.

Tabell 34. Lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå efter finansiärskategori och finansieringsskälla, 2008, 2017 och 2018 samt årlig förändring, miljoner kronor samt andelar i 2018 års priser.

	2008	2017	2018	Förändring 2017–2018		Andel av total 2018
	Mkr	Mkr	Mkr	Mkr	%	%
Statliga	23 466	29 936	30 101	165	0,6	69,8
Direkta statsanslag*	15 468	18 795	18 904	109	0,6	43,8
Forskningsråd	4 150	6 647	6 506	-140	-2,1	15,1
Vinnova och Energimyndigheten	1 151	1 674	1 676	2	0,1	3,9
Övriga myndigheter inkl. universitet och högskolor	2 697	2 820	3 014	194	6,9	7,0
Övriga offentliga	2 362	2 776	2 900	123	4,4	6,7
Kommuner och landsting	1 361	1 421	1 457	36	2,5	3,4
Offentliga forskningsstiftelser	1 002	1 356	1 443	87	6,4	3,3
Privata i Sverige	4 603	6 652	6 665	14	0,2	15,4
Företag	1 521	1 535	1 397	-138	-9,0	3,2
Organisationer utan vinstsyfte	3 082	5 117	5 269	152	3,0	12,2
EU	1 365	1 870	1 941	71	3,8	4,5
Övriga utlandet	894	1 171	1 239	68	5,8	2,9
Övriga inkl. finansiella intäkter	639	359	305	-54	-15,0	0,7
Totalt	33 329	42 764	43 151	387	0,9	100

* Inklusive anslag som fördelas via Kammarkollegiet efter beslut av regeringen.

Figur 88. Intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå, efter intäktsslag, 2008–2018, miljarder kronor i 2018 års priser.



Totalt bedrev 38 lärosäten forskning och utbildning på forskarnivå, och samtliga av dessa hade också intäkter av direkta statsanslag (se figur 89). För lite drygt hälften av dessa lärosäten utgjorde det direkta statsanslaget mer än 50 procent av intäkterna för verksamhetsområdet. Andelen av de totala intäkterna som utgörs av direkta statsanslag varierade dock kraftigt mellan olika lärosäten, och det fanns även tydliga variationer mellan olika lärosäteskategorier.

De konstnärliga högskolorna hade högst andelar direkta statsanslag under 2018. Som grupp utgjordes deras intäkter till 86 procent av direkta statsanslag under året. De nya universitetet var den grupp av lärosäten med näst högst andel direkta statsanslag. Samtliga lärosäten i den här gruppen hade alla andelar kring medelvärdet för gruppen som helhet, som var 60 procent.

Gruppen högskolor var den mest diversifierade gruppen när det gällde andelen direkta statsanslag. Många lärosätens andelar skilde sig mycket från medelvärdet, som var 46 procent. Mest avvikande var Högskolan i Kristianstad (76 procent direkta statsanslag) och Södertörns högskola (27 procent direkta statsanslag). Södertörns högskola finansierades istället i hög grad med bidragsintäkter från Östersjöstiftelsen.

Bland övriga högskolor, en grupp bestående av lärosäten med inriktning mot vård och/eller

teologi, var andelen direkta anslag endast 24 procent. Dessa lärosäten finansierade istället verksamheten i högre grad än andra med hjälp av bidrag.

De fackinriktade universitetet och de stora breda universitetet erhöll tillsammans 87 procent av de direkta statsanslagen för forskning och utbildning på forskarnivå under 2018. De här lärosätena, i synnerhet de fackinriktade universitetet, är dock de som erhåller majoriteten av de externa medlen för forskning. Lärosätena i de här grupperna erhölexempelvis tillsammans 97 procent av Vetenskapsrådets, och i princip 100 procent av Wallenbergstiftelsernas bidrag till lärosätenas forskning under 2018. Sammantaget innebar detta att inga av de fackinriktade, och endast två av de stora breda, universitetet hade intäkter från direkta statsanslag i forskningsverksamheten som översteg 50 procent.

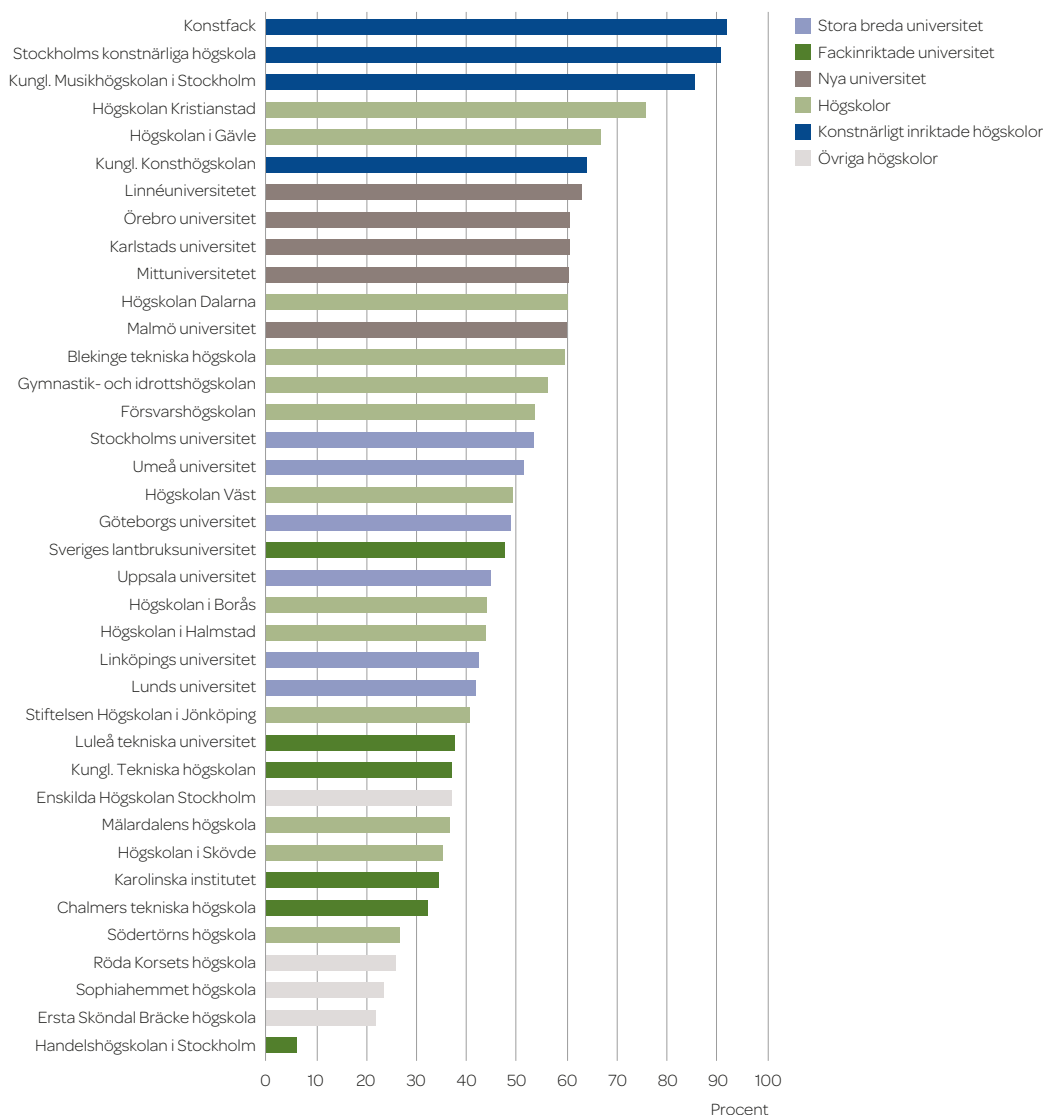
Utökade statsanslag för forskning och utbildning på forskarnivå

Under 2018 ökade staten de direkta statsanslagen till forskning och utbildning på forskarnivå med drygt 750 miljoner kronor i *löpande priser*. I detta belopp ingår bland annat pris- och löneomräkningen som årligen görs för att justera anslagen för kostnadsökningar. Huvuddelen, 500 miljoner, utgörs av höjningar av de direkta statsanslagen som aviserades i den forskningspolitiska propositionen från 2016 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50).

Av dessa 500 miljoner kronor användes 25 miljoner för att säkerställa att de enskilda utbildningsanordnarnas anslag för forskning och utbildning på forskarnivå uppgick till åtminstone 8 000 kronor per helårsstudent. Drygt 175 miljoner kronor användes för att stärka forskning vid konstnärliga högskolor och det nyligen ombildade Malmö universitet, samt för att säkerställa att varje statligt lärosätes anslag till forskning och utbildning på forskarnivå uppgick till åtminstone 12 000 kronor per helårsstudent.

Resterande medel, cirka 300 miljoner kronor, fördelades enligt den modell som beskrevs i forskningspropositionen, och som baseras på indikatorer för bibliometri, externa medel och samverkan. Modellen beskrivs närmare i fakta-

Figur 89. Andel direkta statsanslag av den totala finansieringen av forskning och utbildning på forskarnivå, efter lärosäte och lärosäteskategori, 2018, andel. Sorterat fallande efter andelen direkta statsanslag.



rutan *Resurstilldelningssystemet för forskning och utbildning på forskarnivå*. År 2018 skedde ingen omfördelning av befintliga anslag.

Fördelningen av de medel som tillfördes 2018 enligt modellen uppdelat på lärosäteskategori kan beskådas i tabell 35. Totalt fördelades alltså cirka 300 miljoner kronor, varav 47 procent gick till stora etablerade universitet, 28 procent till fackinriktade universitet, 10 procent till nya universitet och drygt 16 procent till högskolor. De konstnärliga högskolorna fick, som nämnts innan, ökade resurser tilldelade vid sidan av modellen.

De olika kvalitetsindikatorerna har haft olika effekt på fördelningen av medlen. Fördelningarna som gjordes efter bibliometri och externa medel innebar att de stora breda- och

de fackinriktade universiteten fick merparten av ökningen. Totalt gick 87 respektive 91 procent av medlen som fördelades enligt dessa indikatorer till de stora breda- och de fackinriktade universiteten. Nettoeffekten av dessa två indikatorer, om man som ovan slår ihop grupperna stora breda- och de fackinriktade universitet och jämför dessa mot övriga kategorier av lärosäten, var att dessa medel i stort sett fördelades enligt fördelningen av intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå på totalnivå.

Samverkansindikatorn hade en utjämnande effekt. Här fördelades pengarna förhållandevis jämnt efter att lärosätena delats in i tre nivåer av bedömd samverkan med det omgivande samhället. Samverkansindikatorn verkar inte

RESURSTILLDELNING FÖR FORSKNING OCH UTBILDNING PÅ FORSKARNIVÅ

År 2009 infördes grunden för det nuvarande resurstilldelningssystemet för forskning och utbildning på forskarnivå. Systemet har reviderats och anpassats vid olika tillfällen sedan dess, senast i och med den senaste forskningspolitiska propositionen (2016/17:50).

Modellen är utformad så att nya medel och 20 procent av de befintliga direkta statsanslagen ska fördelas efter två så kallade kvalitetsindikatorer; externa medel och vetenskaplig produktion. I och med den senaste forskningspropositionen lades *samverkan med det omgivande samhället* till som en av bedömningsgrunderna. Indikatorerna har tilldelats lika vikt vid fördelning av medlen.

Vid resurstilldelningen 2016 modifierade regeringen modellen så att ovanstående principer applicerades efter att lärosätena delats in i tre grupper. År 2017 ökade anslagen enbart marginellt, och modellen användes inte för fördelning. Detta gör att 2018 var det första året som, med undantag för omfördelningen av befintliga anslag, modellen används på det sätt som anges i den forskningspolitiska propositionen.

Under 2018 skedde ingen omfördelning av befintliga statsanslag. I budgetpropositionen 2018 (prop. 2017/18:1) hänvisar regeringen till de principer som antagits för att stärka anknytningen mellan forskning och utbildning som skäl för detta.

Lärosäten med läkar- och tandläkarutbildning erhåller också anslag för att täcka landstingens kostnader för klinisk forskning och utbildning på forskarnivå.

Utöver direkta statsanslag kanaliseras statens forskningsmedel via forskningsråd och andra forskningsfinansierande myndigheter. Detta är medel som också bygger på politiska beslut, men där fördelningen sker i konkurrens.

Nuvarande resurstilldelningssystem är under utredning. Se faktarutan *Styr- och resursutredningen (Strut)* kapitlet *En introduktion till den Svenska högskolan*.

vara proportionell mot storleken på lärosätets forskningsintäkter på samma sätt som övriga indikatorer, vilket ledde till att medlen fördelades mycket jämnare mellan lärosätena. Indikatorn hade således en utjämnande effekt på modellen, vilket var i linje med regeringens förslag i forskningspropositionen (prop. 2016/17:50, sida 57).

Totalt innebar detta att de nya universiteterna och högskolorna fick relativt stora tillskott genom den nya modellen, i förhållande till sina totala intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå.

Viss ökning av bidragsintäkter

Forskningsbidrag är externa medel som utlyses av forskningsfinansierande organisationer, såväl offentliga som privata. Medlen söks, oftast i konkurrens, av enskilda forskare eller forskargrupper efter lärosätets godkännande. Tillsammans med de direkta statsanslagen finansierar bidragsintäkterna huvuddelen av lärosätenas forskning och utbildning på forskarnivå.

Under 2018 ökade lärosätenas intäkter av forskningsbidrag från externa finansiärer med drygt 190 miljoner kronor i fasta priser och uppgick till totalt 20,4 miljarder kronor. Ökningen på totalnivå berodde på ökade intäkter från ett flertal olika finansiärer (se tabell 36), men var till stor del en effekt av på ökade intäkter från Wallbergstiftelserna.

De tre forskningsråden har som uppgift att fördela statliga forskningsmedel till lärosätenas verksamhet. Totalt uppgick lärosätenas bidragsintäkter från forskningsråden till 6,5 miljarder kronor under 2018, vilket innebar en minskning

Tabell 35. Sammanställning av fördelning av nya forskningsresurser enligt budgetpropositionen 2018 (prop. 2017/18:1, tabell 9.6, s. 212 i utg.omr. 15/16) samt fördelning av intäkter 2017, efter kvalitetskriterier och per lärosäteskategori, miljoner kronor och andelar. Notera att det totala tillskottet till de direkta statsanslagen för forskning och utbildning på forskarnivå uppgick till drygt 500 miljoner. I tabellen redovisas endast de medel som fördelades enligt den modell som beskrivs i (prop. 2016/17:50) och i faktarutan *Resurstilldelning för forskning och utbildning på forskarnivå*. Konstnärliga högskolor ingår inte i modellen, men dess (mycket blygsamma) andel av de totala forskningsintäkterna 2017 ingår i kategorin Högskolor.

Lärosäteskategori	Fördelning utifrån bibliometri		Fördelning utifrån externa medel		Fördelning utifrån samverkan		Total modell		Andel av intäkter, 2017
	Mkr	%	Mkr	%	Mkr	%	Mkr	%	%
Stora breda universitet	63 207	62,0	57 798	56,7	21 719	21,3	142 724	46,7	53,4
Fackinriktade universitet	27 117	26,6	34 844	34,2	23 389	23,0	85 350	27,9	36,3
Nya universitet	6 619	6,5	4 633	4,5	18 376	18,0	29 628	9,7	4,3
Högskolor	4 960	4,9	4 628	4,5	38 426	37,7	48 014	15,7	6,0
Summa	101 903	100	101 903	100	101 910	100	305 716	100	100

med 140 miljoner eller drygt 2 procent i reala termer sedan 2017. Vetenskapsrådet fördelade närmare 5 miljarder kronor, medan de två mindre råden, Forte och Formas, sammanlagt ansvarade för resterande medel – drygt 1,5 miljarder. Minskningen av rådens totala medel härstammade främst från att intäkterna från Vetenskapsrådets minskade i reala termer för andra året i rad.

Andra statliga myndigheter finansierar också forskning. Från dessa hade lärosätena störst intäkter från Vinnova och Energimyndigheten. Intäkterna ökade dock mest, både i

relativa och i absoluta tal, från andra statliga lärosäten och övriga statliga myndigheter. Dessa intäkter utgörs stor del om anslagsmedel som ett lärosäte transfererar vidare till ett annat samarbetande lärosäte. Medlen syns som bidrag från andra universitet och högskolor eller enskilda utbildningsanordnare vid det mottagande lärosätet – inte som direkta statsanslag. Det var i princip uteslutande stora breda universitet som redovisade ökade bidragsintäkter från andra statliga lärosäten. Som nämnts tidigare har intäkterna från stiftelser och organisationer utan vinstsyfte ökat i forskningsverksamheten.

Tabell 36. Lärosätenas bidragsintäkter för forskning och utbildning på forskarnivå, 2008, 2017 och 2018 samt årlig förändring, per finansärskategori och finansieringskälla, miljoner kronor samt andelar i 2018 års priser. De anslag som Kammarkollegiet betalar ut efter beslut av regeringen ingår inte i sammanställningen.

	2008	2017	2018	Förändring 2017–2018		Andel av total 2018
	Mkr	Mkr	Mkr	Mkr	Procent	Procent
Forskningsråd	4 150	6 647	6 506	-140	-2,1	31,9
Vetenskapsrådet	3 136	5 140	4 997	-143	-2,8	24,5
Formas	621	983	987	5	0,5	4,8
Forte	393	524	522	-2	-0,4	2,6
Statliga myndigheter	2 735	3 199	3 358	158	5,0	16,4
Vinnova	793	933	990	58	6,2	4,9
Energimyndigheten	358	741	686	-55	-7,5	3,4
Sida/SAREC	427	193	204	11	5,6	1,0
Rymdstyrelsen	65	85	79	-5	-6,2	0,4
Statliga universitet och högskolor	297	538	615	77	14,2	3,0
Övriga statliga myndigheter	795	709	783	74	10,4	3,8
Stiftelser och andra organisationer utan vinstsyfte i Sverige	2 870	4 880	5 045	164	3,4	24,7
Wallenbergstiftelser	514	1 536	1 677	141	9,2	8,2
Cancerfonden	322	397	448	51	12,8	2,2
Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond	129	309	308	-1	-0,4	1,5
Hjärt- Lungfonden	77	161	198	37	22,9	1,0
Stiftelser förvaltade av lärosäte	274	304	316	12	4,1	1,5
Övriga organisationer utan vinstsyfte i Sverige	1 553	2 173	2 098	-76	-3,5	10,3
Offentliga forskningsstiftelser	1 002	1 356	1 443	87	6,4	7,1
SSF	456	653	697	44	6,7	3,4
KK-stiftelsen	145	350	371	22	6,2	1,8
Östersjöstiftelsen	239	174	172	-2	-1,0	0,8
Mistra	104	137	158	21	15,5	0,8
EU	1 360	1 867	1 931	63	3,4	9,5
EU:s ramprogram exkl. ERC	1 172	1 239	1 225	-14	-1,1	6,0
Europeiska forskningsrådet (ERC)	24	351	359	7	2,1	1,8
EU, ej ramprogram	164	277	347	70	25,4	1,7
Medel från övriga utlandet	492	803	801	-2	-0,2	3,9
Kommuner och landsting	351	673	729	55	8,2	3,6
Företag i Sverige	504	798	716	-82	-10,2	3,5
Övrigt	-155	3	-110	-	-	-
Totalsumma	13 310	20 225	20 417	192	0,9	100

Intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå från den här finansiärskategorin ökade med 164 miljoner kronor, eller 3,4 procent, i reala termer mellan 2017 och 2018 och utgör nu 25 procent av lärosätenas totala bidragsintäkter. Motsvarande andel för tio år sedan var 22 procent. Det är framförallt intäkter från Wallenbergstiftelserna som har ökat. År 2018 utgjorde dessa stiftelser den näst största enskilda bidragsfinansiären i sammanställningen, efter Vetenskapsrådet. För tio år sedan var intäkterna från EU:s ramprogram, Vinnova och Formas alla större. Även intäkterna från Cancerfonden och Hjärt- Lungfonden ökade i reala termer mellan 2017 och 2018.

De offentliga forskningsstiftelserna bildades på 1990-talet med medel från de avvecklade löntagarfonderna. Intäkterna från dessa organisationer steg med totalt 87 miljoner kronor, eller 6 procent mellan 2017 och 2018.

Intäkterna från EU samt kommuner och landsting ökade både med ungefär 60 miljoner, medan medlen från företag i Sverige minskade med drygt 80 miljoner kronor, eller 10 procent.

För mer uppgifter om lärosätenas forskningsbidrag, se tabell på UKÄ:s webbplats, uka.se/arsrapport.

Oförbrukade och upplupna bidragsintäkter

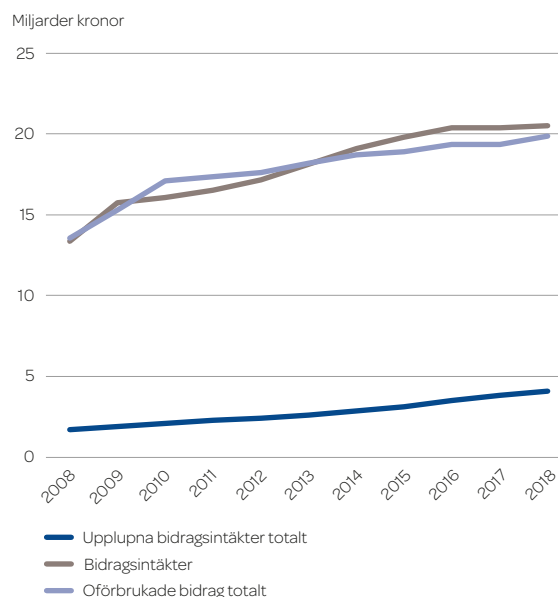
De externa finansiärernas bidrag till lärosätena bokförs som intäkter vartefter de förbrukas. Bidrag som betalats ut till lärosätena men ännu inte har omsatts i verksamheten ingår därmed inte i intäkterna utan redovisas separat i balansräkningen som oförbrukade bidrag. Dessa medel utgör en fordran från finansiären på lärosätena som förbundit sig att med medlen finansiera forskning och utbildning inom specifika projekt under kommande år. I det motsatta fallet, när lärosätena påbörjar avtalad forskning innan finansiären har betalat in medlen, uppstår i stället en fordran på finansiären från lärosätets sida. Denna fordran motsvarar lärosätets kostnader för den utförda forskningen eller utbildningen som redovisas som upplupna bidragsintäkter i balansräkningen.

Vid utgången av 2018 uppgick lärosätenas sammanlagda oförbrukade bidrag till 19,9

miljarder kronor, varav 18,9 miljarder kronor avsåg forskning och utbildning på forskarnivå. De oförbrukade forskningsbidragen kan ställas i relation till universitetens och högskolornas intäkter (förbrukning) av forskningsbidrag som under 2018 uppgick till 20,4 miljarder kronor.

Av figur 90 framgår att de samlade oförbrukade bidragen mellan 2010–2013 årligen var högre än de bidrag som lärosätena förbrukade. Som nämnts tidigare ökade medlen till högskolan mycket kraftigt under åren dessförinnan, samtidigt som lärosätena inte hann utveckla verksamheten i samma takt. Årets resultat innebar att de oförbrukade bidragen återigen närmade sig samma volym som den årliga förbrukningen av bidragsintäkter. Högskolans bidragsnetto (nettoskuld), det vill säga de oförbrukade bidragen minus de upplupna bidragsintäkterna, ökade under 2018 efter att ha minskat under 2017 – för första gången sedan uppgifterna började rapporteras. Ökningen uppgick till 240 miljoner kronor, eller 2 procent och innebar att bidragsnettot nu är på samma nivå som under 2016. Varje lärosätets bidragsnetto redovisas i tabell 37 i slutet av kapitlet.

Figur 90. Lärosätenas intäkter av forskningsbidrag samt oförbrukade bidrag och upplupna bidragsintäkter, 2008–2018, miljarder kronor i 2018 års priser. I oförbrukade bidrag och upplupna bidragsintäkter ingår även vissa bidrag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå, men andelen är låg: knappt 5 procent av de totala oförbrukade bidragen 2018.



Tabell 37. Lärosätesspecifika uppgifter för högskolans ekonomi och finansiering.

	Lärosätets intäkter				Lärosätets kostnader			
	Totalt	Anslags- medel	Statliga myndig- heter	Övrigt	Totalt	Personal	Lokaler	Övrigt
Universitet	64 297	37 212	12 668	14 417	64 115	39 971	7 972	16 173
Uppsala universitet	7 061	4 089	1 432	1 539	7 122	4 648	772	1 701
Lunds universitet	8 516	4 664	1 713	2 140	8 464	5 236	1 042	2 186
Göteborgs universitet	6 546	4 156	1 172	1 218	6 608	4 182	607	1 819
Stockholms universitet	5 142	3 301	1 092	748	5 338	3 641	757	940
Umeå universitet	4 437	2 846	926	665	4 271	2 659	435	1 177
Linköpings universitet	4 036	2 560	821	655	3 881	2 477	519	884
Karolinska institutet	7 131	2 995	1 407	2 729	7 132	3 563	931	2 638
Kungl. Tekniska högskolan	4 786	2 367	1 056	1 363	4 708	2 840	881	987
Chalmers tekniska högskola (enskild)	3 802	1 722	1 017	1 063	3 876	2 389	467	1 020
Luleå tekniska universitet	1 696	1 086	312	297	1 629	1 057	197	375
Handelshögskolan i Stockholm (enskild)	515	93	16	407	489	292	103	95
Sveriges lantbruksuniversitet *	3 512	1 842	925	744	3 570	2 198	407	965
Karlstads universitet	1 165	900	120	145	1 137	824	122	192
Linnéuniversitetet	1 906	1 406	289	211	1 914	1 308	202	404
Örebro universitet	1 408	1 138	100	169	1 434	912	195	327
Mittuniversitetet	1 022	799	82	141	995	682	112	200
Malmö universitet	1 616	1 247	187	183	1 546	1 062	223	262
Högskolor	8 312	5 975	1 001	1 335	8 247	5 611	950	1 687
Blekinge tekniska högskola	465	343	40	82	444	322	48	74
Försvarshögskolan	548	259	263	26	544	327	63	154
Gymnastik- och idrottshögskolan	160	131	6	23	154	97	25	32
Högskolan i Borås	700	572	39	90	703	488	90	125
Högskolan Dalarna	695	509	97	89	673	489	70	114
Högskolan i Gävle	663	554	39	70	709	500	79	131
Högskolan i Halmstad	598	463	38	97	603	404	77	122
Högskolan Kristianstad	546	460	36	49	530	382	51	97
Högskolan i Skövde	470	355	22	93	490	348	58	83
Högskolan Väst	566	430	45	91	546	396	49	101
Mälardalens högskola	990	726	85	179	951	662	97	192
Stiftelsen Högskolan i Jönköping (enskild)	1 014	665	121	228	1 022	636	98	288
Södertörns högskola	897	509	169	219	878	561	144	174
Konstnärliga högskolor	802	736	31	35	774	433	184	157
Beckmans Designhögskola	34	31	0	2	33	16	11	6
Konstfack	199	187	4	7	190	109	45	36
Kungl. Konsthögskolan	90	80	8	2	83	43	21	19
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	200	178	5	17	191	110	41	41
Stockholms konstnärliga högskola **	280	259	13	7	276	155	65	55
Övriga enskilda utbildningsanordnare	500	350	25	124	493	295	58	140
Akademi för Ledarskap och Teologi	13	5	0	7	12	7	1	4
Enskilda Högskolan, Stockholm	26	14	2	10	25	16	2	7
Ericastiftelsen	10	8	-	2	10	8	1	1
Ersta Sköndal Bräcke högskola	187	118	11	59	182	115	18	50
Evidens AB	-	-	-	-	-	-	-	-
Gammelkroppa skogsskola	4	2	-	2	4	3	1	1
Johannelunds teologiska högskola	8	4	0	4	8	5	3	1
Newmaninstitutet	13	6	0	7	12	7	1	4
Röda Korsets Högskola	108	92	9	7	109	57	16	36
Skandinavians akademi för psykoterapiutveckling	-	-	-	-	-	-	-	-
Sophiahemmet Högskola	115	86	4	25	115	69	13	34
Stiftelsen Stockholms Musikpedagogiska Institut*****	15	14	0	1	15	9	4	2
Svenska institutet för för kognitiv psykoterapi	-	-	-	-	-	-	-	-
Totalt	73 911	44 274	13 726	15 912	73 630	46 309	9 163	18 157

* SLU har även intäkter och kostnader inom verksamhetsområdet förtjäpnade miljöanalys som ej redovisas här. ** Inkl. decemberprestationer.

*** (prop. 2017/18:1) Andel tilldelat av de 300 mnkr som fördelades efter modellen som beskrivs i (prop. 2016/17:50) och i faktarutan *Resurstilldelning för forskning och utbildning på forskarnivå*. **** Oförbrukade bidrag minus upplupna bidragsintäkter. Bidrag som ej ännu använts av lärosätet för att finansiera forskning. ***** I den ekonomiska statistiken räknas SMI som en konstnärligt inriktad högskola.

Ekonomiskt resultat och nyckeltal				Utbildning på grundnivå och avancerad nivå					Forskning och utbildning på forskarnivå				
Verksamhets- utfall	Årets kapital- förändring	Balanserad kapital- förändring	Myndighets- kapital/ kostnader (%)	Andel av lärosätets totala intäkter (%)	Andel av totala intäkter för utb.på g/a-nivå (%)	Tak- belopp	Utbildnings- volymens ekonomiska värde**	Anslags- sparande (+) resp. över- produktion (-)	Andel av lärosätets totala intäkter (%)	Andel direkta stats- anslag (%)	Andel av totala intäkter för forsk./ utb.forsk. -nivå (%)	Andel tilldelat enl. modell i BP18*** (%)	Bidrags- netto ****
182	248	11 795	18,8	35,9	76,2	18 102	17 420	682	63,4	43,3	94,4	84,3	14 919
-61	-62	1180	15,7	29,6	6,9	1 756	1 693	63	70,4	45,4	11,5	9,6	1 678
52	72	1 591	19,6	30,9	8,7	2 067	2 013	54	69,1	42,2	13,6	11,2	3 461
-62	-39	1 211	17,7	38,2	8,3	2 123	2 036	88	61,8	48,2	9,4	8,4	1 812
-197	-196	1 198	18,8	39,0	6,6	1 739	1 631	108	61,0	51,5	7,3	6,8	983
166	166	598	17,9	43,1	6,3	1 397	1 344	53	56,9	50,7	5,9	5,3	697
155	156	618	19,9	42,8	5,7	1 550	1 472	78	57,2	43,4	5,4	5,5	610
-2	0	1 574	22,1	15,5	3,7	721	691	30	84,5	34,1	14,0	8,3	2 641
78	88	750	17,8	32,0	5,1	1 161	1 169	-8	68,0	37,2	7,5	6,1	512
-74	-74	527	11,7	26,8	3,4	894	848	46	73,2	31,8	6,4	5,0	672
66	66	283	21,4	44,2	2,5	674	653	21	55,8	40,4	2,2	3,0	193
26	26	388	84,4	60,1	1,0	-	-	-	39,9	6,2	0,5	-	124
-58	-54	555	14,0	17,6	2,0	-	-	-	69,0	47,4	5,6	5,5	832
28	36	124	14,1	66,2	2,5	664	646	19	33,8	60,4	0,9	2,3	93
-8	-8	258	13,1	71,9	4,5	1 068	1 001	67	28,1	62,7	1,2	2,0	235
-26	-26	557	37,0	63,2	2,9	797	781	17	36,8	60,5	1,2	2,0	198
27	27	185	21,4	60,0	2,0	555	548	6	40,0	59,6	0,9	1,7	37
70	70	199	17,4	75,6	4,0	936	896	39	24,4	59,6	0,9	1,8	141
64	62	1 504	19,0	73,5	20,2	4 788	4 738	49	26,5	45,6	5,1	15,7	793
21	21	97	26,6	65,1	1,0	248	240	8	34,9	59,4	0,4	0,7	27
4	4	46	9,3	76,1	1,4	-	-	-	23,9	53,5	0,3	-	8
6	6	34	25,6	69,8	0,4	104	106	-2	30,2	56,0	0,1	0,6	19
-3	-3	37	4,8	76,2	1,8	501	465	37	23,8	44,6	0,4	1,9	37
22	22	124	21,7	81,6	1,9	432	413	19	18,4	60,1	0,3	1,3	44
-46	-46	126	11,4	77,8	1,7	456	455	1	22,2	66,6	0,3	1,3	39
-5	-5	57	8,6	73,8	1,5	394	381	13	26,2	43,9	0,4	1,3	38
15	14	82	18,1	84,7	1,5	398	402	-4	15,3	75,6	0,2	0,7	21
-21	-21	114	19,0	69,5	1,1	310	305	5	30,5	35,3	0,3	0,7	40
20	20	82	18,7	76,4	1,4	365	374	-9	23,6	49,1	0,3	1,8	30
39	39	301	35,8	68,4	2,2	610	608	2	31,6	36,4	0,7	2,2	158
-8	-9	282	26,7	72,6	2,4	549	595	-46	27,4	41,8	0,6	2,2	124
19	19	121	16,0	65,0	1,9	421	396	25	35,0	26,6	0,7	0,9	208
28	28	-	-	85,3	2,3	561	546	15	14,7	85,6	0,3	-	-
0	0	-	-	100,0	0,1	-	-	-	0,0	-	0,0	-	-
9	9	16	13,3	89,2	0,6	163	166	-4	10,8	91,5	0,0	-	3
6	6	10	20,0	80,4	0,2	65	68	-4	19,6	63,8	0,0	-	7
8	8	51	30,9	88,4	0,6	132	126	5	11,6	85,2	0,1	-	55
4	4	23	9,6	79,4	0,7	202	185	17	20,6	90,3	0,1	-	19
8	8	-	-	84,4	1,4	-	-	-	15,6	24,0	0,2	-	-
1	1	-	-	100,0	0,0	-	-	-	0,0	-	0,0	-	-
0	0	-	-	83,1	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-
0	0	-	-	100,0	0,0	-	-	-	0,0	-	0,0	-	-
5	5	25	16,1	82,7	0,5	-	-	-	17,3	21,8	0,1	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0	0	-	-	100,0	0,0	-	-	-	0,0	-	0,0	-	-
0	0	-	-	100,0	0,0	-	-	-	0,0	-	0,0	-	-
1	1	-	-	100,0	0,0	-	-	-	0,0	-	0,0	-	-
0	0	-	-	83,6	0,3	-	-	-	16,4	25,8	0,0	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0	0	-	-	81,5	0,3	-	-	-	18,5	23,4	0,0	-	-
0	0	-	-	100,0	0,0	-	-	-	0,0	-	0,0	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
281	346	13 424	18,7	41,0	100,0	23 451	22 705	745	58,4	43,5	100,0	100,0	15 797



Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

HÖGSKOLANS FORSKNING

Medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap dominerar det svenska forskningslandskapet. Tillsammans svarar dessa forskningsämnesområden för över hälften av intäkterna och årsverkerna som är relaterade till forskning och utveckling och för majoriteten av all forskningsoutput.

SVERIGE ÄR ETT av de länder som investerar mest i forskning och utveckling (FoU) i förhållande till bruttonationalprodukten (BNP). Enligt uppgifter från Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) var Sveriges investeringar i FoU-verksamheten 3,33 procent av BNP 2017 (se tabell 38). Detta var högre än övriga nordiska länder och betydligt högre än EU28-genomsnittet som var 1,96 procent och OECD-genomsnittet som var 2,37 procent. Liksom i flertalet länder är det företagssektorn som utför den absoluta merparten av Sveriges FoU. År 2017 stod företagen för 71 procent av Sveriges FoU, vilket är samma andel som OECD-genomsnittet. Sverige skiljer sig dock från många andra länder genom att det inte finns särskilt många statliga forskningsinstitut utan huvuddelen av den offentligt finansierade forskningen bedrivs inom högskolesektorn. År 2017 utförde universitet och högskolor 26 procent av Sveriges totala FoU, medan offentlig sektor utförde 4 procent. I många andra länder finns det statliga forskningsinstitut som utför en betydande del av forskningen och motsvarande andelar för OECD-genomsnittet var 17 procent inom högskolesektorn och 10 procent inom offentlig sektor. Den FoU som bedrivs av företagen består huvudsakligen av utvecklingsarbete, medan lärosätenas FoU-verksamhet huvudsakligen är forskning. Hänvisningar till FoU-verksamhet kan i detta kapitel därför ses som synonymt med forskning.

Forskningsintäkterna

Mest ekonomiska forskningsresurser inom medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap

Den forskning som bedrivs vid universitet och högskolor i Sverige omfattar ett brett spektrum av områden och brukar delas in i sex olika forskningsämnesområden; naturvetenskap, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, samhällsvetenskap samt humaniora och konst. Lärosätenas totala intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå uppgick 2017 till 41,3 miljarder kronor, varav mer än hälften gick till forskningsämnesområdena medicin och hälsovetenskap samt naturvetenskap (se figur 91).

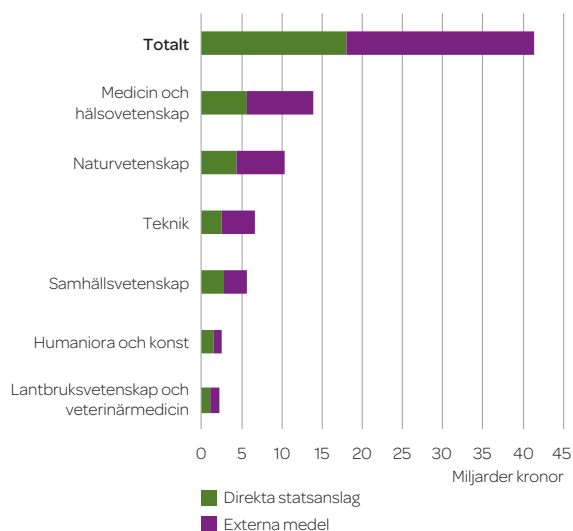
Finansieringen av högskolans forskning kommer från många olika källor, och totalt består mindre än hälften av direkta statsanslag (för mera detaljer se kapitlet *Högskolans ekonomi och finansiering*). Fördelningen och finansieringsstrukturen varierar mellan olika forskningsämnesområden. De direkta statsanslagen består till största delen av ramanslag till forskning och utbildning på forskarnivå. Dessa är inte öronmärkta, vilket betyder att lärosätena till stor del fritt kan använda dessa medel till forskning inom olika ämnesområden. Den lägsta andelen direkta statsanslag, omkring 37 procent, fanns inom forskningsämnesområdet teknik som i stället i hög grad finansieras externt av såväl offentliga som privata organisationer. Även inom medicin och hälsovetenskap utgör de direkta statsanslagen, inklusive ersätt-

Tabell 38. Investeringar i FoU som andel av BNP i de nordiska länderna, 2017 per utförande sektor samt genomsnitt för OECD-länderna och EU28-länderna, procent. Länderna har sorterats fallande efter andel FoU som andel av BNP. Källa: OECD, SCB.

	FoU som andel av BNP (%)	Universitet och högskolor (%)	Offentlig sektor (%)	Företagssektorn (%)	Privat icke vinstdrivande sektor (%)
Sverige	3,33	26	4	71	0
Danmark	3,06	33	2	64	0
Finland	2,76	25	9	65	1
Island	2,13	31	4	65	-
Norge	2,11	33	14	53	0
EU28 - genomsnitt	1,96	22	11	66	1
OECD - genomsnitt	2,37	17	10	71	2

ningen för klinisk forskning, en låg andel av forskningsfinansieringen, 41 procent. Inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, samhällsvetenskap och naturvetenskap var andelen direkta statsanslag 48 procent, 49 procent respektive 43 procent. Den högsta andelen direkta statsanslag, omkring 63 procent, fanns inom humaniora och konst.

Figur 91. Lärosätenas intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå 2017 fördelat på direkta statsanslag respektive externa medel (inkl. finansiella intäkter), per forskningsämnesområde, miljarder kronor. Anslag som fördelas via Kammarkollegiet ingår här bland externa medel. Källa: SCB.



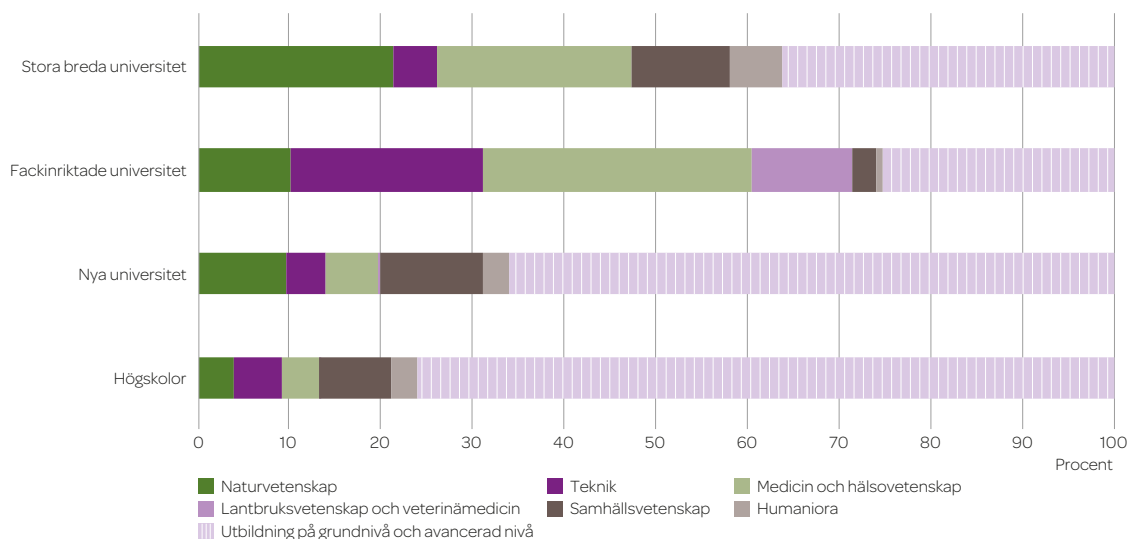
Högst andel forskning vid de stora breda och de fackinriktade universiteten

År 2017 avsåg drygt 58 procent av lärosätenas samlade intäkter forskning och utbildning på forskarnivå, men det fanns stora variationer mellan olika lärosäten och kategorier av lärosäten (se faktarutan *Lärosäteskategorier*). De fackinriktade universiteten hade den högsta andelen intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå i sin verksamhet – i genomsnitt 75 procent, följt av de stora breda universiteten, som i genomsnitt hade 64 procent (se figur 92). Forskningsandelen var betydligt lägre inom de övriga lärosäteskategorierna: i genomsnitt 34 procent av intäkterna vid de nya universiteten och 24 procent av de totala intäkterna vid högskolorna avsåg intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå.

För de stora breda universiteten som grupp återspeglar forskningsintäkternas fördelning över forskningsämnesområden bilden nationellt, det vill säga med en tydlig tonvikt mot medicin och hälsovetenskap och naturvetenskap.

De fackinriktade universiteten hade den högsta andelen forskningsintäkter i sin verksamhet, dock med varierande forskningsinriktningar. Vid de tekniska universiteten – Kungl. Tekniska högskolan, Chalmers tekniska högskola och Luleå tekniska universitet –

Figur 92. Andel (procent) av lärosätenas totala intäkter 2017 för utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå, per lärosäteskategori och uppdelat på forskningsämnesområde. Fälten med forskningsämnesområde avser intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå. Källa: SCB och UKÄ.



dominerar den naturvetenskapliga och tekniska forskningen. Vid Handelshögskolan i Stockholm bedrivs huvudsakligen forskning inom samhällsvetenskap och vid Sveriges lantbruksuniversitet dominerade lantbruksvetenskap och veterinärmedicin. Karolinska institutet hade störst forskningsintäkter av alla svenska lärosäten – cirka 5,8 miljarder kronor. Deras verksamhet är inriktad mot forskning inom medicin och hälsovetenskap.

Vid de nya universiteten bedrivs forskning och utbildning på forskarnivå inom flera olika forskningsämnesområden, precis som vid de stora breda universiteten, men av mindre omfattning – både totalt sett och i förhållande till utbildningen på grundnivå och avancerad nivå. De olika högskolorna har varierande forskningsinriktningar. Flera av dem har ett ursprung inom vårdutbildning och lärarutbildning, vilket har präglat den forskning och utbildning på forskarnivå som byggts upp.

LÄROSÄTESKATEGORIER

I detta kapitel delas lärosätena in i följande kategorier:

Stora breda universitet: Bedriver omfattande forskning och utbildning inom flera olika områden. Här ingår Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Linköpings universitet.

Fackinriktade universitet: Bedriver omfattande forskning och utbildning framför allt inom ett eller få ämnesområden. Här ingår Karolinska institutet, Kungl. Tekniska högskolan, Chalmers tekniska högskola, Luleå tekniska universitet, Sveriges lantbruksuniversitet och Handelshögskolan i Stockholm.

Nya universitet: Före detta högskolor som har ombildats till universitet sedan slutet av 1990-talet. Här ingår Karlstads universitet, Linnéuniversitetet, Örebro universitet och Mittuniversitetet.

Högskolor: Samtliga högskolor med forskningsintäkter. Här ingår Blekinge tekniska högskola, Försvarshögskolan, Gymnastik- och idrottshögskolan, Högskolan Dalarna, Högskolan i Borås, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Skövde, Högskolan Kristianstad, Högskolan Väst, Malmö universitet*, Mälardalens högskola, Stiftelsen Högskolan i Jönköping, Södertörns högskola, Konstfack, Kungl. Konsthögskolan, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm, Stockholms konstnärliga högskola, Ersta Sköndal Bräcke högskola, Röda Korsets Högskola, Sophiahemmet Högskola och Enskilda Högskolan, Stockholm.

* Universitet från år 2018.

Det finns dock högskolor som profilerar sig mot teknisk, naturvetenskaplig, samhällsvetenskaplig eller humanistisk forskning. Forskning och utbildning på forskarnivå utgör en betydligt mindre del av verksamheten vid de nya universiteten och högskolorna än vid de stora breda och de fackinriktade universiteten.

Den forskande och undervisande personalens arbetstid och utbildningsnivå

Precis som med intäkterna för forskning och utbildning på forskarnivå finns det skillnader mellan olika forskningsämnesområden i hur stor andel av arbetstiden som ägnas åt FoU-verksamhet. Exempelvis påverkar den varierande tillgången på forskningsmedel hur mycket tid som anställda inom olika forskningsämnesområden ägnar åt forskning.

I detta avsnitt undersöks hur mycket arbetstid som ägnas åt forskning – dels mellan olika forskningsämnesområden, dels mellan olika anställningskategorier. För att ge en bild av detta

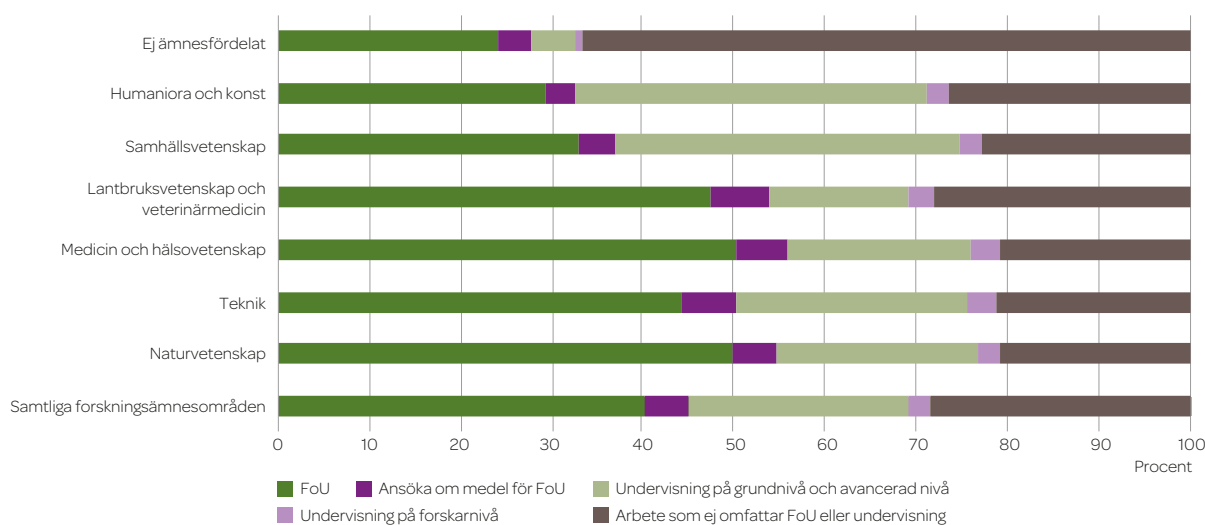
ARBETSTIDENS FÖRDELNING VID UNIVERSITET OCH HÖGSKOLOR

Statistiska centralbyrån (SCB) genomför vartannat år en urvalsundersökning om hur arbetstiden fördelas på aktiviteter såsom forskning och stöd till forskning, undervisning och administration bland anställda vid universitet och högskolor som arbetar med FoU. De senast tillgängliga uppgifterna är för 2017. Syftet med undersökningen är att få en bild av hur mycket arbetstid högskolans personal ägnar åt FoU. Den rapporterade tiden har sedan räknats om till årsverken.

I FoU ingår såväl avhandlingsarbete som handledning av avhandlingsarbete. Dessutom ingår direkt stöd till forskning, exempelvis planering, ledning och administration av FoU-verksamhet samt utveckling och reparationer av instrument och annan utrustning som används i FoU, samt tid för att ansöka om medel för FoU.

Notera att personalkategorierna i FoU-statistiken skiljer sig något från statistiken över högskolans personal. Ett exempel är att postdoktorer ingår bland forskare i FoU-statistiken. För mer information, se *Forskning och utveckling inom universitets- och högskolesektorn* <http://www.scb.se/uf0301>.

Figur 93. Andel av antalet årsverken som ägnades åt FoU-verksamhet 2017, uppdelat på forskningsämnesområde, procent. Källa: SCB.



kommer uppgifter om den forskande och undervisande personalens arbetstid att redovisas.

Avsnittet baserar sig på UKÄ:s statistik om högskolans personal och på data från Statistiska centralbyråns (SCB:s) urvalsundersökning om arbetstidsfördelningen vid svenska lärosäten, vilken genomförs vartannat år (se faktarutan *Arbetstidens fördelning vid universitet och högskolor*). Notera att FoU-verksamhet även omfattar direkt stöd till forskning, vilket förklarar varför viss administrativ och teknisk personal ingår.

Knappt hälften av den totala arbetstiden ägnades åt forskning 2017

Enligt SCB:s undersökning utfördes 2017 totalt 42 500 årsverken av lärosätens anställda som i någon mån ägnade sig åt forskning. Av det totala antalet årsverken avsåg 19 100 forskning, vilket betyder att i genomsnitt ägnades 45 procent av den totala arbetstiden vid universitet och högskolor åt forskning (här ingår också tid för att ansöka om medel för FoU). Det finns dock stora skillnader mellan olika forskningsämnesområden (se figur 93). Mest arbetstid, mellan 54 och 56 procent, ägnades åt forskning inom naturvetenskap, lantbruksvetenskap och veterinärmedicin samt medicin och hälsovetenskap. Motsvarande andel inom teknik var 50 procent medan forskning utgjorde en betydligt lägre andel av arbetstiden inomsamhällsvetenskap och humaniora och konst, 37 respektive 32 procent. Totalt sett ägnade män i genomsnitt 48 procent

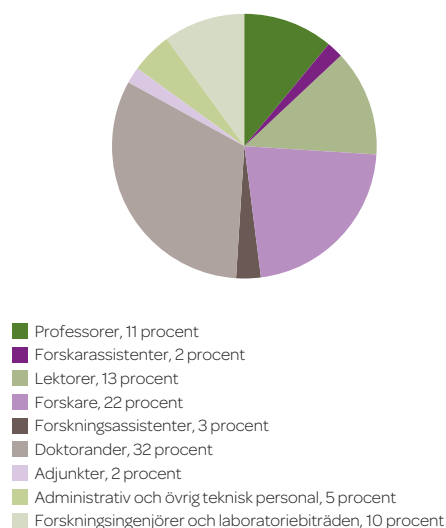
av sin arbetstid åt forskning, medan motsvarande andel för kvinnor var 42 procent. Det finns många anställda som inte har någon hemvist i ett särskilt forskningsämnesområde men ändå ägnar sig åt forskning eller direkt stöd till forskning. Av de 1 600 forskningsårsverken som 2017 inte ämnesfördelats, utfördes mer än hälften av forskningsingenjörer och laboratoriebiträden, och drygt 40 procent av administrativ och övrig teknisk personal. Man kan därför anta att dessa årsverken i huvudsak utgörs av direkt stöd till forskning.

Andelen arbetstid som ägnas åt forskning varierar således mellan forskningsämnesområden. Dessutom finns det skillnader mellan olika anställningskategorier i hur stor del av sin arbetstid de ägnar åt forskning. Här redogörs för hur stor andel av arbetstiden som olika anställningskategorier ägnade åt forskning 2017. Av samtliga undersökta kategorier ägnade forskare störst andel av arbetstiden åt forskning – 73 procent. Därefter följer forskarassistenter och doktorander med 69 procent vardera, och forskningsassistenter, med 68 procent. Professorer och lektorer ägnade 46 respektive 30 procent av arbetstiden åt forskning.

Doktorander och forskare utför största andelen av forskningen

Istället för att utgå från hur anställda i olika kategorier fördelar sin arbetstid på olika verksamheter undersöks här volymen forskning mätt

Figur 94. Andel av den totala FoU-verksamheten som utfördes av anställda inom respektive anställningskategori 2017, procent. Källa: SCB.



i antal årsverken och vilka personalkategorier som står för dessa årsverken. Som tidigare visats utförde anställda vid universitet och högskolor totalt 19 100 forskningsårsverken 2017. Av dessa utfördes den största andelen – 32 procent – av doktorander (6 100 årsverken), följt av Forskare – 22 procent (4 300 årsverken) (se figur 94). Lektorer utförde 13 procent av forskningen, medan professorer stod för 11 procent. Lika hög var andelen som utfördes av forskningsingenjörer och laboratoriebiträden. Adjunkter, som oftast saknar examen på forskarnivå och huvudsakligen ägnar sig åt undervisning på grundnivå och avancerad nivå, utförde 2 procent av det totala antalet forskningsårsverken. Sammantaget innebär detta att de akademiskt mest meriterade anställda – professorer, lektorer, forskare och forskarassistenter – utförde mindre än hälften (49 procent) av det totala antalet forskningsårsverken 2017. År 2017 utfördes 55 procent av alla forskningsårsverken av män och 45 procent av kvinnor.

Vetenskaplig produktion

Kungl. bibliotekets (KB) publikationsdatabas SwePub är en nationell databas med information om vetenskaplig produktion, främst vetenskapliga publikationer (för mer information se

SWEPUB

SwePub är Kungl. bibliotekets (KB) nationella databas med information om vetenskaplig produktion (främst vetenskapliga publikationer men också konstnärlig output) vid svenska lärosäten. Informationen byggs på dataleveranser från lokala publikationsdatabaser vid lärosätena. I databasen klassificeras vetenskaplig produktion efter bland annat publikationstyp, lärosäte och forskningsämnesområde. En fördel med SwePub är att den har god täckning över alla ämnesområden, vilket inte är fallet med flera andra publikationsdatabaser.

Det är frivilligt att leverera uppgifter till SwePub, vilket medför att täckningen inte är total. Dessutom är databasen fortfarande under utveckling. Flertalet lärosäten bidrar dock med sin information, och på en övergripande nivå kan man använda databasen för att få en bild av den vetenskapliga produktionen vid svenska universitet och högskolor.*

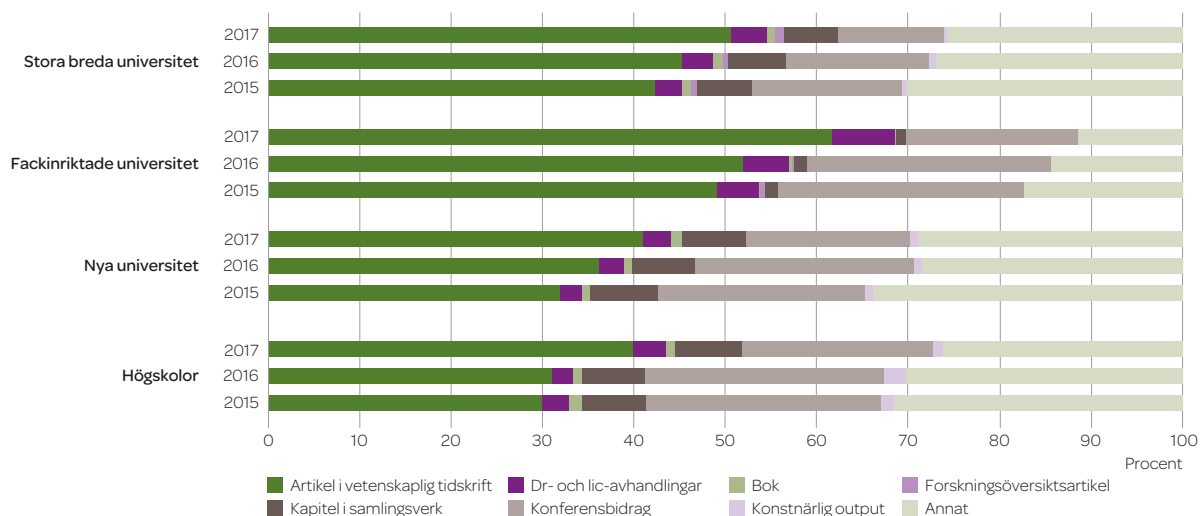
* Handelshögskolan i Stockholms publikationer saknas för närvarande i databasen, och utgör därför inte underlag för några av figurerna i avsnittet.

faktarutan *SwePub*). Informationen bygger på dataleveranser från lokala publikationsdatabaser vid lärosätena. I databasen klassificeras vetenskaplig produktion efter bland annat publikationstyp, lärosäte och forskningsämne. Flertalet lärosäten bidrar med information och på en övergripande nivå kan databasen användas för att ge en bild av den vetenskapliga produktionen vid svenska universitet och högskolor. SwePub befinner sig i en utvecklingsfas och dataunderlaget som används i detta avsnitt är baserat på ett datauttag från november 2017. Detta innebär att viss output från 2017 saknas och/eller inte har kvalitetsgranskats av KB. Av dessa skäl presenteras inte några uppgifter om antal utan i stället redovisas endast andelsuppgifter.

Artiklar i vetenskapliga tidskrifter var den vanligaste outputtypen

Enligt data från SwePub var artiklar i vetenskapliga tidskrifter den vanligaste outputtypen under hela tidsperioden 2015–2017. Detta gällde inom samtliga lärosäteskategorier (se figur 95). År 2017 utgjorde artiklar i vetenskapliga tidskrifter 62 procent av all output från de fackinriktade universiteten. Motsvarande andelar var 51 procent för de stora breda universiteten, 41 procent för de nya lärosätena

Figur 95. Lärosätenas vetenskapliga produktion 2015–2017, andel publikationer fördelat på outputtyp, procent.
Källa: UKÄ:s bearbetning av Swepub.



och 40 procent för högskolorna. Bland de fackinriktade universiteten svarade doktors- och licentiatavhandlingar för drygt 7 procent av all output 2017, medan andelen bland högskolorna, de stora breda och de nya universiteten var omkring 3–4 procent.

Under perioden 2015–2017 var andelen konstnärlig output högst bland högskolorna, vilket sannolikt förklaras av att de konstnärliga högskolorna inryms i denna kategori. Andelen konferensbidrag var år 2017 lägst vid de stora

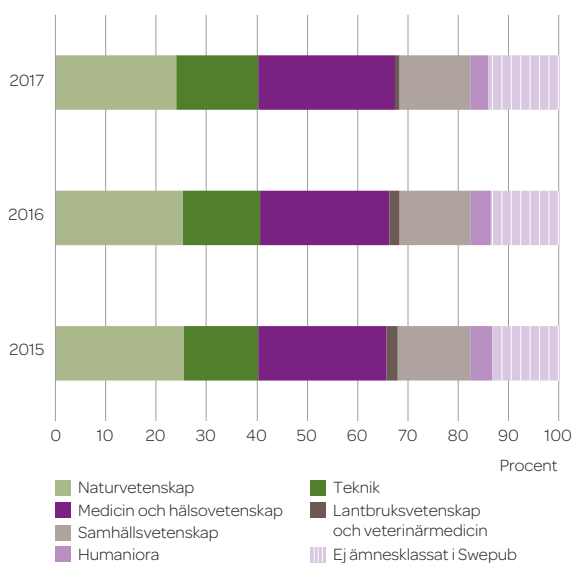
breda universiteten och högst vid högskolorna. Andelen kapitel i samlingsverk (antologier) var högst vid högskolorna och lägst vid de fackinriktade universiteten – det senare kan bero på att de fackinriktade universitetens forskningstygdpunkt inte finns inom humaniora och samhällsvetenskap – forskningsämnesområden där samlingsverk är en relativt sett vanligare publikationsform.

Störst publikationsvolym inom medicin och hälsovetenskap och naturvetenskap

Under perioden 2015–2017 fanns den största andelen av all sakkunniggranskad output i Swepub inom forskningsämnesområdena medicin och hälsovetenskap och naturvetenskap (se figur 96). Exempelvis var 27 procent av all output klassad som medicin och hälsovetenskap år 2017. Samma år var 24 procent klassad som naturvetenskap, 16 procent som teknik, 14 procent som samhällsvetenskap, 3 procent som humaniora och 1 procent som lantbruksvetenskap och veterinärmedicin.

I sammanhanget bör det påpekas att andelen output som klassats som medicin och hälsovetenskap troligen är underskattad då en stor del av den forskning som inte ämnesklassats (14 procent 2016) sannolikt tillhörde detta forskningsämnesområde. Detta beror på att en stor del av publikationerna från Karolinska institutet saknar ämnesklassning.

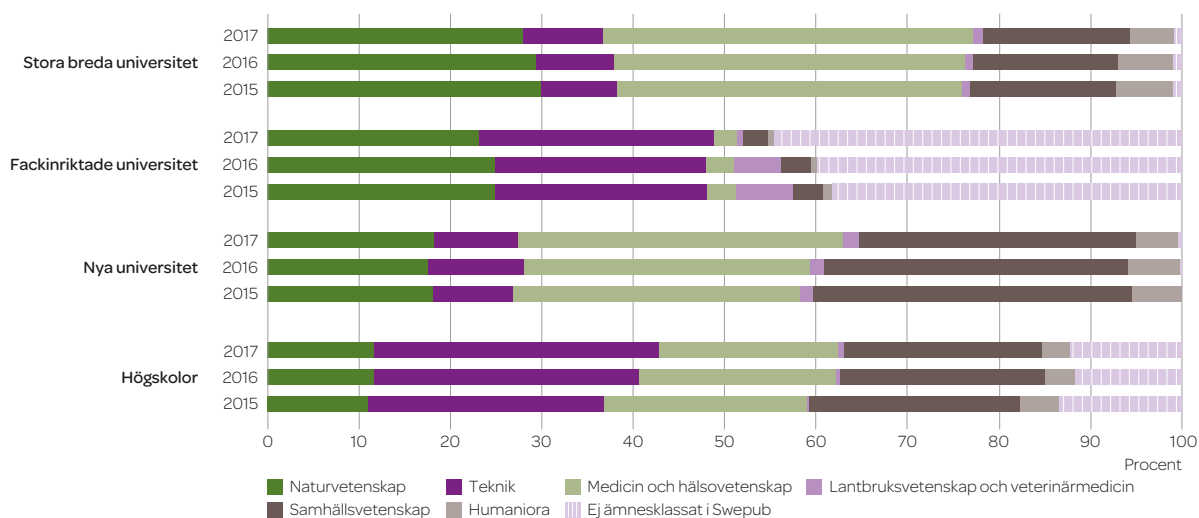
Figur 96. Lärosätenas vetenskapliga produktion 2015–2017, andel publikationer fördelat på forskningsämnesområde, procent.
Källa: UKÄ:s bearbetning av Swepub.



För att fördjupa bilden av den vetenskapliga produktionen vid landets lärosäten under tidsperioden 2015–2017 har publikationerna fördelats på olika lärosäteskategorier (se figur 97). Publikationer inom forskningsämnesområdet teknik var vanligast vid högskolorna och de fackinriktade universiteten. Publikationer inom samhällsvetenskap var vanligast vid de nya universiteten, medan publikationer inom naturvetenskap var vanligast vid de fackinriktade

och de stora breda universiteten. Forskning inom medicin och hälsovetenskap svarade för en stor andel av all publicerad forskning vid samtliga lärosäteskategorier, med undantag för de fackinriktade universiteten (publikationerna från Karolinska institutet saknar ämnesklassning), medan forskning publicerad inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin var störst vid de fackinriktade universiteten, där Sveriges lantbruksuniversitet ingår.

Figur 97. Lärosätenas vetenskapliga produktion 2015–2017, andel publikationer fördelat på forskningsämnesområde och lärosäteskategori, procent. Källa: UKÄ:s bearbetning av Swepub.

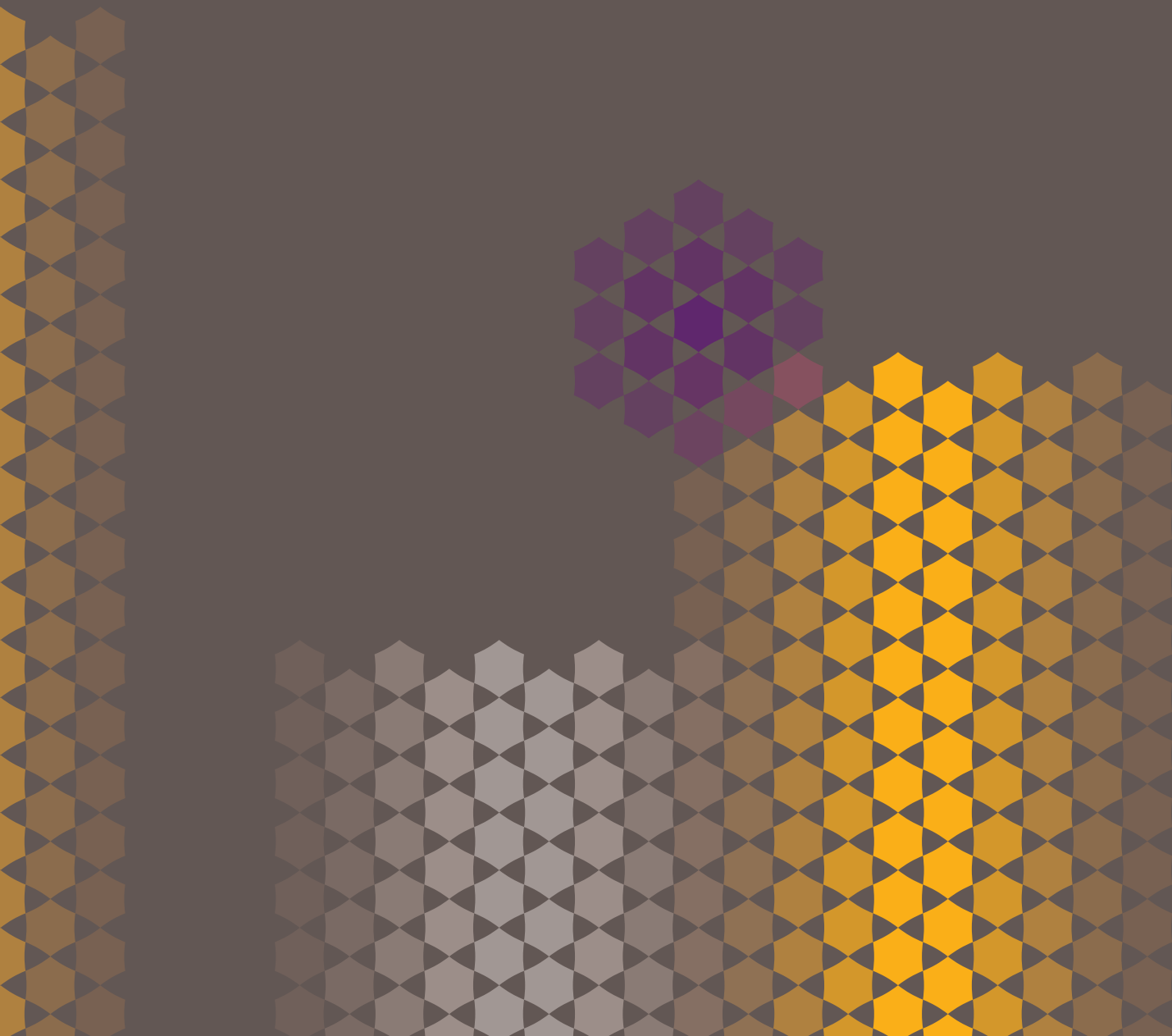




Årsrapporten
på webben
uka.se/arsrapport

INTERNATIONELLA JÄMFÖRELSE

Andelen i befolkningen med eftergymnasial utbildning ökar både i Sverige och i övriga OECD-länder. Men skillnaderna mellan kvinnor och män är stora och skillnaderna ökar både i Sverige och i de flesta andra OECD-länder.



I DETTA KAPITEL används data från internationella källor för att sätta det svenska utbildningssystemet i ett internationellt perspektiv. Utvecklingen i Sverige jämförs med andra länder inom EU och Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) vad gäller utvecklingen av befolkningens utbildningsnivå, villkoren för eftergymnasial utbildning och satsningarna på utbildning och forskning.

Vidare beskrivs även FN:s utvecklingsmål i Agenda 2030 som är särskilt kopplade till högskolesektorn och hur väl Sverige och EU når upp till målen.

Framför allt används data från OECD:s publikation *Education at a Glance* (EAG). Viss data har även hämtats från EU:s statistikbyrå Eurostats statistikdatabas och från The European Tertiary Education Register (ETER).

Den internationella statistiken bygger delvis på andra definitioner än de som vanligtvis används i Sverige, och därför kan det finnas skillnader jämfört med uppgifter som redovisas i nationella sammanhang. Trots svårigheterna med internationella jämförelser är det intressant att analysera hur den svenska eftergymnasiala utbildningen förhåller sig till den i andra länder.

Högskolesektorn i Europa

I detta avsnitt används data över universitet och högskolor från ETER för att beskriva det europeiska högskolelandskapet och dess historiska utveckling. Databasen innehåller information om drygt 2 800 universitet och högskolor för högre utbildning i 36 europeiska länder. ETER-data som presenteras i detta avsnitt avser verksamhetsåret 2015, vilket är det senaste året som det finns uppgifter om.

Olika system för högre utbildning i Europa

Data från ETER visar att högskolesektorn i Europas länder är uppbyggd på olika sätt. I ETER har länderna klassificerat lärosätena i olika kategorier enligt en standardiserad klassificeringsmodell där man särskiljer akademiskt inriktade lärosäten med forskarutbildning, universitet, från yrkesinriktade lärosäten. Kategorin yrkesinriktade lärosäten förekommer

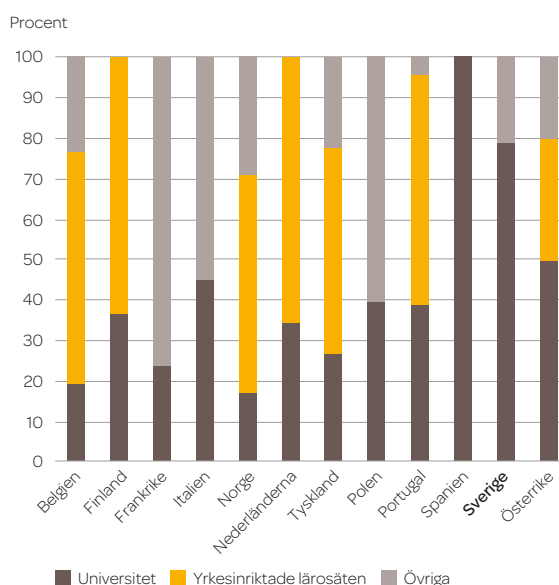
endast i länder som har ett uppdelat system för högre utbildning med en särskild reglering för denna typ av lärosäten. Av de 36 länderna i ETER har 19 länder ett uppdelat system där både universitet och yrkesinriktade universitet förekommer. De senare saknar ofta, men inte alltid, tillstånd att utfärda examen på forskarnivå. Det uppdelade system som beskrivits här ska inte förväxlas med att det i Sverige finns både universitet och högskolor, eftersom båda dessa räknas in i kategorin universitet i ETER.

Sverige är således 1 av 17 länder som inte har ett uppdelat system. Bland de nordiska länderna är det endast Sverige och Island som har ett enhetligt system för högre utbildning medan Norge, Finland och Danmark skiljer mellan universitet och yrkesinriktade lärosäten. Av länderna i figur 98 skiljer även Nederländerna, Belgien, Tyskland, Portugal och Österrike på dessa två kategorier av lärosäten medan Frankrike, Italien, Polen och Spanien har ett enhetligt system.

Historiska utvecklingen i Europa

Med data från ETER kan vi också konstatera att majoriteten av Europas lärosäten är relativt unga och att det är framför allt under de senaste 50 åren som de yrkesinriktade lärosätena har bildats.

Figur 98. Fördelning av lärosäteskategorier i ett antal utvalda länder 2015. I kategorin "Övriga" ingår bland annat lärosäten med konstnärlig och militär inriktning. Källa: ETER.



Hälften av de 2 004 lärosäten som är med i sammanställningen bildades efter 1979 och en stor del av dessa är så kallade yrkesinriktade lärosäten (se figur 99). Endast 142 lärosäten bildades före år 1800 och cirka 500 bildades före andra världskriget. Det faktum att så många lärosäten bildades relativt sent återspeglar den stora expansionen av högre utbildning som inleddes under 1960-talet och 1970-talet.

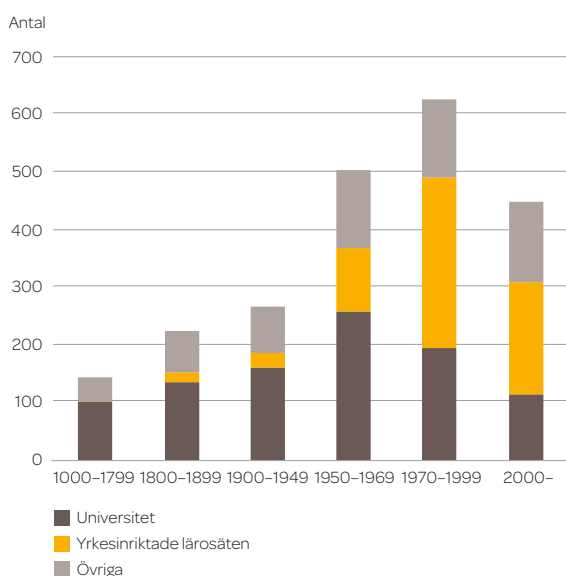
De äldsta lärosätena är till största delen statliga universitet, med rätt att tilldela examen på forskarnivå, och de tillhandahåller undervisning och forskning inom flera områden. Endast ett fåtal av lärostena är helt privata. Många av de lärosäten som bildades innan 1900-talet är i dag fortfarande stora och har ett stort antal studenter och doktorander. I Sverige tillhör bland annat Uppsala universitet (bildades 1477) och Lunds universitet (bildades 1666) denna kategori.

Lärosäten som bildades under 1700-talet och första hälften av 1800-talet bestod av en större blandning av lärosäteskategorier då flera tekniska universitet och konsthögskolor bildades under denna period, även om majoriteten fortfarande var universitet.

Efter 1970 var det inte längre universitet som till största delen bildades utan den största gruppen var yrkesinriktade lärosäten. Av de 623

Figur 99. Fördelningen av lärosäteskategorier efter vilket år de bildades.

Källa: ETER.



nya lärosäten som ingår i ETER:s databas och som bildades under perioden 1970–1999 var 297 yrkesinriktade lärosäten. Efter år 2000 har nya lärosäten till stora delar varit privata, dock med varierande profil där vissa har varit fackinriktade och andra breda, med fokus antingen på utbildning eller på forskning.

Villkoren för eftergymnasial utbildning

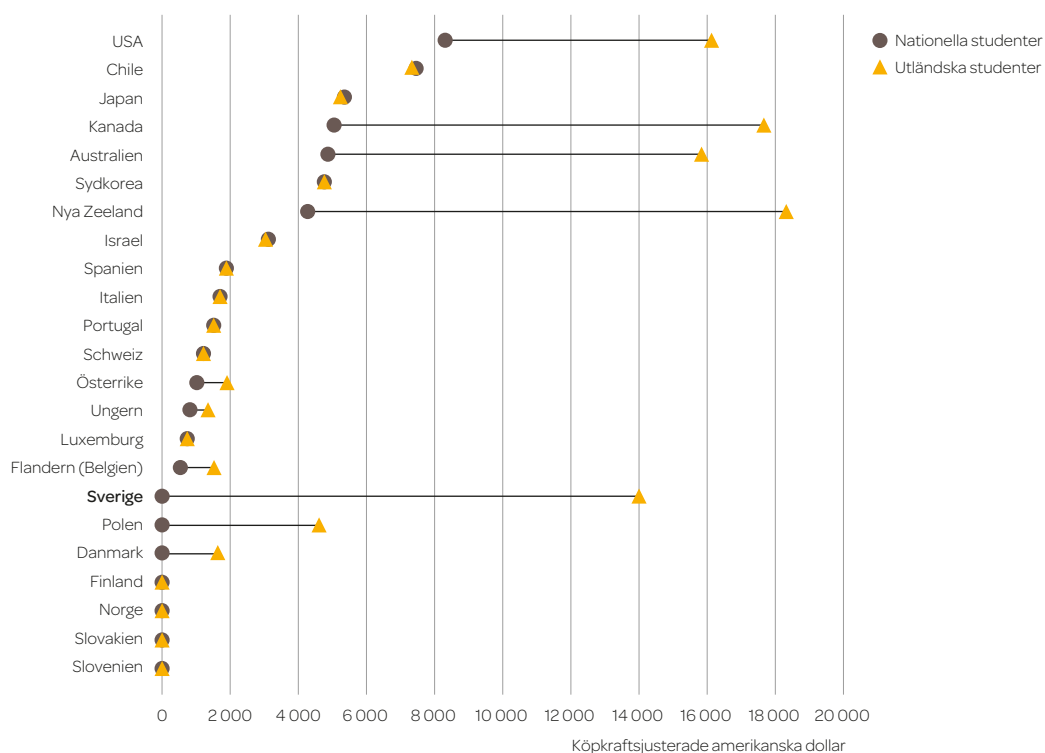
Som visats finns det alltså ett stort antal universitet och högskolor i de europeiska länderna. Hur tillgängliga högskolestudierna är för potentiella studenter påverkas också av hur villkoren för studier ser ut. För att studera detta används data från EAG avseende eftergymnasial utbildning, alltså ett bredare spektrum av utbildning än enbart högskoleutbildning.

Studieavgifterna varierar i OECD-länderna

I Sverige och övriga nordiska länder var högskolestudier avgiftsfria för nationella studenter läsåret 2015/16 (se figur 100). I en tredjedel av de 27 OECD-länder som det fanns uppgifter om var högskolestudier avgiftsfria för nationella studenter. Ytterligare en tredjedel av länderna hade relativt låga avgifter, mellan 500 och 3 000 köpkraftsjusterade amerikanska dollar per år. Detta gällde exempelvis Österrike, där de genomsnittliga avgifterna var 900 dollar, och Nederländerna med 2 400 dollar. Högst studieavgifter hade Storbritannien med avgifter på 12 000 köpkraftsjusterade amerikanska dollar per år. Även USA, Chile, Japan, Kanada, Australien, Sydkorea och Nya Zeeland hade höga studieavgifter för sina nationella studenter. Några länder hade högre avgifter på avancerad nivå än på grundnivå.

Många länder hade lika stora avgifter för nationella respektive utländska studenter. Detta gällde exempelvis Spanien, Italien, Portugal och Schweiz. Men i vissa länder var avgifterna högre för utländska studenter, och avgifterna för utländska studenter var i vissa länder betydligt högre. Sverige och Nya Zeeland var de två länder där skillnaderna på studieavgifterna var

Figur 100. Genomsnittlig studieavgift för utbildning motsvarande kandidatnivå vid statliga lärosäten för nationella respektive utländska studenter läsåret 2015/16. Källa: figur C5.2 EAG 2018.



störst mellan nationella och utländska studenter. I Sverige fick utländska studenter, det vill säga studenter från länder utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och Schweiz, betala i genomsnitt 14 000 dollar per år medan högskolestudier för nationella studenter var avgiftsfria. I Nya Zeeland betalade nationella studenter i genomsnitt drygt 4 000 dollar per år, medan utländska studenter betalade drygt 18 000 dollar. Även i USA, Kanada och Australien var skillnaderna mellan studieavgifterna för nationella respektive utländska studenter stora. Läs mer om studieavgifter för inresande studenter i kapitlet *Internationell studentmobilitet*.

Studiemedel tillgängligt i flera länder

Sverige, Danmark, Finland och Norge erbjuder både högskolestudier utan studieavgifter för nationella studenter och studiemedel för studenterna. Studiebidragen i dessa länder är i princip öppna för alla studenter, och studenterna har också möjlighet att få studielån.

Även i länder med höga studieavgifter förekommer studiemedel som är tillgängliga

för det stora flertalet av studenterna. Detta gäller exempelvis i Australien och England. Samtliga europeiska länder erbjuder sina studenter någon form av ekonomiskt stöd. Dessa studiemedel är oftast en kombination av bidrag och lån, men det är också relativt vanligt med enbart bidrag. Island och England erbjuder dock enbart lån. Vanligast är att länderna endast ger ekonomiskt bidrag till studenter med sämre socioekonomiska förutsättningar.

Tillträdessystemet kan påverka antalet studenter

En aspekt som kan påverka antalet studenter i högre utbildning är hur ländernas tillträde till högre utbildning är uppbyggt. I ungefär hälften av OECD-länderna är tillträdet till utbildning fritt så länge man uppfyller behörighetskraven, även om tillträdet till vissa utbildningar ofta är begränsat. Det gäller exempelvis Frankrike och Slovakien, där andelen sökande som antas är väldigt hög. I Sverige däremot är andelen som antas av de som söker relativt låg. Detta kan bero på flera saker.

I Sverige går merparten av ungdomarna ett gymnasieprogram som ger högskolebehörighet, och för andra finns det möjlighet att komplettera sina betyg via komvux. Det innebär att många uppfyller kraven för grundläggande behörighet till högskolan. Det är också relativt enkelt att söka till högskolan. Den helt övervägande delen av antagningsprocessen är samordnad via en ansökningsportal och antagningsprov är ovanliga.

Till skillnad från Sverige finns det i flera länder en selektiv process i tidigare delar av utbildningssystemet som påverkar individens tillträde till eftergymnasial utbildning. Exempelvis finns det i vissa länder krav på godkänt slutprov eller liknande från gymnasiet för att vara behörig till vissa eftergymnasiala utbildningar. I exempelvis Nederländerna bestäms det redan vid tidig ålder vem som ska gå vidare till högre utbildning genom att utbildningssystemet när eleverna är 12 år delas upp i tre inriktningar, varav en inriktning ger behörighet till vidare universitetsstudier. En del av de trösklar som kan finnas i en del andra länder innan individerna söker till högskolestudier förekommer alltså inte i Sverige.

Nybörjarna i eftergymnasial utbildning

I OECD:s utbildningsstatistik kan man följa nybörjarna i eftergymnasial utbildning med avseende på kön, ålder och internationell mobilitet.

Liksom i Sverige är det generella mönstret i OECD-länderna att fler kvinnor än män genomgår en eftergymnasial utbildning. Andelen kvinnor bland nybörjarna i OECD-länderna 2016 var 54 procent och andelen män 46 procent (se tabell 39). Kvinnor var i majoritet bland nybörjarna i nästan alla de OECD-länder som det fanns uppgifter om. Undantaget var Turkiet och Schweiz, där andelen män var högre. I Sverige var andelen kvinnor 57 procent och andelen män 43 procent. Det innebar att andelen kvinnor var 3 procentenheter högre än OECD-genomsnittet. Störst andel kvinnor bland nybörjarna hade Island med 60 procent, medan Turkiet hade lägst med 46 procent. Medelåldern för nybörjare i eftergymnasial utbildning i OECD-länderna 2016 var 22 år och mer än 80 procent av nybörjarna var yngre än 25 år. I Sverige var genomsnittsåldern högre än

ISCED – INTERNATIONELL KLASSNING AV UTBILDNING OCH UTBILDNINGSNIVÅ

Länderna organiserar sina utbildningssystem på olika sätt, och för att kunna göra internationella jämförelser använder länderna sedan mitten av 1970-talet International Standard Classification of Education (ISCED) för att klassificera sina utbildningar. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Unesco) ansvarar för ISCED, och efter en omfattande revidering av klassificeringen gäller numera ISCED 2011, med nivåerna 0–8. En betydande förändring i ISCED 2011 är att eftergymnasial utbildning delas in enligt Bolognastrukturen.

I ISCED 2011 är högskoleutbildning och annan minst tvåårig eftergymnasial utbildning placerad på någon av nivåerna 5–8. Nivå 5 motsvarar kortare utbildningar (dock minst två år) som är betydligt mer komplexa än utbildning på gymnasial nivå. Utbildning på nivå 6 (Bachelor's degree) är längre (3–4 år) och oftast mer teoretiskt inriktad än utbildning på nivå 5. Utbildning på nivå 7 (Master's degree) är betydligt mer komplex än nivå 6 och ofta mer specialiserad. Den kumulativa längden på en utbildning på ISCED 7 är 5–8 år. Utbildning på nivå 8 ägnas åt avancerade studier och egen forskning, inklusive avhandling. Kumulativ längd för ISCED 8 ska vara minst 7 år (Doctoral degree).

I detta kapitel benämns nivåerna 5–8 sammantaget som *eftergymnasial utbildning*. Notera att eftergymnasial utbildning som är kortare än två år inte ingår här.

I Sverige är utbildning på grundnivå, såsom kandidatexamen, placerad på nivå 6. Utbildning på avancerad nivå, exempelvis master- och magisterexamen, placeras på nivå 7, medan doktorsexamen och licentiatexamen placeras på nivå 8. Högskoleexamen och andra kortare högskoleutbildningar, samt utbildning inom ramen för yrkeshögskolan (YH-utbildning) som är längre än två år, klassas på nivå 5. Det finns också ett fåtal treåriga YH-utbildningar som leder till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen och de klassas på nivå 6.

När det gäller uppnådd utbildningsnivå i Sverige inkluderar nivå 5 även studier på fristående kurser inom högskolan motsvarande 2–3 års studier, utöver utbildning inom yrkeshögskolan och kortare högskoleutbildningar. Nivå 6 innebär minst 3 års högskolestudier, motsvarande en kandidatexamen (utan krav på examen). Nivå 7 innebär minst 4 års studier, motsvarande en magisterexamen med krav på examen (examenskravet gäller däremot inte för utländska utbildningar).

Vid en jämförelse mellan länder måste uppgifterna tolkas med försiktighet. Bland annat påverkas OECD-genomsnittet av att antalet OECD-länder har ökat och att inte alla länder lämnar fullständiga uppgifter.

genomsnittet inom OECD, 24 år, och andelen som var yngre än 25 år var 10 procentenheter lägre än OECD-genomsnittet. De övriga nordiska länderna påminner till stora delar om Sverige, till exempel var medelåldern högre än OECD-genomsnittet och varierade mellan cirka 23 år i Finland och cirka 25 år i Danmark. Även andelen nybörjare som var yngre än 25 år var lägre i de nordiska länderna än OECD-genomsnittet, förutom i Norge där andelen var 81 procent. Lägst medelålder bland alla OECD-länder hade Japan med 18 år, medan Schweiz hade högst medelålder med drygt 25 år. I Sverige och de flesta andra OECD-länderna var det ingen större skillnad mellan kvinnor och män när det gäller nybörjarnas medelålder.

Andelen inresande studenter bland nybörjarna i eftergymnasial utbildning varierade stort mellan länderna, från någon enstaka procent i Chile och Turkiet till 47 procent i Luxemburg. I Sverige var andelen 12 procent, och det var även genomsnittet i OECD-länderna. Notera att i den internationella statistiken inkluderas inte utbytesstudenter bland inresande studenter, utan bara så kallade freemoverstudenter. Bland de nordiska länderna varierade andelen inresande studenter relativt mycket. Norge hade lägst andel inresande studenter bland nybörjarna med 4 procent, medan Island och Danmark hade högst andel med 16 procent. Finland hade 11 procent inresande studenter bland nybörjarna.

Social snedrekrytering till högskolan

Snedrekrytering till eftergymnasial utbildning förekommer i stort sett i alla OECD-länder. En form av snedrekrytering är social bakgrund som mäts med föräldrars utbildningsbakgrund. Föräldrarnas utbildningsbakgrund har stor betydelse för om en ungdom påbörjar högskolestudier eller inte, både i Sverige och i övriga OECD-länder. I alla de 17 OECD-länder som det fanns uppgifter om 2016 var ungdomar (18–24 år) som inte hade eftergymnasialt utbildade föräldrar underrepresenterade i högskolan. I genomsnitt hade 47 procent av nybörjarna lågutbildade föräldrar (högst gymnasieutbildning), medan andelen med lågutbildade föräldrar i befolkningen var 65 procent. Detta gällde även i Sverige där 40 procent av nybörjarna hade lågutbildade föräldrar, enligt denna definition, medan andelen i befolkningen var 61 procent. Sverige var därmed ett av de länder med högst social snedrekrytering tillsammans med Finland, Österrike, Lettland och Litauen. Lägst social snedrekrytering bland OECD-länderna hade Italien och Chile.

Generellt är män med lågutbildade föräldrar ännu mer underrepresenterade i högskolan än kvinnor med lågutbildade föräldrar. Andelen kvinnor respektive män i befolkningen med föräldrar som har högst gymnasieutbildning är ungefär lika hög, men männen studerar i betydligt lägre grad på högskolan. Detta gäller även i Sverige. Se även avsnittet om breddad

Tabell 39. Könsfördelning, ålder och andelen internationella studenter bland nybörjarna, för ett antal utvalda länder och OECD 2016. Källa: OECD.stat.

	Könsfördelning (%)		Andel yngre än 25 år (%) *	Medelålder	Andel internationella nybörjare (%) ***				
	Kvinnor	Män			Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor
OECD-genomsnitt	54	46	80	22,0	**	**	12	**	**
Sverige	57	43	70	24,2	24,4	23,9	12	10	14
Danmark	55	45	73	24,8	24,8	24,7	16	15	17
Finland	53	47	79	22,8	23,1	22,4	11	10	13
Island	60	40	72	24,4	24,6	24,0	16	17	15
Norge	55	45	81	22,5	22,3	22,8	4	5	4
Tyskland	51	49	83	21,8	21,7	22,0	12	13	11
Nederländerna	52	48	92	20,3	20,3	20,2	19	20	19

* Uppgiften finns inte fördelad per kvinnor och män. ** Uppgiften saknas i OECD.stat. *** Uppgiften är exklusive utbytesstudenter.

rekrytering i kapitlet *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* och *Svensk högre utbildning i internationell belysning*, Rapport 2019:5, UKÄ samt *Högskolenybjörjare 2017/18 och doktorandnybjörjare 2016/17 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, UF 20 SM 1802, UKÄ och SCB.

Andel med utländsk bakgrund i högskolan

En annan faktor som påverkar om ungdomar påbörjar högskolestudier är huruvida personerna har inhemsk eller utländsk bakgrund. Med utländsk bakgrund avses att personen själv eller båda föräldrarna är födda utomlands. I några länder är personer med utländsk bakgrund relativt väl representerade bland högskolenybjörjarna, exempelvis i Sverige, Schweiz och Israel. I Sverige var övergången till högskolan ungefär lika hög bland ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund. I andra länder är ungdomar med utländsk bakgrund betydligt mer underrepresenterade bland högskolenybjörjarna i samma åldrar (18–24 år), och det gäller även i länder som har relativt låg andel med utländsk bakgrund i befolkningen, exempelvis Finland. Se även avsnittet om breddad rekrytering i kapitlet *Utbildning på grundnivå och avancerad nivå* och *Svensk högre utbildning i internationell belysning*, Rapport 2019:5, UKÄ samt *Högskolenybjörjare 2017/18 och doktorandnybjörjare 2016/17 efter föräldrarnas utbildningsnivå*, UF 20 SM 1802, UKÄ och SCB.

Befolkningens utbildningsnivå i OECD-länderna

I tidigare avsnitt har nybjörjarna i eftergymnasial utbildning beskrivits. Nu redogörs för befolkningens utbildningsnivå i OECD-länderna. Länderna organiserar sina utbildningssystem på olika sätt och för att kunna presentera internationellt jämförbara utbildningsdata använder internationella organisationer sedan mitten av 1970-talet Unescos International Standard Classification of Education (ISCED). Länderna klassificerar sina utbildningar enligt ISCED:s ramverk, som huvudsakligen bygger

på utbildningarnas längd och innehåll samt på var i landets utbildningssystem de är placerade. Eftergymnasial utbildning som är minst två år lång, så kallad tertiary education på engelska, placeras på någon av nivåerna ISCED 5–8 (se faktaruta *ISCED - Internationell klassning av utbildning och utbildningsnivå*).

Jämförbarheten blir dock inte fullständig. Exempelvis kan utbildning mot sjuksköterskeexamen i ett land vara i form av en kortare eftergymnasial utbildning (ISCED 5), men i ett annat land en högskoleutbildning motsvarande grundnivå (ISCED 6). Det innebär att högskoleutbildning (ISCED 6–8) utgör en varierande andel av den totala eftergymnasiala utbildningen (ISCED 5–8). Dessutom har utbildningssystemen förändrats över tid. Ett exempel från senare år är många länders anpassning av sin högskoleutbildning till den så kallade Bolognaprocessen.

I Sverige består den eftergymnasiala utbildningen till största delen av högskoleutbildning på olika nivåer och till en mindre del av yrkes- och högskoleutbildning och annan eftergymnasial utbildning inom ramen för yrkeshögskolan.

Befolkningens utbildningsnivå stiger – mest för kvinnor

Under de senaste decennierna har många OECD-länder byggt ut sina system för eftergymnasial utbildning och Sverige är inget undantag. Det har lett till att utbildningsnivån har ökat betydligt. Men såväl invandring som utvandring påverkar också landets utbildningsnivå. Mellan 2007 och 2017 ökade andelen i befolkningen i åldrarna 25–64 år i OECD-länderna som har minst två års eftergymnasial utbildning med 9 procentenheter, från 28 till 37 procent (se figur 101). I Sverige, liksom övriga nordiska länder, är utbildningsnivån högre än genomsnittet för OECD-länderna och här ökade andelen eftergymnasialt utbildade med 11 procentenheter under samma period, från 31 till 42 procent.

Utbildningsnivån stiger i alla OECD-länder, men förändringstakten skiljer sig åt. I exempelvis Tyskland och Italien, två länder med relativt låg utbildningsnivå enligt detta mått, har andelen eftergymnasialt utbildade ökat betydligt mindre än genomsnittet för

OECD-länderna. Motsatsen gäller för bland annat Irland, Sydkorea och Slovenien.

I de flesta OECD-länderna är det relativt stora könsskillnader i utbildningsnivå, till kvinnornas fördel. Redan 2007 var kvinnorna mer välutbildade än männen i en knapp tredjedel av OECD-länderna, och dessa länder blir allt fler. I alla länder höjer kvinnorna sin utbildningsnivå snabbare än männen – även i de länder där männen är mer välutbildade än kvinnorna. Det tyder på att OECD går mot en utveckling där kvinnorna generellt är mer välutbildade än männen i alla länder.

I den yngre befolkningen har det redan hänt. I *Svensk högre utbildning i internationell belysning – en studie baserad på internationell statistik*, Rapport 2019:5, UKÄ, har UKÄ analyserat könsskillnader i utbildningsnivå i OECD-ländernas yngre befolkning (25–34 år). Där framgår att kvinnorna i den yngre befolkningen numera är mer välutbildade än männen i alla OECD-länder.

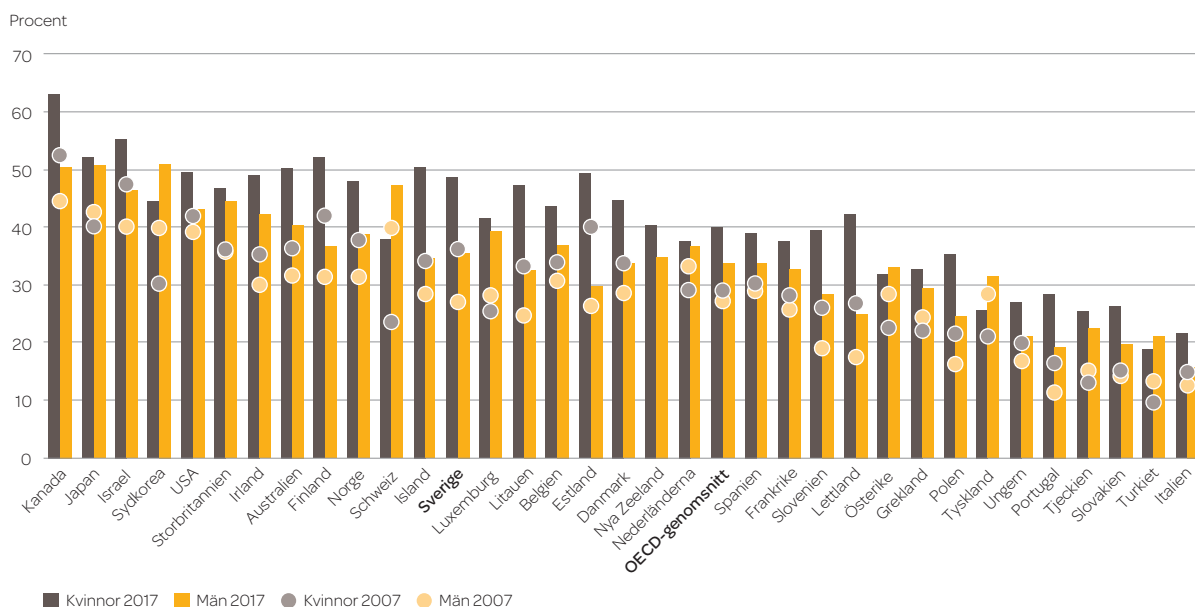
Mellan 2007 och 2017 ökade andelen eftergymnasialt utbildade kvinnor i den vuxna befolkningen i OECD-länderna från 29 till 40 procent, medan motsvarande andel för männen ökade från 27 till 34 procent. Det var alltså relativt liten könsskillnad i utbild-

ningsnivå bland OECD-länderna i genomsnitt 2007, men sedan dess har skillnaden ökat till 6 procentenheter. I Sverige hade 36 procent av kvinnorna och 27 procent av männen en eftergymnasial utbildning 2007. År 2017 var motsvarande andelar 49 procent för kvinnor och 36 procent för män. Männen i Sveriges befolkning hade således uppnått samma utbildningsnivå 2017 som kvinnorna hade 10 år tidigare. Det var alltså stora skillnader i utbildningsnivå mellan kvinnor och män i Sverige redan 2007, och 2017 hade skillnaden ökat ytterligare, från 9 till 13 procentenheter. Detta är en utveckling som Sverige delar med de nordiska länderna och många andra OECD-länder.

Utbildningarnas längd varierar mellan länderna

Ländernas utbildningssystem ser olika ut. Det finns länder där en hög andel av befolkningen har eftergymnasial utbildning som till stor del består av kortare utbildningar (ISCED 5), exempelvis Kanada (se figur 102). I andra länder, exempelvis Polen, Slovakien och Tjeckien, utgörs den vuxna befolkningens eftergymnasiala utbildning till största delen av långa högskoleutbildningar (ISCED 7). Det finns också andra

Figur 101. Andel kvinnor respektive män i den vuxna befolkningen (25–64 år) i OECD med minst två års eftergymnasial utbildning 2007 respektive 2017. Länderna har sorterats efter högst utbildningsnivå totalt (både kvinnor och män) 2017. Källa: OECD.stat.



skillnader. I Österrike och Tyskland bedrivs den mer praktiskt inriktade utbildningen i form av lärlingsutbildning och en del av den, exempelvis sjuksköterskeutbildning, klassas överhuvudtaget inte som eftergymnasial utbildning enligt den internationella klassificeringen.

Det är inte bara andelen eftergymnasialt utbildade som varierar mellan länderna, utan även längden/nivån på dessa utbildningar (se figur 102). I de flesta OECD-länderna är dock utbildning motsvarande kandidatexamen (ISCED 6) vanligast. Men i några länder är kortare eftergymnasiala utbildningar (ISCED 5) vanligare, exempelvis i Österrike där lärlingsutbildningar och andra eftergymnasiala yrkesutbildningar på denna nivå är vanligt förekommande. I andra länder dominerar utbildning motsvarande avancerad nivå (exempelvis masterexamen), bland annat i flera av de östeuropeiska länderna.

Sveriges eftergymnasiala utbildningsprofil påminner om den för OECD-genomsnittet, med tyngdpunkten på grundnivå (motsvarande kandidatexamen). I Sverige hade 17 procent en sådan utbildning 2017, medan knappt 14 procent hade en utbildning på avancerad nivå. En relativt hög andel av Sveriges befolkning, 10 procent, hade en kortare eftergymnasial utbildning. Utöver yrkeshögskoleutbildning ingår här

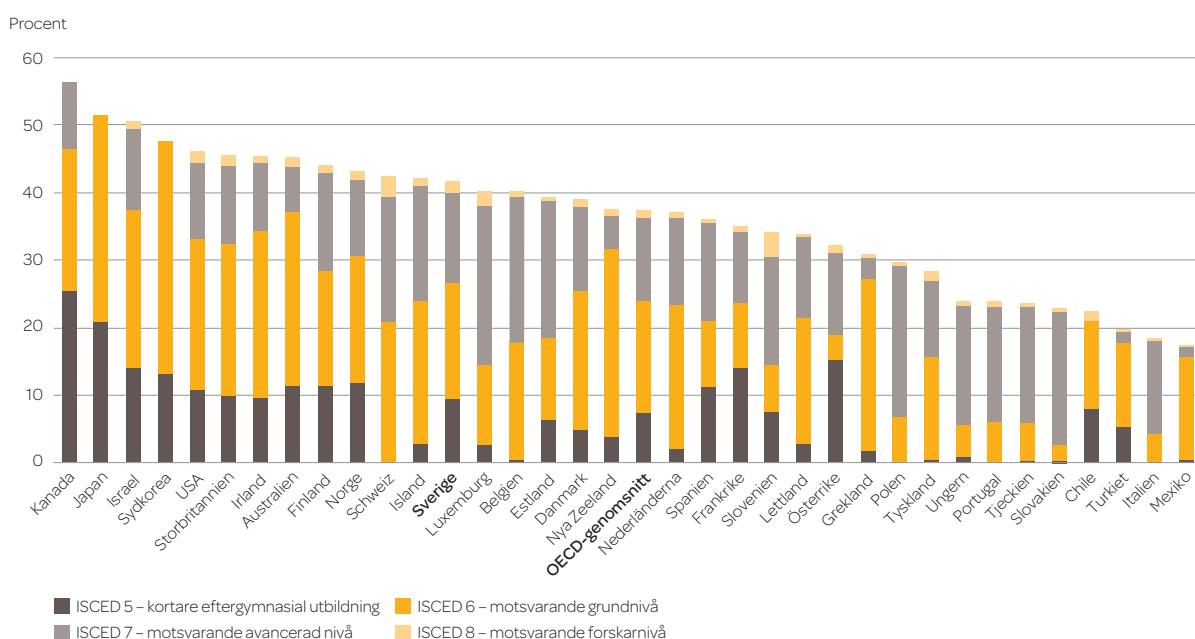
två års högskolestudier som inte har resulterat i examen samt vissa äldre utbildningar som senare har förlängts (exempelvis sjuksköterskeutbildningar). Därutöver hade knappt 2 procent en forskarutbildning, och sammantaget hade alltså 42 procent av Sveriges vuxna befolkning en eftergymnasial utbildning 2017. I Finland och Norge liknar befolkningens utbildningsprofiler den i Sverige, medan andelen med kortare eftergymnasial utbildning är betydligt lägre i Danmark och Island.

I Slovenien och Schweiz har en ovanligt hög andel av befolkningen utbildning på forskarnivå, 4 respektive 3 procent. Även i Luxemburg, USA och Sverige är andelen forskarutbildade relativt hög, 2 procent. Notera dock att i Sverige (liksom i Finland) inkluderas här även licentiatexamen, en typ av examen som är ovanlig i andra länder.

Finansiering av eftergymnasial utbildning

Hur mycket medel som länderna avsätter för eftergymnasial utbildning påverkar omfattningen och därmed tillgången på utbildning. Även här används data från OECD:s årliga publikation *Education at a Glance* (EAG) och

Figur 102. Andel av den vuxna befolkningen (25–64 år) med minst två års eftergymnasial utbildning 2017 i OECD-länderna, fördelad på olika ISCED-nivåer. Länderna är sorterade efter högst utbildningsnivå totalt. Källa: Tabell A1.2 EAG 2018. För Japan och Sydkorea ingår även utbildningar på ISCED 7 och 8 i ISCED 6.



de senaste uppgifterna avser 2015. De avsatta medlen mäts i den internationella statistiken, dels som utbildningsanordnarnas totala utgifter i förhållande till landets bruttonationalprodukt (BNP), dels i relation till antalet studenter – två mått som kompletterar varandra. Utgifterna i förhållande till BNP ger också information om varifrån finansieringen kommer, medan utgifterna per student även ger en bild av vad investeringarna avser.

Privat finansiering till en tredjedel

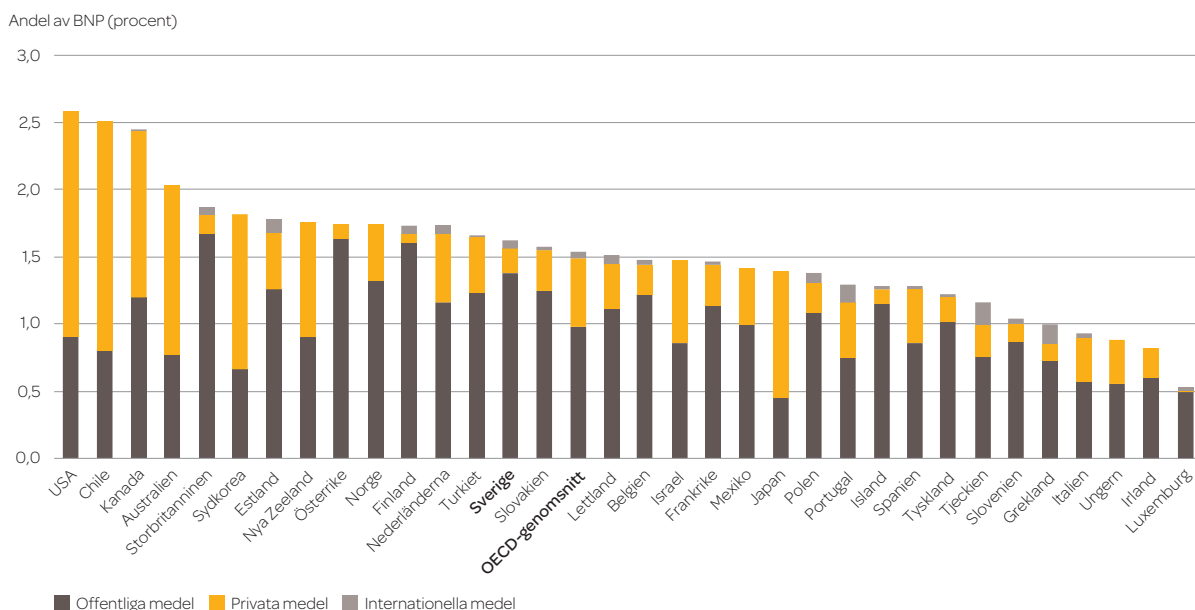
Utbildningsanordnarnas (lärosäten och andra utbildningsanordnare av eftergymnasial utbildning) totala utgifter för eftergymnasial utbildning och forskning motsvarade i genomsnitt 1,5 procent av BNP i OECD-länderna 2015 (se figur 103). I USA, Chile och Kanada var utgifterna högst, omkring 2,5 procent av BNP, medan Luxemburg hade de lägsta utgifterna i förhållande till sin BNP. Sverige låg strax över genomsnittet med 1,6 procent.

I de flesta länder finansieras utgifterna huvudsakligen av offentliga medel. I de länder som hade högst utgifter i förhållande till BNP var det dock privata medel som stod för merparten av finansieringen. Sammantaget är den privata finansieringen av utbildningsanord-

narnas eftergymnasiala utbildning och forskning i OECD-länderna betydande – omkring en tredjedel 2015. Den privata finansieringen består huvudsakligen av de studieavgifter som studenterna betalar, men i flera länder är också privat finansiering från exempelvis företag och organisationer betydande.

I figur 104 framgår olika finansieringskällors andelar av utbildningsanordnarnas totala utgifter 2015 mer detaljerat. En finansieringskälla är hushållen, det vill säga studenterna och deras föräldrar som betalar studieavgifter och andra avgifter som är förknippade med utbildningen. I genomsnitt för OECD-länderna stod hushållen, det vill säga studenterna, för 22 procent av lärosätenas totala finansiering, men i Storbritannien, Japan, Chile, USA, Sydkorea och Australien var andelen omkring hälften. Dessa länder tillhör också de som har de högsta studieavgifterna (se figur 100). Näringslivets och den privata icke-vinstdrivande sektorns finansiering är också betydande i många länder, exempelvis genom arbetsförlagd utbildning. Det kan dock i vissa fall, exempelvis i Sverige, huvudsakligen röra sig om finansiering av forskning. I genomsnitt för OECD-länderna stod näringslivet och den privata icke-vinstdrivande sektorn för 9 procent av finansieringen 2015.

Figur 103. Utbildningsanordnarnas totala utgifter för eftergymnasial utbildning samt forskning som andel av BNP 2015, per finansieringskälla. Källa: Table C2.2 EAG 2018. Uppgifter saknas för Danmark och Schweiz.



Finansieringen från internationella källor (exempelvis EU) är i de flesta fall marginell (OECD-genomsnittet är 3 procent), men högre i vissa länder, exempelvis Tjeckien, Grekland, Portugal, Estland, Lettland och Polen.

I de flesta länder är det offentliga medel som finansierar den absoluta merparten av lärosätenas verksamhet. Undantagen 2015 var Storbritannien, Japan, Chile, USA, Sydkorea, Australien och Kanada, där studieavgifterna är höga. Högst andel offentlig finansiering hade de nordiska länderna, Österrike och Luxemburg. Sverige har en något lägre andel offentlig finansiering än övriga nordiska länder beroende på att de svenska lärosätenas forskning

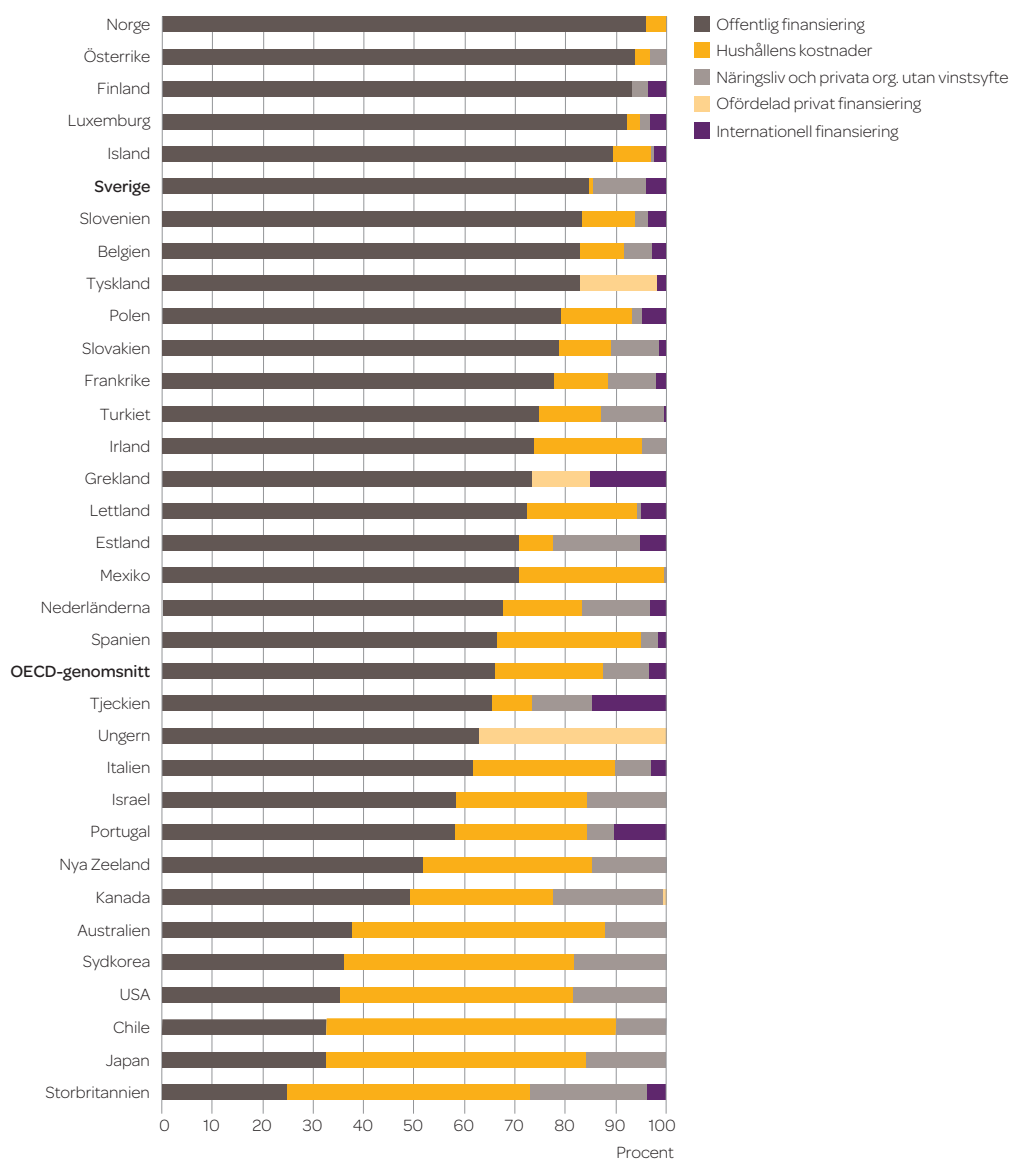
till relativt hög andel finansieras med privata medel. Sverige införde 2011 studieavgifter för inresande studenter från länder utanför EES och Schweiz. De betalande studenterna var inledningsvis få, och trots att antalet ökat snabbt står hushållen fortfarande för endast en marginell andel av de svenska lärosätenas finansiering.

Utbildningsanordnarnas utgifter per student

För att komplettera informationen om lärosätenas och övriga utbildningsanordnarnas utgifter för eftergymnasial utbildning och

Figur 104. Olika finansieringskällors andelar av utbildningsanordnarnas utgifter 2015 i OECD-länderna.

Källa: Table C3.1 i EAG 2018. Uppgifter saknas för Danmark och Schweiz.



forskning i förhållande till BNP, undersöks också utgifterna utslagna per student. Höga utgifter i förhållande till BNP behöver inte innebära höga utgifter per student och vice versa.

Numera finns för de flesta länder uppgifter om hur de totala utgifterna per student fördelas på själva utbildningen (inklusive de kringkostnader som hör till utbildningen), student-service och den forskning som bedrivs inom högskolan. Student-service omfattar lärosätenas kostnader för studentbostäder, matsalar, studenthälsa och liknande och utgör i de flesta länder en marginell del av den totala kostnaden per student. Genomsnittet för OECD-länderna var 4 procent 2015. Den forskning som utbildningsanordnare (främst universitet och högskolor) bedriver utgör en betydligt större andel, i genomsnitt 28 procent av de totala utgifterna per student. Sammantaget avser alltså en betydande del av utbildningsanordnarnas totala utgifter annat än utbildning.

Forskning bedrivs i varierande grad av lärosäten inom i stort sett alla OECD-länder. Sverige är ett av de länder som investerar mest i forskning, och den offentligt finansierade forskningen bedrivs huvudsakligen vid universitet och högskolor. Det innebär att andelen forskning inom högskolan är hög, vilket i sin tur leder till att Sverige tillhör de länder där utbildningsanordnarnas totala utgifter per student är högst (se figur 105). Allra högst är utgifterna per student i Luxemburg, följt av USA, Schweiz och Storbritannien. Men för Schweiz, liksom för Sverige, beror de höga utgifterna till mer än hälften på höga utgifter för forskning. I Luxemburg, USA och Storbritannien är det i stället utgifterna för utbildning som är höga.

Luxemburg, det land som har högst kostnad per student, är ett exempel som visar hur de två måtten som används kompletterar varandra. I förhållande till BNP är utbildningsanordnarnas totala utgifter lägst i Luxemburg (figur 103), medan de alltså är högst utslagna per student. Ett motsatt exempel är Sydkorea, vars avsättningar i förhållande till BNP är relativt höga, medan kostnaden per student är låg. Det tyder på att den eftergymnasiala utbildningen i Sydkorea är omfattande, men resurserna per student är små.

Vi har noterat att kostnader för forskning eller student-service kan utgöra betydande delar av utbildningsanordnarnas totala utgifter. Om man ser till utgifterna för enbart utbildning av de totala utgifterna per student hamnar inte Sverige bland de länder som satsar mest på eftergymnasial utbildning. I Sverige var utbildningsanordnarnas utgifter för själva utbildningen 2015 knappt 11 300 köpkraftsjusterade amerikanska dollar per student, vilket är strax över OECD-genomsnittet. Om man jämför med de nordiska länder som det finns uppgifter om, var kostnaden per student för själva utbildningen högre i Island och Norge än i Sverige, men lägre i Finland.

Det finns många faktorer som påverkar utbildningsanordnarnas kostnader. Som vi har sett påverkar skillnader i hur mycket forskning som bedrivs och i vilken utsträckning studentbostäder och liknande ingår i lärosätenas kostnader. Annat som påverkar, men som inte syns i den internationella statistiken, är huruvida utbildningsanordnarna hyr sina lokaler eller äger dem. Svenska lärosäten hyr sina lokaler och lokalkostnader utgör en betydande del av de totala kostnaderna. År 2018 var andelen drygt 12 procent.

FN:s utbildningsmål

I september 2015 antog FN resolutionen *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling*. Agenda 2030 spänner över alla politikområden och innehåller 17 globala mål för perioden 2016–2030. Agendan sätter mål för att utrota fattigdomen och uppnå hållbar utveckling i dess tre dimensioner: social, ekologisk och ekonomisk.

Mål 4 i Agenda 2030 är att säkerställa en likvärdig och inkluderande utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla. Liksom övriga mål omfattar mål 4 ett antal delmål som mer konkret uttrycker vad som ska ha uppnåtts 2030. Två av delmålen är särskilt relevanta för utbildning inom högskolan. Delmål 4.3 innebär att senast 2030 säkerställa alla kvinnor och mäns lika tillgång till yrkesutbildning och eftergymnasial utbildning, inklusive högskoleutbildning, av god kvalitet till en över-

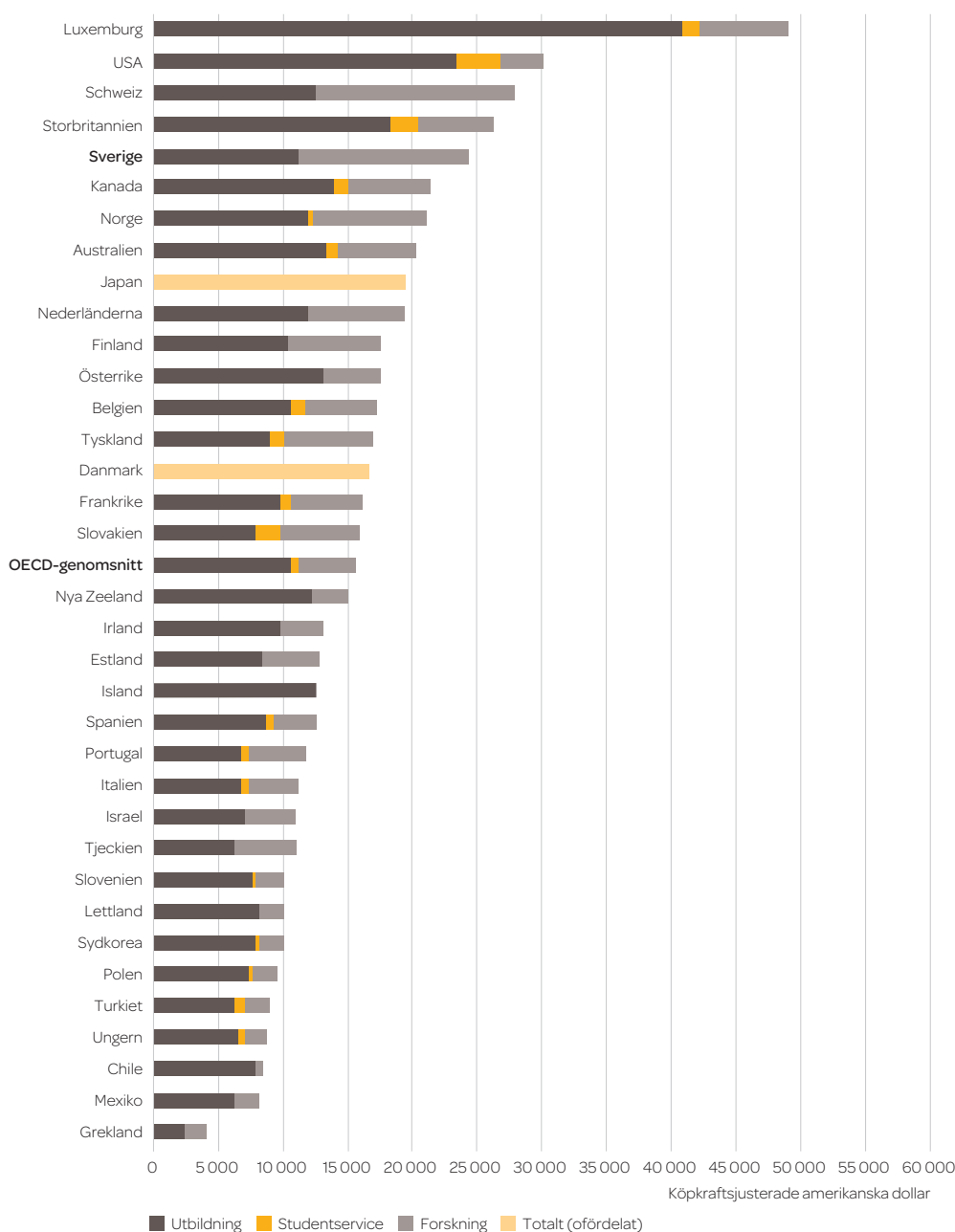
komlig kostnad. Delmål 4.4. innebär att väsentligen öka det antal ungdomar och vuxna som har relevanta färdigheter, däribland tekniska färdigheter och yrkeskunnande, för sysselsättning, anständigt arbete och entreprenörskap.

EU:s indikatorer för att följa upp Agenda 2030

I samband med förhandlingarna av Agenda 2030 påbörjades även en process med att ta

fram ett globalt indikatorramverk för att mäta utvecklingen inom agendans mål och delmål. Regioner och länder uppmanades att med utgångspunkt i det globala ramverket som FN skapade 2017 ta fram relevanta regionala och nationella indikatorer. EU har tagit en aktiv roll för att mäta och rapportera hur väl medlemsländerna når upp till målen för Agenda 2030 och har tagit fram ett antal regional indikatorer. Indikatorerna är i mångt och mycket samstämmiga med EU:s utbildningsmål som upprättades

Figur 105. Lärosätenas totala utgifter per student 2015 uppdelade på utgifter för utbildning, studentstöd respektive forskning, köpkraftsjusterade amerikanska dollar. Källa: Tabell C1.2, Education at a Glance 2018.



i och med EU:s strategi Europa 2020. Nedan redogörs för två av indikatorerna som är kopplade till eftergymnasial utbildning samt en som är kopplad till forskning som ligger under mål 9 i Agenda 2030.

Hög andel eftergymnasialt utbildade i Sverige

En av EU:s indikatorer för att följa upp medlemsländernas arbete mot Agenda 2030 mäter andelen av befolkningen i åldern 30–34 år som har minst två års eftergymnasial utbildning. För Sveriges del omfattar detta högskoleutbildning och utbildning inom ramen för yrkeshögskolan. EU har länge haft ett mål om att 40 procent av EU:s befolkning år 2020 ska ha fullföljt minst två års eftergymnasial utbildning. Andelen har sedan 2002 ökat med nästan 17 procentenheter, och preliminära uppgifter för 2018 visar att EU för första gången nådde upp till målet då drygt 40 procent av EU:s befolkning i åldern 30–34 år hade fullföljt minst två års eftergymnasial utbildning (se figur 106).

Sverige har ett nationellt mål att andelen 30–34-åringar som har minst en tvåårig eftergymnasial utbildning ska vara mellan 45 och 50 procent år 2020. Målets övre intervall uppnåddes redan 2015, och 2018 uppgick andelen eftergymnasialt utbildade i Sverige i åldern 30–34 år till drygt 52 procent. Sveriges utbildningsnivå är därmed betydligt högre än EU-genomsnittet. Redan 2008 hade 42 procent av den yngre befolkningen (30–34 år) i Sverige minst två års eftergymnasial utbildning, och 2018 hade andelen alltså ökat till 52 procent.

EU:s mål för andelen eftergymnasialt utbildade är inte könsuppdelat, men i ett av delmålen för Agenda 2030 ingår att avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet. Det kan därför finnas anledning att titta lite närmare på utvecklingen bland kvinnor respektive män. EU:s utbildningsnivå har ökat påtagligt under det senaste decenniet, men utbildningsnivån skiljer sig betydligt mellan kvinnor och män. År 2017 var andelen som hade minst två års eftergymnasial utbildning för män 35 procent och för kvinnor 45 procent. I Sverige var skillnaden mellan könen större. Av männen hade 44 procent i åldern 30–34 år minst två års eftergymnasial utbildning och av kvinnorna 59 procent.

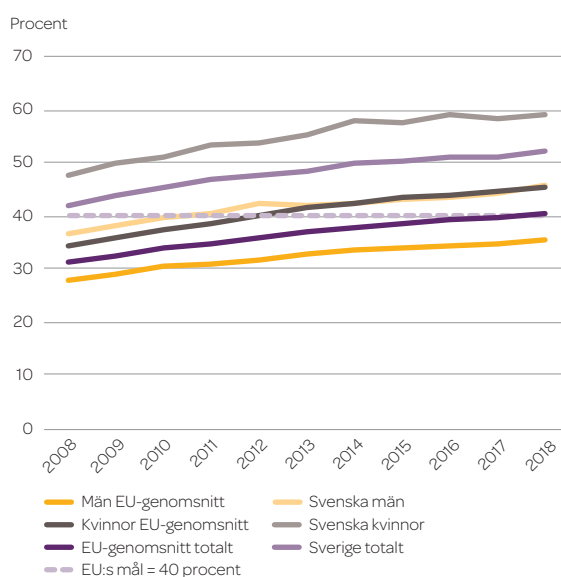
Det är inte bara utbildningsnivån som skiljer sig mellan könen, utan även utvecklingen. År 2008 var visserligen EU-genomsnittet för kvinnornas utbildningsnivå redan högre än männens, men könsskillnaderna var inte lika stora. Då hade 28 procent av männen och drygt 34 procent av kvinnorna minst två års eftergymnasial utbildning, en skillnad på 6 procentenheter. Sedan dess har alltså kvinnornas utbildningsnivå ökat snabbare än männens, och 2018 var könsskillnaden i utbildningsnivå 10 procentenheter (till kvinnornas fördel).

Sysselsättningsgraden ökar inom EU

En annan indikator som EU använder för att följa upp medlemsländernas arbete mot Agenda 2030 är hur stor andel av befolkningen i 20–34 års ålder som är i sysselsättning efter avslutad utbildning. EU har satt som mål att minst 82 procent ska vara sysselsatta tre år efter avslutad utbildning i gymnasieskolan respektive högskola/universitet år 2020.

År 2017, som är det senaste året det finns data för, var EU-genomsnittet drygt 80 procent, det vill säga knappt 2 procentenheter lägre än målet (se figur 107). Sysselsättningsgraden har dock stadigt ökat sedan 2013, och fortsätter den att öka i den

Figur 106. Andel kvinnor respektive män i åldern 30–34 år med minst två års eftergymnasial utbildning för Sverige och EU-genomsnittet, samt EU:s mål och måluppfyllelse (totalt EU-genomsnitt). Källa: Eurostat.



här takten kommer EU nå sitt mål fram till 2020. I Sverige var sysselsättningsgraden högre då 88 procent av befolkningen i åldern 20–34 år var i sysselsättning tre år efter avslutad utbildning och Sverige når därmed upp till EU:s mål med god marginal.

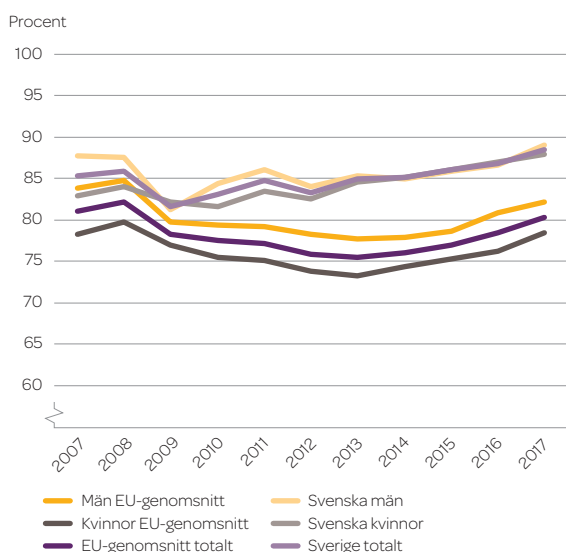
I Sverige är inte skillnaden mellan könen så stor medan skillnaden är något större på totalnivå inom EU. Medan sysselsättningsgraden totalt i EU var drygt 80 procent var andelen för män 82 procent och för kvinnor drygt 78 procent. För Sverige var motsvarande siffror för män 89 procent och för kvinnor 88 procent.

Sverige investerar mycket i FoU

Mål 9 i Agenda 2030 är att bygga upp en motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation. Detta inkluderar offentliga och privata investeringar i forskning och utveckling (FoU).

EU har i flera år haft som mål att 3 procent av EU:s samlade BNP ska investeras i FoU år 2020. Detta är även en indikator som EU använder för att följa upp medlemsländernas arbete mot Agenda 2030.

Figur 107. Sysselsättningsgraden bland kvinnor och män i åldern 20–34 år tre år efter avslutad utbildning i gymnasieskolan respektive högskolan/universitet för Sverige och EU-genomsnittet samt totalt för Sverige och EU. Källa: Eurostat.

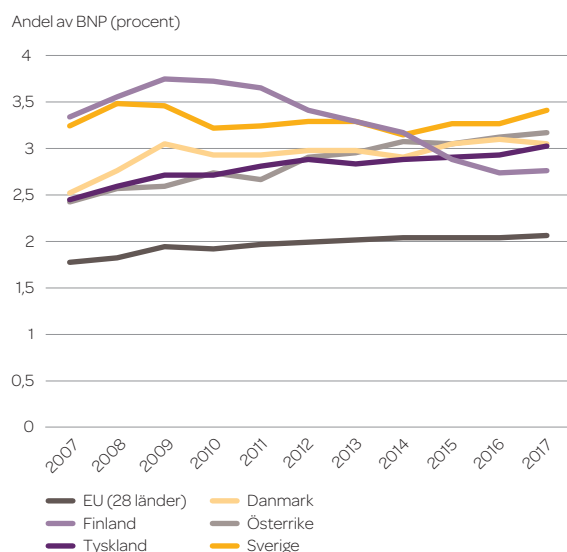


Enligt preliminära uppgifter från Eurostat är EU en bra bit från att nå målet. År 2017 investerades 2,06 procent av EU-ländernas samlade BNP på FoU, och även om andelen ökat något under senare år är ökningen inte tillräcklig för att man ska nå målet år 2020 (se figur 108). Fram till 2012 ökade andelen något, men har därefter stagnerat.

Den långsamma utvecklingen är inte så förvånande eftersom endast 9 av EU:s 28 medlemsländer har satt sina nationella mål till, eller över, EU:s mål på 3 procent. Målsättningen för övriga 18 länder varierar från 0,5 till 2,7 procent. Sverige och Finland har satt sina mål till att 4 procent av BNP ska investeras i FoU, vilka är de två högsta målen för EU:s medlemsländer.

I början av perioden var Finland det land inom EU som investerade mest i FoU, som andel av BNP, men under senare år har Sverige investerat mest – 2017 var andelen 3,4 procent. Det var en liten ökning jämfört med 2016. Under perioden 2007–2017 har Sveriges investeringar i FoU varit stabila och pendlat mellan 3 och 3,5 procent av BNP. Andra EU-länder med höga andelar var Österrike (3,16 procent), Danmark (3,05 procent), Tyskland (3,02 procent) och Finland (2,76 procent). Övriga EU-länders investeringar i FoU varierade mellan 0,5 och 2,5 procent av BNP.

Figur 108. Investeringar i forskning och utveckling (FoU) 2007–2017, som andel av BNP, för de EU-länder som hade högst investeringar i FoU 2017 samt för EU-genomsnittet. Källa: Eurostat.





För den som vill ha fördjupad information
– besök UKÄ:s webbplats.

UKÄ:s årsrapport om universitet och högskolor ger en samlad bild av den svenska högskolesektorn. Årsrapporten tar upp det som har hänt det senaste året, men även långsiktiga tendenser. Här finns också internationella jämförelser.

Årsrapporten baseras på statistik från flera källor. Framför allt utgår statistiken från registeruppgifter om studenter och personal som Statistiska centralbyrån (SCB) samlar in på vårt uppdrag samt ekonomiska uppgifter som vi själva samlar in direkt från högskolorna.

UKÄ bidrar till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar högre utbildning, analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och bevakar studenternas rättssäkerhet.

Läs mer på vår webbplats www.uka.se